

A detailed historical painting depicting a scene from the 1848 Revolution in Bucharest. In the center, the Arc de Triomphe stands prominently. To the left, a large sailing ship is docked at a quay. The foreground is filled with soldiers on horseback, some on foot, and a horse-drawn carriage. The background shows a cityscape with hills and a church spire. The Romanian flag flies from a pole on the left.

ISTORIE 8

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

OVIDIU CRISTEA (COORDONATOR)
IONEL ADRIAN AVRAM • IOAN POPA
NICOLAE PRUNĂ

CORINT
BOOKS

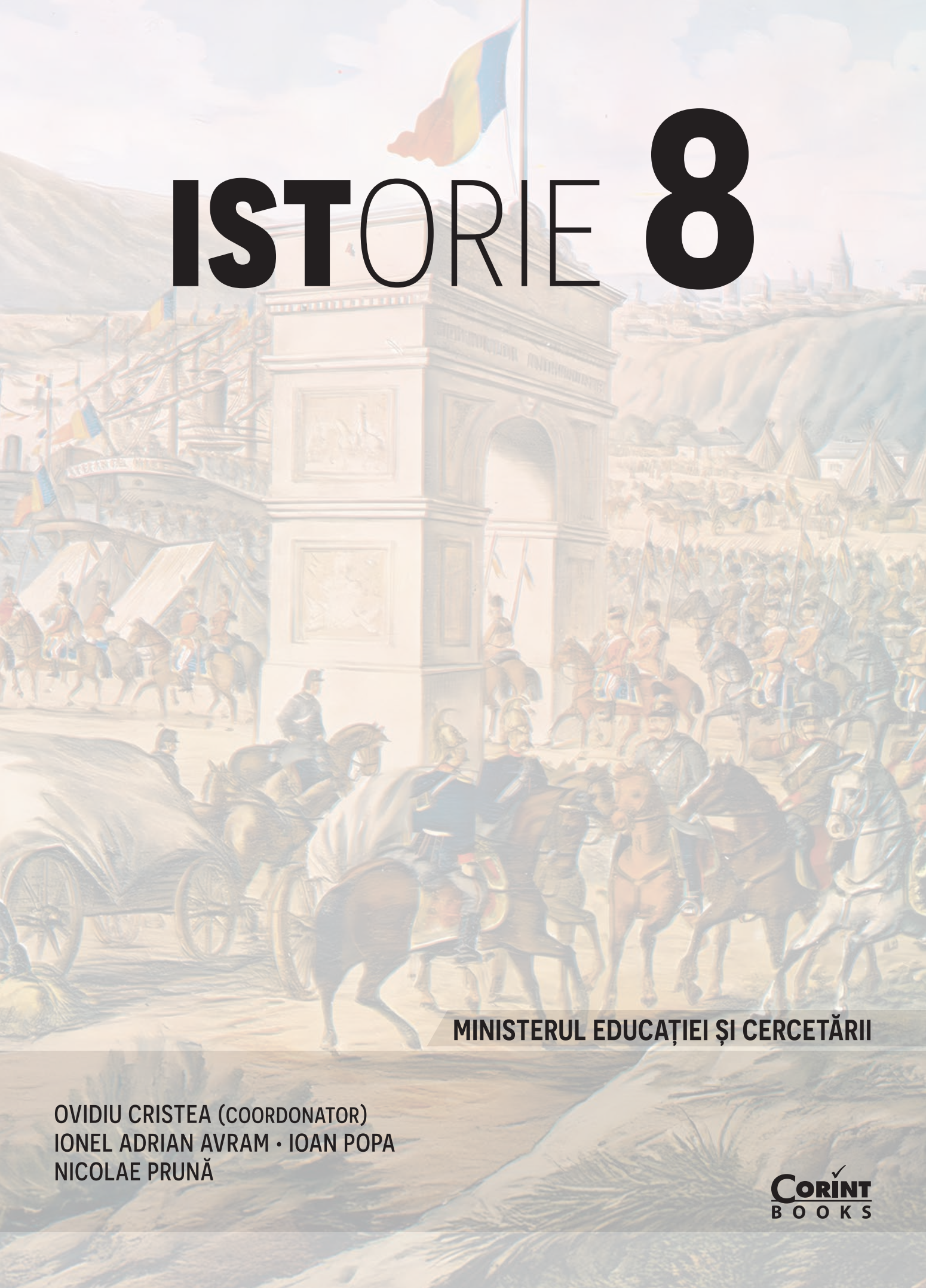
Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării.

Acest proiect de manual școlar este realizat în conformitate cu Programa școlară aprobată prin Ordinul ministrului educației nr. 3393 din 28.02.2017,

119 – număr unic de telefon la nivel național pentru cazurile de abuz împotriva copiilor,

116.111 – număr de telefon de asistență pentru copii, în conformitate cu Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

A detailed historical illustration depicting a military triumph in Bucharest. In the center, a large, ornate triumphal arch stands as the focal point. To the left, a steamship with the name 'ATEANCA' is docked, flying the Romanian flag. To the right, a large camp of tents is visible on a hillside. In the foreground, a large group of soldiers on horseback, dressed in 19th-century military uniforms, are marching. A carriage is also visible on the left. The Romanian flag flies from a tall pole at the top of the arch. The scene is set against a backdrop of hills and a clear sky.

ISTORIE 8

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

OVIDIU CRISTEA (COORDONATOR)
IONEL ADRIAN AVRAM • IOAN POPA
NICOLAE PRUNĂ

CORINT
BOOKS

Manualul școlar a fost aprobat de Ministerul Educației și Cercetării prin ordinul de ministru nr.4500/10.07.2025.

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital, și este transmisibil timp de patru ani școlari, începând cu anul școlar 2025-2026.

Inspectoratul școlar .....

Școala / Colegiul / Liceul .....

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

* Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni: **nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat.**

- Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

Date despre autori:

Ovidiu Cristea (coordonator) – doctor în istorie, cercetător științific I, membru al Institutului de Istorie „N. Iorga” din 1993.

ISBN 978-606-088-968-7

Ionel-Adrian Avram – profesor de istorie grad didactic I la Colegiul Național „Emil Botta” din Adjud, județul Vrancea.

Ioan Popa – doctor în istorie, profesor grad didactic I la Liceul Teoretic „Constantin Noica” din Sibiu.

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Corint Books.

Nicolae Prună – doctor în istorie, profesor grad didactic I, la Colegiul Național „Traian” din Drobeta-Turnu Severin.

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Ecaterina Lung, Facultatea de Istorie, Universitatea din București.

Dr. Lăcrămioara Iordăchescu, profesor la Colegiul Național Pedagogic „Vasile Lupu”, Iași.

Pentru comenzi și informații, contactați:

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de Vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, București,
cod poștal 010517. Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20

Depozit

Str. Gării nr. 11, Mogoșoaia, jud. Ilfov

Tel.: 0758.053.416

E-mail: vanzari@edituracorint.ro

Magazin virtual: www.edituracorint.ro

Redactare: **Flori Bălănescu**

Tehnoredactare: **Florin Vedeanu**

Design copertă: **Dan Mihalache**

Surse foto: **Shutterstock; ACNSAS; Fototeca online a comunismului românesc; Dinu Lazăr**

Varianța digitală: **Editsoft & Services**

Deșteaptă-te, române!

Versuri de Andrei Mureșanu
Muzică de Anton Pann

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertatea și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

CUPRINS

Deșteaptă-te, române!	3
Ghid de utilizare a manualului	5
Competențe generale și specifice	6
Recapitulare inițială	7

UNITATEA 1

INTRODUCERE

Lecția 1: Spațiul geografic natural	10
Lecția 2: Periodizarea istoriei românilor	12
Evaluare	14

UNITATEA 2

PREISTORIA ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

Lecția 1: Epoca Pietrei	16
Lecția 2: Epoca Metalelor	18
<i>Studii de caz:</i>	
• Culturile Cucuteni și Hamangia	20
• Cultura Sărata-Monteoru	21
Evaluare	22

UNITATEA 3 GETO-DACII

Lecția 1: Izvoare istorice despre geto-daci: Herodot, Strabon, Cassius Dio	24
<i>Studiu de caz:</i>	
• Histria	26
<i>Dezvoltarea competențelor</i>	27
Lecția 2: Burebista. Decebal; cucerirea Daciei de către romani	28
<i>Studii de caz:</i>	
• Sarmizegetusa	30
• Podul de la Drobeta, Columna lui Traian, Monumentul de la Adamclisi	31
Evaluare	32

UNITATEA 4

ETNOGENEZA ROMÂNESCĂ

Lecția 1: Dacia romană. Romanizare. Creștinism	34
Lecția 2: Așezarea slavilor la sudul Dunării. Romanitatea orientală	36
Lecția 3: Poporul român – popor romanic	38
<i>Studiu de caz:</i>	
• Surse istorice despre români la sfârșitul mileniului I	40
<i>Dezvoltarea competențelor</i>	41
Evaluare	42

UNITATEA 5 EVUL MEDIU ROMÂNESC

Lecția 1: Primele forme de organizare statală	44
Lecția 2: Statele medievale în spațiul românesc: Transilvania, Țara Românească, Moldova, Dobrogea	46
<i>Dezvoltarea competențelor</i>	48
<i>Studii de caz:</i>	
• Diversitate etnică și confesională în spațiul românesc	49
Lecția 3: Spațiul românesc și politica de <i>cruciadă târzie</i> , de la Mircea cel Bătrân la Mihai Viteazul	50
<i>Studii de caz:</i>	
• Cetăți medievale	52
• Biserica episcopală de la Curtea de Argeș	53
Evaluare	54

UNITATEA 6: MODERNITATEA TIMPURIE

Lecția 1: Constantin Brâncoveanu. Dimitrie Cantemir	56
Lecția 2: Iluminism și reformism: Transilvania sub Habsburgi	58
Lecția 3: Secolul fanariot	60
<i>Studiu de caz:</i>	
• Școala Ardeleană. <i>Supplex Libellus Valachorum</i>	62
<i>Dezvoltarea competențelor</i>	63
Evaluare	64

UNITATEA 7

LUMEA ROMÂNESCĂ PÂNĂ LA JUMĂTATEA SECOLULUI AL XIX-LEA

Lecția 1: Românii între Orient și Occident. Conservatorism și modernizare	66
<i>Studii de caz:</i>	
• Tudor Vladimirescu	68
• Generația pașoptistă. Programe și consecințe ale revoluției	69
• Rromii – de la robie la emancipare	70
<i>Dezvoltarea competențelor</i>	71
Evaluare	72

UNITATEA 8 ROMÂNIA MODERNĂ

Lecția 1: Formarea statului român modern: domnia lui Alexandru Ioan Cuza	74

Lecția 2: Regatul României: Carol I	76
<i>Studii de caz:</i>	
• Constituția din 1866	78
• Războiul de Independență	79
• Opțiuni politice în România modernă	80
• Cultura în spațiul românesc	81
<i>Dezvoltarea competențelor</i>	82
Evaluare	84

UNITATEA 9 ROMÂNIA SECOLELOR XX-XXI

Lecția 1: România și Primul Război Mondial. Marea Unire din 1918	86
Lecția 2: România interbelică. Economie și societate – lumea urbană și lumea rurală	88
<i>Studii de caz:</i>	
• Orașul: arhitectură modernă și tradiții rurale	90
• Minoritățile naționale din România ..	91
• Constituțiile din perioada interbelică ..	92
• Idei politice în lumea românească interbelică	93
• Monarhia după Primul Război Mondial	94
Lecția 3: România în Al Doilea Război Mondial	95
<i>Studii de caz:</i>	
• Holocaustul în România: evreii și rromii	97
Lecția 4: România – stat comunist	98
<i>Studii de caz:</i>	
• Rezistența anticomunistă	100
• Viața cotidiană în perioada regimului comunist	101
• Manipulare și propagandă. <i>Omul nou</i> . Consecințe	102
• <i>Epoca Nicolae Ceaușescu</i>	103
<i>Dezvoltarea competențelor</i>	104
Lecția 5: România în contextul Războiului Rece	106
Lecția 6: Regimul politic democratic din 1989 până azi	108
<i>Studii de caz:</i>	
• Constituția României din 1991	110
Lecția 7: Integrarea euro-atlantică a României	111
Evaluare	113
Recapitulare finală	114
Dicționar	117
Răspunsuri evaluări	119

GHID DE UTILIZARE A MANUALULUI

Manualul cuprinde variantele tipărită și digitală

+

Simboluri
folosite
în varianta
digitală

Rezolvă

Privește

Vizionează

Manualul este structurat în unități de învățare, care cuprind:

CAPITOL

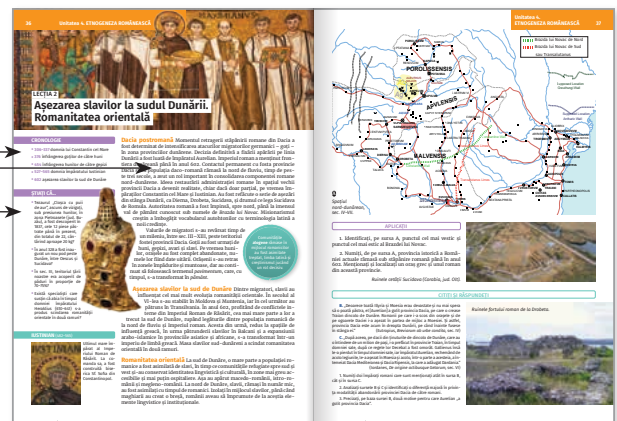

Cuprinsul
capitolului

Sursă
istorică

Axă
cronologică

LECȚIE

Titlul lecției

Textul lecției

Cronologie

Știați că...

Personalități

Citiți și răspundeți

Aplicații

STUDIU DE CAZ

DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR

RECAPITULARE

DICȚIONAR

Competențe generale și competențe specifice

COMPETENȚE GENERALE

1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu.
2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice.
3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socio-culturale.
4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare educației permanente.

COMPETENȚE SPECIFICE

- 1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor despre timp și spațiu.**
  - 1.1. Utilizarea coordonatelor de timp și spațiu în rezolvarea unor situații-problemă.
  - 1.2. Analizarea faptelor istorice utilizând coordonate spațio-temporale în contexte diferite.
- 2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice.**
  - 2.1. Prezentarea unei teme istorice prin valorificarea informațiilor oferite de diverse surse.
  - 2.2. Argumentarea unei opinii referitoare la un fapt istoric prin utilizarea informațiilor provenite din diferite surse.
- 3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socio-culturale.**
  - 3.1. Valorificarea experiențelor istorice oferite de acțiunea personalităților/grupurilor în contexte istorice variate.
  - 3.2. Realizarea de proiecte care promovează diversitatea socio-culturală.
- 4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente.**
  - 4.1. Realizarea unor investigații istorice prin utilizarea resurselor multimedia.
  - 4.2. Inițierea, dezvoltarea și aplicarea de proiecte individuale și de grup valorificând diverse experiențe istorice.
  - 4.3. Adaptarea perspectivelor transdisciplinare în abordarea unor probleme sensibile și controversate în istorie și în viața cotidiană.

RECAPITULARE ÎNȚĂLĂ

I. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914–1918)

„Aceste popoare uciseseră nouă milioane dintre ai lor și numărau peste 22 de milioane de răniți și alte milioane de văduve și orfani. Unii călășeră în picioare orice credință promisă prin jurământ, toți își ruinaseră moneda și agoniseliile, toți trăiseră în cadrul leneșei economii de război în care cererea depășește întotdeauna producția. Europa fusese desconsiderată, iar Rusia, după ce-și renegase îndatoririle, se replia în Asia, trecând de la războiul cu străinii la războiul civil.”
(Larousse, *Istoria universală*)

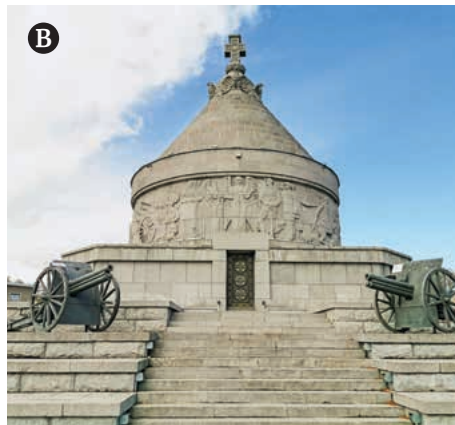
1. Precizați alte două consecințe ale Primului Război Mondial, în afara celor menționate în text.
2. Numiți cele două alianțe politico-militare rivale în Primul Război Mondial.
3. Explicați fragmentul marcat în text.

Analizați harta din sursa A și răspundeți la următoarele cerințe:

1. Precizați două state noi apărute pe harta Europei după Primul Război Mondial.
2. Menționați o consecință teritorială a Primului Război Mondial asupra României.

Legendă

- Statele din „Cordonul sanitar” (antisovietic)
- Tentative de declanșare a revoluției comuniste
- Confrontări militare și războaie civile

Recunoașteți monumentul din sursa B. Formulați un enunț de 3–5 rânduri în care să arătați importanța acestui monument istoric.

„Speranțele de pace născute din tendințele anilor '20 s-au năruit rapid în deceniul următor. În 1924, Gustav Stresemann îndrumase Germania pe o cale pașnică, dar triumful lui Hitler reușise să schimbe direcția politicii externe a Germaniei, schimbare care avea în curând să se repercuteze asupra relațiilor internaționale.”

(John R. Barber, *Istoria Europei moderne*)

1. Numiți un reprezentant al curentului dadaist.
2. Precizați o consecință a mișcării feministe din perioada interbelică.
3. Explicați fragmentul marcat în text.
4. Precizați o cauză a confruntării dintre democrație și totalitarism specifică perioadei interbelice.

II. PERIOADA INTERBELICĂ: DEMOCRAȚIE ȘI TOTALITARISM

Mișcarea feministă și Mișcarea dada – modalități de afirmare a nemulțumirilor în perioada interbelică.

III. AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1939–1945)

Hiroshima, devastată de bomba atomică.

Evrei în lagărul de concentrare de la Buchenwald.

1. Precizați, pe baza celor două imagini, câte o caracteristică a celui de-Al Doilea Război Mondial.
2. Menționați o cauză și o consecință ale celui de-Al Doilea Război Mondial.

3. Explicați neînțelegerile dintre SUA și URSS manifestate în cadrul Conferinței de Pace de la Paris din 1946, cu privire la organizarea Europei postbelice.

IV. LUMEA CONTEMPORANĂ

A. „O etapă nouă [în procesul de unificare europeană] a fost parcursă în februarie 1992, odată cu semnarea Tratatului de la Maastricht. La originea acestui document se află, pe de o parte, negocierile angajate de mai mulți ani de Cei 12 în vederea realizării, până la sfârșitul secolului, a Uniunii Monetare Europene, implicând adoptarea de către statele membre ale Comunității a monedei unice, iar pe de altă parte de relansare a Europei politice.”

(Larousse, *Istoria universală*)

1. Formulați, pe baza sursei A, o opinie referitoare la semnificația Tratatului de la Maastricht.
2. Precizați cel puțin cinci state care au aderat la Uniunea Europeană după semnarea Tratatului de la Maastricht.
3. Definiți termenul „Război Rece” și precizați un eveniment internațional care a contribuit la încheierea acestuia.

B. „Societatea de consum are o cultură proprie: cultura de masă bazată pe mijloacele mass-media. Aceasta difuzează modele omogene și stereotipizate, venite de dincolo de ocean și capătă un caracter comercial. În mod global, cultura de masă accentuează conformismul social.”

(Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*)

1. Formulați, pe baza sursei B, o definiție a societății de consum.

2. Menționați o modalitate prin care noile tehnologii contribuie la procesul de globalizare din zilele noastre.

Atactul terorist din 11 septembrie 2001 (New York).

Migranți sosind pe calea apei în Grecia.

1. Recunoașteți în imaginile de mai sus două probleme ale lumii contemporane și precizați câte o cauză pentru fiecare.
2. Menționați alte probleme cu care se confruntă lumea contemporană.

1

Introducere

Lecția 1	10
Lecția 2	12
Evaluare	14

Spațiul geografic natural

Periodizarea istoriei românilor

*Vedere de la Fundata,
spre Masivul Bucegi.*

„Istoria poporului nostru, a cărei dezvoltare trebuie s-o urmărim, este în legătură, desigur, cu toate națiile care au trecut pe pământul, mult mai larg decât al Daciei, refugiu și punct de plecare, pe rând, și mai ales cu acelea care, prin șederea lor îndelungată pe această vastă bază geografică, au contribuit la alcătuirea acestui neam.”

(Nicolae Iorga, *Istoria românilor*)

1000000–82 î.Hr.
Preistoria

82 î.Hr.–602
Antichitatea

602–1600
Evul Mediu

1600–1918
Epoca
Modernă

1918–prezent
Epoca
Contemporană

LECTIA 1

Spațiul geografic natural

CRONOLOGIE

- **2,5 milioane ani – prezent:** Cuaternar sau Antropozoic
- **2,5 milioane ani – 11 000 î.Hr.:** Pleistocen
- **115000–11000 î.Hr.:** glaciația Würm
- **11000 î.Hr.–prezent:** Holocen

SIMION MEHEDIŢI (1869–1962)

Primul mare geograf al României s-a născut la Soveja (jud. Vrancea), într-o familie cu 11 copii, tatăl provenind dintr-o familie de preoți. A absolvit Colegiul „Sf. Sava” din București (1888) și Facultatea de Litere a Universității din București (1892). A obținut titlul de doctor în Geografie (1899), la Leipzig. Ca fost profesor la Universitatea din București (1900–1938), a inaugurat prima catedră de Geografie din învățământul universitar românesc.

ȘTIAȚI CĂ...

- În urmă cu 2,5 milioane de ani, uscatul se întindea pe mai puțin de jumătate din teritoriul actual al României?
- Acum cca 10 000 de ani nivelul Mării Negre a scăzut cu aproximativ 150 de metri, legătura cu Marea Mediterană fiind întreruptă de pragul Bosforului?
- În ultimii 2 000 de ani nivelul Mării Negre a crescut cu 5 metri?
- Salinitatea Mării Negre (17–22‰) este de două ori mai mică decât cea a Mării Mediterane (38–39‰)?

România are un teritoriu de 238 397 km². Prin suprafață, este una dintre țările medii ale Europei. Traversat de paralela de 45° latitudine nordică și de meridianul de 25° longitudine estică, spațiul României de azi a fost amplasat de-a lungul timpului, după considerente geografice, culturale sau politice, fie în zona centrală ori central-sud-estică a Europei, fie în zona estică – mai ales după Al Doilea Război Mondial, fie în Balcani – în 1934, când România devenea parte a Înțelegerii Balcanice, alături de Iugoslavia, Grecia și Turcia.

Relieful României este proporționat echilibrat: aproximativ câte o treime ținut muntos, deluros și de câmpie. Munții Carpați reprezintă structura de rezistență a spațiului românesc, cu ramurile orientală, sudică și occidentală, cumulând puțin peste 50% din suprafața acestui lanț muntos, al doilea ca mărime, după Alpi, în Europa. Înălțimile depășesc rareori 2 000 m, cele mai înalte vârfuri aflându-se în masivul Făgăraș, din Carpații Meridionali (Moldoveanu – 2 544 m, Negoiu – 2 535 m). În mijlocul Arcului Carpatic este plasată Depresiunea Transilvaniei. La est de Carpații Orientali se întinde Podișul Moldovei, iar în partea sudică a Carpaților Meridionali se desfășoară Podișul Getic și Câmpia Română. Carpații Occidentali se deschid spre vest, prin Câmpia Tisei.

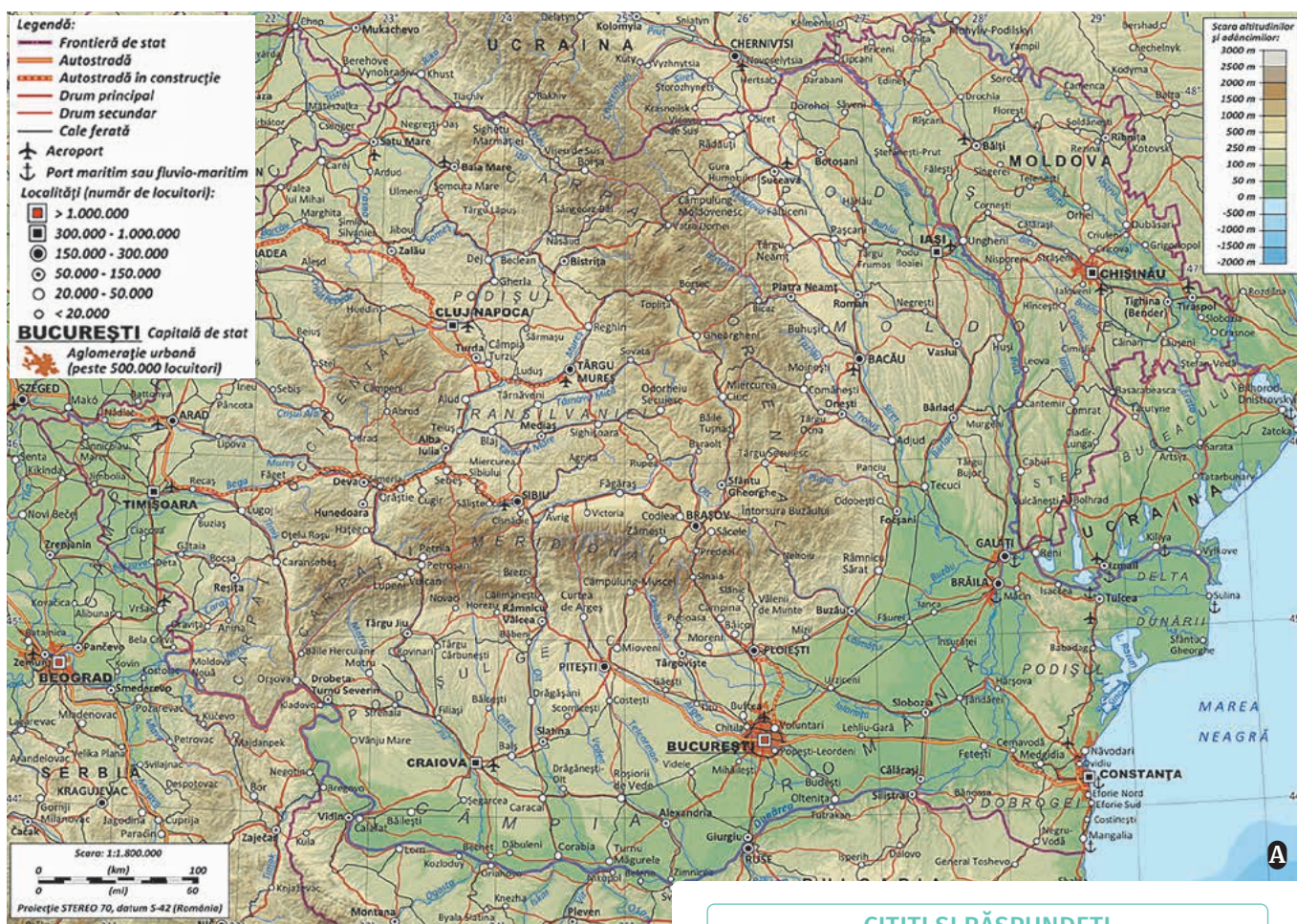
Dunărea este principala apă curgătoare, care traversează teritoriul României, pe 38% din lungimea totală a fluviului care se varsă în Marea Neagră prin spectaculoasa Deltă a Dunării. Marele fluviu își sporește debitul cu aproximativ 1 000 m³/s, prin captarea rețelei hidrografice de pe teritoriul României. Printre cele mai importante râuri se numără Mureșul, Oltul, Siretul, Someșul, Prutul, Jiul, Argeșul. Dunărea leagă spațiul românesc de Europa Centrală, iar Marea Neagră îi oferă deschiderea spre Oceanul Planetar și spre marele comerț internațional.

Actuala structură a reliefului s-a configurat în mii de ani, în urma încheierii ultimei **perioade glaciare** (Würm), acum cca 11–12 000 de ani. Modificările scoarței terestre a planetei constituie un fenomen continuu, influențând evoluția formelor de viață.

În perioada postglaciară, teritoriul României a beneficiat de un climat variat, în general temperat, cu influențe mediteraneene (dinspre sud), continentale (dinspre est) și oceanice (dinspre vest). La rândul său, mediul geografic și-a pus amprenta asupra modului de viață al omului, inclusiv asupra formelor de organizare politico-statală. Densitatea locuirii umane a fluctuat în timp și spațiu, ultimele două secole cunoscând cea mai mare explozie demografică.

Profilul geografic natural a suferit schimbări, datorită acțiunilor **antropice**, accentuate odată cu progresul tehnologic. Exploatarea resurselor naturale (aur, fier, gaz metan, cărbune, petrol ș.a.), nevoia de hrană, protecție, comunicare și transport, valorificarea diverselor surse energetice au remodelat peisajul natural.

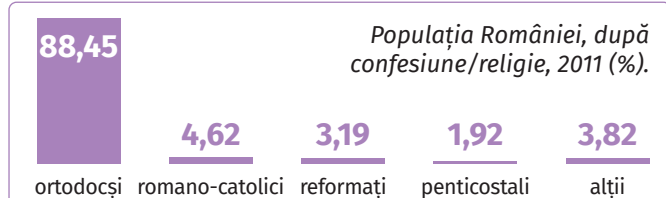
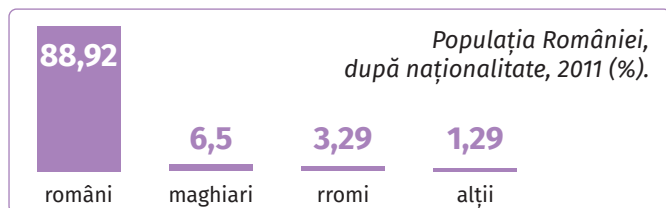

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

APLICAȚII

1. Identificați forma și unitatea de relief în care se încadrează localitatea în care învățați.
2. Urmăriți traseul celui mai apropiat curs de apă, față de localitatea în care învățați, pornind din zona izvoarelor, până la Marea Neagră.
3. Numiți de pe hartă câte două localități traversate de râurile Mureș, Olt, Siret, Jiu și Argeș.

B Analizați graficele de mai jos și formulați o opinie privind populația României, potrivit recensământului din 2011, susținând-o cu două informații oferite de cele două grafice.

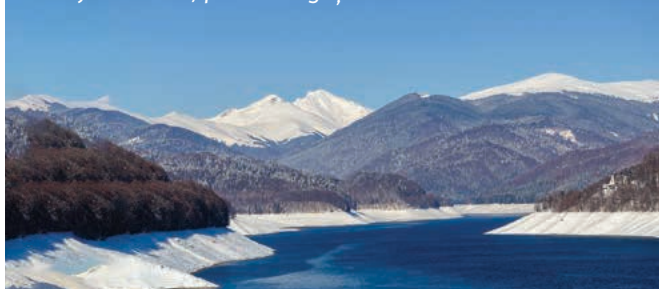

C „România este un stat european, așezat chiar în inima geografică a bătrânului continent, adică la egală distanță de Munții Ural (marginea de răsărit a Europei) și de coasta atlantică a Portugaliei (limita apuseană a Europei), dar mult mai aproape de insula Creta, din Grecia (punctul cel mai sudic al Europei), decât de cel mai nordic loc al Europei, situat în Norvegia. Prin urmare, spre a fi mai exacti, România este așezată în centrul jumătății de sud a Europei. În ciuda acestor poziții centrale, țara este considerată însă ca fiind «în Răsărit», din cel puțin două motive: primul provine din faptul că, începând cu secolele XV-XVI, motorul culturii și civilizației – un adevărat model pentru ceilalți – s-a mutat în vestul continentului, vechile țări de cultură bizantină rămânând la margine, undeva spre est; al doilea se află în denumirea recentă de Europa Răsăriteană (Eastern Europe), dată în mod curent, la început de americani, tuturor țărilor europene ajunse în dependență de Moscova după Al Doilea Război Mondial. Azi se vorbește mult despre Europa Centrală (sau Central-Răsăriteană), în care e cuprinsă adesea și România, dar conceptul este deocamdată prea recent spre a intra în conștiința publică.”

Ioan-Aurel Pop, *Istoria românilor pentru elevi*.

1. Precizați, pe baza sursei C, motivul politic, respectiv cel cultural care plasează România „în Răsărit”.
2. Numiți țara cea mai sudică și țara cea mai nordică a Europei.
3. Menționați o formă de relief, la care face referire sursa C.
4. Formulați, pe baza sursei C, o opinie privind locul României în Europa, utilizând două argumente din sursa dată.

Barajul Vidraru, pe râul Argeș.

LECTIA 2

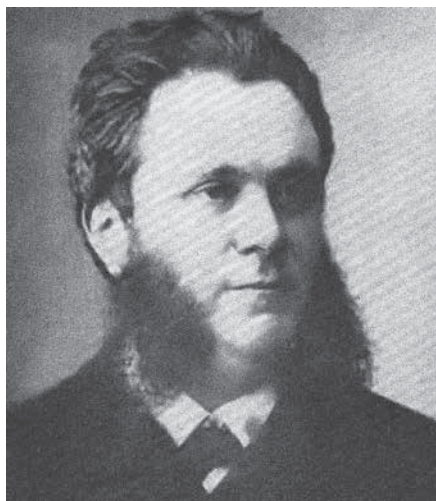
Periodizarea istoriei românilor

CRONOLOGIE

- 1 milion de ani–secolul I î.Hr. – Preistoria
- secolele I î.Hr.–VII d.Hr. – Antichitatea
- secolele VII–XVII – Evul Mediu
- secolul XVII–1918 – Epoca Modernă
- 1918–prezent – Epoca Contemporană

A.D. XENOPOL (1847–1920)

Istoric și filosof al istoriei, născut la Iași, cu studii universitare în Germania. Periodizarea propusă de Xenopol pentru istoria românilor are la bază criteriul cultural-național: I. Istoria veche (Formarea naționalității române): sec. VI î.Hr.–1290; II. Istoria medie (Epoca slavonismului): 1290–1633; III. Istoria modernă (Înrăurirea grecească): 1633–1821; IV. Istoria contemporană (Epoca românismului): 1821–prezent (1888).

ȘTIAȚI CĂ...

- Lunile iulie și august au fost numite de romani după Caius Iulius Caesar și Octavian Augustus?
- Regatul României a trecut de la calendarul iulian (Iulius Caesar, 45 î.Hr.) la cel gregorian (Papa Grigore al XIII-lea, 1582) în 1 aprilie 1919, zi care a devenit 14 aprilie 1919?

Elemente de cronologie Evoluția omenirii a cunoscut diferite ritmuri și modalități de exprimare culturală, economică, socială sau politică. Din cele mai vechi vremuri, istoricii sau oamenii simpli s-au raportat la un eveniment fondator, de la care au început să contabilizeze timpul. Istoricii greci se ghidau după prima ediție a jocurilor olimpice (776 î.Hr.), romanii numărau anii de la întemeierea cetății (753 î.Hr.), creștinii socotesc anii fie de la crearea Lumii (5508 î.Hr.), fie de la nașterea lui Iisus Hristos (753 **ab urbe condita**, considerat anul 1 al erei creștine), musulmanii au ca reper **Hegira** (622 d.Hr.). Anul, luna, ziua reprezintă principalele unități de măsurare a timpului, unități încadrate în calendare solare (365 de zile) sau lunare (354 de zile), în funcție de tipul de civilizație.

Pentru istoricii moderni, studierea evenimentelor și proceselor istorice a făcut necesară introducerea unor noi instrumente de lucru, precum: era, epoca, mileniul, secolul sau deceniul. Astfel, s-au pus bazele unei științe auxiliare a istoriei: cronologia. În funcție de evenimentul fondator, avem: **era bizantină** (fixează data creației cu 5508 ani î.Hr.), era creștină, era musulmană. Epoca reprezintă un segment din axa timpului, diferențiat de celelalte segmente printr-un ansamblu de trăsături specifice. Mileniul, secolul și deceniul sunt intervale de timp de 1 000, 100, respectiv 10 ani.

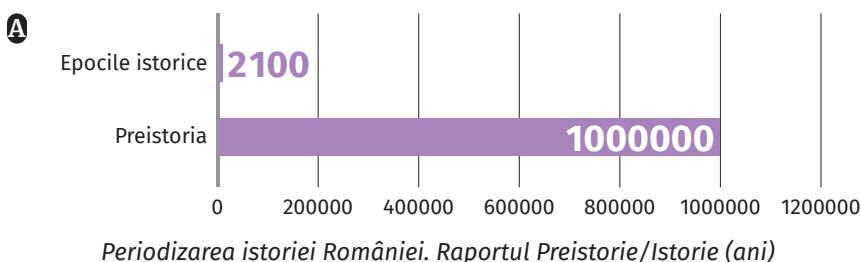
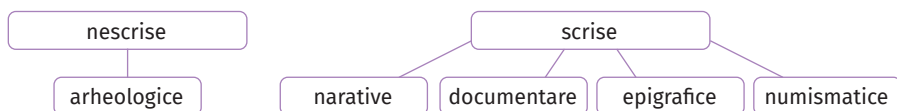
Periodizarea istoriei românilor Împărțirea timpului istoric în epoci reprezintă o provocare pentru istorici. În general, se acceptă o schemă unitară de periodizare la nivelul Europei, cu nuanțe și decalaje de încadrare în epocile istorice, în funcție de ariile de civilizație. Percepția românească privind crearea unui decalaj negativ față de Occident, în secolele XVI–XVII, este reflectată de **producția istoriografică** autohtonă și europeană. În prezent, tinde să se impună în istoriografia românească noțiunea de Epocă Modernă timpurie, acoperind intervalul dintre sfârșitul secolului al XVI-lea și secolul al XVIII-lea. Structurile moderne, de tip occidental, s-au maturizat în spațiul românesc abia pe parcursul secolului al XIX-lea. Pentru generațiile anterioare Primului Război Mondial sau imediat ulterioare, Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu a marcat începutul Epocii Contemporane. Același reper cronologic a fost consacrat în anii regimului comunist drept moment de început al Epocii Moderne, opțiunea istoricilor întemeindu-se pe criteriul social.

În linii mari, azi, când spunem **Antichitate** ne gândim la daci și romani, când spunem **Evul Mediu** avem în minte Țara Românească, Moldova și Transilvania, pentru **Epoca Modernă** gândul ne duce la apariția României și la Marea Unire. **Epoca Contemporană** acoperă ultima sută de ani.

Sunt luate în considerare cinci epoci istorice: Preistoria, Antichitatea, Evul Mediu, Epoca Modernă și Epoca Contemporană.

APLICAȚII

B Izvoare istorice

• Analizați imaginile de la sursa C și realizați o schemă cuprinzând cele mai importante categorii de izvoare istorice.

PROIECT

Reconstituirea evenimentelor și proceselor istorice seamănă cu un joc de puzzle. Informațiile oferite de izvoarele istorice joacă rolul pieselor. Pornind de la sursele A, B și C, imaginați-vă puzzle-ul *Epocile istorice ale României* și transpuneți-l pe o planșă, utilizând o gamă diversificată de culori, în funcție de epocă și de categoria de izvoare istorice. Pentru realizarea cerințelor, împărțiți-vă în mai multe echipe.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

D „La anul de la nașterea Domnului 1728, iar de la zidirea lumii 7236, murit-au Ecaterina împărăteasa moscalilor, după ce au împărățit ani 2 și trei luni. Și în locul ei au rămas împărat Petru Alexievici, nepot de fecior, ce au avut, cu împărăteasa cea dintâi, Petru întâiul împărat, fiind de 12 ani, după cum au lăsat împărăteasa Ecaterina în diata sa, cu voia și cu pofta lor. Și s-au numit Petru al doilea.”

(Radu Popescu Vornicul, *Istoria domnilor Țării Românești*, 1728)

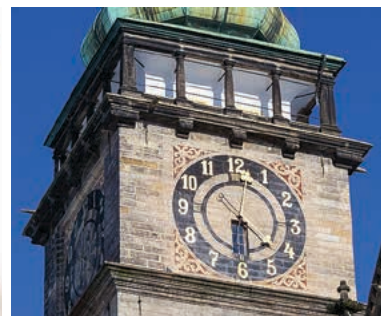
1. Indicați anul corespunzător erei bizantine, respectiv cel corespunzător erei creștine, menționați în sursa D.

2. Precizați mileniul, secolul și deceniul în care se încadrează anul corespunzător erei creștine.

E Ordonati cronologic imaginile, în funcție de momentul inventării fiecăruia dintre instrumentele de măsurare a timpului pe care le reprezintă.

Clepsidra

Orologiu

Ceas electronic de mână, cu afișaj analogic

Calendar astronomic ebraic

Ceas solar.

EVALUARE

I. Citiți sursele A și B, apoi rezolvați sarcinile de lucru.

A. „În 1582 papa Grigorie XIII (1572-1585) prin bulla *Inter gravissimas* îndreaptă calendarul iulian, hotărând ca ziua de 4 octombrie să devină 15 octombrie 1582, suprimând deci zece zile, adăugându-se o zi la toți anii divizibili prin 4, numit de atunci calendarul gregorian, care este în uz în Apus până în zilele noastre.”

I. Rămureanu, M. Șesan, T. Bodogae, *Istoria bisericească universală*, vol. II (1054-1982)

B. Decalajul dintre calendarul iulian și cel gregorian

Perioada	Nr. zile
4 octombrie 1582-28 februarie 1700	10
1 martie 1700-28 februarie 1800	11
1 martie 1800-28 februarie 1900	12
1 martie 1900-1 octombrie 1924	13

1. Calculați, pe stil nou, data bătăliei de la Călugăreni (13 august 1595, stil vechi).

10 puncte

2. Unirea formală a Principatelor Țara Românească și Moldova a fost acceptată internațional prin Convenția de la Paris din 7/19 august 1858. Indicați data și calendarul folosit la Paris, respectiv data și calendarul folosit în Principatele Române în momentul semnării Convenției.

5 p × 4 = 20 puncte

3. „Mica Unire”, 24 ianuarie 1859, este serbată pe stil vechi, iar Marea Unire, 1 decembrie 1918, pe stil nou. Identificați data „Miciei Uniri” pe stil nou, respectiv pe cea a Marii Uniri, pe stil vechi. Încercați să explicați sărbătorirea pe stiluri diferite a celor două momente unificatoare.

5 p + 5 p + 10 p = 20 puncte

II. Completați propozițiile de mai jos cu răspunsurile corecte:

1. Anul 82 î.Hr. aparține secolului ____.

2. Anul 106 d.Hr. aparține deceniului ____ al secolului al II-lea.

3. Anul 1600 se încadrează în secolul ____.

4. Anul 2025 este plasat la începutul mileniului al ____.

4 × 5 p = 20 puncte

III. Urmăriți harta și răspundeți la cerințe:

1. Numiți provincia istorică aflată la vest de Olt și la nord de Dunăre.

2. Precizați granița naturală de vest a provinciei Dobrogea.

3. Numiți provincia istorică de la est de Olt, pe teritoriul căreia se află capitala României.

4. Indicați provincia istorică traversată atât de râul Olt, cât și de râul Mureș.

5. Numiți provincia istorică pe teritoriul căreia se află cea mai mare parte a cursului râului Siret.

6. Partea de nord-vest a regiunii istorice Moldova se numește ____.

7. Provincia istorică plasată la nord-vest de Oltenia se numește ____.

8. Provincia istorică dintre râurile Prut și Nistru, anexată de Rusia în 1812, se numește ____.

9. Transilvania se află la sud-est față de provincia istorică numită ____.

10. La nord de Transilvania, în zona Carpaților Orientali este plasată provincia istorică ____.

10 × 2 p = 20 puncte

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

„Hora de la Frumușica”, Eneolitic. Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra Neamț.

2

Preistoria în spațiul românesc

Lecția 1 16

Lecția 2 18

Studii de caz 20

Evaluare 22

Epoca Pietrei

Epoca Metalelor

20 Culturile Cucuteni și Hamangia

21 Cultura Sărata-Monteoru

„Veșmintele, uneltele și armele înlocuiesc blănurile, ghearele și colții. Obiceiuri și opreliști, cristalizând acumularea unei experiențe seculare transmise prin tradiție, iau locul instincțelor, pentru a înlesni supraviețuirea speciei noastre. [...] Ceramica reprezintă poate cea mai veche în-trebuințare, pe deplin conștientă și calculată, pe care omul a dat-o unei transformări chimice.”

(Gordon Childe, *Făurirea civilizației*)

1000000 –
10000 î.Hr.
Paleolitic

10000 – 6000 î.Hr.
Mezolitic

6000 – 2000 î.Hr.
Neolitic

2000 – 1200 î.Hr.
Epoca
Bronzului

1200 – 82 î.Hr.
Epoca
Fierului

LECTIA 1

Epoca Pietrei

CRONOLOGIE

- 1000000–10000 î.Hr. Paleoliticul
- 10000–6000 î.Hr. Mezoliticul
- 6000–2000 î.Hr. Neoliticul

VLADIMIR DUMITRESCU (1902–1991)

Specialist în înțelegerea culturilor neolitice (Vinča, Boian, Gumelnița, Cucuteni). În 1949–1950 a cercetat complet așezarea cucuteniană de la Hăbășești (jud. Iași), realizând primul demers de acest fel din istoria arheologiei românești.

ȘTIAȚI CĂ...

- În Paleolitic, pe teritoriul țării noastre trăiau elefanți, rinoceri și reni?
- Cele mai vechi urme ale unui *homo sapiens neanderthalensis* s-au descoperit în peștera de la Ohaba-Ponor, jud. Hunedoara?

- În România, manifestări de pictură rupestră s-au descoperit în peșterile Coliboaia, jud. Bihor, și Cuciulat, jud. Sălaj?
- În peștera de la Cioclovina (jud. Hunedoara) s-a descoperit craniul unei femei de aprox. 30–40 de ani, aparținând tipului *homo sapiens fossilis*?

Perioada încadrată între cele mai vechi urme de tehnologie produsă de om și apariția sistemelor de scriere este definită de istorici drept **Preistorie**. După materialul utilizat pentru confecționarea celor mai eficiente unelte și arme, Preistoria a fost împărțită în Epoca Pietrei și Epoca Metalelor. Epoca Pietrei, întinsă pe aproximativ 1 000 000 de ani, cuprinde trei subdiviziuni: *Paleolitic*, *Mezolitic* și *Neolitic*.

Paleoliticul Timp de sute de mii de ani, clima a fost mult mai rece decât în prezent. Europa a fost acoperită de ghețari, în patru rânduri. În perioadele glaciare, nivelul oceanului planetar a scăzut. Grupurile – cetele – umane venite din Africa, numite de specialiști *homo erectus*, foloseau unelte și arme din piatră cioplită, locuiau în peșteri, dar și în așezări deschise, și se aflau mereu pe urmele vânatului specific climatului rece: mamuți, bizoni, urși de peșteră. Pescuitul și culesul întregeau regimul alimentar. Teritoriul țării noastre a fost invadat de ghețari doar în partea finală a Paleoliticului – glaciațiunile Riss și Würm. Migratorii veniți dinspre Africa, în urmă cu circa 50 000 de ani (*homo sapiens fossilis*), se vor integra mult mai bine în climatul european. Cultul strămoșilor a luat amploare, fapt demonstrat de înmulțirea înmormântărilor intenționate. Preocupările lor spirituale erau însoțite de manifestări artistice.

Mezoliticul În urmă cu 12 000 de ani, clima a început să se încălzească. Ghețarii s-au retras spre nord, topirea lor fiind însoțită de creșterea nivelului mărilor. Spațiul carpato-dunărean s-a acoperit, treptat, de păduri. Fauna specifică climatului rece a fost înlocuită cu cea adaptată climatului cald. Vânatul mărunt – cerbul, mistrețul – a determinat apariția arcului cu săgeată. Predominau uneltele de mici dimensiuni, numite microlite. În funcție de legăturile mai strânse cu modul de viață paleolitic sau neolitic, specialiștii utilizează pentru această perioadă de câteva mii de ani de adaptare a omului la noile condiții de mediu conceptele de Epipaleolitic sau Mezolitic.

Neoliticul marchează o adevărată revoluție în istoria umanității. Omul, devenit agricultor și crescător de animale, și-a amenajat spații de locuire mult mai stabile. Impulsurile de civilizație provenite din Asia Mică au fost exprimate de diferitele culturi arheologice locale. Piatra era șlefuită și perforată, iar nevoia de a conserva recoltele de grâu, orz, mei a dus la apariția olăritului. Au intervenit modificări și în comportamentul spiritual, impunându-se cultul fecundității. Înhumarea în poziție chircită sau întinsă reprezintă ritul funerar specific epocii. Manifestările artistice, în cea mai mare parte ceramice, au rămas legate de universul magico-religios.

Utilizarea și producerea focului au fost un salt major în evoluția umanității, însă creatorul culturii musteriene, *homo sapiens neanderthalensis*, nu s-a putut adapta variațiilor climatice din timpul glaciațiunii Würm.

APLICAȚII

A Vas din Cultura Cucuteni.

B Vas din Cultura Gumelnița.

Analizați, pe grupe, imaginile de la sursele A și B și formulați puncte de vedere referitoare la relația dintre cele două culturi arheologice, susținându-le cu argumente bazate pe asemănări și deosebiri.

C „O problemă care a agitat mulți ani cercurile arheologice preocupate de preistoria Europei este aceea a existenței unui sistem de «scriere» în neoliticul românesc [...]. S-a presupus că semnele de pe tabletele de la Tărtăria [jud. Alba] reprezintă un sistem de notare ideogramică sau chiar o scriere, încercându-se chiar «citirea» lor. [...] Tablete asemănătoare ca formă, cu semne mai puțin ordonate sau poate cu un simplu decor, au fost descoperite și în culturile Criș, Vinča și Gumelnița [...]. Ele nu lipsesc nici din culturile Precucuteni și Cucuteni [...] Primii locuitori neolitici de pe teritoriul României au adus, odată cu noua «ideologie», și un sistem simbolic de ideograme. Rămâne de văzut dacă acest sistem permitea transmiterea unor informații mai complexe sau avea doar o funcție magică.”

(Academia Română, *Istoria Românilor*)

Zeița de la Vidra.
Cultura Gumelnița.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

D „Îndeosebi așezarea de la Parța (jud. Timiș), în care s-au efectuat ample cercetări, a dezvăluit că în cadrul «culturii Banatului» se atinsese un grad remarcabil de civilizație, cu elemente de arhitectură elevate (inclusiv construcții cu etaj) și cu viață spirituală complexă. În centrul așezării de la Parța se afla o zonă sacră, în care a fost descoperit cel mai vechi sanctuar din Neoliticul României.”

(Academia Română, *Istoria Românilor*)

E „În mai multe așezări s-au descoperit adevărate sanctuare, aparținând «satului» respectiv, ori poate unei comunități mai largi care utiliza în comun un «centru» de cult. La Căscioarele (jud. Ilfov) sanctuarul era patrulater, cu pereții acoperiți cu motive spirale și geometrice pictate bicrom. În interior, două coloane de lut pictate străjuiau o înmormântare rituală. La Parța s-au descoperit două sanctuare, cu un monumental altar de lut ars și o dublă statuie – Zeița Mamă și acolitul masculin; jertfele aduse constau din cereale și animale mari. În afara sanctuarelor s-au găsit și gropi rituale în care se depuneau vase și resturi de cadavre incomplete, sugerând eventualitatea unor sacrificii umane.”

(Mihai Bărbulescu, D. Deletant ș.a., *Istoria României*)

1. Numiți localitatea și tipul de construcție menționate atât în sursa D, cât și în sursa E.

2. Precizați, pe baza sursei C, un element comun culturilor Criș, Vinča, Gumelnița, Precucuteni și Cucuteni.

3. Formulați, pe baza sursei C, un punct de vedere referitor la sistemul de „scriere” din Neoliticul românesc, susținându-l cu două informații din sursă.

INVESTIGAȚIE

✓ Împărțiți în grupe de câte 4-5 elevi, căutați informații despre descoperiri importante din Epoca Pietrei, realizate în provincia istorică în care locuiți.

✓ Identificați specialiști (arheologi, muzeografi), care vă pot îndruma activitățile de documentare.

✓ Analizați informațiile găsite, structurați-le tematic și realizați o miniexpoziție în cadrul școlii.

LECȚIA 2

Epoca Metalelor

CRONOLOGIE

- 2000 – 1200 î.Hr. Epoca Bronzului
- 1200 – 82 î.Hr. Epoca Fierului
- sec. VIII – VII î.Hr. Cultura Basarabi
- sec. VII – VI î.Hr. întemeierea coloniilor grecești pe litoralul vestic al Mării Negre
- sec. V î.Hr. geții sunt supuși odrisilor, traci sudici
- 514 î.Hr. campania perșilor conduși de Darius în Dobrogea
- 300–292 î.Hr. victoriile lui Dromichaïtes asupra lui Lysimachos

ALEXANDRU VULPE (1931–2016)

Absolvent al Facultății de Istorie din București, a obținut doctoratul cu lucrarea *Necropola hallstattiană de la Ferigele: monografie arheologică*. A fost director al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” și membru titular al Academiei Române.

ȘTIAȚI CĂ...

- Bronzul este un aliaj de cupru (aramă) și staniu (cositor) sau alt material, raportul ideal fiind de 90% cupru și 10% staniu?
- La Perșinari, jud. Dâmbovița, s-au descoperit două tezaure din perioada de mijloc a Epocii Bronzului, constând în cinci topoare, o sabie scurtă și unsprezece pumnale, toate din aur de 16–21 de carate?
- Începând din secolul al III-lea î.Hr., triburile geto-dace emit monede după model greco-macedonean sau celtic?

Indoeuropenizarea În perioada de tranziție de la Epoca Pietrei la Epoca Metalelor s-a desfășurat procesul de indoeuropenizare, o sinteză etno-lingvistică și culturală, care a atins gradul cel mai intens de manifestare în mileniiile III–II î.Hr. Grupuri pastorale și războinice, cu organizare **patriarhală**, au migrat în mai multe etape, din stepele nord-pontice spre vest, supunând populațiile agrare, **matriliniare** și non-violente ale Europei. Conviețuirea **autohtonilor** cu **alogenii** a dat naștere principalelor popoare europene ale Antichității. În sud-estul Europei s-au individualizat tracii, ilirii și grecii.

Epoca Bronzului A început sub semnul distrugerilor provocate de marile deplasări de populații. Arta ceramică a Eneoliticului a fost înlocuită cu o ceramică mai simplă, decorată cu șnur sau cu creștături, iar creșterea animalelor a devenit predominantă. Așezările, în mare parte sezoniere, erau de mici dimensiuni. Ca rit funerar se practica înhumarea în tumuli.

Prin urmare, s-au înmulțit armele de bronz – topoare, săbii, pumnale, dar și podoabele și armele de paradă, confecționate din aur și argint, ca elemente de prestigiu ale noii aristocrații militare. Au apărut tot mai multe așezări pe înălțimi, fortificate cu șanțuri, valuri de pământ sau chiar cu piatră. Oamenii s-au grupat în familii monogame. Înhumarea a rămas preponderentă, dar incinerarea începe să câștige adepti, mai ales odată cu impunerea noului cult solar, evidențiat de motivele decorative specifice, precum roata și cercul.

Pe parcursul Epocii Bronzului se intensifică și relațiile comerciale. Autohtonii traci exportau aur, sare și obiecte din bronz, la schimb cu obiecte de podoabă sau cu arme de calitate. Astfel au ajuns săbii miceniene de bronz în așezările culturilor Wietenberg, din Transilvania, și Tei, din Muntenia.

Noul val de migrații din secolele XIII–XII î.Hr. a adus ocupațiile pastorale, înhumarea și locuirea în așezări mici, de tipul sălașelor.

Epoca Fierului A fost împărțită de specialiști în două vârste: Hallstatt și La Tène. La începutul primei vârste s-a definitivat împărțirea neamurilor tracice în două ramuri: de nord, în zona Dunării și a Carpaților, și de sud, în zona Balcanilor. Cultura hallstattiană Basarabi, din jud. Dolj, marchează intrarea în istorie a geților și dacilor, ca reprezentanți ai ramurii nordice a tracilor, menționați curând în scrierile grecești. În perioada La Tène s-au generalizat metalurgia fierului, utilizarea roții olarului, a monedei și incinerarea, iar puterea triburilor geto-dace a crescut.

Treptat, s-au generalizat metalurgia bronzului și plugul cu tracțiune animală. Productivitatea muncii a crescut. Surplusurile au contribuit la accentuarea diferențierii sociale din interiorul triburilor și la conflictele dintre acestea.

APLICAȚII

PORTOFOLIU

Împărțiți pe grupe, realizați un portofoliu al urmelor preistorice din zona în care trăiți/învațați. Alegeți-vă între trei și cinci localități din această zonă, întocmiți pentru fiecare localitate o fișă cuprinzând descoperirile arheologice asociate perioadei preistorice, informații privind contextul în care s-au făcut descoperirile și alăturați fișei imagini sugestive culese din diferite surse sau realizate pe cont propriu. Introduceți apoi datele într-un tabel după modelul de mai jos.

PROIECT

După prezentarea rezultatelor pe grupe, întocmiți un tabel centralizat, pe clasă, apoi organizați o expoziție, valorificând imaginile pe care le aveți la dispoziție. Efectuați, cu schimbul, un ghidaj expozițional, pentru grupurile de vizitatori (elevi din alte clase, părinți, cadre didactice, invitați).

Nr. crt.	Numele culturii	Localitatea	Categorii de descoperiri	Caracteristici
1				

Coiful de la Poiana- Coțofenești

Coiful de la Peretu

Tezaurul de la Perșinari

1. Documentați-vă asupra obiectelor reprezentate în imaginile de mai sus și formulați opinii argumentate în legătură cu importanța lor socială, politică, economică și artistică.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

A „Un ultim cuvânt despre aportul arheologiei și antropologiei. Cum s-a văzut, aceste discipline pot veni în ajutorul a doar uneia dintre multiplele teorii formulate. A presupune că cei care au contribuit la crearea civilizației Epocii Bronzului în sud-estul Europei ar fi fost neamuri IE [indo-europene] pătrunse în spațiul nord-ponctic este un punct de vedere ce are cel mult valoarea unei ipoteze de lucru. Diagnozele antropologice ar putea fi, teoretic, de mare ajutor pentru demonstrarea unor mișcări de populație. În cazul de față, puținele date existente nu vin în sprijinul teoriilor ce presupun o mare migrație a populațiilor IE – primitivi dinspre răsărit în Europa la sfârșitul Neo-eneoliticului în general și în sud-estul continentului în special. Specialiștii sunt de părere că populația Epocii Eneolitice și a Bronzului din Europa Centrală și Sud-Estică sunt omogene din punct de vedere biologic.”

(Academia Română,
Istoria Românilor, vol. I)

B „Marea migrație egeică. Sub această denumire s-a constituit, încă în prima jumătate a secolului XX, concepția unui fenomen cu dimensiuni istorice, ce presupune deplasarea unor triburi central-europene – încă din perioada Bronzului C (Reinecke), cea a «mormintelor tumulare» – în direcția sud-estului continentului. Pe seama acestor presupuse migrații succesive a fost pus, în ultimă instanță, declinul civilizației miceniene, distrugerea Regatului hitit și invazia popoarelor numite «ale mării» în Egipt. [...] Dacă acest mod de a vedea lucrurile situează «Marea migrație egeică» printre miturile construite din ipoteze, îndreptățite la un anumit moment al istoriei arheologiei, nu pot fi totuși negate o serie de restructurări care s-au petrecut, spre sfârșitul mileniului al II-lea, în tot acest vast spațiu.”

(Academia Română,
Istoria Românilor, vol. I)

1. Numiți, din sursa A, cele două discipline auxiliare ale istoriei.

2. Menționați un spațiu istoric și o perioadă/epocă istorică la care se referă atât sursa A, cât și sursa B.

3. Precizați o asemănare între fenomenele istorice abordate în sursele A și B, apoi selectați câte o informație elocventă, din fiecare sursă.

Vas din cultura Wietenberg (Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva)

STUDIU DE CAZ

Culturile Cucuteni și Hamangia

ȘTIAȚI CĂ...

- Statueta „Gânditorul” de la Cernavodă are o înălțime de 11,5 cm?
- Potrivit unei ipoteze recente, cultura Hamangia a apărut în urma unei creșteri catastrofale a nivelului Mării Negre, prin deversarea surplusului Mării Mediterane peste pragul Bosforului, până la egalizarea nivelurilor celor două mări, în jurul anului 5500 î.Hr., limita vestică a bazinului pontic ajungând pe poziția actuală?

DUMITRU BERCIU (1907–1998)

Arheolog și istoric, descoperitorul culturii Hamangia, în 1952. A cercetat așezările de la Hamangia și Ceamurlia de Jos (jud. Tulcea), cimitirul de la Cernavodă (jud. Constanța).

Procesele din Neolitic au fost însoțite de aspecte violente, după cum arată descoperirile din așezarea de la Schela Cladovei, jud. Mehedinți. Cu timpul, noii veniți și-au impus modul de viață și s-au răspândit în spațiul carpato-dunărean. Grupurile umane erau organizate în ginți, pe baza legăturilor de sânge, și în triburi, având la bază aceeași limbă. La început, teritoriul României de azi, mai puțin Dobrogea, a fost locuit de comunitățile neolitice de tip Starčevo–Criș.

Cultura Hamangia Popularea ținutului dintre Dunăre și Mare s-a produs spre sfârșitul Neoliticului Timpuriu, în urma unei migrări pe mare și pe uscat, din zona Asiei Mici. Noile comunități, locuind în așezări deschise sau în peșteri, au creat o cultură originală, remarcabilă prin plastica antropomorfă: cultura Hamangia. Hamangienii cultivau grâu și creșteau vite, porci, oi și capre. Ritul funerar consta în înhumare. Cimitirul de la Cernavodă cuprinde peste 500 de morminte. Aici au fost descoperite în același mormânt celebrele statuete „Gânditorul” și „soția” sa.

Cultura Hamangia a durat până în Eneolitic, influențând culturile neolitice Boian din Muntenia și Precucuteni din Moldova. A contribuit la geneza culturii eneolitice Gumelnița și, parțial, la nașterea culturii Cucuteni.

Cultura Cucuteni În perioada finală a Neoliticului, utilizarea cuprului s-a extins, istoricii denumind acest „Neolitic Târziu” fie Eneolitic, fie Calcolitic: epoca pietrei și a cuprului, când, pe teritoriul țării noastre s-au dezvoltat patru culturi importante: Petrești – Transilvania, Cucuteni – Moldova, Sălcuța – Oltenia și Gumelnița – Muntenia, Dobrogea. Datorită nivelului artistic atins de olarii cucutenieni, această cultură a căpătat, în vremurile moderne, faimă internațională, fiind considerată una dintre cele mai avansate ale timpului ei. Varietatea tipurilor

de vase – chiupuri, cupe, cratere, vase-binoclu, fructiere, suporturi de vase – este dublată de bogăția motivelelor decorative, cu incizii, adâncite sau pictate bicrom și tricrom: alb, roșu, negru. Producția ceramică include statuete antropomorfe și zoomorfe, greutăți pentru războaiele verticale de țesut. Comunitățile locuiau în așezări adeseori fortificate cu șanțuri, uneori cu palisade, aveau locuințe rectangulare, cu podele de lemn sau lutuite și o dispunere a locuințelor evidențiind existența ierarhizării sociale. Absența cimitirelor rămâne o enigmă a acestei culturi. Sunt, însă, indicii privind practicarea unor **ritualuri antropofage**. Printre cele mai importante așezări cucuteniene sunt cele de la Cucuteni, Hăbășești – jud. Iași, Frumușica – jud. Neamț și Trușești – jud. Botoșani.

PROIECT

Împărțiți pe grupe, analizați sursele A și B și încercați să modelați din plastilină statueta „Gânditorului”, respectiv să pictați un vas cucutenian. Organizați o mini-expoziție tematică: *Arta neolitică în România*.

A „Gânditorul”
și „soția sa”,
Cultura
Hamangia

B Ceramică
de tip Cucuteni

STUDIU DE CAZ

Cultura Sărata-Monteoru

Datarea și localizarea Cultura Sărata-Monteoru a început în Epoca Bronzului Timpuriu și s-a încheiat în Epoca Bronzului Târziu. Triburile care au promovat modul de viață de tip Monteoru s-au răspândit în zona Munteniei, în jumătatea sudică a Moldovei și în sud-estul Transilvaniei. Perioada îndelungată de existență și modificările de modă i-au determinat pe arheologi să împartă existența culturii în două faze, numerotate I și II. Printre cele mai importante descoperiri din aria acestei culturi se numără cele de la Căndești, Năeni, Pietroasa Mică, Sărata-Monteoru – jud. Buzău, Fitionești – jud. Vrancea sau Răcățoiu – jud. Bacău.

Vas din Cultura
Sărata-Monteoru

Modul de viață Membrii triburilor Monteoru erau agricultori și crescători de vite, practicau metalurgia bronzului – topoare, pumnale, vârfuri de lance, dar continuau să folosească destul de mult unelte și arme din piatră – cuțite curbe, topoare, săgeți. Unele așezări, precum cea de la Sărata-Monteoru, constituiau adevărate „burguri”. Plasate pe înălțimi, apărate cu șanțuri în zonele vulnerabile, aveau locuințe de suprafață, inclusiv pe platforme de piatră. Aici s-au descoperit tipare de turnat topoare de bronz. Lucrări de terasare, cu utilizarea bolovanilor, au fost surprinse arheologic la Sărata-Monteoru, „Cetățuie” și Năeni-„Zănoaga”. Ceramica Monteoru se remarcă prin borcanele în formă de S, ceștile cu toarte (cu șa și prag), castroanele cu toarte pe marginea teșită. Motivele predominante sunt cercurile concentrice, triunghiurile, liniile orizontale sau oblice și zigzagurile. În perioada finală, au apărut elemente ale culturii Noua, precum toarta în secțiune triunghiulară.

Spiritualitatea Înhumarea se făcea aproape exclusiv în poziție chircită, fiind prezentă în 95% dintre mormintele cercetate. Incinerarea, în urne, era rezervată copiilor. Diferențierile sociale sunt vizibile și ele în inventarul funerar. Femeile de proveniență aristocratică erau îngropate cu obiecte de podoabă: cercei, brățări, coliere de bronz sau aur. Armele erau puse doar în mormintele de bărbați. Un vârf de săgeată găsit în mormântul unui copil de 1-2 ani indică apartenența decedatului la grupul războinicilor. Era frecventă marcarea mormântului cu pietre, prin realizarea unor ringuri, uneori umplute cu bolovani. Mormintele de familie scot în evidență noua formă de coabitare: **familia monogamă**.

ȘTIAȚI CĂ...

- Bărbații bogați din perioada Culturii Sărata-Monteoru își răsfățau soțiile cu mărgelile de chihlimbar cumpărate din zona Mării Baltice?
- Locuitorii de pe dealul Cetățuia din Sărata-Monteoru își făceau focul în vetre amenajate cu cioburi de ceramică cucuteniană?

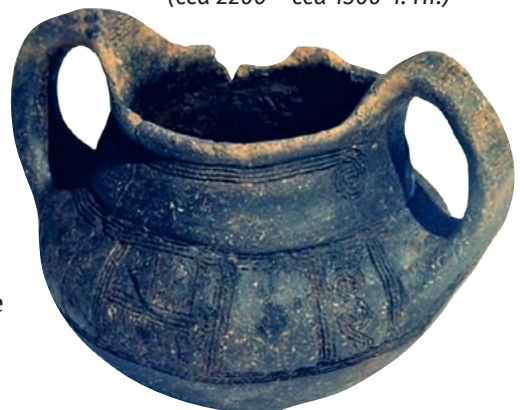
APLICAȚII

„În ceea ce privește viața spirituală, comunitățile acestei culturi își îngropau morții în cimitire plane din preajma așezărilor, între care s-au cercetat prin săpături acelea de la Sărata-Monteoru (patru necropole cu peste 350 morminte), Căndești – Vrancea (o necropolă cu peste 700 morminte), Balintești – Cioinagi și Poiana – Galați ș.a.”

(M. Petrescu-Dîmbovița, H. Daicoviciu ș.a.,
Istoria României de la începuturi
până în secolul al VIII-lea)

1. Menționați, pe baza textului, două caracteristici ale cimitirelor de tip Monteoru.
2. Numiți, din text, localitatea în care s-a cercetat cel mai mare cimitir de tip Monteoru.

Urnă funerară, Cultura Monteoru
(cca 2200 – cca 1300 î. Hr.)

EVALUARE

I. Ordonăți cronologic următoarele evenimente istorice:

- individualizarea geto-dacilor, ca ramură nordică a tracilor
- desfășurarea procesului de antropogeneză
- indo-europenizarea
- adoptarea unui mod de viață mai stabil (sedentar), bazat pe creșterea animalelor și practicarea agriculturii

4 × 5 p = 20 puncte

II. Elaborați, în aproximativ 5 rânduri, un text istoric, utilizând termenii: *glaciațiuni, Mezolitic, înhumare, roata olarului*.

4 noțiuni × 2 p = 8 p + 1 p respectarea limitei de spațiu +
1 p claritatea expunerii = 10 puncte

III. Asociați corect culturile arheologice din coloana A cu informațiile din coloana B:

A

B

1. Sărata-Monteoru	a. Neolitic
2. Starčevo-Criș	b. Eneolitic
3. Basarabi	c. Epoca Bronzului
4. Cucuteni	d. Epoca Fierului

4 × 5 p = 20 puncte

IV. Citiți cu atenție sursele și răspundeți la cerințe:

A. „[...] Epoca Bronzului [...] se deosebește net de Epoca Neolitică. În locul unei societăți structurate pe o economie preponderent agrară, care cunoștea însă și creșterea viteilor, precum și exploatarea și prelucrarea aramei și a altor metale, cu așezări relativ stabile, cu o densitate de locuire, în unele zone remarcabilă, cu practici funerare specifice și cu credințe în care predomina un cult al fecundității, noua epocă se caracterizează, la începutul ei, prin grupuri umane restrânse, reprezentate prin așezări mici, unele de scurtă durată, cu o economie în care creșterea vitelor capătă o importanță mult mărită, o societate pronunțat patriarhală, ierarhizată pe structuri de putere și prestigiu, fapt oglindit atât în tipurile de monument funerar (aparitia tumulului colectiv sau individual, al căpeteniei), cât și în descoperirile cu caracter sacral, inclusiv a pieselor de reprezentare a statutului social. Ceramica noii epoci se deosebește, ca factură și decor, de cea neolitică. În locul unei ceramici bine arse, împodobită prin pictură sau prin alte tehnici, ce caracte-

rizează marile complexe culturale ale Neoliticului Final (Eneoliticul) din Europa sud-estică, întâlnim o olărie care, la începutul epocii, apare a fi «săracă» în forme și decor, lucrată într-o tehnică aparent primitivă, din pastă poroasă, puțin consistentă și rudimentar decorată.”

(Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. I)

B. „La începutul Hallstattului târziu (Ha D) evoluția unor așezări fortificate a fost întreruptă relativ brusc, datorită pătrunderii în Transilvania a grupului scito-iranice. În alte zone apar abia acum fortificații impunătoare, precum cetatea de la Stâncești (jud. Botoșani), de 22 ha.

În ansamblu, cultura hallstattiană târzie dezvoltă formele tradiționale, adoptând unele elemente noi, mai cu seamă sub influența scitilor.

Mari necropole tumulare de incinerare s-au descoperit la Bârsești (jud. Vrancea) și Ferigile (jud. Vâlcea), conturându-se un complex cultural cu o accentuată orientare, începând cu sec. V î.Hr. spre zona Dunării de Jos, unde pătrundeau influențe meridionale dinspre regatele Macedoniei, Traciei etc.”

(M. Bărbulescu, D. Deletant ș.a., *Istoria României*)

- Numiți, din sursa A, un metal utilizat în Neolitic. **3 p**
- Numiți, din sursa B, cele două mari necropole, care dau numele complexului cultural din Hallstattul târziu. **3 p + 3 p = 6 p**

- Precizați, pe baza sursei A, câte două deosebiri de factură, respectiv de decor, între ceramica neolitică și cea a începutului Epocii Bronzului. **4 × 3 p = 12 p**

- Precizați, pe baza sursei B, cele trei tipuri de influențe exercitate la începutul Hallstattului târziu asupra spațiului carpato-dunărean. **3 × 3 p = 9 p**

- Indicați, pe baza surselor A și B, un element de continuitate, în privința practicilor funerare, din Epoca Bronzului în Epoca Fierului. **5 p**

- Selectați din sursa B două informații aflate în relație de cauzalitate, precizând rolul jucat de fiecare dintre cele două informații (cauză, respectiv efect). **5 p**

40 puncte

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

Statuia împăratului Traian.
În fundal, Columna
lui Traian, Roma.

3

Geto-Dacii

Lecția 1	24
Studiu de caz	
Dezvoltarea competențelor	27
Lecția 2	28
Studii de caz	
Evaluare	32

Izvoare istorice despre geto-daci: Herodot, Strabon, Cassius Dio

26 Histria

Cum reconstituim trecutul...

Burebista. Decebal; cucerirea Daciei de către romani

30 Sarmizegetusa

31 Podul de la Drobeta, Columna lui Traian,
Monumentul de la Adamclisi

„Din întrepătrunderea civilizațiilor dacică și romană au ieșit biruitoare – așa cum s-a întâmplat peste tot unde condițiile au fost îndeplinite – latinitatea și romanitatea. Concluzia lui Vasile Pârvan: «îi slăvim pe daci pentru vitejia lor și-i binecuvântăm pe romanii cuceritori, căci datorită lor ne-am născut noi, miracolul românesc.»”

(I.-A. Pop, *Prezentul din trecut. Istoria pe care nu o înveți la școală*)

82–44 î.Hr.
domnia
lui Burebista

46 d.Hr.
Imperiul Roman
anexează
ținutul dintre
Dunăre și Mare

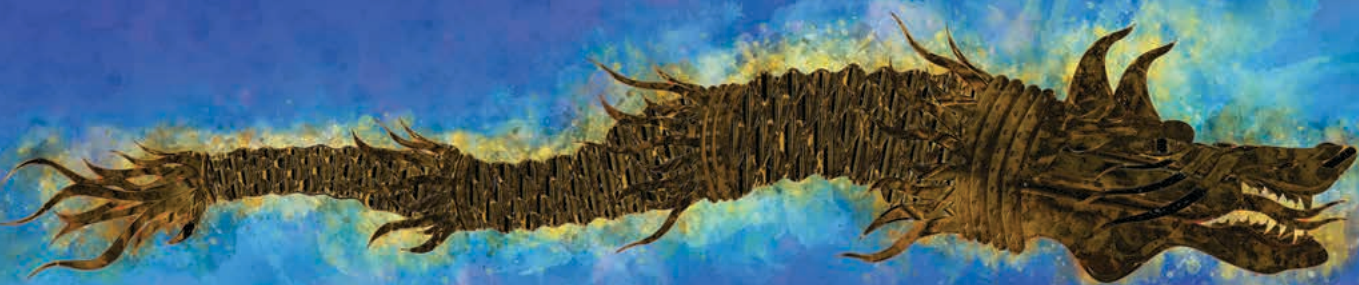
87–106
domnia
lui Decebal

101–102, 105–106
Războaiele
daco-romane

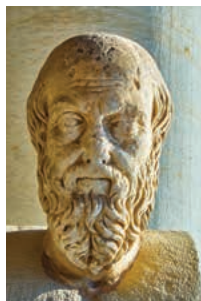
106 – înființarea
Provinciei
Dacia

LECTIA 1

Izvoare istorice despre geto-daci: Herodot, Strabon, Cassius Dio

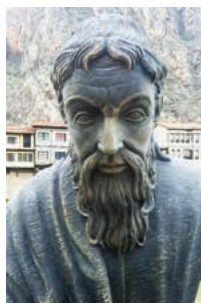

HERODOT (cca 484–425 î.Hr.)

„Părintele istoriei” s-a născut într-o familie aristocratică din Halicarnas (Turcia de azi). S-a documentat din autori mai vechi, din inscripții, din liste cu magistrați, impozite și câștigători ai jocurilor olimpice, și a cules informații din călătoriile în Egipt, Babilon, Fenicia.

STRABON (cca 64 î.Hr.–23 î.Hr.)

Aristocrat originar din Amasea (Capadocia, în Turcia), cu studii la Roma, a călătorit în Grecia, Italia și Egipt. A scris două lucrări, *Comentarii istorice* și *Geografia*, din prima păstrându-se doar câteva fragmente.

CASSIUS DIO (cca 150–235)

Născut la Niceea (Bitinia, în Turcia), a avut o carieră politică însemnată, cu apogeul în 229, când a deținut consulatul, alături de împăratul Severus Alexander, la sugestia căruia a scris *Istoria romană*.

Geto-dacii în atenția grecilor Stabilirea grecilor pe coastele Mării Negre i-a adus în contact cu populații noi, cu care vor conviețui, pe care le vor influența și despre care vor povesti în scrierile lor. Așa au intrat în istorie geții, locuitori ai spațiului carpato-balcanic. Cele mai consistente informații despre ei au rămas de la Herodot, Strabon și Cassius Dio, fiecare reprezentând câte o etapă majoră în evoluția marilor civilizații ale Antichității europene: Herodot a scris *Istoriile* în „veacul de aur” al Atenei, Strabon a văzut transformarea republicii romane într-un imperiu și preconiza apropiata supunere a dacilor și geților („Poporul dacilor și al geților [...] pare a fi pe punctul de a primi jugul roman. Dacă până acum n-au făcut supunerea lor în întregime, este că-și pun ultima lor nădejde în germani”), în timp ce Cassius Dio a povestit detaliat momentul supunerii dacilor de către romani. Trecerea graduală de la **etnonimul** geți la cel de daci ilustrează expansiunea viziunii romane asupra realităților vremii.

Originea și numele geto-dacilor Originea tragică a geților este menționată de Herodot („cei mai viteji și mai dreپți dintre traci”) și de Strabon („Grecii cei vechi au socotit pe geți ca un popor trac ce locuia la început pe ambele maluri ale Istrului. De asemenea sunt traci și mysii, care acum se numesc *moesi*”), ultimul plasându-i în spații distincte pe geți și pe daci („romanii numesc Danubius toată partea fluviului cuprinsă între izvoare și Cataracte, cea care curge pe la daci, păstrând numele de Istru pentru partea de jos, care se întinde până la Pont și curge pe la geți”), cu mențiunea că „geții vorbesc absolut aceeași limbă ca daci”.

Pentru învățatul latin Pliniu cel Bătrân – sec. I d. Hr., „litoralul a fost ocupat de neamuri diferite, când de geți, numiți de romani daci, când de sarmați”. Cassius Dio are propria explicație despre utilizarea celor două etnonime.

Reprezentanții ramurii nordice a tracilor sunt numiți diferit de greci și de romani, prin generalizarea numelor unor triburi importante, dintre care cel al dacilor are rădăcini **totemice**, cu trimeri la lupul de pe stindardul tradițional.

Organizarea social-politică a geto-dacilor Diferențierile sociale sunt evidențiate de Cassius Dio, care scrie despre o pătură aristocratică, *pileati*, și despre oamenii obișnuiți, *comati*. Numele unor triburi geto-dacice apar la grecul Claudiu Ptolemeu (sec. I–II). Aristocrația tribală, militară și spirituală, locuia în așezări întărite, ale căror denumiri conțineau, adeseori, sufixul *dava*.

„Eu numesc acest popor daci, după cum se numesc și ei, și precum îi numesc și romanii, cu toate că știu că unii greci îi numesc geți, pe drept sau pe nedrept; eu personal cunosc ca geți pe cei ce locuiesc dincolo de Hem[us], lângă Istru”.

(Cassius Dio)

- Statul roman în timpul primului triumvirat (60–44 î.Hr.)
- Dacia în timpul lui Burebista (82–44 î.Hr.)
- Teritorii neocupate de romani

- BOII, TAURISCI, SCORDISCI – populații celtice
- BASTARNI – populație germanică
- AGATÂRȘI – populație scitică
- Cetăți dacice
- Colonii grecești de pe țărmul Pontului Euxin

Dacia în secolul I î.Hr.

APLICAȚII

Identificați pe hartă trei localități geto-dacice (*dave*) și trei colonii grecești.

B „Lysimachus a fost de națiune macedonean, adept al lui Alexandru. [...] După moartea sa, Lysimachus ajunsese rege al tracilor din vecinătatea Macedoniei asupra cărora stăpâniseră mai înainte Filip și Alexandru și care nu forma decât o mică parte din națiunea tracilor. Căci cu excepția celților, niciun popor nu poate pretinde că poate să se compare cu tracii. Și nimeni înainte de romani nu i-a biruit și nu i-a supus cu totul. Acum însă Tracia întregă, ca și toată țara celților, ascultă de puterea romană; [...] Odrysii au fost cei dintâi dintre vecini pe care Lysimachus i-a atacat cu armele. A pornit apoi împotriva geților și a regelui lor Dromichaetes; dar fiindcă războiul se purta cu niște oameni care nu erau nepriecupți la lupte și cu mult superiori la număr, a scăpat numai cu fuga din cea mai mare primejdie, în care își dusesese toate puterile sale. În această luptă, Agathocles, fiul său, care atunci, pentru întâiași dată sub conducerea tatălui său, își făcea începuturile sale de arme, a fost prins de geți. De aceea Lysimachus, după ce a mai suferit și alte înfrângeri în războaie și fiindcă fiul său a ajuns în mâinile dușmanilor, socotind acest dezastru nu fără însemnătate, supunându-se necesităților vremii, făcu pace cu Dromichaetes, cedându-i partea din teritoriile sale situate dincolo de Istru și dându-i de nevoie și pe fiica sa în căsătorie.”

(Pausanias, grec din sec. II d.Hr., *Călătorie în Grecia*)

1. Formulați, pe baza sursei B, un punct de vedere referitor la politica expansionistă romană, susținându-l cu două informații selectate din sursă.
2. Precizați, pe baza sursei B, două cauze ale înfrângerii lui Lysimachus de către geți.
3. Menționați, pe baza sursei B, două câștiguri ale lui Dromichaetes în urma războiului cu Lysimachus.

CRONOLOGIE

- **sec. VIII–VI î.Hr.** marea colonizare greacă
- **146 î.Hr.** Grecia devine provincie romană
- **46 d.Hr.** Dobrogea este anexată provinciei romane Moesia Inferior
- **106 d.Hr.** Dacia devine provincie romană

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

C „Dromichaetes, regele tracilor, a primit pe Lysimach, prins în război, cu tot felul de amabilități, l-a îmbrățișat și l-a sărutat și numindu-l tată, l-a condus, împreună cu copiii lui, în cetatea ce se numește Helis. Când tracii, după ce au prins trupele lui Lysimach, dând năvală, începură să strige și să reclame ca regele captiv în luptă să fie adus înainte și pedepsit cu moartea (fiindcă este drept ca poporul ce s-a expus în luptă să hotărască după voia sa de dușmanii prinși), Dromichaetes, împotrivindu-se la pedepsirea regelui, le-a spus că este în interesul statului ca omul să rămână neatins. Căci dacă el ar fi ucis, numai-decât alți regi vor ocupa domnia lui Lysimach și vor fi pentru ei o primejdie și mai mare decât Lysimach. Dimpotrivă, dacă ar scăpa, el va purta recunoștință tracilor pentru nepedepsirea lui, iar castelele, câte mai înainte fuseseră în stăpânirea tracilor, le vor câștiga din nou fără nici un pericol. Mulțimea dând ascultare acestora, Dromichaetes [...] și-a recăpătat castelele ce i le luase Lysimach, iar acesta a plecat liber, împodobit cu diadema regală.”

(Diodor din Sicilia, grec, sec. I î.Hr., *Biblioteca istorică*)

1. Numiți, pe baza sursei C, capitala lui Dromichaetes.
2. Formulați un punct de vedere referitor la modalitatea luării deciziilor în lumea tracă, susținându-l cu două informații selectate din sursă.

ȘTIAȚI CĂ...

- Tracii obișnuiau să se tatueze, după cum a scris Herodot.
- În lucrarea *Getica*, Iordanes (sec. VI), un got romanizat, preia de la grecul Dion Chrysostom (sec. I–II) informația potrivit căreia regii și preoții geților se alegeau dintre *tarabostes*, numiți ulterior *pileati*?

STUDIU DE CAZ Histria

Moneda cetății Histria.

ȘTIAȚI CĂ...

- Histria înseamnă „situată lângă / pe Dunăre”, de la numele latinesc al Dunării = *Hister*?
- În urma campaniei lui Burebista, fortificațiile Histriei au fost distruse, iar o parte a cetăților s-a refugiat temporar.

APLICAȚII

Coloniile grecești de la malul Mării Negre.

Perioada greacă (secolele VII–I î.Hr.) Conform tradiției, regimul politic al metropolei a fost implementat și în colonii. La Histria, conducerea **oligarhică** era exercitată de o familie de mari preoți ai lui Apollo Ietros – Tămăduitorul. În secolul V î.Hr., sub influența Atenei, Histria a adoptat regimul democratic.

Înfățișarea Histriei respecta tiparul obișnuit al polisului grec. Pe acropolă au fost ridicate sanctuare în stil ionic, pentru Zeus Polieus, patronul cetății, și pentru Afrodită, în stil doric pentru Apollo. Agora era înconjurată de edificii publice. Cartierele meșteșugarilor și ale comercianților dădeau dimensiunile cetății înconjurată din secolul VI î.Hr. cu ziduri de apărare. Dincolo de acestea se întindea teritoriul rural – *chora*, cu așezări de agricultori greci, în care s-au stabilit și geți. În momentul de apogeu al dezvoltării sale, sec. V î.Hr., Histria a început să emită monede de argint și de bronz, având pe revers simbolul orașului: un vultur pe un delfin.

Evoluția Histriei a fost marcată de modificările de relief și de relațiile cu diferitele populații care au pătruns în zonă. Cetatea a fost distrusă de sciți, macedoneni, geți, dar s-a refăcut mereu. În secolul III î.Hr., **basileul** get Zalmodegikos percepea taxe de protecție, iar în secolul II î.Hr., basileul Rhemaxos, din Muntenia de azi, îi salva pe histrieni de tâlharii conduși de tracul Zoltes.

Mult mai dezastruoase au fost cutremurele și modificările liniei de coastă. Aluviunile dunărene aduse de curenții maritimi și înălțarea treptată a uscatului au blocat accesul Histriei la mare, în locul golfului atrăgător de odinioară apărând lacul Sinope. Procesul s-a desfășurat lent, în secolele III î.Hr. – VII d.Hr.

Perioada romană (sec. I î.Hr. – VII) Sub stăpânire romană, declinul Histriei, acum *municipium* de limbă greacă, a continuat, cu scurte perioade de înflorire. Orașelul a fost înzestrat cu terme, cu o piață – *macellum* –, apoi cu basilici creștine. Cel mai important port al zonei a fost Tomis, capitala provinciei Scythia Minor. La mijlocul secolului al VII-lea, Histria, rămasă pe o fâșie de stânci și nisip înconjurată de mlaștini, a fost abandonată.

1. Analizați sursele A și B și indicați punctul cardinal din care a fost făcută fotografia de la sursa B. Argumentați-vă răspunsul.

2. Precizați stilul arhitectural în care se încadrează coloana vizibilă în sursa B.

Cum reconstituim trecutul: timp, spațiu, surse istorice, elemente de metodologie a istoriei

Spiritualitatea geto-dacilor

Religia geto-dacilor a fost catalogată fie **monoteistă**, fie **dualistă**, **henoteistă**, **esoterică** sau **politeistă**. Nici între-barea referitoare la motivul adoptării incinerăției, ca rit funerar în perioada La Tène, nu are un răspuns mulțu-mitor. Singurele elemente de certitudine sunt credința geto-dacilor în nemurire, rolul covârșitor al lui Zalmoxis (Zamolxe), în ansamblul spiritual-atitudinal, utilizarea sanctuarelor și incinerarea morților, în perioada clasică a civilizației geto-dacice, în sec. I î.Hr. – I d.Hr.

Panteonul geto-dacilor este restrâns la câteva divinități, dintre care se detașează categoric Zalmoxis, despre care vorbesc Herodot, Strabon, Iordanes și mulți alți oameni de cultură ai Antichității. Gebeleizis este menționat doar de Herodot, iar istoricii moderni văd în acesta un reprezentant al zeităților cerești, în timp ce Zalmoxis, prin ritualul său de retragere inițiată într-un spațiu subteran, este asociat zeităților subpământene. Impunerea ritului funerar al incinerăției, cu depunerea resturilor în urne sau direct în gropi, concomitent cu consolidarea credinței într-o viață veșnică, alături de Zalmoxis, a dat naștere ipotezei transformării cultului zalmoxian într-unul dedicat zeităților cerești. Cultul era însoțit de sacrificii umane, săvârșite o dată la cinci ani. Sacrificii umane se făceau și în cinstea zeului războiului, care s-ar fi născut chiar în lumea traco-gețică, după informațiile lui Iordanes: „se spune că la ei s-a născut odinioară Marte, pe care plăsmuirea poezilor l-a făcut zeu al războiului. [...] «în cinstea» lui erau prizonierii omorâți, socotindu-se că zeul războiului trebuie îmbunat prin văr-sare de sânge omenesc”.

Divinitatea feminină Bendis, specifică lumii tracice, este amintită de Herodot, fiind asemănătoare Artemisei grecești sau Dianei romane. Bendis a fost adorată și după cucerirea romană, devenind Diana, printr-un fenomen de tipul **interpretatio romana**, apoi, printr-o **interpretatio christiana** s-a perpetuat până în vremurile noastre, sub forma **Sânzienelor**.

„Apoi, în timpul domniei la goți (geți) a lui Burebista, a venit în Goția (Geția) Deceneu, pe vremea când Sylla a pus mâna pe putere la Roma. Primindu-l pe Deceneu, Burebista i-a dat o putere aproape regală.” (Iordanes, *Getica*)

A „Înainte de a ajunge la Istru, [Darius] birui mai întâi pe geți, care se cred nemuritori. [...] Iată cum se cred nemuritori geții: ei cred că nu mor și că acel care dispăre din lumea noastră se duce la zeul Zalmoxis. Unii din ei îi spun și Gebeleizis. Tot la al cincilea an ei trimit la Zalmoxis un sol tras la sorți, cu poruncă să-i facă cunoscute lucrurile de care, de fiecare dată, au nevoie. Iată cum îi trimit un sol. Unii din ei primesc poruncă să țină trei sulite cu vârful în sus, iar alții apucând de mâini și picioare pe cel ce urmează să fie trimis la Zalmoxis și ridicându-l în sus, îl azvârle în sulite. Dacă – străpuns de sulite – acesta moare, geții socot că zeul le este binevoitor. Iar dacă nu moare, aduc învinuiri solului, zicând că e un om ticălos și, după învinuirile aduse, trimit un altul, căruia îi dau însărcinări încă fiind în viață. Aceiași traci, când tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus spre cer, și amenință divinitatea (care provoacă aceste fenomene) deoarece ei cred că nu există un alt zeu în afară de al lor.”

(Herodot, *Istoriei*)

B „Am subjugat «spune împăratul Traian» chiar pe acești geți, cel mai războinic dintre toate neamurile ce au fost vreodată, nu numai din pricina vigoriei trupului lor, dar și din aceea a învățăturilor lui Zamolxe, care este la ei atât de mărit. Acesta le-a întipărit în inimă că ei nu mor, ci doar își schimbă locuința, și de aceea merg la moarte mai veseli decât în orice altă călătorie.”

(Iulian Apostatul, împărat roman, 361–363, *Caesares*)

1. Formulați, pe baza surselor A și B, un punct de vedere referitor la atitudinea traco-geților față de moarte, susținându-l cu câte o informație selectată din fiecare sursă.

2. Selectați, din sursa A, două informații aflate în relație de cauzalitate, precizând rolul fiecăreia dintre cele două informații (**cauză**, respectiv **efect**).

3. Precizați, pe baza sursei A, două informații referitoare la solul trimis zeului Zamolxe.

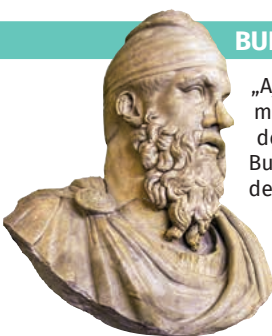
4. Formulați, pe baza sursei B, un punct de vedere referitor la rolul lui Zamolxe în modelarea comportamentului războinic al geților, susținându-l cu două informații selectate din sursă.

LECȚIA 2

Burebista. Decebal; cucerirea Daciei de către romani

BUREBISTA (sec. II-I î.Hr.)

„Ajungând în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, getul Burebista l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încât, în câțiva ani, a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani.”

(Strabon, *Geografia*)

DECEBAL (sec. I-II d.Hr.)

„Dura, care avusese dominația mai înainte, o oferi de bunăvoie lui Decebal, pentru că era ager în a înțelege ale războiului și ager a le executa; inteligent în alegerea momentului de a năvăli asupra inamicului, oportun în retragere, meșter la curse, viteaz în lupte, știind să profite cu dibăcie de o victorie și a scăpa cu bine dintr-o înfrângere, calități care l-au făcut pentru romani un adversar redutabil.”

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

Burebista Incursiunile tot mai periculoase ale neamurilor străine în teritoriul triburilor geto-dacice a determinat proiectarea unei uniuni politice. Aceasta era bazată pe solidaritatea de cult și unitatea lingvistică. Realizatorii unificării au fost șeful tribal Burebista și marele preot Deceneu. Unirea triburilor geto-dacice a dat naștere unei forțe politico-militare impresionante, al cărei nucleu se afla în Munții Orăștiei.

În jurul anului 60 î.Hr., Burebista a supus triburile celtice din vest și a devastat ținuturile tracilor sudici și ale illirilor. Câțiva ani mai târziu, i-a înfrânt, în est, pe bastarni și pe grecii din colonii. Cei mai afectați au fost cei din Olbia, colonie plasată la gurile Bugului. În căutarea **legitimității**, Burebista a intervenit în războiul civil roman. Aflat în conflict cu Caesar, pentru conducerea statului, Pompei era dispus să recunoască posesiunile lui Burebista, în schimbul alianței acestuia. Autoritatea lui Burebista se întindea din zona Slovaciei până la Marea Neagră și din Carpații Septentrionali (Nordici) până la Munții Balcani. Războiul a fost câștigat de Caesar, care a pregătit o campanie de pedepsire a regelui get, dar va sfârși asasinat de dușmanii săi politici, la Roma, în 15 martie 44 î.Hr.

Dispariția pericolelor externe a reactivat atitudinea recalcitrantă a unor vechi conducători tribali. Burebista a căzut și el victimă unei conspirații, iar stăpânirea lui s-a fragmentat în câteva regate mai mici. Regatul din sudul Transilvaniei a fost condus de Deceneu, urmat de Comosicus. Lista regilor este completată de Coryllus, pe care unii istorici l-au identificat cu Scorylo, și de Duras. În această perioadă, Sarmizegetusa a devenit capitală politică, iar sistemul de fortificații demarat de Burebista, cu concursul arhitecților greci, s-a amplificat prin cetățile de la Costești, Blidaru, Piatra Roșie, Bănița, Căpâlna.

Decebal La începutul secolului I d.Hr., Imperiul roman și-a fixat granița pe Dunăre. Relațiile dintre daci și romani au luat tot mai frecvent forme conflictuale. În faza finală a confruntării, succesorul lui Duras, Diurpaneus – supranumit Decebal („cel puternic”), a unit forțele geto-dacice libere și, după luptele cu generalii împăratului Domițian, a încheiat o pace favorabilă, devenind astfel **client al Romei**.

Preocupat de scoaterea imperiului din criza economică, Traian a redeschis conflictul cu dacii, invocând pericolul reprezentat de aceștia pentru siguranța frontierelor nord-estice. În urma a două războaie grele, împăratul Traian a ocupat Sarmizegetusa și a creat provincia Dacia. Pentru a nu împodobi procesiunea triumfală a învingătorului, Decebal s-a sinucis. Supunerea dacilor a fost urmată de cele mai ample serbări organizate vreodată la Roma, în cinstea învingătorilor.

82-44 î.Hr.

domnia lui Burebista

49-48 î.Hr.

războiul civil roman dintre Caesar și Pompei

87-106

domnia lui Decebal

87-89

luptele lui Decebal cu Domițian

98-117

domnia împăratului Traian

101-102, 105-106

Războaiele daco-romane

Dacia în timpul lui Decebal, Al Doilea Război Daco-Roman (105-106).

APLICAȚII

1. Analizați sursa A și comparați întinderea stăpânirii lui Decebal față de cea a lui Burebista.

B „Traian întreprinse o expediție împotriva dacilor, gândindu-se la ținuta lor și fiind revoltat de tributul ce ei îl primeau pe fiecare an și fiindcă vedea cum cresc și puterile lor și îngâmfarea lor. [...] Când Traian porni cu expediție împotriva dacilor și când ajunse la Tape, unde era tabăra barbarilor, i s-a adus o ciupercă mare pe care era scris în litere latine că ceilalți aliați și burii sfătuiesc pe Traian să se întoarcă înapoi și să facă pace. Urcându-se pe înălțimi și luând colinele una după alta cu mari primejdii, ajunse aproape de capitala dacilor, în vreme ce Lusius, care atacase prin altă parte, făcu un mare măcel și un mare număr de prizonieri.”

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

1. Numiți, din sursele B și C, locul în care se înfruntă dacii cu romanii.
2. Menționați, din sursa B, două cauze ale războiului daco-roman.
3. Numiți câte un împărat roman din sursele B și C.
4. Selectați, din sursa C, două informații aflate în relație de cauzalitate, precizând rolul fiecăreia dintre cele două informații (cauză, respectiv efect).

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

C Tettius Julianus, căruia împăratul [Domitian] îi încredințase conducerea războiului, a dat ordin, între alte măsuri nimerite, ca soldații să-și scrie pe scut numele lor și al centurionilor lor, pentru ca să se poată distinge mai ușor cei ce s-ar purta bine sau cei ce s-ar purta rău. Într-o luptă aproape de Tape [Tapae, azi Bucova, jud. Hunedoara], dând peste dușmani, ucise foarte mulți din ei; între ei Vezina, care ocupa al doilea loc după Decebal, nepunând să scape cu viață, se prefăcu a cădea, ca și cum ar fi fost mort, și cu mijlocul acesta fugi pe ascuns noaptea.”

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

D „Zeul eponim al orașului, Dionysos, nu mai avusese preot de mai mulți ani, iar el [Acornion] fiind aclamat de concetățeni, s-a consacrat acestei slujbe [...] Iar mai de curând, devenind regele Burebista cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Thracia și stăpânind toată țara de dincolo de fluviu și pe cea de dincoace, a ajuns și la acesta în cea dintâi și cea mai mare prietenie și a obținut cele mai bune foloase pentru patria sa, vorbindu-i totdeauna și dându-i sfaturi în cele mai importante treburi și atrăgând bunăvoința regelui pentru mântuirea orașului.”

(Inscripție din colonia Dionysopolis, azi Balcic, în Bulgaria, sec. I î.Hr.)

1. Transcrieți, din sursa D, caracterizarea făcută regelui Burebista de către grecii din Dionysopolis.

2. Transcrieți, din sursa D, informația referitoare la spațiul stăpânit de Burebista.

PORTOFOLIU

Împărțiți pe grupe, realizați un portofoliu al complexului de fortificații din Munții Orăștiei. Alegeți trei locuri importante din timpul războaielor daco-romane. Întocmiți pentru fiecare o fișă cu datele istorice și adăugați imagini din diverse surse sau realizate de voi în timpul excursiilor.

ȘTIAȚI CĂ...

- Potrivit lui Ioannes Lydus (grec din Lidia, sec. VI d.Hr.), medicul grec al împăratului Traian și autorul lucrării *Getica*, pierdută ulterior, romanii au scos din Dacia, după victorie, „cinci milioane de libre de aur [165 000 kg] și de două ori pe atâtea de argint [331 000 kg], [în] afară de cupe și de vase de un mare preț”?

1. Monedă dacică din aur (Koson);
2. Brățară dacică din aur.

STUDIU DE CAZ

Sarmizegetusa

ȘTIAȚI CĂ...

- Vechea capitală a lui Decebal era denumită Sarmizegetusa *Basileion* (în greacă) sau Sarmizegetusa *Regia* (în latină), însemnând Sarmizegetusa *Regală*?
- Ruinele Sarmizegetusei Regia se află pe teritoriul satului Grădiștea de Munte (com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara)?
- Ruinele capitalei provinciei romane Dacia, numită Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa, se află pe teritoriul satului Sarmizegetusa, din comuna omonimă (jud. Hunedoara)?

PORTOFOLIU

1. Împărțiți pe grupe, identificați, pe sursa A, toate sanctuarele și zidul de susținere al terasei a XI-a.
2. Realizați apoi, în caiet, planul terasei a XI-a.
3. Folosind surse alternative de informare, redactați câte o scurtă prezentare a fiecărui sanctuar de pe terasa a XI-a.

Zona sacră a Sarmizegetusei Regia.

Centru spiritual Capitala regelui Decebal, Sarmizegetusa, amplasată în Munții Orăștiei, la o altitudine de 1 000 m, și-a început ascensiunea ca zonă sacră, loc de pelerinaj pentru triburile geto-dacice. Importanța religioasă a fost determinată și susținută de abundența minereurilor de fier, care a conferit prosperitate economică și putere militară zonei. Așezarea, amenajată pe unsprezece terase săpate de oameni, a fost fortificată doar în partea superioară, cuprinzând terasele numerotate de arheologi I–III. Spațiul sacru era amplasat pe terasele X–XI. Au fost descoperite și cercetate unsprezece sanctuare, dintre care două circulare și nouă patrulatere, pe aliniamente de coloane, ca expresie a influenței grecești asupra arhitecturii religioase geto-dacice. Cea mai spectaculoasă este terasa a XI-a, pe care sunt amplasate ambele sanctuare circulare, dintre care cel mare a avut, foarte probabil, și funcția de calendar. Numărul mare de sanctuare i-a determinat pe specialiști să identifice acest loc cu Muntele Sfânt, menționat de Strabon.

În zona civilă au fost descoperite numeroase ateliere (ceramice, monetare), ilustrând viața economică. Zidurile de apărare și cele de susținere a teraselor, sanctuarele, drumurile pavate, sistemul de aducție a apei, atelierelor și locuințele, de obicei cu două–trei încăperi, ridicate pe o bază de piatră, confereau un caracter urban Sarmizegetusei, în pragul cuceririi romane.

Capitală politică Pe vremea lui Burebista, Sarmizegetusa și-a consolidat rolul spiritual, fiind rezidența marelui preot Deceneu. După asasinarea lui Burebista, conducerea politică a regatului menținut în zona Transilvaniei a fost preluată de conducătorul spiritual, Deceneu. Sarmizegetusa căpăta, de acum, și statutul de capitală politică (mijlocul sec. I î.Hr.), motiv pentru care au fost demarate lucrările de fortificare. Noul statut a fost consolidat sub urmașul lui Deceneu, Comosicus, de asemenea rege și mare preot. A rămas capitala regatului dac până la cucerirea romană. După faza de distrugere, cetatea a fost refăcută și extinsă (terasele I–V) în următorii ani de către unități ale legiunilor a II-a Adiutrix, a IV-a Flavia Felix și a VI-a Ferrata, însă statutul de capitală nu l-a mai recuperat niciodată.

STUDIU DE CAZ

Podul de la Drobeta, Columna lui Traian, Monumentul de la Adamclisi

În contextul Războaielor daco-romane, s-a ridicat o serie de construcții romane monumentale, cu rol strategic: Podul de la Drobeta (102–105) sau triumfal: complexul de la Adamclisi, Columna lui Traian de la Roma.

Podul de la Drobeta a fost construit după încheierea Primului Război dacic (102 d.Hr.), pentru a ușura comunicarea cu trupele stabilite dincolo de Dunăre, în teritoriile recent cucerite. Proiectul, realizat de arhitectul Apollodor din Damasc, a fost executat de soldații mai multor legiuni și trupe auxiliare. Dimensiunile lui sunt redată de Cassius Dio. Pe acest pod, Traian a trecut cea mai mare parte a trupelor sale, cu care a încheiat victorios a doua campanie împotriva lui Decebal.

Monumentul de la Adamclisi marchează victoria obținută cu mari sacrificii de către romani, în iarna anilor 101/102, asupra dacilor și aliaților acestora, burii și roxolanii. Complexul memorial cuprinde monumentul triumfal, un altar funerar și un mausoleu. Monumentul triumfal, construit din calcar, are 37 m înălțime și patru părți componente: un tambur cilindric, cu diametrul de 43 m, decorat în partea superioară cu **metope** redând scene din lupta desfășurată în zonă, un acoperiș din solzi de piatră, două prisme hexagonale, cea superioară conținând pe două fețe, diametral opuse, inscripția, în dublu exemplar, închinată zeului Marte Răzbnătorul, și trofeul propriu-zis.

Columna lui Traian a fost amplasată în **forul** construit pentru învingătorul dacilor. Într-o încăpere din soclu a fost depusă cenușa împăratului. Fusul columnei are 30 m înălțime, 3–3,7 m diametru și prezintă, la exterior, prin basorelieful, pe o bandă spiralată de 200 m, împărțită în 155 de scene, istoria celor două războaie dacice. În partea superioară a monumentului se înalță statuia de bronz aurit a împăratului Traian.

ȘTIAȚI CĂ...

- Podul de la Drobeta a fost considerat de unii antici a opta minune a lumii?
- În 109 a fost inaugurat complexul memorial Tropaeum Traiani (Adamclisi)?
- Columna lui Traian a fost inaugurată în anul 113?
- Din ordinul papei Sixt al V-lea, în anul 1587, statuia lui Traian, care se afla în vârful columnei, a fost topită și locul ei a fost luat de o statuie a Sfântului Petru?

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

D Stâlpii, în număr de douăzeci, sunt de piatră pătrată, înalți de cincizeci de picioare, [în] afară de temelie și largi de șaizeci; acești stâlpi, depărtați unul de altul de o sută șaptezeci de picioare, sunt uniți între ei prin arcade. Aceste lucrări sunt o nouă dovadă de mărirea minții lui Traian. Cu toate acestea pentru noi podul nu este de nici un folos, căci astăzi nu sunt din el decât stâlpii, nemaiaivând trecătoarea pe deasupra lor [...]. Traian, temându-se ca nu cumva, când îngheață Dunărea, romanii de dincolo să fie atacați, făcu podul, pentru ca să-și poată trece oștirile mai ușor. Dar Adrian, din contră, temându-se ca barbarii, după ce vor fi atacat pe păzitorii podului, să nu aibă o trecere mai lesnicioasă în Moesia, dărmă construcțiunea de deasupra.”

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

1. Un picior măsoară 0,32 metri. Calculați, pe baza informațiilor din sursa D, dimensiunile podului de la Drobeta și încercați, pe grupe, să realizați o machetă a acestuia.

2. Identificați, în sursa D, două atitudini diferite față de utilitatea podului de la Drobeta.

3. Stabiliți, pe baza sursei D, perioada aproximativă de funcționare a podului de la Drobeta.

Monumentul de la Adamclisi.

Podul de la Drobeta, reprezentat pe Columna lui Traian.

Columna lui Traian, Roma (detaliu).

LUCRU ÎN ECHIPÉ

Analizați sursele A, B și C. Identificați aspecte specifice artei imperiale romane. Prezentați rezultatele, pe echipe, și formulați concluziile, la nivel de clasă.

EVALUARE

I. Istoria se învață foarte frumos desenând. Prezenți, sub formă grafică, domnia lui Burebista, folosind următoarele componente:

40 puncte

- 4 elemente de relief (munți, ape: nume, amplasare corectă) $4 \text{ nume} \times 1 \text{ p} + 4 \text{ amplasări} \times 1 \text{ p} = 8 \text{ p}$
- 4 așezări (nume, amplasare corectă) $4 \text{ nume} \times 1 \text{ p} + 4 \text{ amplasări} \times 1 \text{ p} = 8 \text{ p}$
- 3 conducători politici sau spirituali (nume, amplasare corectă) $3 \text{ nume} \times 1 \text{ p} + 3 \text{ amplasări} \times 1 \text{ p} = 6 \text{ p}$
- 3 populații supuse de geți (nume, amplasare corectă) $3 \text{ nume} \times 1 \text{ p} + 3 \text{ amplasări} \times 1 \text{ p} = 6 \text{ p}$
- 3 relații stabilite, sub formă de săgeți, între elementele desenate (așezări, conducători, populații) $3 \text{ relații/săgeți} \times 2 \text{ p} = 6 \text{ p}$
- 3 repere cronologice (redate corect; asociere corectă cu componentele desenate) $3 \text{ repere} \times 1 \text{ p} + 3 \text{ asocieri} \times 1 \text{ p} = 6 \text{ p}$

II. Citiți cu atenție sursele și răspundeți la următoarele cerințe:

34 puncte

A. „Învins și pus pe fugă de marcomani, Domițian a pornit grabnic o solie la Decebal, regele dacilor, îndemnându-l să încheie un tratat pe care el [Domițian] îl refuzase mai înainte, deși [regele] i-l ceruse adesea. Decebal primi propunerea de pace (căci era la mare strâmtoare), dar nu a vrut să vină el însuși să stea de vorbă cu Domițian, ci l-a trimis pe Diegis, împreună cu câțiva bărbați [...]. Domițian își împodobi triumful cu multe lucruri ce nu fuseseră luate ca pradă. Dimpotrivă, el cheltuise foarte mulți bani pentru încheierea păcii, căci fără întârziere dădu lui Decebal nu numai însemnate sume de bani, dar și meșteri pricepuți la felurite lucrări folositoare în timp de pace și de război și făgădui să-i dea mereu multe.”

(Dio Cassius, *Istoria romană*)

B. „Traian a ocupat munții întăriți și a găsit acolo armele, mașinile de război cucerite [de la romani] precum și steagul luat de la Fuscus. Pentru aceste motive, dar mai ales pentru că Maximus prinsese în acest timp pe sora aceluia și cucerise un loc întărit, Decebal era gata

să primească orice condiții i s-ar fi impus, nu fiindcă ar fi avut de gând să le respecte, ci ca să mai prindă putere, după pierderile suferite atunci: aume, să dea înapoi armele, mașinile de război și pe constructorii acestor mașini, să predea pe dezertori, să distrugă întăriturile și să se retragă din teritoriul cucerit, ba încă să-i socotească dușmani sau prieteni ai săi pe cei ai romanilor [...]. De nevoie el primi aceste condiții. Merse la Traian, căzu la pământ spre a i se închina și azvârli armele.”

(Dio Cassius, *Istoria romană*)

1. Numiți conducătorul politic menționat atât în sursa A, cât și în sursa B. 2 p
2. Selectați din sursa A două informații aflate în relație de cauzalitate, precizând rolul jucat de fiecare dintre cele două informații (cauză, respectiv efect). 2 p
3. Selectați din sursa B două informații aflate în relație de cauzalitate, precizând rolul jucat de fiecare dintre cele două informații (cauză, respectiv efect). 2 p
4. Precizați două asemănări și două deosebiri între evenimentele descrise în sursa A și cele relatate în sursa B, selectând, pentru fiecare asemănare, respectiv deosebire, câte o informație sugestivă din fiecare sursă.

$3 \text{ p} \times 2 \text{ asemănări} \times 2 \text{ deosebiri} = 12 \text{ p}$; $2 \text{ p} \times 8 \text{ informații selectate} = 16 \text{ p}$

28 puncte

III. Comparați activitatea regilor Burebista și Decebal, respectiv pe cea a împăraților Domițian și Traian. Completați un tabel după modelul de mai jos:

16 puncte

Nr. crt.	Asemănări		Deosebiri	
	Burebista	Decebal	Burebista	Decebal
1				
2				
Nr. crt.	Domițian	Traian	Domițian	Traian
1				
2				

$4 \text{ asemănări} \times 2 \text{ p} + 4 \text{ deosebiri} \times 2 \text{ p}$

Notă: Se acordă **10 puncte din oficiu**

4

Etnogeneza românească

Lecția 1 34

Lecția 2 36

Lecția 3 38

Studiu de caz

Dezvoltarea competențelor 41

Evaluare 42

Dacia romană. Romanizare. Creștinism

Așezarea slavilor la sudul Dunării.
Romanitatea orientală

Poporul român – popor romanic

40 Surse istorice despre români la sfârșitul mileniului I

Cum ne raportăm la experiențele culturale și spirituale

„Românii s-au format ca popor acolo unde toate cele trei elemente s-au aflat în contact, în succesiunea (înșiruirea) lor firească. Acest loc – unde au existat traco-daco-geții băștinași, peste care au venit stăpânii romani, iar apoi migratorii slavi – este regiunea Dunării de Jos, situată deopotrivă la sudul și la nordul fluviului, de la Munții Balcani în sud până la Carpații Păduroși în nord și de la Marea Neagră și Limanul Nistrului în est, până spre Câmpia Tisei în vest.” (I.-A. Pop, *Prezentul din trecut. Istoria pe care nu o înveți la școală*)

Arcul lui Constantin, Roma. Prezența celor opt nobili daci (câte patru pe fiecare fațadă) atestă importanța trupelor conduse de căpetenii dace, alături de împăratul Constantin cel Mare.

sec. I-II
începutul procesului
de formare a
poporului român

106-271
Provincia
romană Dacia

602
stabilirea
slavilor la sud
de Dunăre

sec. VIII-IX
încheierea
procesului
de formare a
poporului român

sec. IX-X
menționarea
românilor și a
spațiului românesc
în surse scrise

LECȚIA 1

Dacia romană. Romanizare. Creștinism

CRONOLOGIE

- 106 înființarea provinciei Dacia
- 270–275 domnia împăratului Aurelian; abandonarea provinciei Dacia
- 313 edictul de la Mediolanum: legalizarea creștinismului

SF. SAVA DE LA BUZĂU (334–372)

Misionar creștin capadocian, născut în zona Buzăului, ucis de vizigoți, în anul 372.

SF. DIONISIE CEL SMERIT (cca 470–545)

Creatorul cronologiei creștine. A propus începerea numărării anilor cu anul nașterii lui Iisus.

Dacia romană După înfrângerea lui Decebal, romanii au creat provincia imperială Dacia, incluzând ținuturile cele mai promițătoare pentru exploatarea resurselor naturale. Administrarea provinciei, coordonată din noua capitală, *Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, a fost încredințată funcționarilor romani. Autoritatea cea mai mare o avea un *legatus Augusti*, ca reprezentant al împăratului. Cetățeni romani de diferite origini au împânzit provincia, întemeind așezări urbane – *municipium*, *colonia* – și rurale – *vici*, *pagi*. Au fost bine organizate agricultura, meșteșugurile, mineritul și comerțul. Cultele romane, asiatice și africane au însoțit fluxul migraționist format din militari și coloniști. Supraviețuitorii daci ai războaielor s-au adaptat și integrat, în ritmuri diferite, noilor condiții de viață. Unii dintre ei s-au înrolat în trupele auxiliare și au fost trimiși în diferite provincii ale imperiului. Provincia întemeiată de Traian s-a menținut până în vremea împăratului Aurelian.

Siguranța provinciei era asigurată de o armată de circa 40–50 000 de soldați, grupați în *legiuni* – de exemplu, *legio XIII Gemina*, la Apulum – și *trupe auxiliare*.

Romanizarea Stabilirea unui număr mare de vorbitori de latină în provincia Dacia, fie militari, fie coloniști, a contribuit la însușirea stilului de viață roman, în mare parte, prin construirea de orașe, castre și drumuri. Noua înfățișare a zonei i-a determinat pe unii veterani să rămână în provincie. Componenta **demografică** a romanizării provinciei Dacia, cu numeroasele sale ramificații, economice și urbanistice, a fost susținută instituțional de statul roman, atât prin aparatul administrativ, cât și prin intermediul armatei. Romanizarea Daciei nu a însemnat doar prezența masivă a elementelor latinofone și a monumentelor romane, ci și integrarea treptată a populației autohtone, dacice, în noua civilizație. În acest sens au acționat atât factori coercitivi, precum administrația și armata, cât și factori stimulativi, ca atractivitatea noilor standarde de viață.

Creștinismul Revoluția spirituală produsă în Imperiul roman, în secolul al IV-lea, se va resimți și în spațiul nord-dunărean. În secolele II–III, mereu prizonieri, creștinii nu au lăsat multe urme, câteva obiecte cu simboluri creștine, datorate coloniștilor și militarilor, descoperindu-se, totuși, în provincia Dacia (Apulum, Potaissa). După legalizarea creștinismului de către Constantin cel Mare (313), această credință **monoteistă** a atras, prin mesajul său optimist, mulțimi de cetățeni romani afiliați cultelor tradiționale. S-au construit biserici, s-au înființat episcopii. În provincia Scythia Minor – Dobrogea, se remarcă episcopia Tomisului. Din Imperiul roman, creștinismul s-a răspândit la nord de Dunăre, autohtonii daco-romani reprezentând mediul predilect al acțiunii misionarilor.

Provincia Dacia Romană.

APLICAȚII

1. Urmăriți, pe sursa A, frontiera provinciei Dacia și precizați provinciile istorice actuale care intră în componența ei.
2. Numiți cinci orașe din Dacia romană.
3. Stabiliți traseul unui drum roman, de la intrarea în provincia Dacia, până în punctul său cel mai nordic.

B „După moartea lui Traian a fost făcut împărat Aelius Hadrianus. [...] El a rechemat armatele din Assyria [...] A încercat să facă același lucru și în Dacia, dar l-au oprit de la aceasta prietenii săi ca nu cumva să fie dați pe mâna barbarilor o mulțime de cetățeni romani, deoarece Traian, după cucerirea Daciei, a adus o mulțime foarte mare de oameni din toate colțurile lumii romane pentru popularea orașelor și cultivarea ogoarelor.” (Eutropius, *Breviarum ab urbe condita*, sec. IV)

Monedă de argint romană, cu chipul lui Hadrianus

1. Precizați, pe baza sursei B, două scopuri ale aducerii cetățenilor romani în Dacia.
2. Menționați câte o informație referitoare la numărul și originea coloniștilor/cetățenilor romani.
3. Indicați, pe baza sursei B și urmărind cu atenție sursa A, un motiv pentru care provincia Dacia nu a fost abandonată.
4. Precizați secolul în care s-au desfășurat evenimentele descrise în sursa B.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

C „Împăratului Hadrian, fiul lui Traian celui trecut printre zei și biruitor al părților, nepotul lui Nerva celui trecut printre zei, prea slăvitul, cel mai mare preot, în anul al patrulea al puterii sale de tribun, consul pentru a treia oară, a dat cetățenia arcașilor palmirieni din Syria, care sunt în Dacia Superior, sub conducerea lui Iulius Severus, și anume celor însemnați mai jos.” (Diplomă militară, anul 120)

D „Artemidorus al lui Apollonius, conducător al colegiului lui Iupiter Cernenus, și Valerius al lui Nico și Offas al lui Menofilus, quaestori ai aceluiași colegiu, punând această publicație, fac cunoscut tuturor: că din colegiul mai sus arătat, în care erau 54 de oameni, nu au rămas la Alburnus decât șaptesprezece oameni.” (Anunț public, februarie 167)

E „Lui Iupiter celui prea bun și prea mare. În sănătatea lui Marcus Bassus Aquila și a lui Gaius Gaianus din decuria IV a colegiului de fierari.” (Altar votiv)

1. Indicați mileniul, secolul și deceniul în care a fost elaborat textul sursei C.
2. Identificați, pe baza surselor D și E, o asemănare și o deosebire în privința modului de asociere al cetățenilor romani.

PORTOFOLIU

Elaborați, pe baza surselor C, D și E un text istoric, referindu-vă la aspecte religioase, economice, juridice, administrative și militare din viața Daciei romane. Adăugați ilustrații potrivite pentru fiecare aspect.

LECTIA 2

Așezarea slavilor la sudul Dunării. Romanitatea orientală

CRONOLOGIE

- 306–337 domnia lui Constantin cel Mare
- 376 înfrângerea goților de către huni
- 454 înfrângerea hunilor de către gepizi
- 527–565 domnia împăratului Iustinian
- 602 așezarea slavilor la sud de Dunăre

ȘTIAȚI CĂ...

- Tezaurul „Cloșca cu pui de aur”, ascuns de vizigoți, sub presiunea hunilor, în zona Pietroasele (jud. Buzău), a fost descoperit în 1837, cele 12 piese păstrate până în prezent, din totalul de 22, cântărind aproape 20 kg?
- În anul 328 a fost inaugurat un nou pod peste Dunăre, între Oescus și Sucidava?
- În sec. III, teritoriul țării noastre era acoperit de păduri în proporție de 70–75%?
- Există specialiști care susțin că abia în timpul domniei împăratului Heraklius (610–641) s-a produs scindarea romanității orientale în două ramuri?

Dacia postromană Momentul retragerii stăpânirii romane din Dacia a fost determinat de intensificarea atacurilor migratorilor germanici – goți – în zona provinciilor dunărene. Decizia definitivă a fixării apărării pe linia Dunării a fost luată de împăratul Aurelian. Imperiul roman de răsărit a menținut frontiera dunăreană până în anul 602. Contactul permanent cu fosta provincie Dacia și cu populația daco-romană rămasă la nord de fluviu, timp de peste trei secole, a avut un rol important în consolidarea componentei romane nord-dunărene. Ideea restaurării administrației romane în spațiul vechii provincii Dacia a devenit realitate, chiar dacă doar parțial, pe vremea împăraților Constantin cel Mare și Iustinian. Au fost refăcute o serie de așezări din stânga Dunării, ca Dierna, Drobeta, Sucidava, și drumul ce lega Sucidava de Romula. Autoritatea romană a fost împinsă, spre nord, până la imensul val de pământ cunoscut sub numele de *Brazda lui Novac*. Misionarismul creștin a îmbogățit vocabularul autohtonilor cu terminologia latină a noii credințe.

Valurile de migratori s-au revărsat timp de un mileniu, între sec. III–XIII, peste teritoriul fostei provincii Dacia. Goții au fost urmați de huni, gepizi, avari și slavi. Pe vremea hunilor, orașele au fost complet abandonate, numele lor fiind date uitării. Orășenii s-au retras în zonele împădurite și muntoase, dar au continuat să folosească termenul *pavimentum*, care, cu timpul, s-a transformat în *pământ*.

Comunitățile alogene rămase în mijlocul romanicilor au fost asimilate treptat, limba latină și creștinismul jucând un rol decisiv.

Așezarea slavilor la sud de Dunăre Dintre migratori, slavii au influențat cel mai mult evoluția romanității orientale. În secolul al VI-lea s-au stabilit în Moldova și Muntenia, iar în cel următor au pătruns în Transilvania. În anul 602, profitând de conflictele interne din Imperiul Roman de Răsărit, cea mai mare parte a lor a trecut la sud de Dunăre, rupând legăturile dintre populația romanică de la nord de fluviu și Imperiul roman. Acesta din urmă, redus la spațiile de influență greacă, în urma pătrunderii slavilor în Balcani și a expansiunii arabo-islamice în provinciile asiatice și africane, s-a transformat într-un imperiu de limbă greacă. Masa slavilor sud-dunăreni a scindat romanitatea orientală în două ramuri.

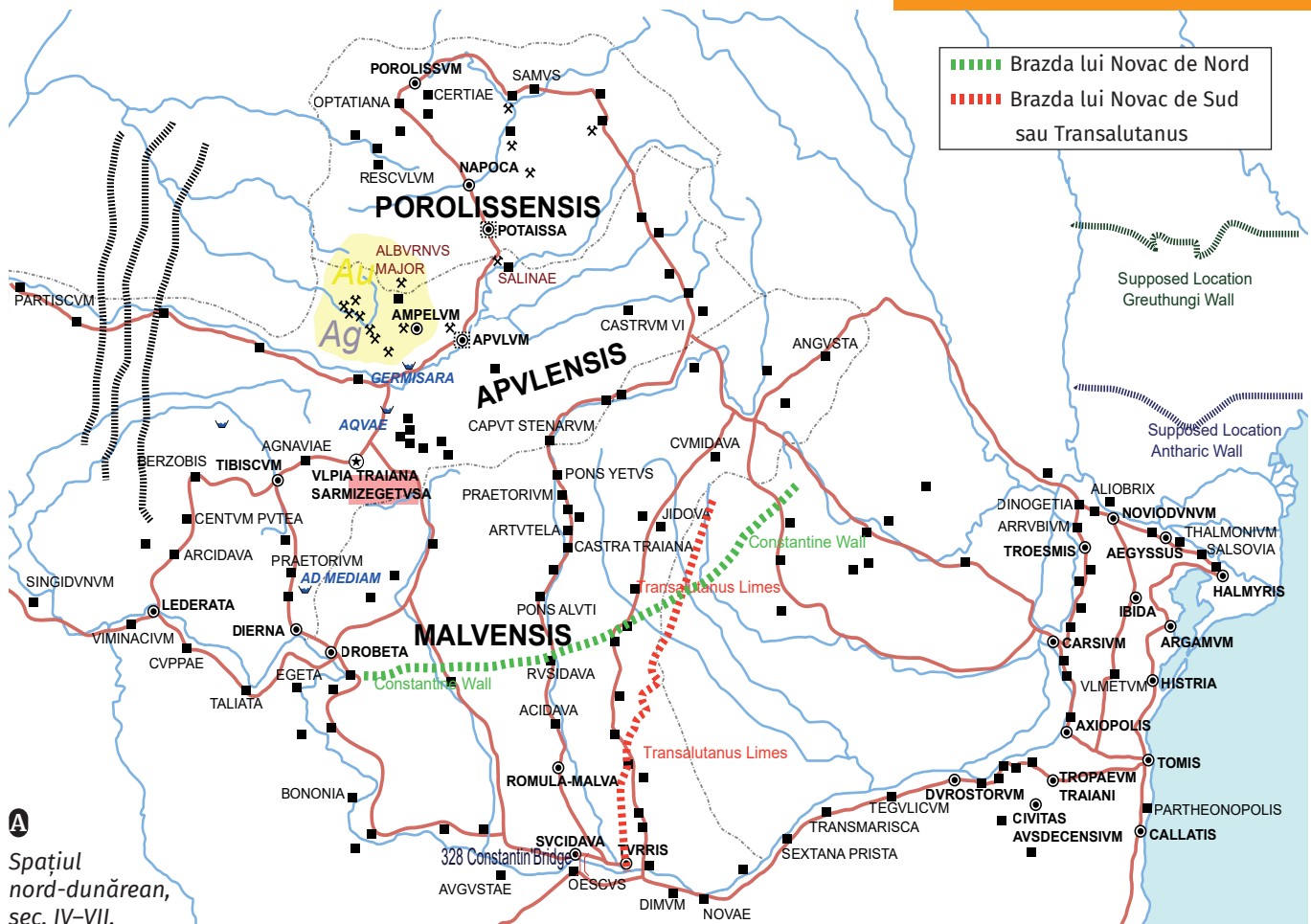
Romanitatea orientală La sud de Dunăre, o mare parte a populației romanice a fost asimilată de slavi, în timp ce comunitățile refugiate spre sud și vest și-au conservat identitatea lingvistică și culturală, în zone mai greu accesibile și mai puțin ospitaliere. Așa au apărut macedo-românii, istro-românii și megleno-românii. La nord de Dunăre, slavii, rămași în număr mic, au fost asimilați cu timpul de romanici. Izolați în mijlocul slavilor, până când maghiarii au creat o breșă, românii aveau să împrumute de la aceștia elemente lingvistice și instituționale.

IUSTINIAN (482–565)

Ultimul mare împărat al Imperiului Roman de Răsărit. La comanda sa, a fost construită biserica Sf. Sofia din Constantinopol.

A
Spațiul
nord-dunărean,
sec. IV-VII.

APLICAȚII

1. Identificați, pe sursa A, punctul cel mai vestic și punctul cel mai estic al Brazdei lui Novac.

2. Numiți, de pe sursa A, provincia istorică a României actuale rămasă sub stăpânire romană până în anul 602. Menționați și localizați un oraș grec și unul roman din această provincie.

Ruinele cetății Sucidava (Corabia, jud. Olt).

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

B. „Deoarece toată Illyria și Moesia erau devastate și nu mai spera să o poată păstra, el [Aurelian] a golit provincia Dacia, pe care o crease Traian dincolo de Dunăre. Romanii pe care i-a scos din orașele și de pe ogoarele Daciei i-a așezat în partea de mijloc a Moesiei. Și astfel, provincia Dacia este acum în dreapta Dunării, pe când înainte fusese în stânga ei.”
(Eutropius, *Breviarum ab urbe condita*, sec. IV)

C. „După aceea, pe dacii din ținuturile de dincolo de Dunăre, care au o întindere de un milion de pași, i-a prefăcut în provincie Traian, în timpul domniei sale, după ce regele lor Decebal a fost omorât. Gallienus însă le-a pierdut în timpul domniei sale, iar împăratul Aurelian, rechemând de acolo legiunile, le-a așezat în Moesia și acolo, într-o parte a acesteia, a întemeiat Dacia Mediteranea și Dacia Ripensis, la care a adăugat Dardania.”
(Iordanes, *De origine actibusque Getarum*, sec. VI)

1. Numiți doi împărați romani care sunt menționați atât în sursa B, cât și în sursa C.

2. Analizați sursele B și C și identificați o diferență majoră în privința modalității abandonării provinciei Dacia de către romani.

3. Precizați, pe baza sursei B, două motive pentru care Aurelian „a golit provincia Dacia”.

Ruinele fortului roman de la Drobeta.

LECȚIA 3

Poporul român – popor romanic

CRONOLOGIE

- **15 d.Hr.** înființarea provinciei Moesia
- **46 d.Hr.** includerea Dobrogei în provincia Moesia
- **587** lupte avaro-romane în Balcani; înregistrarea cuvintelor *torna, torna, fratre* (în-toarce-te, frate)
- **813** Conciliul de la Tours
- **842** Jurământul de la Strasbourg

GHEORGHE I. BRĂȚIANU (1898–1953)

Fiul lui Ion I.C. Brătianu, politician și istoric, autor al volumului *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*, prin care răspunde profesorului său de la Sorbona, Ferdinand Lot, susținător al tezei formării poporului român la sud de Dunăre. Arestat de autoritățile comuniste, a murit în închisoarea Sighet.

ȘTIAȚI CĂ...

- La începutul sec. I î.Hr., în cetatea dacică de la Tilișca se confecționau denari romani?
- Noțiunea de *bătrân* provine din latinescul *veterranus*?
- Analizarea vocabularului poeziilor lui Mihai Eminescu arată că din totalul de 3 607 cuvinte, 46,60% au origine latină și o frecvență de utilizare de 83%, în timp ce cuvintele slavone au o pondere de 18,81% și o frecvență de 6,93%?

Formarea poporului român și a limbii române se înscrie în procesul mai amplu de formare a popoarelor și limbilor neolatine. Procesul s-a desfășurat în două mari etape: romanizarea populației autohtone, în urma extinderii stăpânirii romane, și asimilarea elementelor migratoare, după sedentarizarea acestora.

În zona Dunării de Jos, influențele civilizației romane au început să se simtă încă din secolele II–I î.Hr. Următoarele două secole au stat sub semnul cuceririi romane și organizării provinciilor Moesia și Dacia. Autohtonii, geto-daco-moesi, au fost supuși procesului de romanizare, susținut de instituțiile imperiale. Spațiul a fost cucerit și colonizat cu cetățeni romani, atât agricultori, cât și meșteșugari, comercianți și funcționari. Modul de viață roman s-a impus în primul rând în mediul urban. Armata a oferit tinerilor daci șansa de a deveni cetățeni romani. Începute de împăratul Traian (de exemplu: *ala I Ulpia Dacorum*, în Capadocia), recrutările vor fi continuate de urmașii săi.

Treptat, chiar și dacii liberi au fost romanizați, procesul de asimilare a acestora intensificându-se după retragerea stăpânirii romane din Dacia. Păstrarea legăturilor cu Imperiul roman până în anul 602 și creștinarea daco-romanilor au consolidat componenta romanică nord-dunăreană. Stabilirea slavilor în sudul Dunării a accelerat particularizarea romanității de la nord de fluviu și a înlesnit asimilarea „insulelor” slave rămase în zonă. Etnogeneza românească s-a încheiat în secolele VIII–IX, odată cu procesul de transformare a limbii latine într-o nouă limbă.

Caracterul romanic al limbii române Ca orice limbă neolatină, limba română provine din latina populară și are o structură tripartită:

1) *substratul* – rămășițele limbii vorbite de traco-daci; 2) *stratul* latin – structura gramaticală și cea mai consistentă parte a lexicului de bază și 3) *adstratul* slav – contribuția lexicală și fonetică a elementului migrator. În urma stabilirii slavilor la sud de Dunăre, s-au format patru dialecte ale limbii române: daco-român – la nord de fluviu, macedo-român/aromân, megleno-român și istro-român – la sud de fluviu. Stabilirea secolelor VIII–IX ca moment de încheiere a etnogenezei românești s-a făcut printr-o operațiune de sincronizare cu procesele similare care au dat naștere popoarelor și limbilor romanice occidentale, conciliul de la Tours și „jurământul de la Strasbourg” demonstrând existența unei limbi noi, de proveniență latină, în spațiul fostei provincii Galia.

Etnogeneza românească s-a desfășurat în secolele I–II – VIII–IX, la nord și la sud de Dunăre, sub forma a două sinteze: romanizarea Daciei/dacilor și asimilarea slavilor.

A

Limba	Substratul	Stratul	Adstratul
română	daco-moesic	latin	slavic (bulgar)
italiană	italic	latin	germanic (longobard)
franceză	galic	latin	germanic (franc)
spaniolă	celtiberic	latin	germanic (vizigot)
portugheză	lusitan	latin	germanic (vizigot, sueb)

1. Precizați, pe baza sursei A, elementul comun tuturor limbilor înscrise în prima coloană.

2. Identificați, pe baza sursei A, elementul care diferențiază limba română de celelalte limbi.

■ Daco-români ■ Aromâni ■ Megleno-români ■ Istro-români

Răspândirea dialectelor limbii române.

3. Analizați sursa B și ierarhizați dialectele limbii române în ordinea descrescătoare a numărului de vorbitori.

PORTOFOLIU

Împărțiți pe grupe, alegeți câte un dialect al limbii române. Întocmiți fișe pentru fiecare ținând cont de spațiul geografic, istoric, de cultura vorbitorilor etc. Adăugați imagini din sursele consultate.

MICII LINGVIȘTI

1. Analizați textul de mai jos, atât în varianta macedo-română, cât și în cea daco-română. 2. Identificați similitudini între cele două versiuni. 3. Pentru a afla originea cuvintelor, utilizați dicționare on-line. 4. Formulați o opinie referitoare la relația dintre macedo-română și daco-română.

➤ Am tru gârdina a mea unu h'icu, unu nucu, unu gorțu, unu meru, unu cireșu. Am și stuk'i mulți și facu multă nêre și țeară. Și vindu tru anu cate ună parte și vegl'u și tră vetea a mea.

➤ Am în grădina mea un smochin, un nuc, un păr, un măr, un cireș. Am și stupi mulți și fac multă miere și ceară. Și vând pe an câte o parte și păstrez și pentru persoana mea. (texte din Theodor Capidan, *Macedoromânii*)

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

C „Iulius Secundinus, reangajat din **cohorta** a III-a a salariorilor a trăit 85 de ani; de neam dac; moștenitorii, Atticia Sabina soție și Iuliu Costas fiu, au făcut [acest monument] celui vrednic de el.”

(Monument funerar din provincia Dacia)

D „Zeilor Mani. Vrednicei Ziaei ficei lui Tiatius [de neam] dac, soția lui Pioporus, regele costobocilor. Natoporus și Drilgisa au pus [această piatră] bunicii lor.”

(Monument funerar din provincia Dacia)

1. Relatați, pe baza sursei C, etapele importante din viața lui Iulius Secundinus.

2. Argumentați, pe baza sursei D, ideea că procesul de romanizare a cuprins treptat și lumea dacilor liberi.

E „Un animal de povară aruncase sarcina de pe el și cineva a strigat pe stăpânul animalului să îndrepte povara, zicându-i în limba maternă: torna, torna, fratre. Stăpânul catărului n-a auzit glasul, dar l-au auzit ostașii și, crezând că sunt înfrânți de dușmani, au luat-o la fugă, strigând în gura mare: torna, torna. Cuprins de spaimă grozavă, hanul [conducătorul avarilor] a început să fugă și el din răspuseri și a fost lucru de văzut cum avarii și romanii fugeau unii de alții fără să fie urmăriți de nimeni.”

(Theophanes Confesor, 741–817, *Chronographia*)

1. Menționați, pe baza sursei E, o informație despre limba în care s-au rostit cuvintele „torna, torna, fratre” și încercați să explicați această informație.

2. Precizați, pe baza sursei E, un motiv pentru care cronicarul bizantin Theofanes Confesor a consemnat cuvintele „torna, torna, fratre”.

Statuia împăratului Traian, Drobeta Turnu-Severin.

STUDIU DE CAZ

Surse istorice despre români
la sfârșitul mileniului I

ȘTIAȚI CĂ...

- La sfârșitul secolului al XVIII-lea, austriecii Franz Joseph Sulzer și Joseph Karl Eder au pus bazele teoriei imigraționiste, negând latinitatea, vechimea și continuitatea românilor?

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

„Dl Lot s-a văzut obligat să ia parte la marea controversă, care de mai bine de un secol opune pe partizanii continuității daco-române celor ai imigrării. [...] «Niciodată, între sfârșitul celui de al IV-lea și al XIII-lea secol, nu este vorba de o populație romană trăind în vechea Dacie. Această tăcere de zece veacuri este impresionantă». E adevărat că [...] tăcerea scriitorilor bizantini «singurii de care trebuie să ținem seama», poate fi datorată lipsei lor de interes pentru o plebe săracă și tăcută, ei rezervându-și toată atenția cuceritorilor barbari, care ocupă succesiv aceste ținuturi.”

(Gh. I. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*)

- Numiți, pe baza sursei, cele două tabere implicate în controversa la care ia parte Lot.
- Precizați tabăra susținută de Lot, respectiv tabăra susținută de Gh. I. Brătianu.
- Menționați câte un argument utilizat de Lot, respectiv de Brătianu, pentru a-și susține afirmațiile.

Împăratul Vasile al II-lea al Bizanțului, încoronat de îngeri (miniatură).

Un popor cu două nume În scrierile medievale, românii sunt menționați de străini cu diferite variante ale termenului de *vlah*, însă ei înșiși își spuneau *romani* sau *rumâni*, fapt demonstrat atât de constatările cărturarilor străini din secolele XV–XVI, cât și de cele mai vechi scrieri românești, din secolul al XVI-lea, precum tipăriturile diaconului Coresi. Fenomenul coexistenței a două etnonime se întâlnește frecvent de-a lungul timpului, chiar în sud-estul Europei: maghiarii sunt numiți de străini unguri, iar elenii sunt numiți greci. Termenul de *vlah* a fost folosit inițial de germani, pentru desemnarea romanicii. Ulterior, a fost preluat de slavi și de bizantini, restrângându-și semnificația la romanicii orientali.

Românii la sfârșitul mileniului I Două categorii de izvoare vorbesc despre românii de la sfârșitul mileniului I: a) izvoare contemporane și b) izvoare de la începutul mileniului al II-lea. Prima categorie, din secolele VII–X, este săracă în informații. *Strategicon*-ul lui Mauricius (începutul sec. VII) vorbește „De așa-zișii fugari [...] [de care] trebuie să ne păzim cu strășnicie; măcar că sunt romani, [căci] cu vremea au căpătat alte deprinderi [...]”. Ar fi vorba despre romanici nord-dunăreni refugiați în Imperiul Roman de Răsărit, aflat în conflict cu slavii. O informație din sec. VIII păstrată la Mănăstirea Castamonitu de la Muntele Athos se referă la distrugerile săvârșite de *vlaho-rinchinii* de pe ambele maluri ale Dunării. *Geografia* armeanului Moise Chorenati (sec. IX) plasează țara Blak la nord de cea a bulgarilor. Printr-o scrisoare din anul 980, împăratul bizantin Vasile al II-lea îi oferea lui Niculiță „domnia peste vlahii din Elada [Grecia]”.

Cronica lui Anonymus, cca 1200.

A doua categorie de informații, din secolele XI–XII, este mult mai bogată în informații. Bizantinul Kekaumenos nu are o părere foarte bună despre vlahi. Alt scriitor bizantin, Kedrenos, vorbește despre *vlahii călători*. Cronică rusească *Povestea vremurilor de demult* îi amintește pe *volohi*, atât cu prilejul invaziei bulgarilor (cca 681), cât și cu prilejul pătrunderii maghiarilor, prin Carpații Păduroși, în Pannonia (896). Cele mai interesante informații ne parvin de la Anonymus, cronicar al regelui Bela al III-lea al Ungariei. Acesta prezintă aspecte economice, etno-demografice și politico-militare din spațiul intracarpatic, la cumpăna secolelor IX–X, când Gelu, ducele românilor, este înfrânt de căpetenia maghiară Tuhutum.

Cum ne raportăm la experiențele culturale și spirituale

Influența creștinismului în lumea românească

Răspândirea timpurie a creștinismului în lumea daco-romană, prin terminologia latină, a prins rădăcini atât de puternice, încât și după secolele de perturbare a legăturilor ecleziastice, prin stabilirea la sud de Dunăre a slavilor necreștinați (sec. VII–IX), apoi de hirotonire a preoților în Țaratul Bulgar, convertit la creștinism, și în Imperiul Bizantin (sec. IX–XIII), noțiunile creștine de bază își păstrează, în limba română, forma latină. Spre deosebire de popoarele vecine, poporul român nu s-a creștinat în urma unei decizii politice, având ca scop legitimarea puterii și integrarea într-o structură civilizațională.

Ritul grec și slavonismul liturgic

Până la scindarea Imperiului Roman în ramura răsăriteană și apuseană, au fost întreținute relațiile cu Roma și cu spațiul italic, după cum arată achiziționarea candelabrului de bronz de către Zenovie, domiciliat în mijlocul fostei provincii Dacia. Martiriul Sf. Sava și corespondența Sf. Vasile cel Mare, în sec. al IV-lea, ilustrează importanța misionarismului oriental – capadocian – la nord de Dunăre. Prăbușirea părții vestice a imperiului sub loviturile migratorilor a limitat relațiile ecleziastice ale romanității nord-dunărene la sfera de influență a Patriarhiei din Constantinopol. Așa se explică folosirea în limba română a termenului *biserică*, provenit din latinescul *basilica*, în timp ce în limbile neolatine occidentale s-a impus

termenul grecesc *ecclesia*, care a devenit *église*, pentru francezi, *chiesa*, pentru italieni, și *iglesia*, pentru spanioli.

Creștinarea bulgarilor sub autoritatea spirituală a Constantinopolului în sec. al IX-lea a impulsionat viața bisericească la nord de Dunăre. Limba slavonă și alfabetul chirilic au devenit instrumente ale consolidării creștinismului în lumea bulgară. Limba slavonă a fost preluată în cancelariile domnești la nord de Dunăre prin intermediul preoților, care au folosit-o în mediul ecleziastic. În lumea românească, slavona s-a menținut ca limbă de cult și de cultură până în secolul al XVII-lea, iar alfabetul chirilic până în secolul al XIX-lea.

Ritul grec (ortodox) și limba nelatină au constituit principalii piloni ai identității românilor în secolele medievale.

APLICAȚII

A Cuvinte creștine de origine

	latină		slavonă
Dumnezeu	<i>Dominus Deus</i>	utrenie	<i>utrinja</i>
biserică	<i>basilica</i>	vecernie	<i>vecerinja</i>
cruce	<i>crux</i>	parastas	<i>parastasu</i>
creștin	<i>christianus</i>	octoih	<i>oktoihi</i>
duminică	<i>Dies Dominica</i>	stareț	<i>starici</i>
altar	<i>altarium</i>	sihăstrie	<i>sihastirija</i>
a boteza	<i>baptizare</i>	mănăstire	<i>monastyri</i>
rugăciune	<i>rogatio</i>	ispită	<i>ispytu</i>
păcat	<i>peccatum</i>	a blagoslovi	<i>blagosloviti</i>
păgân	<i>paganus</i>	a târnosi	<i>tronosati</i>

• Analizați termenii creștini de origine latină și slavonă din sursa A și formulați opinii privind importanța acestor termeni.

LUCRU ÎN ECHPE

Împărțiți pe grupe, încercați să găsiți o explicație privind proveniența cuvântului *păgân* din *paganus*. Confrunțați-vă rezultatele în clasă, trecând într-un tabel, pe tablă, rezultatele comune și separat diferențele.

B „Dar pentru a îndeplini aceasta în mod norocos și pașnic, ar trebui frântă înainte de toate legătura de sânge și de simțiri care trăiește, deși în mod tainic, dar cu atât mai puternic, între românii din Țara Transilvaniei și între locuitorii Țării Românești și Moldovei. Aceasta, fără îndoială, principii țărilor vecine niciodată nu vor lăsa-o, dacă nu cu arma, cel puțin prin îndemnuri tainice vor pune piedici.”

(Răspunsul Patriarhului Constantinopolului, Kiril Lukaris, adresat principelui Transilvaniei, Bethlen Gábor, care îi ceruse sprijinul în acțiunea de convertire a românilor la calvinism, 1629)

1. Numiți, pe baza sursei B, cele trei țări în care locuiesc români.

2. Precizați, pe baza sursei B, două piedici majore în calea convertirii românilor la calvinism.

ȘTIAȚI CĂ...

- Prima carte tipărită în spațiul românesc a fost un *Liturghier* slavon (Târgoviște, 1508)?
- Prima carte tipărită în limba română a fost un *Catehism* luteran (Sibiu, 1544)?
- Prima ediție românească a *Noului Testament* s-a tipărit la Alba Iulia (Bălgrad), în 1648?
- Prima *Biblie* românească a văzut lumina tipăriturii în 1688, la București?

Biblia de la București sau Biblia lui Șerban Cantacuzino, 1688.

EVALUARE

I. Ordonați cronologic următoarele evenimente istorice:

4 × 3 p = 12 puncte

- încheierea procesului de formare a poporului român
- adoptarea edictului de la Milano
- stabilirea slavilor la sud de Dunăre
- abandonarea provinciei Dacia de către romani

II. Elaborați, în aproximativ 10 rânduri, un text istoric, utilizând termenii: romanizare, trupe auxiliare, coloniști, daco-romani.

4 noțiuni × 2 p = 8 p + 1 p respectarea limitei de spațiu + 1 p claritatea expunerii = 10 puncte

III. Asociați corect numele populațiilor migratoare din coloana A cu informațiile din coloana B:

4 × 3 p = 12 puncte

A	B
1. avarii	a. Cloșca cu puii de aur
2. vizigoții	b. abandonarea orașelor în fosta provincie Dacia
3. slavii	c. torna, torna, frater
4. hunii	d. 602

IV. Citiți cu atenție sursele și răspundeți la cerințe:

30 puncte

A. „Soarelui nebiruit. Q. Cecilius Laetus, legat al împăratului, [comandant] al legiunii XIII Gemina, și-a îndeplinit din dragoste jurământul.”

(Altar votiv)

B. „Claudius Iulianus, soldat în legiunea XIII Gemina, din centuria lui Claudius Marius cumpără și primește prin mancipațiune o femeie cu numele Theodote, fie cu alt nume, de neam din Creta, trecută în chitanță pentru două uncii, denari patru sute douăzeci, de la Claudius Philetus, fiind chezaș Alexandru al lui Antipater. Această femeie a fost predată cumpărătorului mai sus scris sănătoasă [...]. Făcut în **canabele** legiunii XIII Gemina, cu patru zile înainte de **nonele** lui octombrie, pe când erau consuli Bradua și Varo.”

(Act de vânzare-cumpărare, tăbliță cerată din 4 octombrie 160)

1. Numiți unitatea militară menționată atât în sursa A, cât și în sursa B. 5 p

2. Indicați sursa care conține un mesaj religios. 5 p

3. Precizați, pe baza sursei B, modalitatea de datare a unei tranzacții în provincia romană Dacia. 5 p

4. Formulați, pe baza sursei B, un punct de vedere referitor la sclavie în civilizația romană, susținându-l cu două informații din sursă. 4 p + 3 p + 3 p = 10 p

5. Indicați localitatea în care are loc tranzacția descrisă de sursa B. 3 p

6. Numiți o altă unitate militară staționată în Dacia, neprecizată în sursele A și B. 2 p

V. Citiți textul de mai jos și răspundeți la cerințe:

8 puncte

„Am avutu jelanie pentru sf-ntele cărți creștinești tetra-evgl, și amu scrisu sfente cărți de învățătură să fie popilor rumânești să înțelegă să învețe rumânii cinesu creștini cumu grăiaște și sf-ntulu Pavelu ap-slu cătră Corinteni 14 capete: în sfânta beserecă mai bine ea grâi cinci cuvinte cu înțelesu decâtu 10 mie de cuvinte neînțelese în limbă striină.”

(Diaconul Coresi, *Evangeliiar*, Brașov, 1561)

1. Precizați, pe baza sursei, motivul pentru care scrie Coresi „sfente cărți”. 3 p

2. Transcrieți din sursă motivația biblică pentru traducerea cărților străine în limba română. 3 p

3. Menționați limba în care se țineau slujbele religioase la români, până în secolele XVI-XVII. 2 p

VI. Desenați o hartă pe care să includeți următoarele elemente:

18 puncte

Carpații românești, Dunărea, Marea Neagră, macedo-români, istro-români, daco-români, Apulum, Bier-tan și Brazda lui Novac.

9 noțiuni × 2 p = 18 p

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu

„Se menține o mare deosebire între țările creștine de la sudul Dunării, transformate în provincii otomane, și aceste principate nord-dunărene. Astfel, Țările Române rămân să fie conduse de domni creștini iviți din sânul lor, își păstrează clasa stăpânitoare proprie (boierimea), otomanilor nefiindu-le permis să dețină pământuri și case, să-și întindă religia lor islamică și să construiască lăcașuri de cult islamice acolo.”

(I.-A. Pop, *Prezentul din trecut. Istoria pe care nu o înveți la școală*)

5

Evul Mediu românesc

Statuia ecvestră a lui Mihai Viteazul, Alba Iulia.

Lecția 1	44
Lecția 2	46
Dezvoltarea competențelor	48
Studiu de caz	
Lecția 3	50
Studii de caz	
Evaluare	54

Primele forme de organizare statală

Statele medievale în spațiul românesc: Transilvania, Țara Românească, Moldova, Dobrogea

Viață cotidiană și relații sociale

49 Diversitate etnică și confesională în spațiul românesc

Spațiul românesc și politica de *cruciadă târzie*, de la Mircea cel Bătrân la Mihai Viteazul

52 Cetăți medievale

53 Biserica episcopală de la Curtea de Argeș

sec. IX–XIII
primele forme de
organizare statală
românească

sec. XI–XIII
integrarea
Transilvaniei în
Regatul Ungariei

sec. XIV
aparitia statelor
Țara Românească
și Moldova

sec. XIV–XVI
implicarea spațiului
românesc în
politica de *cruciadă*
târzie

mijl. sec. XVI–
sf. sec. XVIII
Principatul
Transilvaniei sub
suzeranitate turcă

LECTIA 1

Primele forme de organizare statală

CRONOLOGIE

- **896** stabilirea triburilor maghiare în Pannonia, sub conducerea lui Árpád
- **997-1038** domnia regelui Ștefan I
- **1000** încoronarea lui Ștefan ca rege apostolic al Ungariei, de către reprezentanții papei Silvestru al II-lea
- **1227** înființarea Episcopiei Cumaniei, cu sediul în *civitas Milcoviae* (Odobești, jud. Vrancea)
- **1235-1270** domnia regelui Bela al IV-lea al Ungariei

LITOVOI (? – cca 1277)

Voievod din zona Olteniei, menționat în *Diploma ioașiților*, sau un urmaș al aceluia. A încercat să-și extindă autoritatea și să înlăture stăpânirea maghiară, dar și-a pierdut viața în confruntarea cu trupele trimise de regele Ladislav al IV-lea Cumanul.

Scăderea în intensitate a migrațiilor a favorizat dezvoltarea economică și socială a lumii autohtone, în mijlocul căreia încep să se remarce *maiores terrae*, conducători locali a căror autoritate se întinde peste mai multe obști sătești. Treptat, procesul de unificare politică a dat naștere unor formațiuni mai largi, conduse de *cnezi* – *judez*, în lat. – și *voievozi* – *dux*, în lat. Termenii sunt împrumutați din mediul slavon, însă importanța lor a fost inversată. În anumite zone, mai multe cnezate au format un voievodat, prin alegerea periodică a unui cneaz în funcția de șef militar – voievod.

Transilvania, înțeleasă în sensul larg al termenului, cu Banatul, Crișana, Sătmărușul și Maramureșul, oferă primele dovezi privind funcționarea unor formațiuni politice de tip voievodal. Prin integrarea în Regatul Ungariei, acest spațiu a fost menționat în cronicile de limbă latină ale statului creat de Szent István – Sf. Ștefan: *Cronica lui Anonymus* (sec. XII), *Cronica pictată de la Viena* (sec. XIV). Pe această cale, aflăm despre voievozii Menumorut, cu centrul în Biharea (Crișana), Glad, cu reședința la Cuvin (Banat), și Gelu românul (*Blacus*), cu cetatea de scaun fie la Dăbâca, fie în Cluj-Mănăstur (Transilvania), toți trei învinși la începutul secolului al X-lea de căpeteniile maghiare subordonate lui Árpád. La începutul secolului al XI-lea, voievodul Gyla cel Mic, cu reședința la Bălgrad (Gyulafehérvár, Alba Iulia), a fost dus în captivitate în Ungaria, de către nepotul său, regele Ștefan I, creștinat în rit roman și consacrat prin autoritatea papei de la Roma ca rege apostolic. Motivația religioasă a contribuit, de asemenea, la dezvoltarea conflictului dintre Ștefan I și voievodul Ahtum, cu centrul în *urbs Morisena* (Cenad, jud. Arad), un urmaș al lui Glad și adept al ritului grec. Episodul este reținut de *Legenda Sf. Gerard* (sec. XI).

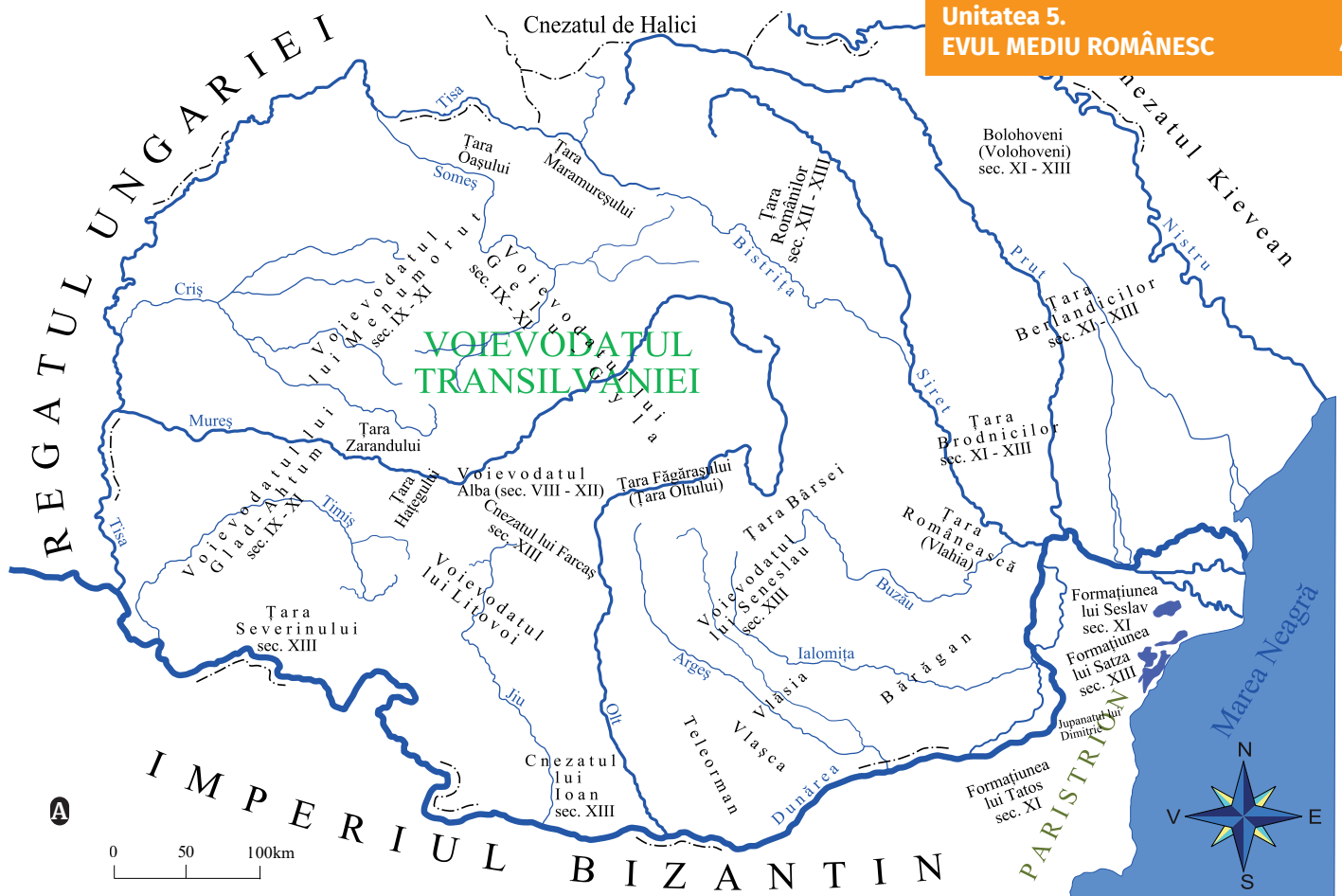
Spațiul extracarpatic, o țintă ratată a politicii expansioniste a Regatului apostolic al Sf. Ștefan, ni se dezvăluie tocmai datorită documentelor regale și papale. În 1234, papa Grigorie al IX-lea se plângea regelui Bela că misionarismul catolic întâmpină greutăți la est de Carpați, din cauza românilor și episcopilor de rit grec ai acestora. *Diploma cavalerilor ioașiți*, emisă de regele Bela al IV-lea (1247), atestă existența la sud de Carpați a cnezatelor conduse de Ioan și Farcaș și a voievodatelor lui Litovoi (nordul Olteniei) și Seneslau (nord-vestul Munteniei), aflate sub autoritatea regelui Ungariei. Invazia mongolă, produsă cu șase ani mai devreme, crease un nou echilibru de forțe în zonă, împiedicând integrarea spațiului extracarpatic în structurile administrative ale Regatului Ungariei.

Pe o inscripție din 943, în slavona veche, descoperită în apropierea comunei Mircea Vodă, jud. Constanța, apare numele unui Jupan Dimitrie.

Între Dunăre și Mare exista un adevărat mozaic etno-lingvistic. Aici sunt atestați epigrafic – jupan Dimitrie: 943, jupan Gheorghe: 992. Mai sunt atestați literar – Tatos, Sestlav, Satza: 1086, în lucrarea Anei Comnena, Alexiada. Toți au fost conducători ai unor formațiuni politice trecătoare.

Formațiunile politice românești, secolele IX-XIII.

APLICAȚII

1. Identificați, pe sursa A, voievodatele conduse de Gelu, Glad, Menumorut, Gyla, Ahtum, Litovoi și Seneslau, zona alocată Episcopiei Cumaniei.
2. Închideți manualul și desenați o hartă schematizată incluzând elementele identificate la punctul 1. Completați desenul cu elemente cronologice.

B „Și rămânând aci mai multă vreme, Tuhutum, tatăl lui Horca, cum era el om șiret, după ce a prins să afle de la locuitori despre bunătatea țării de dincolo de păduri, unde domnia o avea un oarecare blac Gelou, a început să ofteze, dacă n-ar putea cumva să dobândească printr-o favoare din partea ducelui Arpad, țara de dincolo de păduri, pentru sine și pentru urmașii săi [...]. Tuhutum, om foarte prevăzător, a trimis pe un oarecare bărbat șiret, pe Ogmand [...] să se informeze despre calitatea și fertilitatea pământului din *Ultrasilvania*, și ce fel de oameni sunt locuitorii de acolo și dacă ar fi cu puțință să se războiască cu ei. [...] [Ogmand] i-a vorbit multe domnului său despre bunătatea acelei țări: că pământul acela e udat de cele mai bune râuri, [...] că din nisipul lor se culege aur, că aurul din acea țară este cel mai bun aur, că de acolo se scoate sare [...] și că locuitorii din acea țară sunt cei mai nevoiași oameni din toată lumea. Fiindcă sunt *blachi* și *sclavi* [slavi] care nu au alte arme decât arcuri și săgeți iar ducele lor Gelou e puțin statornic și n-are ostași buni împrejurul său.”

(Cronica lui Anonymus, sec. XII)

1. Pe baza sursei B, precizați raportul de putere dintre Tuhutum și Arpad. Argumentați-vă răspunsul.
2. Menționați două bogății ale țării de dincolo de păduri.
3. Numiți cele două popoare care trăiau în țara de dincolo de păduri.
4. Indicați modalitatea prin care Tuhutum se informează despre țara de dincolo de păduri.
5. Menționați două informații care îl încurajează pe Tuhutum să poarte război cu locuitorii din țara de dincolo de păduri.

C „Și, în sfârșit, când, fiind încă copil, începusem noi [regele Ungariei] a domni după moartea prea iubitului nostru tată, iar voievodul Litovoi, împreună cu frații săi, în infidelitatea sa, ocupase pentru sine o parte din regatul nostru existentă dincolo de munți și cu toate avertismentele noastre nu s-a îngrijit să plătească veniturile ce ni se cuveneau din acea parte, l-am trimis împotriva lui pe des numitul magistrul Georgius, care, luptând împotriva aceluia cu cea mai mare credință, l-a ucis pe el, iar pe fratele lui, cu numele Bărbat, l-a luat în captivitate și ni l-a adus nouă; pe deasupra, pentru răscumpărarea acestuia noi am stors o sumă nu mică de bani și astfel prin serviciile acestui magistrul Georgius a fost reasezat iar tributul nostru din acele părți.”

(Act de danie emis de regele Ungariei, Ladislav al IV-lea Cumanul, 8 ianuarie 1285)

1. Selectați, din sursa C, două motive ale conflictului dintre regele Ungariei și voievodul Litovoi.
2. Enumerați, pe baza sursei C, trei servicii pe care i le face magistrul Georgius regelui Ungariei.
3. Formulați, pe baza sursei C, un punct de vedere referitor la situația financiară a familiei lui Litovoi, susținându-l cu o informație selectată din sursă.

ȘTIATI CĂ...

- Menumorut a încheiat pace cu maghiarii, urmând ca fiica lui să se căsătorească cu Zoltán, fiul cel mic al lui Árpád?

LECTIA 2

Statele medievale în spațiul românesc: Transilvania, Țara Românească, Moldova, Dobrogea

CRONOLOGIE

- **1176** atestarea voievodului Leustachiu al Transilvaniei
- **cca 1290** descălecatul lui Negru Vodă
- **1330** victoria lui Basarab asupra lui Carol Robert de Anjou, la Posada
- **1359** întemeierea Mitropoliei ortodoxe a Țării Românești
- **1387** întemeierea Mitropoliei ortodoxe a Moldovei
- **1541** Transilvania devine principat autonom, sub suzeranitate otomană

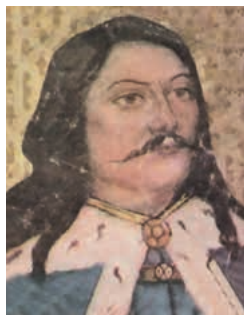
BASARAB (?1324–1352)

Întemeietorul Țării Românești. A stabilit capitala statului la Argeș (Curtea de Argeș). A ocupat cetatea Severinului, a refuzat să mai plătească tribut Regatului Ungariei, intrând în conflict cu regele Carol Robert. A biruit în lupta de la

Posada (probabil în defileul Oltului) și a asigurat independența țării.

BOGDAN I (cca 1364–cca 1369)

„Bogdan, voievodul valahilor din Maramureș [...] a trecut în Țara Moldovei, supusă coroanei ungurești [...]. Deși a fost atacat în mai multe rânduri chiar de către oștile regelui, totuși crescând numărul valahilor ce locuiau în această țară, ea s-a

mărit, făcându-se o domnie.”

(Cronica lui Ioan de Târnave, secolul XIV)

Prin unirea cnezatelor și voievodatelor s-au constituit, în secolul al XIV-lea, statele Țara Românească și Moldova. În Transilvania, procesul unificator a fost întârziat de cucerirea maghiară.

Transilvania a fost integrată treptat în Regatul Ungariei. Procesul, desfășurat în secolele XI–XIII, a fost susținut de diferite populații alogene, recompensate de regii arpadieni pentru fidelitatea lor. *Secuii*, turci maghiarizați, au fost așezați în partea estică și sud-estică, iar *sașii*, de origine germană, s-au stabilit în sud și nord-est. La începutul secolului al XII-lea, regele Kálmán – Coloman Cărturarul – a numit un principe în fruntea Transilvaniei, încercând să aducă și în acest spațiu modelul organizatoric apusean. Opoziția românilor autohtoni, la care instituția voievodală avea deja o tradiție multiseclară, i-a obligat pe regii maghiari să cedeze: Béla al III-lea (1172–1196) a numit în fruntea Transilvaniei un voievod. Până la prăbușirea Regatului Ungariei, voievodul Transilvaniei a beneficiat de o largă autonomie, vizibilă în funcționarea unui „parlament” propriu, *Adunarea generală a stărilor*.

Deposedați de pământuri și de libertăți, unii conducători români au trecut munții și au contribuit la formarea statelor libere românești – tradiția descălecaturii.

Țara Românească și Moldova s-au constituit

în mod asemănător, prin eliberarea de sub suzeranitatea Regatului Ungariei și organizarea ca *voievodate ortodoxe*. Procesul a fost impulsat de românii transilvăneni: Negru Vodă din Făgăraș, identificabil cu voievodul român, presupus de origine cumană, Thocomer, stabilit la Câmpulung, respectiv maramureșeanul Bogdan din Cuhea, stabilit la Rădăuți. La sud de Carpați, unirea „țării” lui Litovoi cu cea a lui Seneslau s-a realizat în timpul luptelor pentru tronul Ungariei (1301–1308). Primul „domn” menționat în documente este Basarab, fiul lui Thocomer („schismaticul Basarab, fiul lui Thocomerius (Tihomir)”). Prin victoria asupra regelui Carol Robert de Anjou, a asigurat independența noului stat. Fiul său, Nicolae Alexandru, a întemeiat Mitropolia ortodoxă. La est de Carpați, crearea *mărcii* Moldova de către regele Nagy Lajos – Ludovic cel Mare, sub conducerea voievodului român maramureșean Dragoș, a stărnit împotrivirea elitelor locale, de rit grec. Amplificarea revoltei l-a atras pe „necredinciosul” voievod Bogdan, care a biruit și a devenit domnul unei Moldove libere. Afilierea la spațiul spiritual ortodox se datorează lui Petru Mușat, prin înființarea Mitropoliei de la Suceava. Fratele său, Roman I a eliminat influența tătară din sud și s-a intitulat domn „de la munte până la mare” (1392).

Dobrogea a avut o organizare statală distinctă, de la mijlocul secolului al XIV-lea, cel mai important conducător fiind Dobrotici. La cumpăna secolelor XIV–XV, teritoriul a fost disputat de Țara Românească și de Imperiul Otoman, cel din urmă reușind să-și impună dominația pentru câteva secole.

APLICAȚII

A „Cadavrele tuturor, atât ale fețelor bisericești, cât și ale nobililor laici, acolo, pe câmpul luptei, așteaptă vremea de apoi a învierii [...]. Vlachii au dus mulți prizonieri, atât răniți, cât și neatinși, și au pus mâna pe foarte multe arme și haine de preț ale tuturor celor căzuți și bani în aur și argint și vase prețioase și brăuri de sabie și multe pungii cu **groșițe** late și mulți cai cu șele și cu frâne ce toate le-au luat și le-au dus lui Bazarad Voievod. Iar regele își schimbase însemnele armelor sale, cu care s-a îmbrăcat Desev, fiul lui Dionisie, pe care crezându-l Vlahii a fi însuși regele l-au omorât cu cruzime. Și însuși regele de abia a scăpat cu câțiva inși.”

(*Chronicon pictum Vindobonense*, 1358, despre lupta de la Posada)

Cronica pictată de la Viena – Bătălia de la Posada.

1. Analizați sursa B și comparați echipamentul militar al celor două armate. Explicați modalitatea obținerii victoriei de către români. Identificați-l pe regele Ungariei și precizați manevra executată de acesta.
2. Precizați două funcții politice menționate în sursa A.
3. Numiți, pe baza sursei A, populația învingătoare. Menționați două câștiguri ale acesteia.

Țările Române în secolul al XIV-lea.

1. Identificați, pe sursa C, câte o localitate importantă din Transilvania, Țara Românească, Moldova și asociați numele fiecărei localități cu câte un moment istoric major.
2. Precizați, pe baza sursei C, vecinii Țării Românești, respectiv ai Moldovei.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

D „Ludovic, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei [...] după îndelungată sfătuire cu prelații și baronii regatului nostru am dat, am dăruit și am hărăzit pomenitului voievod Balc și prin el lui Drag, Dragomir și Ștefan, frații lui buni, și tuturor moștenitorilor lor [...], moșia numită Cuhea, ce se află în țara noastră a Maramureșului, cu alte sate numite leud, Bocicoel, cele două Vișee, Moiseiul, Borșa și cele două Seliște [...], ce țin de aceeași moșie Cuhea [...], trecute în mâinile noastre regești de la voievodul Bogdan și fiii săi, necredincioși înveterați ai noștri, pentru blestema lor vină de necredință, din aceea că acel Bogdan și fiii săi, fulgerați de diavolul [...], plecând pe ascuns din zisul nostru regat al Ungariei în sus-pomenita noastră țară moldovenească, uneltesc să o păstreze spre paguba maiestății noastre.”

(Document emis de regele Ungariei, Ludovic I, la 2 februarie 1365)

1. Precizați două funcții politice menționate în sursa D.
2. Numiți beneficiarul actului din 2 februarie 1365 și menționați beneficiul obținut.
3. Menționați, pe baza sursei D, modalitatea prin care Ludovic își legitimează (argumentează) puterea.
4. Identificați, în sursa D, două informații aflate în relație de cauzalitate, precizând rolul fiecărei informații (cauză/efect).

ȘTIAȚI CĂ...

- După unirea voievodatelor lui Litovoi și Seneslau, amintirea celor două formațiuni politice a supraviețuit prin toponimele Oltenia și Muntenia?

Cronica pictată de la Viena – prima pagină.

Viață cotidiană și relații sociale

Insecuritatea În perioada migrațiilor târzii (sec. IX–XIII), comunitățile românești au pendulat între zonele deluroase și montane (400–1300 m altitudine) și cele de câmpie, după gradul sentimentului de insecuritate provocat de alogeni majoritar turcici. Codrii, acoperind cca 70% din suprafața României de azi, au constituit un loc predilect de refugiu din calea pericolului. Orientarea spre o anumită ocupație a variat, în funcție de zona locuită: păstoritul în zonele înalte, agricultura în zonele joase.

Părăsirea repetată a locuinței, cauzată de migratori sau invaziile otomane și tătare de mai târziu, a făcut inutilă o investiție consistentă a omului simplu în acest spațiu important al vieții sale de zi cu zi. **Bordeiul** a reprezentat, în spațiul extracarpatic, principalul tip de locuință, până în secolele XVII–XVIII, iar satul principalul tip de coabitare. Mediul urban s-a dezvoltat târziu în Țara Românească și Moldova, călătorii străini constatând, în secolul al XVI-lea, slaba reprezentare a acestuia.

Frecvența ridicată a războaielor și a molimelor a generat mari fluctuații de populație. Invaziile se soldau adeseori cu deportarea unei părți a locuitorilor, sub forma robiei. Ciuma a făcut ravagii în mediul urban transilvănean, marcat și de incendii de proporții, din cauza lemnului, folosit la confecționarea celor mai multe locuințe.

Apartenența socială sau etnică a marcat modul de viață. Din punct de vedere juridic și economic, oamenii erau liberi – boieri/nobili, orașeni, clerici, țărani – sau aserviți – *rumâni/vecini*, în Țara Românească/Moldova; *iobagi, jeleri*, în Transilvania; *robi* țigani și tătari (doar în Moldova). Viața robilor se împărțea între obligațiile față de stăpân și grijile propriiei gospodării. Puterea centrală – *domnia* în spațiul extracarpatic, *regalitatea* în Transilvania – conferea libertăți (administrative, economice) sau monopoluri (morărit, pescuit) categoriilor de oameni liberi. În Transilvania, mediul urban a fost dezvoltat de sași, beneficiari ai dreptului de a ține târg fără taxe.

Alimentația și vestimentația erau strâns legate de statutul social. În spațiul extracarpatic, alimentul de bază al țăranului era mălaiul din mei, înlocuit în secolul al XVIII-lea cu cel din porumb. Produsele lactate, carnea, legumele și fructele întregau regimul alimentar al omului simplu. Elitele sociale își permiteau achiziționarea unor produse de import, precum citricele sau mirodeniile. Vestimentația reda foarte clar statutul social al persoanei.

*Bordei din satul Puțuri, com. Castranova, jud. Dolj.
Muzeul Viticulturii și Pomiculturii din Golești.*

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

„Munții lor [ai sașilor] sunt toți locuiți de români, pe care sașii, care sunt cea mai mare și mai importantă putere a aceluia regat [principatul Transilvaniei], nu îi lasă să construiască case de piatră, nici să se așeze prea aproape de ei, astfel că ei locuiesc în case făcute din paie sau din alte feluri de ierburi lacustre.”
(Ascanio Centorio degli Hortensii, *Comentarii della guerra di Transilvania*, 1566)

1. Numiți, pe baza sursei, spațiul locuit de valahi.
2. Identificați, în sursă, două informații aflate în relație de cauzalitate, precizând rolul fiecărei informații (*cauză/efect*).

STUDIU DE CAZ

Diversitate etnică și confesională în spațiul românesc

Conviețuire și asimilare în spațiul extracarpatic Cele câteva secole de conviețuire cu populațiile turcice ale pecenegilor și cumanilor au lăsat multe urme în toponimia – Teleorman, Comana, hidronimia – Bahlui, Covurlui, și onomastica – Basarab, Coman – românească. Grupurile alogene au fost asimilate treptat, populația Țării Românești și a Moldovei având un ridicat grad de omogenitate etnică – românească – și confesională – ortodoxă. Această omogenitate s-a reflectat și în structurile instituționale, conducerea statului fiind asigurată de un domn, secondat de un **sfat domnesc** și de o adunare a țării.

Biserica era condusă de un mitropolit, având ca subalterni doi-trei episcopi. Teritoriul Țării Românești era împărțit în **judete**, iar cel al Moldovei în **ținuturi**, în fruntea cărora se afla câte un **pârcălab**, ca reprezentant al domniei. Moldova, flancată de regatele catolice ale Ungariei și Poloniei, a fost mai expusă influențelor catolice, vizibile și în arhitectura bisericească, stilul moldovenesc îmbinând într-o manieră originală elementele bizantine, dominante, cu cele gotice, decorative.

Episcopii catolice au fost inaugurate la Siret (1370) și Baia (1413). Pentru a contracara presiunea catolică, Alexandru cel Bun (1400–1432) i-a găzduit în zona Bacăului pe **husiți**.

Diversitatea și structurile discriminatorii în Transilvania Ocuparea de către maghiari a unui spațiu imens, incluzând Transilvania, Slovacia, Croația, a determinat puterea centrală să recurgă la colaborarea cu diferite grupuri alogene, pentru valorificarea resurselor naturale și implementarea mecanismelor autorității.

Transilvania a devenit un spațiu al diversității etnice și confesionale, populația autohtonă rămânând fidelă ritului grec. Gradul ridicat al diversității este bine ilustrat de structurile administrativ-teritoriale. Voievodul, vasal regelui Ungariei, avea reședința la Deva. Autoritatea lui se întindea asupra a șapte **comitate** conduse de nobili maghiari. Secuii și sașii, având teritorii bine definite, erau organizați în **scaune**, sub conducerea unui comite numit de rege. Românii, prezenți pretutindeni, și-au păstrat o vreme autonomia, în special în zonele depresionare submontane, sub forma **districtelor** – Hațeg, Făgăraș, Maramureș – conduse de cnezii și voievozii lor. În lipsa unor organizații politice evolute, care să emită acte scrise, românii au fost treptat deposezați de pământuri, în vreme ce supușii credincioși ai regelui erau înzestrați cu diplome nobiliare și cu feude.

Cele mai vechi atestări documentare, din secolul al XIII-lea, îi surprind pe români în postura de perdanți, în momentul în care autoritatea regală maghiară se fixa pe linia Carpaților. De atunci a început discriminarea religioasă a românilor, cu grave consecințe pe plan politic și social.

ȘTIAȚI CĂ...

- Regele András II a menționat în 1223 în proprietărea călugărilor cistercieni de la Cârța (jud. Sibiu) cu pământuri luate de la români, iar în 1224 a acordat sașilor o diplomă cu privilegii (*Andreanum*); sașii primeau dreptul de a folosi pădurea românilor și a pecenegilor împreună cu aceștia?
- Sinodul de la Buda a interzis în 1279 construcția de biserici „schismatice” (ortodoxe)?
- Ultima atestare a românilor în Adunarea generală a stărilor din Transilvania este din 1355?
- În 1437 maghiarii, sașii și secuii încheie *Unio trium nationum*?
- Dieta Transilvaniei a legalizat luteranismul/ calvinismul/ unitarianismul în 1557/1564/1568?

Însemnele heraldice ale lui Matia Corvin (fiu al românului catolic lăncu de Hunedoara, rege al Ungariei (1458–1490).

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

A „În ceea ce privește a doua dorință a Măriei Tale [Mihai Viteazul, n.n.], ca persoanele preoților români să nu poată fi silite de nimeni la **robotă**, am respectat și în această privință dorința Măriei Tale și am hotărât ca preoții români să fie scutiți, în persoana lor, de astfel de slujbe.” (Hotărârile Dietei de la Alba Iulia, iulie 1600)

B „Deși națiunea română nu e socotită în țară printre Stări și religia ei nu e dintre cele primite, totuși [...], vor fi tolerate pentru folosul țării.” (Constituția Transilvaniei, 1653)

1. Identificați, în sursa A, două informații aflate în relație de cauzalitate.
2. Precizați, din sursa B, statutul națiunii române și al religiei sale.

LECTIA 3

Spațiul românesc și politica de cruciadă târzie, de la Mircea cel Bătrân la Mihai Viteazul

CRONOLOGIE

- **1394/1395?** victoria de la Rovine
- **1443-1444** „campania cea lungă” organizată de lancii de Hunedoara, încheiată cu pacea favorabilă de la Seghedin (1444)
- **1444** cruciada de la Varna
- **1462** atacul de noapte al lui Vlad Țepeș asupra turcilor, lângă Târgoviște
- **1595** victoriile de la Călugăreni și Giurgiu
- **1599** victoria lui Mihai Viteazul la Șelimbăr asupra principelui Transilvaniei, Báthory András

ȘTIAȚI CĂ...

- În jurul anului 1590, datoria pe cap de locuitor depășea 10 galbeni în Țara Românească, era de cca 2,5 galbeni în Moldova și de 5,5 galbeni în regatul Franței și în cel al Spaniei?
- Momentul unirii Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei sub conducerea lui Mihai Viteazul, la 1600, a devenit, în Epoca Modernă, un important instrument mobilizator al mișcării naționale românești?

Politica de cruciadă în faza ungară În momentul apariției statului islamic al turcilor osmani în zona Dunării, tendințele hegemonice ale Ungariei sau Poloniei au impus, în spațiul extracarpatic, forma relațiilor suzerano-vasalice. Aflate în prima linie a frontului antiotoman, Țara Românească, ortodoxă, și Ungaria, catolică, au fost nevoite să colaboreze, pe baza principiului solidarității religioase. Moldova, afectată ceva mai târziu de pericolul otoman, și-a orientat politica externă spre Polonia, pentru a contracara pretențiile Ungariei. Direcția a fost trasată de Petru Mușat, prin jurământul de credință de la Liov (1387), în fața lui Vladislav II Jagello, regele recent creștinat în rit catolic, și a mitropolitului ortodox al Kievului.

Mircea cel Bătrân a evitat includerea Țării Românești în **Casa Islamului**, prin victoria de la Rovine asupra sultanului Baiazid I. Tactica extremă a „pământului pârjolit” a devenit o expresie a sacrificiului pentru libertate și a fost completată cu alianțe politico-militare de tip vasaal, după modelul stabilit între Mircea și Sigismund de Luxemburg, la Brașov, în 1395. Acest tip de relații a implicat statele ortodoxe românești în **cruciadele târzii**, organizate de lumea catolică, sub stindardul Ungariei și la inițiativa statului papal. Prima cruciadă s-a încheiat cu un eșec, la Nicopole (1396). Rezistența surprinzătoare a statului nord-dunărean a deschis perspectiva negocierii. Țara Românească a fost primită provizoriu în **Casa Legământului**, pe baza unui tratat, numit **capitulăție**. Țara își păstra autonomia, în schimbul achitării unui **haraci** și păstrării fidelității față de otomani. Acest statut s-a permanentizat, extinzându-se asupra Moldovei (1456), dar a fost întrerupt de domnitori ca Vlad Țepeș sau Ștefan cel Mare, prin sistarea haraciului. Poziționarea în **Casa Războiului** și percepțiile nerealiste privind solidaritatea creștină și potențialul militar au fost păguboase pentru amândoi: domnul muntean și-a pierdut domnia, iar cel moldovean a acceptat un tribut majorat și cedarea unor teritorii importante.

Sultanul Baiazid I (1389-1402).

Politica de cruciadă în faza austriacă Transformarea părții centrale a Regatului Ungariei în **beylerbeylik**-ul Budin/Paşalâcul de la Buda (1541) și pacea „perpetuă” încheiată de Polonia cu turcii (1533) au lăsat statele românești la discreția turcilor. Stindardul luptei antiotomane a fost preluat de Austria, care la sfârșitul secolului al XVI-lea a creat o **Ligă Sfântă**. Înglodată în datorii și confruntată cu fuga țăranilor chiar la sud de Dunăre, pentru a scăpa de povara taxelor, Țara Românească s-a alăturat **Ligii**, sub conducerea lui Mihai Viteazul (1593-1601). Victorios contra turcilor (1595) și cu autoritatea extinsă asupra Transilvaniei (1599) și Moldovei (1600), Mihai a obținut reducerea haraciului, dar a fost asasinat de austrieci, deoarece împăratului nu i-a convenit perspectiva unui stat puternic românesc.

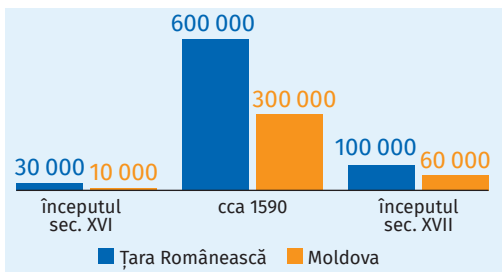
Bătălia de la Nicopole, 1396.

APLICAȚII

1. Identificați, pe sursa A, trei campanii militare antiotomane organizate de Mihai Viteazul și precizați scopul fiecărei campanii. Stabiliți legătura dintre tratatele marcate pe hartă și aceste campanii.

B *Evoluția obligațiilor financiare ale Țărilor Române către Poartă (în galbeni).*

2. Utilizând informațiile din sursa B, explicați momentele de creștere și descreștere a tributului.

3. Explicați, pe baza informațiilor oferite de sursele A și B, tendința de reducere a diferenței dintre Țara Românească și Moldova, în privința obligațiilor financiare față de Poartă.

C „Creștinii, în număr de abia 16 000, departe de a se putea compara cu numeroasa oștire păgână [...], se văzură constrânși să se retragă. [...] Atunci mărinimosul Ion Mihai, invocând ajutorul Mântuitorului, apucă în mână o secură militară, se aruncă singur asupra șirului inamic [...] și, după o luptă de erou, se întoarse la ai săi neatinși. [...] Mihai cu ai săi îi lovi cu bărbăție pe la spate și din flancuri și recâștigă astfel spre seară cele 11 tunuri [...]”

(Lupta de la Călugăreni; Balthasar Walther, *Scurtă descriere a faptelor de arme ale lui Mihai, domnul Moldovei, Munteniei sau Valahiei*, Frankfurt, 1603)

4. Menționați, pe baza sursei C, două măsuri adoptate de Mihai Viteazul în confruntarea cu turcii.

PORTOFOLIU

Împărțiți pe grupe, întocmiți un portofoliu, *Mari conducători medievali*, cuprinzând informații despre cel puțin cinci voievozi/domnitori/principi din spațiul românesc, în secolele XIV–XVII. Folosiți imagini, hărți, grafice și evidențiați importanța fiecărei personalități, din perspectivă politică, militară, economică, socială, culturală sau bisericească.

MIRCEA CEL BĂTRÂN (1355–1418)

Domn al Țării Românești (1386–1394/1395; 1397–1418). A fost un bun negociator în politica externă, a ridicat țara politic, economic și cultural. În lunga sa domnie, a asigurat cea mai mare întindere teritorială a acestui stat.

IANCU DE HUNEDOARA (1407–1456)

Originar dintr-o familie cnezială convertită la catolicism, a fost voievod al Transilvaniei (1441–1446), regent (1446–1453) și căpitan general (1453–1456) al Ungariei. În iulie 1456 a învins ofensiva otomană a lui Mahomed al II-lea asupra cetății Belgradului. A murit la scurt timp, de ciumă.

VLAD ȚEPEȘ (1431–1476)

Domnitor al Țării Românești în 1448, 1456–1462 și 1476, a refuzat să mai plătească tribut turcilor (1459) și încrezător în alianța cu Ungaria (1460) a întreprins o campanie în zona Dunării (1461/1462), reușind să elibereze cetatea Giurgiu.

ȘTEFAN CEL MARE (cca 1435? – 1504)

Domn al Moldovei, timp de 47 de ani (1457–1504), a deschis conflictul cu turcii prin sistarea plății haraciului (1473), urmată de victoria de la Vaslui (1475). Campania lui Mahomed II din 1476 a eșuat, în pofida victoriei obținute de turci la Valea Albă. În 1484, turcii au ocupat Chilia și Cetatea Albă.

MIHAI VITEAZUL (1558–1601)

Domn al Țării Românești, a obținut condiții mai bune pentru țara sa în relațiile cu otomanii (1597). În 1600 avea sub stăpânire Țara Românească, Transilvania și Moldova (*Unirea de la 1600*).

STUDIU DE CAZ

Cetăți medievale

Începute de teutoni, biserica și fortificația de la Prejmer au fost finalizate de cistercieni (sec. XIII).

Cetatea Poenari a fost construită de Vlad Țepeș și a fost folosită vreme de un secol.

Ștefan cel Mare a extins considerabil cetatea inițială a Sucevei, datorată lui Petru Mușat.

1. Împărțiți în echipe, explicați rolul îndeplinit de fiecare dintre cele trei fortificații și identificați punctele tari și slabe ale fiecăreia. Stabiliți măsura în care cele trei fortificații reprezintă specificul Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei.

2. Care este utilitatea actuală a fortificațiilor? Propuneți soluții de valorificare a acestora.

Nevoia de securitate a determinat comunitățile umane și structurile statale să caute soluții, în conformitate cu resursele disponibile și cu natura pericolelor. Cele mai timpurii fortificații medievale au fost realizate din pământ. Creșterea capacității organizatorice a făcut posibilă apariția marilor ansambluri defensive de piatră, apoi de cărămidă. Unele fortificații au avut rol de refugiu, altele de supraveghere și apărare a unor puncte strategice.

Transilvania Fortificații de pământ au fost amenajate, în secolele IX–X, în spațiul voievodatelor conduse de Gelu, Menumorut și Glad. În secolele XII–XIII, odată cu extinderea structurilor administrative ale Regatului ungar, au apărut fortificații de piatră, uneori pe locul vechilor fortificații de pământ. Dezvoltarea urbană a Transilvaniei (sec. XIII–XIV) a fost însoțită de ridicarea zidurilor și turnurilor de apărare – Sibiu, Brașov, Sighișoara, Bistrița, date spre întreținere breslelor.

Tot în mediul săsesc, apar în secolul al XIII-lea fortificațiile de tip nobiliar, ale **greavilor**, având în centru un **donjon**. Unele s-au înălțat și în mediul cnezial românesc din Țara Hațegului. Castelul de la Hunedoara, în stil gotic târziu, cu elemente renascentiste, poartă amprenta lui Iancu de Hunedoara și a fiului acestuia, Matei Corvin.

La sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea, intensificarea pericolului otoman a motivat construirea cetăților bisericești în lumea rurală săsească. Ultima fortificație majoră din Transilvania a fost amplasată de Habsburgi la Alba Iulia.

Țara Românească și Moldova În zona extracarpatică, densitatea fortificațiilor este mult mai mică, din cauza fluctuațiilor politice și a dominației otomane. În Țara Românească, Mircea cel Bătrân a fortificat linia Dunării, cu cetăți de piatră – Turnu, Giurgiu – sau de pământ – Frumoasa, jud. Teleorman.

Cetatea Severinului a constituit un permanent obiect de dispută între Regatul ungar și Țara Românească, în secolele XIV–XV. Trecătorile montane erau asigurate de mănăstiri fortificate – Tismana, Cozia – sau de cetăți – Podu Dâmboviței, jud. Argeș.

Fortificațiile dunărene au fost ocupate de turci la începutul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea. Aceeași soartă au avut și cetățile moldovenești de pe Nistru: Cetatea Albă (1484), Tighina (1538) și Hotin (1711).

Sistemul defensiv al Moldovei, inițiat de Petru Mușat și dezvoltat de Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, a rămas cu trei cetăți puternice, Neamț, Suceava și Soroca, primele două fiind distruse, din ordinul turcilor, la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

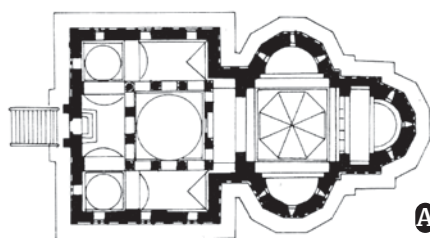
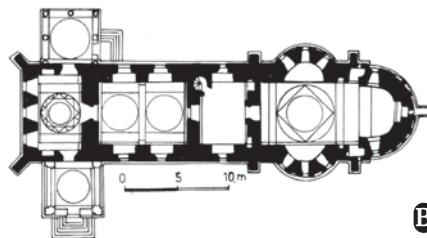
STUDIU DE CAZ

Biserica episcopală
de la Curtea de Argeș

Ctitori și ctitorii Dimensiunea religioasă a vieții omului medieval se dezvoltă și prin relația dintre Putere și Biserică. Deținătorii puterii decizionale au investit în edificiile ecleziastice, considerate atât spații spirituale, cât și instrumente de prestigiu și control social. În spațiul extracarpatic, cei mai importanți **ctitori** au fost domnitorii, boierii și mitropoliții. În Moldova, stilul bizantin, îmbinat cu elemente decorative gotice – **ancadramente**, a dat naștere variantei moldovenești. Picturile îndeplineau o funcție educativă importantă, unele compoziții având dimensiuni impresionante: *Judecata de Apoi*, *Arborele lui Iesei*, *Scara virtuților*. **Tablourile votive**, adevărate documente istorice, înfățișau poporului pe deținătorii puterii.

În mediul catolic din Transilvania s-au impus stilurile romanice și gotice, **planimetria** obișnuită fiind **bazilicală**. Cei mai importanți ctitori au fost comunitățile urbane și rurale săsești, ordinele monahale – benedictin, cistercian, dominican, franciscan – și episcopiile de la Alba Iulia și Oradea.

Biserica episcopală de la Curtea de Argeș a fost construită din inițiativa domnitorului Neagoe Basarab, între 1512–1517. Spre deosebire de biserica domnească „Sf. Nicolae” (sec. XIV), cu planul în **cruce greacă**, aceasta are **plan triconc**, pronaosul depășind cu mult dimensiunile obișnuite, datorită funcționalității multiple: pronaos, pridvor (în vest) și gropnițe (pe laturile nordică și sudică). Lăcașul de cult impresionează prin decorul sculptat cu motive georgiene și arabe. Deasupra naosului și pronaosului au fost înălțate turle octogonale la exterior, cu câte o fereastră pe fiecare latură. Două turle mai mici, executate în **torsadă**, au fost amplasate pe latura vestică a edificiului. Pictura a fost realizată de zugravul Dobromir din Târgoviște, în 1526, la inițiativa domnitorului Radu de la Afumați, ginerele lui Neagoe. Biserica are **hramul** „Adormirea Maicii Domnului” și a fost sfințită la 15 august 1517, în prezența patriarhului ecumenic Theolipt și a mitropolitului Țării Românești, Macarie al II-lea.

Planul bisericii episcopale
de la Curtea de Argeș.Planul bisericii mănăstirești
de la Sucevița.

- Comparați planurile celor două biserici. Descoperiți un element planimetric de inspirație muntească prezent la Sucevița.

NEAGOE BASARAB (cca 1481–1521)

Din familia marilor boieri Craiovești, domn al Țării Românești (1512–1521), a ctitorit biserica episcopală de la Curtea de Argeș, a susținut activitatea tipografică a ieromonahului Macarie, la Târgoviște, a redactat, în slavonă, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, tratat despre arta guvernării.

ȘTIAȚI CĂ...

- Potrivit *Legendei meșterului Manole*, ridicarea bisericii episcopale de la Curtea de Argeș a fost posibilă doar după realizarea unui sacrificiu uman, tema sacrificiului fondator fiind specifică lumii carpato-balcanice?

Biserica episcopală de la Curtea de Argeș.

- Identificați, în sursa C, elementele specifice bisericii episcopale de la Curtea de Argeș.

Tabloul
votiv
principal
al Bisericii
episcopale
de la Curtea
de Argeș.

EVALUARE

I. Ordonați cronologic următoarele momente istorice:

- lupta de la Posada
- voievodatul lui Gelu
- întemeierea statului medieval Moldova
- voievodatul lui Litovoi

4 × 5 p = 20 puncte

II. Asociați corect evenimentele din coloana A cu informațiile din coloana B:

A	B
1. prăbușirea regatului Ungariei	a. Iancu de Hunedoara
2. lupta de la Rovine	b. Moldova
3. domnia lui Petru Mușat	c. 1541
4. lupta de la Belgrad	d. Mircea cel Bătrân

4 × 5 p = 20 puncte

III. Citiți textul de mai jos și răspundeți la cerințe:

A. „Noi, Petru voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei, cu panii [boierii] sfatului nostru moldovenesc și cu mitropolitul nostru, chir Theoctist, și cu toți panii, de la mare până la mic, ne-am sfătuit și mult am socotit între noi despre cotropirea și pieirea Țării noastre, pe care le avem din toate părțile, dar mai ales de la turci, care au prădat și pradă de atâtea ori și cer de la noi dare două mii de zloți ungurești.”

(Vaslui, 5 iunie 6964/1456, Adunarea Țării Moldovei acceptă plata tributului către turci)

1. Precizați, pe baza sursei A, componența Adunării Țării Moldovei și motivul întrunirii acesteia. 2 × 5 p = 10 p

2. Menționați, pe baza sursei A, o instituție bisericească și o altă instituție politică, în afara Adunării Țării, din Moldova. 2 × 5 p = 10 p

20 puncte

IV. Citiți textul de mai jos:

B. „Eu am luat Ardealul [...] riscându-mi întru aceasta trupul și viața, având cu mine la un loc soția și pe singurul meu fiu. Dacă s-ar fi întâmplat o nenorocire, atunci ei, laolaltă cu soția și fiul și cu toți ai mei am fi rămas acolo. Eu am nădăjdut că Măria sa împăratul roman îmi va da confirmarea nu numai cu onoruri însemnate, ci cu stea-

guri împărătești, cu scrisori și peceti. Însă el vrea să mă gonească din Ardeal [...]. Eu nu mă voi lăsa gonit, chiar de mi-aș lăsa capul, căci eu l-am luat cu sabia mea. Eu am slujit împăratul roman nu de teamă, ci din marea dragoste ce o am față de creștinătate. Împăratului turcesc, de o bucată de vreme, i-am făcut toate rușinile și batjocurile pe care și le poate închipui cineva; iar el acum, la sfârșit, îmi trimite un cal frumos înșeuat și 15 000 ducăți, un surguci cu pene de cocor, un steag de-al lui cu o sabie, un buzduhan, și câteva caftane din foi de aur, și un dar pentru boierii mei, care sunt la Curtea mea, drept cinstire. Lui i-am făcut toate rușinile și batjocurile pe care le-am putut închipui, ca și solului său în Țara Românească. Iar împăratul Roman [...] îmi trimite drept cinstire trei coli de hârtie pline de venin, rușine și batjocură, și vrea să mă gonească afară, așa cum am fost înștiințat.”

(Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea, Alba Iulia, 16 februarie 1600)

Pornind de la sursa B, rezolvați, în aproximativ o pagină, următoarea situație-problemă: „Eu am luat Ardealul [...] riscându-mi întru aceasta trupul și viața”. În elaborarea răspunsului, aveți în vedere:

1. Precizarea modalității prin care Mihai Viteazul a luat Ardealul. 2 p

2. Menționarea a două informații despre situația românilor din Transilvania înainte de venirea lui Mihai Viteazul. 3 + 3 = 6 p

3. Prezentarea unei acțiuni antiotomane și a unei acțiuni proaustriece întreprinse de Mihai Viteazul. (2 p + 3 p) × 2 acțiuni = 10 p

4. Formularea unei opinii referitoare la afirmația „Eu nu mă voi lăsa gonit, chiar de mi-aș lăsa capul” și susținerea acesteia prin prezentarea unui fapt istoric. 3 p + (2 p + 3 p) = 8 p

30 puncte

Notă! Se punctează și utilizarea limbajului istoric, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect și încadrarea răspunsului în limita de spațiu precizată.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

6

Modernitatea timpurie

Lecția 1	56
Lecția 2	58
Lecția 3	60
Studiu de caz	
Dezvoltarea competențelor	63
Evaluare	64

Constantin Brâncoveanu. Dimitrie Cantemir

Iluminism și reformism:
Transilvania sub Habsburgi

Secolul fanariot

62 Școala Ardeleană. *Supplex Libellus Valachorum*

Cum influențează istoria valorile și atitudinile

„Câte fortune în lume sunt, toate omului a le trage îi este.” (Dimitrie Cantemir)

„În 26 de ani de domnie, Constantin Brâncoveanu a ridicat renumele țării sale, a păstrat strânse legături cu Occidentul – reușind să înșele adesea, prin diplomație și uriașe pungi cu bani, vigilența otomanilor – și a înălțat construcții monumentale, într-un stil baroc românesc care-i poartă numele (Stilul brâncovenesc).” (I.-A. Pop, *Prezentul din trecut. Istoria pe care nu o înveți la școală*)

Dimitrie Cantemir,
Divanul sau gâlceava
înțeleptului cu lumea
sau giudețul sufletului cu
trupul, Iași, 1698, scrisă
în română, prima lucrare
românească de gândire
religioasă și filosofică.

1688
înstaurarea
stăpânirii habsburgice
în Transilvania

1711
începutul
regimului
fanariot

1775
înstaurarea
stăpânirii
habsburgice
în Bucovina

1791
*Supplex
Libellus
Valachorum*

1812
înstaurarea
stăpânirii rusești
în Basarabia

LECȚIA 1

Constantin Brâncoveanu Dimitrie Cantemir

CONSTANTIN BRÂNCOVEANU (1688–1714)

Domnitorul Țării Românești (1688–1714) înconștră de cei patru fii: Constantin, Ștefan, Radu, Matei. După mazălire au fost executatȚi la Constantinopol.

DIMITRIE CANTEMIR (1710–1711)

Domn al Moldovei (1693; 1710–1711). Gravură din 1716, apărută în prima ediție a lucrării sale în limba latină, *Descriptio Moldaviae*.

Situația Țărilor Române la sfârșitul secolului al XVII-lea Înfrângerea otomanilor sub zidurile Vienei în 1683 a dat austrieșilor ocazia să gândească o politică de expansiune către Ungaria și sud-estul Europei. Astfel, Imperiul Otoman a fost obligat să adopte o politică defensivă, pentru a-și consolida controlul asupra Țărilor Române. Situația i-a determinat pe domnitorii Țării Românești, Șerban Cantacuzino (1678–1688) și Constantin Brâncoveanu (1688–1714), și pe domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir (1693; 1710–1711), să adopte o politică de echilibru față de marile puteri.

Constantin Brâncoveanu (1688–1714) Strălucit diplomat și om de cultură, Constantin Brâncoveanu a avut una dintre cele mai lungi domnii din istoria Țării Românești. El s-a preocupat de întărirea instituției Domniei, a reorganizat sistemul fiscal al țării și a întreținut relații strânse cu Moldova și Transilvania. Pe plan extern, a promovat o politică de echilibru în relația cu puterile europene. Astfel, a menținut relații bune cu Poarta Otomană și a semnat în 1689 un tratat cu Habsburgii, prin care se recunoștea individualitatea Țării Românești. Înfrângerea habsburgilor în 1690, la Zărnești, de către Brâncoveanu, avându-i alături pe turci și tătari, a dus la neaplicarea tratatului.

Dimitrie Cantemir (1710–1711) A devenit domn al Moldovei pentru a doua oară, în 1710, cu sprijinul otomanilor, în împrejurările pregătirii războiului cu Rusia. Om politic, savant și diplomat, Dimitrie Cantemir a dorit o domnie puternică. Pentru aceasta, a întreprins o reformă fiscală și a preluat o parte a veniturilor mănăstirilor închinatȚe. Pe plan extern, Cantemir s-a orientat spre o alianță cu Rusia, mare putere aflată în plină ascensiune. Alianța cu țarul Petru I al Rusiei încheiată la Luțk, în aprilie 1711, prevedea respectarea autonomiei interne a Moldovei și domnia ereditară în familia Cantemir. Lupta de la Stănilești, pe Prut, din iulie 1711 s-a încheiat cu victoria otomanilor, iar Dimitrie Cantemir a fost obligat să se refugieze în Rusia.

Sfârșitul celor două domnii. Concluzii Constantin Brâncoveanu și Dimitrie Cantemir au contribuit la organizarea modernă a instituțiilor statului și au promovat o politică de echilibru în relația cu marile puteri europene ale vremii.

Pe lângă activitatea politică și diplomatică, cei doi domnitori s-au remarcat și pe plan cultural. Astfel, Constantin Brâncoveanu a impus stilul brâncovenesc în arhitectură, iar Dimitrie Cantemir, ca urmare a preocupărilor sale științifice, a devenit în 1714 membru al Academiei din Berlin.

În contextul Războiului ruso-otoman (1710–1711), Brâncoveanu a adoptat o politică de expectativă, însă cavaleria sa condusă de Toma Cantacuzino a trecut de partea rușilor, ceea ce i-a atras mazălire în 1714.

APLICAȚII

A „Om de aleasă cultură, cunoscător al limbilor greacă și latină, Constantin Brâncoveanu a manifestat din tinerețe o mare pasiune pentru studiu și carte [...]. Ajuns voievod, Brâncoveanu și-a procurat nenumărate cărți rare din domenii foarte variate. În anul 1708, el și-a transferat biblioteca la mănăstirea Hurez, iar pe frontispiciul ei a poruncit să scrie: «Biblioteca de hrană dorită sufletului, această casă a cărților îmbie spre înțeleaptă îmbelșugare».”

(Ștefan Ionescu, *Epoca brâncovenească*)

Mănăstirea Hurezu (Horezu) și Palatul Mogoșoaia, ctitorii ale domnitorului Constantin Brâncoveanu.

Citiți sursa A și priviți cele două imagini de mai sus. Răspundeți la următoarele cerințe:

1. Exprimați-vă opinia despre preocuparea culturală a lui Constantin Brâncoveanu.
2. Informați-vă despre viața lui Constantin Brâncoveanu și motivați de ce în calendarul creștin ortodox, la data de 16 august, sunt trecuți Sfinții Martiri Brâncoveni: Constantin Voievod cu cei patru fii ai săi, Constantin, Ștefan, Radu și Matei, și sfetnicul Ianache.
3. Explicați expresia de pe frontispiciul mănăstirii.

PROIECT

Căutați pe internet și alte construcții arhitecturale ale domnitorului Constantin Brâncoveanu. Realizați în zece rânduri o prezentare despre arta brâncovenească. Adăugați imagini!

4. Pornind de la sursa B, căutați și alte informații despre una din operele domnitorului Dimitrie Cantemir și realizați o prezentare în fața clasei.

B Harta Moldovei, gravură din 1711, parte a lucrării *Tabula Geographica Moldaviae*, de Dimitrie Cantemir, operă complementară cu *Descrierea Moldovei*.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

C „Și pentru că a văzut apropierea oștirilor noastre, prea strălucitul domn și principe al Țării Moldovei, Dimitrie Cantemir, ca un creștin drept credincios și luptător pentru Iisus Hristos, a chibzuit că este spre binele lui Hristos să trudească alături de noi și pentru eliberarea slăvitului popor moldovenesc, aflător sub ocârmuirea lui, care pătimește împreună cu alte popoare creștine sub jugul otomanilor, necruțând de asemenea viața și starea sa, ne-a dat de știre prin scrisorile sale despre gândul său, dorind să fie sub protecția măriei noastre, țarul, cu țara și poporul Moldovei...”

(Tratatul de la Luțk din 13 aprilie 1711)

1. Explicați expresia subliniată în sursa C.
2. Argumentați decizia lui Dimitrie Cantemir de a încheia alianță cu Rusia.

Stema Moldovei, la 1716.

Stema Țării Românești, la 1700.

1722 *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor*

1715 *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*

1698 *Divanul sau gâlveava înțeleptului cu lumea*

1705 *Istoria hieroglifică*

1716 *Descrierea Moldovei*

1716 *Viața lui Constantin Cantemir*

Principalele opere ale cărturarului Dimitrie Cantemir.

ȘTIAȚI CĂ...

- Dimitrie Cantemir a făcut parte din Senatul Rusiei în timpul lui Petru I cel Mare?
- Sub numele „Kantemiroglu, Edvar-i” – „Armoniile lui Cantemir” – este cunoscut în istoria turcă tratatul muzical al lui Cantemir?
- Anul 2014 a fost declarat „Anul Brâncoveanu”, pentru marcarea a 300 de ani de la martiriul Brâncovenilor, iar 2023 „Anul Cantemir”?

LECTIA 2

Iluminism și reformism: Transilvania sub Habsburgi

IOAN INOCHENTIE MICU-KLEIN (1692–1768)

Episcop greco-catolic al Episcopiei române unite de Făgăraș. A mutat în 1737 sediul episcopal la Blaj. Aici a ridicat Catedrala „Sfânta Treime” și o mănăstire.

GHEORGHE ȘINCAI (1754–1816)

Istoric, filolog, scriitor și traducător român, reprezentant de seamă al Școlii Ardelene.

PETRU MAIOR (1756–1821)

Cartea sa, *Istoria pentru începuturile românilor în Dacia*, l-a convins pe Badea Cârțan să călătorească pe jos la Roma pentru a afla originile poporului român.

SVPPLEX LIBELLVS
VALACHORVM
TRANSSILVANIÆ
IVRA TRIBVS RECEPTIS NATIONIBVS COMMVNIA
POSTLIMINIO SIBI ADSERI
POSTVLANTIVM.
CVM NOTIS HISTORICO - CRITICIS
I. C. E.
CIVIS TRANSSILVANI.

CLAVDIOPOLI

Sumptibus et Typis Martini Hofmeijer, Cael. Reg. Dical. Typographi & pr.
Bibliopole, MDCXCII.

La sfârșitul secolului al XVII-lea, Imperiul Habsburgic s-a extins către Răsărit, în urma înfrângerii Imperiului Otoman sub zidurile Vienei în 1683. Acest fapt a coincis cu politica expansionistă a Rusiei către Peninsula Balcanică. Rivalitatea dintre cele trei imperii, Habsburgic, Rus și Otoman, a determinat declanșarea „problemei orientale”.

Situația Transilvaniei la sfârșitul secolului al XVII-lea Înfrângerea otomanilor la Viena a determinat schimbarea statutului Principatului Transilvaniei de la suzeranitate otomană la cea habsburgică, în urma tratatelor de la Blaj (1687) și Sibiu (1688), acceptate de principele Transilvaniei, Mihail Apafi (1661–1690). Noul statut a fost confirmat prin *Diploma Leopoldină* din 1691, care prevedea acordarea titlului de principe împăratului habsburgic, păstrarea vechii organizări interne, menținerea privilegiilor maghiarilor, sașilor și secuiilor, cât și a statutului de „tolerați” pentru românii ortodocși.

Conducerea Transilvaniei era asigurată de un guvernator militar, ajutat de un Guberniu și de Cancelaria aulică de la Viena. O consecință a instaurării stăpânirii habsburgice în Transilvania a fost întemeierea Bisericii Greco-Catolice în 1701. Aceasta urmărea atragerea românilor la noua confesiune, sub promisiunea recunoașterii egalității românilor „uniți” cu celelalte națiuni recepte din Transilvania.

Stăpânirea habsburgică a favorizat răspândirea ideilor iluministe în timpul împăraților Maria Tereza (1740–1780) și Iosif al II-lea (1780–1790), care au aplicat reforme precum *Ratio educationis* (1777), *Edictul de toleranță* (1781) sau desființarea legării de glie (1785), în urma Răscoalei din 1784 conduse de Horea, Cloșca și Crișan. Ideile iluministe au favorizat afirmarea națională a românilor din Transilvania prin intermediul reprezentanților Bisericii Greco-Catolice. Influențat de *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor*, episcopul Ioan Inochentie Micu-Klein a evidențiat originea latină, vechimea și continuitatea poporului român în spațiul nord-dunărean. Ideile sale din *Supplex Libellus* (1744) au contribuit la formarea conștiinței naționale românești și au fost dezvoltate de către reprezentanții Școlii Ardelene în *Supplex Libellus Valachorum* (1791).

Corifeii Școlii Ardelene (Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior) au studiat la Viena. Aici au intrat în contact cu ideile iluministe regăsite apoi în operele lor, precum lucrarea *Cronica românilor și a mai multor neamuri* a lui Gheorghe Șincai în care se arată vechimea și continuitatea românilor în Transilvania.

Școala Ardeleană s-a afirmat atât prin apărarea identității naționale românești, cât și prin interculturalism. Spiritul ei iluminist a trecut în spațiul extracarpatic, unde s-a materializat prin înființarea la București a Școlii Sfântul Sava (1818) de către intelectualul ardelean Gheorghe Lazăr (1779–1823).

Școala Ardeleană a contribuit la coagularea intelectualității românești din Transilvania și reflectă spiritul de solidaritate națională a românilor, indiferent de confesiunea lor.

APLICAȚII

A „Scurtă vreme după alungarea turcilor de sub zidurile Vienei la 1683, austrieii își îndreptară privirile spre Transilvania, de atâta vreme râvnită de Curtea imperială vieneză pentru bogățiile și importanța sa strategică... Pătrunzând în Transilvania, armata imperială a impus un tratat potrivit căruia țara era silită să accepte stăpânirea habsburgică... Generalul Anton Caraffa a smuls declarația din 9 mai 1688, în sensul că ardelenii *de bunăvoie și îndemnați numai de râvna creștinească renunță la protecția otomană... și primesc părinteasca ocrotire a maiestății sale*... Prin această declarație, întărită de Dieta întrunită la Făgăraș în 13 mai 1688, ia sfârșit perioada suzeranității turcești în Transilvania și începe perioada stăpânirii austriece care durează până la 1867.”

(Ștefan Pascu, *Ce este Transilvania?*)

1. Precizați, din sursa A, două repere cronologice ale istoriei Transilvaniei.
2. Explicați într-un enunț fragmentul subliniat din text.
3. Utilizând textul, alegeți o informație cu rol de cauză și căutați urmarea (efectul) acesteia.
4. Folosind informațiile din lecție, stabiliți argumente pro și contra pentru stăpânirea habsburgică în Transilvania.

IOSIF AL II-LEA (1780–1790). Împărat al Imperiului Habsburgic, a vizitat în mai multe rânduri Banatul, Transilvania și Bucovina, unde a primit cu îngăduință petițiile oamenilor și a intrat în conștiința colectivă ca „bunul împărat”. Împăratului i se datorează numele comunelor *Salva, Romuli, Parva* și *Nepos* din județul Bistrița-Năsăud, în urma exclamației: „Vă salut, mici nepoți ai Romei!” (În latină: *Salve parvae nepos Romuli!*)

Una dintre porțile de acces în cetatea Alba Iulia, de care împăratul a fost impresionat.

Supplex Libellus Valachorum – primul program politic modern al națiunii române

- respectarea drepturilor naționale românești în Transilvania
- renunțarea la denumirea de „națiune tolerată” pentru români
- egalitatea în drepturi cu celelalte națiuni
- numirile în funcțiile publice și alegerea reprezentanților în Dietă potrivit cu proporția numerică a românilor
- respectarea egalității religioase.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

B „Ideea fericită a scrierii cu litere latine și cu ortografie apropiată, inspirată din latină și italiană, idee emisă de reprezentanții Școlii Ardelene, va câștiga teren, încet, dar sigur. Ea va străbate și dincoace de Carpați, prin învățământul lui Gheorghe Lazăr, apoi al lui Heliade Rădulescu și, în cele din urmă, renunțând la unele exagerări inerente oricărui începuturi, va triumfa. Pornită în 1779, bătălia va dura până în 1863, când, prin decretul lui Alexandru Ioan Cuza, alfabetul latin se va introduce în mod obligatoriu în întreaga viață de stat.

Răspândirea ideilor Școlii Ardelene pe toată fața pământului românesc, în Oltenia, Muntenia, Moldova, Dobrogea se va face prin mulțimea dascălilor transilvăneni, care, luând străvechea cale a păstorilor și atâtor rânduri de țărani, trec peste munți, dincoace, și predau în școli de tot felul – de la Acemiile domnești până la modestele școli de sat – noua învățătură.”

(Constantin C. Giurescu, *Transilvania în istoria poporului român*)

1. Extrageți din sursa B teritoriile românești aflate sub influența ideilor iluministe.
2. Explicați, cu ajutorul textului, în ce constă *noua învățătură*.
3. Informați-vă din alte surse și aflați ce fel de alfabet se utiliza *dincoace de Carpați*, până la Alexandru Ioan Cuza.
4. Imaginează-ți că ești un dascăl transilvănean care predă la o școală de peste munți, la începutul secolului al XIX-lea. Ce le-ai spune elevilor tăi despre situația românilor din Transilvania?

- Utilizați metoda celor șase pălării gânditoare pentru a analiza prevederile programului „Supplex Libellus Valachorum”. Aveți în vedere că: *pălăria albă* – informează, *pălăria albastră* – clarifică, *pălăria galbenă* – identifică beneficii, *pălăria verde* – generează idei noi, *pălăria neagră* – identifică probleme și *pălăria roșie* – spune ce simte.
- Treceți rezultatele pe o fișă, pe care o adăugați la portofoliu.

ȘTIATI CĂ...

- Biserica Greco-Catolică a fost considerată mult timp una dintre bisericile naționale ale românilor, însă regimul comunist a desființat-o, iar preoții și episcopii care au refuzat trecerea la religia ortodoxă au fost arestați?

LECTIA 3

Secolul Fanariot

CRONOLOGIE

- **1711/1716–1821** perioada regimului fanariot
- **1718–1739** ocupația habsburgică în Oltenia
- **1775** începutul stăpânirii habsburgice în Bucovina
- **1812** instaurarea stăpânirii ruse în Basarabia

CONSTANTIN MAVROCORDAT (1730–1769)

Născut la Constantinopol în familie grecească, domn de șase ori în Țara Românească și de patru ori în Moldova. Domnitor învățat și reformator.

ALEXANDRU IPSILANTI (1774–1788)

Născut la Constantinopol în familie grecească, domn de două ori în Țara Românească și o dată în Moldova. Domnitor învățat și reformator.

GRIGORE al III-lea GHICA

Domnitor fanariot atât în Moldova, cât și în Țara Românească (1764–1777). Austriecii au cerut turcilor să-l înlăture. La 1 octombrie 1777, a fost atras într-o cursă de un trimis al sultanului și ucis la Iași.

Țările Române se aflau la începutul secolului al XVIII-lea la interferența a trei mari puteri: Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic și Imperiul Țarist. Imperiul Otoman, aflat în declin după 1683 și nemulțumit de politica de echilibru a unor domnitori ca Dimitrie Cantemir sau Constantin Brâncoveanu, a urmărit creșterea controlului asupra Țărilor Române. Astfel s-a instaurat regimul fanariot.

Caracteristicile regimului fanariot (1711/1716–1821) Regimul fanariot a fost inaugurat în Moldova în 1711, prin domnia lui Nicolae Mavrocordat, și în Țara Românească în 1716, prin numirea aceluiași domnitor. Regimul fanariot nu a însemnat o schimbare de statut politic a Țărilor Române, ci o accentuare a dominației otomane, coroborată cu restrângerea autonomiei acestora.

În perioada fanariotă a crescut fiscalitatea și s-au diversificat dările, au sporit obligațiile față de Imperiul Otoman, au fost grecizate instituțiile și s-a impus monopolul otoman asupra comerțului Țărilor Române.

Desființarea armatei, redusă la o gardă domnească, și interzicerea politicii externe de către Imperiul Otoman au adus pierderi teritoriale însemnate Țărilor Române, în urma războaielor ruso-austro-turce din perioada 1711–1812. Habsburgii au ocupat Oltenia în 1718 și Bucovina în 1775, iar Rusia a luat în stăpânire Basarabia în 1812. Numirea unor domnitori direct de către sultan din rândul boierilor de origine grecească din cartierul Fanar din Istanbul a determinat degradarea instituției domniei, domnitorii fiind considerați simpli funcționari ai Imperiului Otoman.

Cu toate acestea, în timpul regimului fanariot a continuat procesul de modernizare în spațiul românesc extracarpat. Numirea frecventă a unor domnitori în fiecare dintre cele două Țări Române a determinat o uniformizare instituțională. Pe de altă parte, domnitorii fanarioți au avut o politică reformatoare în plan fiscal, administrativ, juridic și cultural. Reformismul fanariot a însemnat afirmarea absolutismului luminat de tip european și s-a manifestat în rândul unor domnitori fanarioți, precum Constantin Mavrocordat, care a desființat șerbia prin *Reforma socială* din 1746–1749, sau Alexandru Ipsilanti, care a adoptat un nou cod de legi, *Pravilniceasca condică* (1780).

Gruparea Partida Națională a trimis memorii către marile puteri creștine, în care revendica revenirea la domniile pământene, limitarea dominației otomane, înlăturarea monopolului economic otoman și unirea Moldovei cu Țara Românească.

Nicolae Mavrocordat

Modernismul în spațiul românesc în perioada fanariotă s-a manifestat și în acțiunile unei elite a boierimii române care s-a grupat în „partida națională”.

APLICAȚII

A „Istoria politică a regimului fanariot înregistrează și importante pierderi teritoriale. În 1713 Poarta transformă Hotinul în raia, iar în urma păcii de la Passarowitz (1718) Țara Românească pierde Oltenia, intrată sub stăpânire austriacă, în 1775 imperialii anexează și partea de nord a Moldovei. După Pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), care a marcat și mai insistent declinul otoman și ascensiunea Rusiei în Europa Răsăriteană și Sud-Estică, regimul fanariot prezintă evidente fenomene de dezagregare... Izbucnirea unui nou război între Rusia și Imperiul Otoman (1806–1812) oferă prilejul ocupării Principatelor în 1806 de către Rusia și participării voluntarilor români la lupta antiotomană. Încheierea păcii de la București (1812) a însemnat și pierderea teritoriului dintre Prut și Nistru pe seama Rusiei și, totodată, pentru un timp supraviețuirea regimului fanariot.”

(Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant ș.a., *Istoria României*)

1. Precizați perioada din istoria românilor la care face referire sursa A.
2. Menționați, pe baza sursei A, două Mari Puteri care au influențat evoluția istorică a spațiului românesc în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea.
3. Precizați o consecință a declinului otoman și a ascensiunii Rusiei.

PROIECT

Realizați o cercetare, pe echipe, având tema „Reformele fanariote – modernizare sau exploatare?”, analizând reformele inițiate de un domnitor fanariot, la alegere.

PORTOFOLIU

Utilizând informațiile din lecție și din sursa A, completați un organizator grafic după următorul model:

Regimul fanariot (1711/1716 –1821)

Cauza instaurării	Caracteristici negative	
Domnitori importanți	Caracteristici pozitive	

4. Localizați pe sursa B statele vecine Țărilor Române în perioada fanariotă, precum și teritoriile pierdute în această perioadă.

B Harta Țărilor Române în perioada regimului fanariot.

Biserica Stavropoleos din București. Amedeo Preziosi, 1868. Se observă că încă se purta moda fanariotă, deși regimul fanariot în Țara Românească încetase de câteva decenii.

Școală în aer liber, București, cca 1842.

1. Priviți cu atenție imaginile. Ce asemănare observați între cele două situații?
2. Explicați existența aspectului sesizat după încetarea domniilor fanariote.
3. Alcătuiți grupe de 4–6 elevi și realizați fișe cu tema „Școala, ieri și azi”. Prezentați-le în fața clasei.

ȘTIATI CĂ...

- Înainte de a fi numiți domni, unii fanarioti au ocupat funcția de dragoman al Imperiului Otoman, echivalentul unui ministru de Externe, pentru care primeau o educație solidă?
- Atât de multe cafenele erau în București și Iași, încât domniile fanarioti dădeau pravile (legi) pentru a le limita numărul?
- Fanariotii și-au luat profesori străini pentru educația copiilor lor, model copiat de boierii români care au angajat dascăli din vestul Europei sau greci, cunoscători ai culturii occidentale?

DE MAI MULTI AUTORI, ÎN CURSUL' A TRIDECI, SI
MAI MULTORU ANI S' AU LUCRATU.

SEU

LEXICON VALACHICO - LATINO - HUNGARICO - GERMANICUM

QUOD

A PLURIBUS AUCTORIBUS DECURSU TRIGINTA ET
AMPLIUS ANNORUM ELABORATUM EST.

LEXICON ROMA'NESCU-LĂTINESCU-UNGURES- CU-NEMTESCU

QUARE

DE MAI MULTI AUTORI, ÎN CURSUL' A TRIDECI, SI
MAI MULTORU ANI S' AU LUCRATU.

STUDIU DE CAZ

Școala Ardeleană. Supplex Libellus Valachorum

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

A „Națiunea română este cu mult cea mai veche dintre toate națiunile din Transilvania din vremea noastră, întrucât este un lucru sigur și dovedit, pe temeiul mărturiilor istorice, a unei tradiții niciodată întrerupte, a asemănării limbii, datinilor și obiceiurilor, că ea își trage originea de la coloniile romane aduse la începutul secolului al doilea de către împăratul Traian.”

(David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*)

1. Formulați, pe baza sursei A, două argumente istorice ale vechimii românilor în Transilvania.

2. Utilizând informațiile din sursă și din studiul de caz, precizați o cerință a românilor din Transilvania prin intermediul documentului *Supplex Libellus Valachorum*.

3. Argumentați necesitatea utilizării ideii originii romane a românilor în lupta pentru emancipare națională a Școlii Ardelene.

B „Așa cum au fost redactate, dezideratele [Supplexului] reflectau continuitatea cu etapa precedentă a luptei politice. Ceea ce în mare fusese revendicat în vremea lui Inochentie Micu, acum capătă un aspect cumulativ, coerentă, unitate și o suplimentară argumentație. În țesătura textului, *noua generație* introduce idei izvorâte din climatul iluminist, dar și din conceptele revoluției democratice, de egalitate, de drepturi ale omului și ale cetățeanului. Actul reprezentativ debutează cu o nedisimulată referință la «Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului».”

(Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant ș.a., *Istoria României*)

1. Explicați expresia *noua generație*.

2. Extrageți din sursă o informație care să evidențieze importanța documentului *Supplex Libellus Valachorum*.

3. Cum se explică legătura dintre *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului*, elaborată în Franța în timpul Revoluției din 1789, și *Supplexul* din 1791?

Școala Ardeleană Cea mai importantă mișcare cu caracter iluminist din spațiul românesc a fost Școala Ardeleană, o grupare de intelectuali transilvăneni care au transformat cultura în armă de luptă pentru emanciparea românilor din Transilvania. Menținerea acestora în situația de „tolerați” și lipsirea lor de drepturi și libertăți, în contextul în care în Europa circulau ideile umaniste, i-au determinat pe românii uniți cu Biserica Romei să folosească istoria, filologia, literatura, dreptul, în slujba emancipării naționale.

Operele reprezentanților Școlii Ardelene, precum Samuil Micu – *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780) sau Petru Maior – *Istoria pentru începuturile românilor în Dacia* (1812), au evidențiat originea romană a românilor, continuitatea de locuire în spațiul vechii Dacii, latinitatea limbii române și unitatea tuturor românilor, indiferent de țările sau provinciile în care trăiau.

Supplex Libellus Valachorum A constituit rezultatul strădaniilor corifeilor Școlii Ardelene. Elaborat în 1791, documentul a fost o adevărată **chartă** a drepturilor naționale românești, o sinteză a tuturor cererilor românilor din Transilvania exprimate în secolul al XVIII-lea. Semnat de episcopii Gherasim Adamovici – ortodox și Ioan Bob – greco-catolic, *Supplexul* a fost trimis împăratului Imperiului Habsburgic, Leopold al II-lea. Acesta l-a înaintat Dietei de la Cluj, care l-a respins pe motiv că răstoarnă ordinea constituțională a Transilvaniei.

Pentru a arăta îndreptățirea națiunii române de a fi egală în drepturi cu celelalte națiuni din Transilvania, de a utiliza toponimia românească, alături de cea maghiară și cea germană, de a participa proporțional la ocuparea funcțiilor publice, *Supplex Libellus Valachorum* folosea argumente logice, istorice, filologice și demografice.

Respingerea lui nu a împiedicat apariția altor manifestări, de emancipare a românilor din Transilvania, fie prin petiții, fie prin răspândirea ideilor de tip iluminist, prin mijloace culturale.

IOAN BOB (1739–1830)

Episcop greco-catolic. La 30 martie 1792 a adresat împăratului Leopold al II-lea memoriul *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*.

Cum influențează istoria valorile și atitudinile

Iluminismul românesc se identifică în mare măsură cu Școala Ardeleană și cu ramificațiile sale extracarpătice. Acest iluminism a servit idealului național, aducând argumente istorice în favoarea unor revendicări de ordin politic și național. Reprezentanții Școlii Ardelene au acționat atât în direcția emancipării prin cultură, cât și prin publicarea de lucrări istorice și filologice preocupate de originea latină a limbii și a poporului român.

Moldova și Țara Românească Ideile iluministe s-au răspândit prin intermediul Academiilor domnești, care constituiau nuclee de cultură prin interesul pentru tipărirea de cărți. Iluminismul extracarpatic a fost mai moderat în privința reformelor, dar conștient de contrastul dintre civilizațiile vest-europene și realitățile românești, așa cum evidențiază lumenatul boier muntean, Dinicu Golescu, în lucrarea *Însemnare a călătoriei mele*, din 1826: „Împărații Europei se bucură... când supușii zidesc, sădesc și înfrumusețază orașele și satele, iar ai noștri se bucură când nu ne rămâne cărămidă peste cărămidă”.

Boierimea din perioada fanariotă a devenit treptat conștientă de rolul său în modernizarea societății românești. Așa se explică aplecarea ei spre problemele statului, dar și ale celorlalte clase sociale, aprobând desființarea șerbiei și sprijinind reformarea fiscală, administrativă și legislativă.

Schimbarea de mentalitate petrecută în secolul al XVIII-lea în societatea românească se reflectă în concepțiile iluministe ale *Codului Callimachi* din 1817, care stabilea că dreptul la proprietate este un drept absolut, iar apartenența religioasă nu afectează drepturile individuale. Tot acum se conturează viziunea asupra Principatelor ca parte a Europei, care a fost apărută de către acestea în fața expansiunii otomane. Așa se explică de ce regimul fanariot era tot mai mult văzut ca o ruptură de Europa.

Ideile iluministe sunt sintetizate în versurile epopeii eroi-comice *Țiganiada*, scrisă de Ion Budai-Deleanu, în care poetul satirizează instituțiile și moravurile de tip medieval din societatea românească.

Pagina de titlu a *Codului Callimachi*.

DINICU (CONSTANTIN) GOLESCU

(1777-1830)

Boier și cărturar, fiu al marelui ban al Țării Românești, Radu Golescu. A studiat la Academia grecească din București.

ION BUDAI-DELEANU

(1760-1820)

Scriitor, filolog, lingvist, istoric și jurist, reprezentant al Școlii Ardelene. A urmat cursuri de filosofie la Viena și a absolvit Facultatea de Teologie.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

Altul striga: „Ba să hie în țară
O tocmală, dar nu dă hele
Care nu plătesc nicio piară
Putrădă, dar cării pe su' steie
Asemene alta să nu mai hie;
Că amintrele faceți nebunie.

Adecă să him toți depreună
Țărani sau boieri făr' osăbire;
Asta i rânduiala ha mai bună!
Toți avem așelași trup și fire;
Toți dară asemenea vrednicie
S-avem într-a noastră țigănie”.

(Ion Budai-Deleanu,
fragment din *Țiganiada*)

1. Observați diferența de limbaj dintre cel actual și cel din secolul al XVIII-lea.
2. Extrageți trei idei iluministe și formulați-le într-un enunț de șase rânduri.
3. Folosind informații din alte surse, credeți că autorul a reușit să satirizeze realitățile istorice medievale românești?
4. Discutați în clasă spusele lui D. Golescu, citate în lecție.

EVALUARE

I. Asociați fiecărei personalități, din lista de mai jos, opera corespunzătoare. Scrieți pe caiete asocierile corecte.

- A. Dimitrie Cantemir.
 B. Petru Maior.
 C. Samuil Micu.
 D. Gheorghe Șincai.
 a. *Cronica românilor și a mai multor neamuri*
 b. *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*
 c. *Istoria pentru începuturile românilor în Dacia*
 d. *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor*

4 x 5 p = 20 puncte

II. Stabiliți valoarea de adevăr a propozițiilor:

1. Constantin Brâncoveanu, domn al Moldovei, a semnat în 1689 un tratat cu Habsburgii. A/F
 2. Lupta de la Stănilești, pe Prut, din iulie 1711 s-a încheiat cu victoria otomanilor. A/F
 3. Întemeierea Bisericii Greco-Catolice s-a realizat prin *Diploma Leopoldină* din 1701. A/F
 4. Reformismul fanariot este o afirmare a absolutismului luminat de tip european. A/F
 5. Regimul fanariot a fost inaugurat în Țara Românească în 1711. A/F

5 x 4 p = 20 puncte

III. Transcrieți textul pe caiete și completați următoarele enunțuri cu termenii istorici corecți din lista de mai jos:

„Modernismul în spațiul românesc se afirmă în perioada fanariotă, pe lângă ....., de tip iluminist, și prin acțiunile unei elite a boierimii române grupate într-o ..... Această grupare a trimis ..... către marile puteri creștine revendicând revenirea la domnia pământene, limitarea dominației....., înlăturarea monopolului economic otoman și unirea Moldovei cu Țara Românească.”

(M. Bărbulescu, D. Deletan ș.a., *Istoria României*)

Listă de termeni: otoman, Școala Ardeleană, „partidă națională”, rusești, reforme, memorii.

4 x 5 p = 20 puncte

IV. Citiți cu atenție textul următor și răspundeți la cerințele de mai jos:

„Nobilime să nu mai fie pe viitor, ci fiecare să trăiască din slujba ce o va primi de la împărat; proprietarii nobili să-și părăsească pentru totdeauna moșiile, iar pământurile să fie împărțite țăranilor, potrivit poruncilor împărătești; nobilii să plătească și ei dări ca și poporul sărac.”

(David Prodan, *Răscoala lui Horea*)

1. Precizați, cu ajutorul textului, o idee de tip iluminist. Cum evaluați existența acestei idei în spațiul românesc?
 2. Menționați statul la al cărui împărat se referă textul.
 3. Prezentați într-un text de 10–15 rânduri situația românilor din Transilvania, folosind următorii termeni istorici: Școala Ardeleană, Supplex Libellus Valachorum, „tolerați”, iluminism.

1. 5 puncte

2. 9 puncte

3. 4 x 4 p = 16 puncte

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

„Școala Ardeleană”: Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior. Grup statuar, Cluj-Napoca.

7

Lumea românească până la jumătatea secolului al XIX-lea

Lecția 1 66

Studii de caz

Dezvoltarea competențelor 71

Evaluare 72

Românii între Orient și Occident. Conservatorism și modernizare

68 Tudor Vladimirescu

69 Generația pașoptistă. Programe și consecințe ale revoluției

70 Rromii – de la robie la emancipare

Cum călătorim în lumea românească prin intermediul discursului istoric

„Perioadă de rapidă reabilitare intelectuală a unui neam nobil, multă vreme ținut în loc sau prigonit de împrejurări vrăjmașe.”

(Nicolae Iorga)

Hanul lui Manuc, 1841.

1769
Memoriul
„partidei
naționale”

1780
Pravilniceasca
condică

1821
Revoluția
condusă de
Tudor Vladimirescu

1831/1832
Regulamentele
Organice

1848–1849
Revoluțiile
din spațiul
românesc

LECTIA 1

Românii între Orient și Occident. Conservatorism și modernizare

CRONOLOGIE

- 1769 *Memoriul „partidei naționale”*
- 1772 *Memoriul de la Focșani*, adresat Rusiei
- 1780 *Pravilniceasca Condică*
- 1817 *Codul Callimachi*
- 1831/1832 Regulamentele Organice

ION CÂMPINEANU (1798–1863)

Conducător al „partidei naționale” la începutul secolului al XIX-lea. A susținut introducerea unei forme de guvernământ constituțional și reprezentative.

ȘTIATI CĂ...

- Șoseaua Kiseleff din București poartă numele generalului rus Pavel Kiseleff, sub autoritatea căruia un grup de boieri munteni și moldoveni a elaborat Regulamentele Organice?
- Ion Câmpineanu, conducător al „partidei naționale”, fondator al Societății Filarmonice (1833), a fost proprietarul Hanului Câmpineanu din București, situat pe podul Moșoia, în mahalaua Doamnei, acolo unde astăzi este Pasajul Macca-Villacrosse?

Modernismul în spațiul românesc în secolul al XVIII-lea Perioada regimului fanariot a avut ca urmări degradarea și grecizarea instituțiilor politice românești. Cu toate acestea, secolul al XVIII-lea a marcat intensificarea contactului cu Occidentul și cu ideile de tip iluminist. Primele reforme moderne au fost realizate de către domnitorii fanarioți. Cele mai importante au fost măsurile pe plan legislativ, elaborate de către Alexandru Ipsilanti, în Țara Românească, *Pravilniceasca Condică* și *Codul Callimachi*, elaborat de domnul Moldovei, Scarlat Callimachi.

Un rol important în procesul de modernizare l-a avut *partida națională*, o grupare de boieri români care a urmărit să evidențieze necesitatea modernizării statelor românești prin elaborarea de memorii către marile puteri, vizând constituirea unui stat românesc, modernizarea învățământului, liberalizarea comerțului și altele. Ideea organizării unei republicii aristocratice, cu o conducere din 12 mari boieri, se regăsește în memoriul *partidei naționale* din 1769, iar unirea Moldovei cu Țara Românească a fost cerută diplomaților Rusiei, veniți la Focșani în 1772 pentru a media pacea cu otomanii.

Modernitatea în prima jumătate a secolului al XIX-lea Primele legi fundamentale în spațiul românesc au fost elaborate în 1831, în Țara Românească, și în 1832, în Moldova, numite *Regulamente Organice*. Acestea prevedeau principii moderne: separarea puterilor în stat, impozit unic, lichidarea vămilor interne, înființarea bugetului de stat.

Generația pașoptistă era alcătuită din tineri boieri cu vederi liberale, instruiți în școlile din Occident. Ei vizau crearea statului național român modern după model occidental. În opoziție cu ideile generației pașoptiste, s-a identificat și o grupare conservatoare, susținătoare a spiritului mai tradiționalist de modernizare a societății. Cele două viziuni au contribuit la conturarea ideologiilor liberală și conservatoare, afirmate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prin apariția Partidului Național Liberal – 1875 și a Partidului Conservator – 1880.

Modernizarea societății românești a fost cerută și prin programele Revoluției de la 1848–1849, în care se regăseau obiectivele politice, sociale și naționale ale românilor.

Sfatul boieresc din Țara Românească. Litografie de Auguste Raffet, 1837.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

B „Generația de la 1848 se distingea de înaintașii ei prin cunoașterea directă a Europei Occidentale... Pașoptiștii se simțeau ei înșiși o parte din Europa. Au recunoscut Apusul drept model politic și cultural pentru partea lor de Europă și nu aveau cine știe ce îndoieli că modelul de dezvoltare al acestuia era aplicabil și în Țările Române. Ideile lor privind structurile politice și progresul economic erau, ca atare, în mare măsură influențate de doctrinele liberală și de *laissez-faire* [libera concurență] la ordinea zilei. Nu este în niciun fel întâmplător că și-au îndreptat privirea spre soluții liberale și nu spre cele conservatoare în problemele care frământau cele două țări.”

(Keith Kitchins, *Românii, 1774–1866*)

1. Menționați două doctrine politice precizate în sursa B.

2. Menționați, pe baza sursei B, o cauză a influenței Apusului asupra generației pașoptiste.

3. Precizați timpul și spațiul istoric la care face referire sursa B.

Orașul București la 1837. Puntea către Dealul Spirii. Desen de Augustin Raffet.

Proiecte de reformă pentru modernizarea societății.

Plan sau formă de obłudire aristo-democraticească	Dumitrache Sturdza	1802
Constituția cărvunilor	Ionică Tăutu	1822
Act de unire și independență Osăbitul act de numire a suveranului românilor	Ion Câmpineanu	1838

A „Regulamentele Organice au introdus o serie de înnoiri de maximă importanță în domeniul administrației publice. Un principiu fundamental a fost acela al separării puterilor între ramurile executivă, legislativă și juridică ale guvernului. În același timp, Regulamentele păstrau tradiția unui executiv puternic [...] Regulamentele conțineau prevederi privind modernizarea și eficientizarea sistemului fiscal, în mod deosebit în adoptarea unui buget anual bazat pe venituri și cheltuieli planificate, elaborat de domn și aprobat de legislativ [...] De asemenea, Regulamentele au grăbit momentul unirii Moldovei cu Țara Românească, prin crearea, în cele două țări, de instituții politice aproape identice și prin garantarea cetățeniei comune pentru locuitorii lor. Totuși, în ciuda acestor prefaceri, Regulamentele nu au marcat o rupere bruscă față de trecut.”

(Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant ș.a., *Istoria României*)

1. Precizați, pe baza sursei A, o atribuție a domnitorului prevăzută în Regulamentele Organice.

2. Extrageți din text două aspecte pozitive ale Regulamentelor Organice.

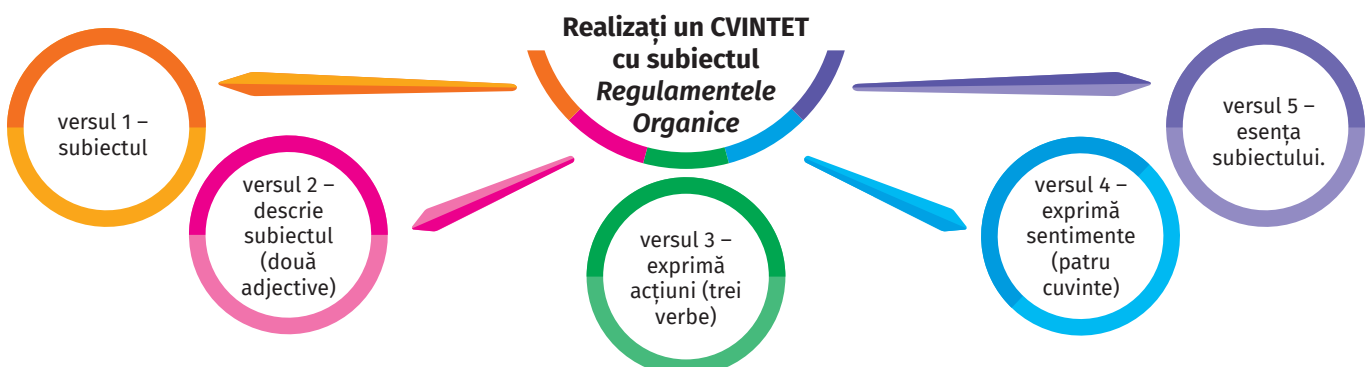
3. Folosind informațiile din sursa A, explicați de ce revoluționarii pașoptiști au susținut înlăturarea Regulamentelor Organice.

Regulamentul Organic – prima lege cu valoare constituțională din Țările Române.

PORTOFOLIU

Utilizând informațiile din lecție, realizați o axă cronologică a documentelor cu caracter legislativ elaborate în spațiul românesc până la jumătatea secolului al XIX-lea.

STUDIU DE CAZ Tudor Vladimirescu

Reunite la *Congresul de la Viena* din 1815, Marile Puteri au decis să reinstaureze absolutismul monarhic în Europa și au constituit *Sfânta Alianță*, alcătuită din Rusia, Prusia și Austria. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, în Europa s-au declanșat mișcări revoluționare pregătite, în general, de către societăți secrete, precum *Eterea*, care urmărea eliberarea grecilor de sub dominația otomanilor.

Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu S-a declanșat la începutul anului 1821. Acesta avea legături cu conducătorii *Eteriei*, constituită pe teritoriul Rusiei, la Odessa, și condusă de Alexandru Ipsilanti. În Principate au fost create filiale ale *Eteriei*, din care făceau parte și boieri români.

Tudor a început mișcarea prin organizarea unei armate formate din panduri, având aprobarea *Comitetului de Oblăduire*. El a elaborat programul *Proclamației de la Padeș* (ianuarie 1821), un apel împotriva nedreptăților sociale. Programul mișcării a fost completat cu documentul *Cererile norodului românesc* (februarie 1821): domn ales de țară, desființarea privilegiilor boierești, promovarea în funcții după merit, înființarea armatei, impozit unic, desființarea vămilor interne.

În fruntea unei armate de panduri, Tudor a pornit spre capitală, în timp ce armata eteristă a traversat Moldova, îndreptându-se către București. Retragera sprijinului promis *Eteriei* de Rusia și refuzul eteriștilor de a trece la sud de Dunăre au creat neînțelegeri între Vladimirescu și Ipsilanti. Tudor a fost prins și executat de eteriști lângă Târgoviște.

Intervenția armatei otomane a dus la înfrângerea mișcării lui Tudor Vladimirescu, precum și a trupelor eteriste, retrase în Moldova. Deși înfrântă, mișcarea revoluționară a lui Vladimirescu a fost urmată de înlocuirea domniilor fanariote cu domni pământene (iulie 1822). Astfel, în 1822, a fost numit Grigore al IV-lea Ghica, domn al Țării Românești, iar Ioniță Sandu Sturdza, domn al Moldovei.

Oastea lui Tudor
trecând Oltul,
la Slatina, 1821.

Tudor Vladimirescu (1780–1821)

S-a născut în satul Vladimiri din ținutul Gorj, într-o familie de țărani moșneni. A învățat carte și limba greacă în casa boierului Ioniță Glogoveanu, din Craiova. Ca membru al armatei pandurilor a participat la Războiul ruso-turc din 1806–1812.

CITIȚI CU ATENȚIE

„Toate dregătoriile țării, atât cele politicești, cât și cele bisericești, de la cea mare până la cea mai mică, să nu să mai orânduiască prin dare de bani, pentru ca să poată lipsi jafurile din țară.

Asemenea și toate dările preoțești să scază, după cuviință. Și preoți cu dare de bani să nu mai facă, ci numai care va fi destoinic și unde face trebuință.”

(*Cererile norodului românesc*)

1. Menționați două argumente folosite de către Tudor Vladimirescu în sprijinul mișcării.
2. Utilizând informațiile din lecție, precizați alte două obiective ale mișcării acestuia.

ȘTIAȚI CĂ...

- Cartierul Drumul Taberei datorează numele lui Tudor Vladimirescu? În mai 1821 a intrat în București pe la vest și și-a așezat aici tabăra de panduri.
- Stiloul a fost inventat în 1827 de către Petru Poenaru, secretarul lui Tudor Vladimirescu?

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

„Actuala Constituție a Țării Românești constă în Regulamentul Organic impus de Rusia, și care îi rezervă acestei puteri dreptul de a se amesteca în actele cele mai esențiale ale Guvernului și ale Adunării. Acest Regulament [...] lasă, datorită sensului ambiguu al dispozițiilor sale, câmp liber tuturor abuzurilor; dar ceea ce-l face și mai odios este faptul că denaturează vechile instituții naționale în detrimentul profund al imensei majorități a locuitorilor țării, că face să apese întreaga povară a impozitului asupra claselor celor mai sărace ale societății, că restrânge puterea politică la cercul unei aristocrații privilegiate, acolo unde n-au existat niciodată decât funcții publice, conferind titluri neereditare, în sfârșit, că a dat o dovadă evidentă, printr-o tristă experiență de 17 ani, că nu poate duce decât la război între diferitele clase ale societății și la ruina completă a țării.”

(Memoriu trimis Porții în numele „partidei naționale” din Țara Românească, 5 iunie 1848)

1. Precizați, cu ajutorul sursei, statutul Regulamentului Organic.
2. Menționați două nemulțumiri față de Regulamentul Organic și arătați modalitatea de rezolvare a lor, regăsită în *Proclamația de la Islaz*.
3. Identificați două informații care arată viziunea modernă a semnatărilor.

MIHAIL KOGĂLNICEANU (1817–1891)

Ompolitic, istoric, scriitor, jurnalist, diplomat și membru fondator al Societății Academice Române. Exponent al generației pașoptiste.

NICOLAE BĂLCESCU (1819–1852)

Istoric, scriitor, om politic, lider al mișcării revoluționare de la 1848 din Țara Românească. Exponent al generației pașoptiste.

STUDIU DE CAZ

Generația pașoptistă. Programe și consecințe ale revoluției

Anul 1848 în spațiul românesc Revoluția română de la 1848–1849 a fost pregătită de către generația pașoptistă și a urmărit obiective politice, sociale și naționale. Un rol important în declanșarea revoluției l-a avut societatea secretă „Frăția”, condusă de Nicolae Bălcescu. A început în Moldova, la Iași, la 27 martie 1848, unde a fost elaborat programul *Petițiunea-proclamațiune* de către Vasile Alecsandri. Programul a fost înmănat domnitorului Mihail Sturdza, care a înfrânt revoluția. În scurt timp, au intervenit și trupele țariste.

Revoluționarii moldoveni au elaborat și în exil două programe: unul la Brașov, intitulat *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei*, altul la Cernăuți, numit *Dorințele partidei naționale în Moldova*. Ambele cereau unirea Moldovei cu Țara Românească.

În Țara Românească, revoluția s-a declanșat la 9 iunie 1848, la Islaz, unde a fost prezentat programul *Proclamația de la Islaz*. La 11 iunie 1848, revoluția a izbucnit și la București. Domnitorul Gheorghe Bibescu a abdicat și puterea a fost preluată de către un guvern revoluționar, care a emis decrete ce instaurau drepturi și libertăți democratice, desființau rangurile și privilegiile boierești, instituiau tricolorul ca drapel național, organizau gărzile civice și alcătuiau armata națională. Intervenția otomană a dus la înlocuirea guvernului revoluționar cu o locotenentă domnească. La presiunea Rusiei, revoluția a fost înfrântă la 13 septembrie 1848, cu toată rezistența companiei de pompieri din Dealul Spirii.

În Transilvania, revoluția română a izbucnit în contextul hotărârii revoluției maghiare de a anexa Transilvania la Ungaria. Marea Adunare de la Blaj din 3–5 mai 1848 a adoptat programul *Petiția Națională*. Refuzul conducătorilor revoluției maghiare de a accepta prevederile programului și decizia de anexare au determinat organizarea unei rezistențe românești în Munții Apuseni, în frunte cu Avram Iancu. Trupele habsburgice, ajutate de cele țariste, au înfrânt ambele mișcări revoluționare.

Importanța, caracterul și consecințele revoluției Revoluția română de la 1848–1849 a trasat calea societății românești către constituirea statului modern unitar român. Înfrângerea revoluției a fost posibilă ca urmare a intervenției trupelor otomane, țariste și habsburgice. Prin Convenția de la Balta-Liman din 13 aprilie 1849, Moldova și Țara Românească reveneau la *statutul de suzeranitate otomană și protecție rusească* și se reintroduceau Regulamentele Organice.

ȘTIAȚI CĂ...

- 13 septembrie este considerată Ziua pompierilor în România, în semn de comemorare a bătăliei de pe Dealul Spirii, unde Compania de pompieri condusă de căpitanul Pavel Zăgănescu s-a opus intrării trupelor otomane în București?
- Avram Iancu a fost nepotul lui Horea, unul dintre conducătorii răscoalei țărănești din 1784?

STUDIU DE CAZ

Rromii – de la robie la emancipare

BARBU LĂUTARU (Vasile Barbu, 1780–1858)

Cântăreț și cobzar dintr-o veche familie de lăutari din Moldova. A devenit celebru în epocă.

B „În perioada interbelică, după ocupații, rromii pot fi clasificați în: vâtrași, se ocupă cu confecționarea de darace, piepteni de os și aluminiu, sule; ciurarii fac ciururi, site, perii; căldărarii confecționează căldări de aramă, alambicuri pentru țuică, țigăi, clopoței; cositorarii spoiesc vase de bucătărie; rudarii, blidarii sau lingurarii se ocupă cu confecționarea de linguri, căușe, albii (coveți), fuse, furci de tors lână, cânepă și in; potcovarii fac potcoave pentru cai și boii de jug; vrăjitoare, vâcsuitori de ghetă, vânzătoare de flori, salahori, geambași de cai și, în ultimul timp, negustori de bovine, oine și caprine.”

(Mihai Merfea, *Țigani – integrarea socială a rromilor*)

1. Precizați care dintre ocupațiile rromilor redate în cele două surse se păstrează și astăzi.

Rromii în spațiul românesc Primele atestări documentare indicând prezența rromilor în spațiul românesc datează din 1385 și 1387 și fac referire la două donații, către mănăstirea Tismana și către mănăstirea Vodița. Statutul rromilor așezați în Țările Române era de robi. Aceștia puteau fi vânduți, cum-părați sau schimbați.

Pe parcursul Evului Mediu, rromii robi sunt întâlniți ca aparținând numai Domniei, mănăstirilor și boierilor. Cei mai numeroși aparțineau domnitorului și cuprindeau patru categorii: zlătarii, ursarii, lingurarii și lăieșii. Ei erau nomazi.

De la robie la emancipare Pătrunderea ideilor iluministe în spațiul românesc în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea a determinat punerea în discuție a eliberării rromilor din robie, situație văzută ca o remisență medievală.

Dacă în Transilvania îmbunătățirea condițiilor pentru populația de rromi s-a realizat începând cu reformele împăraților Maria Tereza (1740–1780) și Iosif al II-lea (1780–1790), care au grăbit sedentarizarea rromilor nomazi, în Principatele Române, instituția robiei a persistat până la mijlocul secolului al XIX-lea.

Treptat, au fost luate măsuri în privința eliberării rromilor din robie. Dacă în Țara Românească, în 1837, au fost eliberați rromii robi ai domnitorului, în 1844 erau eliberați și robii mănăstirilor atât în Moldova, cât și în Țara Românească. Robia mai exista doar la curțile boierilor.

Desființarea completă a robiei a fost obținută după Revoluția de la 1848. La 22 decembrie 1855, domnitorul Moldovei, Grigore Alexandru Ghica, și la 20 februarie 1856, domnitorul Țării Românești, Barbu Știrbei, au desființat robia rromilor din Principate.

Emanciparea rromilor Deși eliberați, situația rromilor a rămas precară până la reforma agrară din 1864 când unii dintre ei au primit pământ.

După Marea Unire din 1918 se afirmă o elită în fruntea mișcării de emancipare a rromilor, manifestată prin înființarea în 1933 a *Asociației Generale a Țiganilor din România* de către arhimandritul Calinic I. Popp Șerboianu și a *Uniunii Generale a Rromilor din România*, condusă de G. Lăzăreanu-Lăzurică. Acestea aveau în vedere: alfabetizarea, publicarea de cărți privind istoria rromilor, înființarea de ateliere unde să lucreze rromi ș.a.

ȘTIAȚI CĂ...

- Limba rromani, vorbită de populația de etnie rromă, cuprinde mai multe dialecte, numărul total estimat de vorbitori fiind de peste două milioane?
- Uniunea Generală a Rromilor din România s-a înființat în 1933?
- 8 Aprilie este Ziua internațională a rromilor?

PORTOFOLIU

Întocmiți fișe despre lăutari rromi, precum Barbu Lăutaru sau Fărămiță Lambru, în care explicați și înclinația rromilor spre muzică.

Cum călătorim în lumea românească prin intermediul discursului istoric

Tradiții politice și culturale în spațiul românesc

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, în spațiul românesc a avut loc o interferență culturală între Orient și Occident, manifestată prin intermediul elitelor.

Influența Orientului s-a manifestat în Principate, ca urmare a domniilor fanariote, prin cultura neo-greacă. În ciuda regimului fanariot, în 1818 Gheorghe Lazăr a înființat la București prima școală românească.

Modernizarea politică a spațiului românesc a început după Revoluția din 1821 condusă de către Tudor Vladimirescu, când domniile fanariote au fost înlocuite cu domnii pămâteneni, dar, mai ales, odată cu elaborarea Regulamentelor Organice, care prevedeau principii moderne.

Anul revoluționar 1848 a încheiat o nouă elită, numită *generația pașoptistă*, care a contribuit la întărirea conștiinței naționale a poporului român. Pașoptiștii au avut o concepție unitară asupra spațiului românesc, fapt oglindit de apariția ziarului *România*, în 1843, cât și de viziunea unității naționale din opera lui Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod Viteazul*. În 1845, Nicolae Bălcescu și transilvăneanul August Treboniu Laurian puneau bazele primei reviste de istorie românească, *Magazin istoric pentru Dacia*.

Efervescența revoluționară a anului 1848 s-a manifestat pe plan literar în publicarea a două poeme ale lui Vasile Alecsandri, *Deșteptarea României* și *Hora Ardealului*, iar Andrei Mureșanu a publicat poemul *Un răsunet*, cunoscut ca *Deșteaptă-te române!*, devenit imnul național al României, pe muzica lui Anton Pann.

Generația pașoptistă a creat și un alt simbol național: tricolorul. Prin decretul din 26 iunie 1848, guvernul revoluționar al Țării Românești a stabilit ca steagul cu culorile roșu, galben, albastru, așezate orizontal, să fie simbolul națiunii române. Pe mijloc era înscrisă deviza *Dreptate, Frăție*. Dispunerea culorilor pe verticală, cu culoarea albastră lângă lance, s-a hotărât în anul 1867.

Pe lângă literatură, mișcarea pașoptistă a însușit și artele plastice, evidențiate în operele pictorilor Ioan Negulici, Barbu Iscovescu sau Constantin Rosenthal. Modernizarea din prima jumătate a secolului al XIX-lea s-a realizat însă prin acomodarea la ritmul și contextul împrejurărilor internaționale. Când acestea au fost mai favorabile, și procesul de modernizare a fost mai alert, dar s-a încetinit când condițiile externe s-au împotrivit. Acest fapt se observă după înfrângerea revoluției pașoptiste, când oamenii politici ai vremii vedeau rezolvarea problemelor românești cu prudență.

Cu toate acestea, contextul internațional din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a creat posibilitatea constituirii statului național român modern, în timpul domniilor lui Alexandru Ioan Cuza și Carol de Hohenzollern.

România revoluționară, tablou de C.D. Rosenthal (1820–1851).

Avram Iancu, tablou realizat de Barbu Iscovescu (1808–1854).

ANDREI MUREȘANU (1816–1863)

Poet și revoluționar transilvănean. A studiat filosofia și teologia greco-catolică la Blaj. A publicat poezie în revista *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. S-a numărat printre conducătorii Revoluției de la 1848–1849 din Transilvania.

ANTON PANN (1796–1854)

Poet, profesor și compozitor de muzică religioasă, folclorist, literat și publicist, compozitor al muzicii imnului național al României. Supranumit de Mihai Eminescu, în poemul *Epigonii*, „finul Pepei, cel isteț ca un proverb”.

EVALUARE

I. Analizați tabelul de mai jos, cu programele Revoluției române de la 1848–1849:

Petițiunea-proclamațiune (Vasile Alecsandri)	Petiția Națională (Simion Bărnuțiu)	Proclamația de la Islaz (I.H. Rădulescu, N.Bălcescu)	Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei (C. Negri, Alec Russo)	Dorințele partidei naționale în Moldova (Mihail Kogălniceanu)	Petiția neamului românesc din Ungaria și Banat (Eftimie Murgu)	Petiția țării (Eudoxiu Hurmuzachi)
Iași 27 martie 1848	Blaj 5 mai 1848	Islaz 9 iunie 1848	Brașov 24 mai 1848	Cernăuți 7 august 1848	Lugoj 15 iunie 1848	Bucovina 20 mai 1848
• Egalitatea cetățenilor în fața legii • Desființarea cenzurii • Îmbunătățirea situației țărănimii • Adunare reprezentativă • Gardă civică	• Egalitatea în drepturi a națiunii române cu celelalte națiuni din Transilvania • Oficializarea limbii române • Desființarea iobăgiei fără despăgubire și împrumutarea țăranilor	• Eliminarea amestecului Rusiei și Porții în treburile interne ale țării • Emanciparea și împrumutarea țăranilor fără despăgubire • Instaurarea republicii • Emanciparea evreilor și țăganilor	• Unirea Moldovei cu Țara Românească într-un stat independent • Libertatea personală și egalitatea în fața legii • Emanciparea și împrumutarea țăranilor fără despăgubire	• Unirea Moldovei cu Țara Românească • Egalitatea în fața legii • Emanciparea și împrumutarea țăranilor prin despăgubire	• Oficializarea limbii române • Respectarea drepturilor națiunii române • Înființarea unei armate populare române	• Autonomia Bucovinei • Autonomia Bisericii Ortodoxe • Egalitatea în fața legii • Libertatea comerțului

1. Ordonați cronologic programele revoluției.
2. Stabiliți câte o asemănare și o deosebire între două programe ale revoluției, la alegere.
3. Stabiliți caracterul moderat/radical al primelor cinci programe revoluționare din tabel, în funcție de modalitatea rezolvării problemei țărănești.
4. Realizați în caiete tabelul de mai jos, în care treceți revendicările programelor revoluției de la 1848–1849 din spațiul românesc, după cum urmează:

Revendicările programelor revoluției de la 1848–1849	Revendicări sociale	Revendicări politice	Revendicări naționale

II. Citiți cu atenție textul următor și răspundeți la cerințele de mai jos:

„Tudor Vladimirescu, țăranii și boierii au fost îndemnați să treacă la acțiune de revolta generală împotriva jugului otoman din Sud-Estul Europei, începută de grecii uniți într-o organizație secretă, numită Eteria, întemeiată la Odessa, în 1814 [...] Pentru a-i atrage pe români de partea lor, ei au pretins că au o adeziune totală a Rusiei, care se bucura de un mare prestigiu în zonă, datorită faptului că apăra ortodoxia și că repurtase importante victorii militare împotriva turcilor, în veacul anterior. Alexandru Ipsilanti, conducătorul Eteriei [...] a fost cel care a decis ca războiul de independență a Greciei să izbucnească în Principatele Române...”

(Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant ș.a.,
Istoria României)

1. Precizați, cu ajutorul textului, o cauză a prestigiului Rusiei în Sud-Estul Europei.
2. Menționați statul împotriva căruia îi ridica Alexandru Ipsilanti pe greci și pe români.
3. Prezentați într-un text de 10–15 rânduri evoluția spațiului românesc între Revoluția lui Tudor Vladimirescu și mijlocul secolului al XIX-lea, folosind următorii termeni istorici: *Regulamente Organice, partida națională, generație pașoptistă, Convenția de la Balta-Liman*.

Barem de notare: I. 1. 6 puncte 2. 2 x 6 p = 12 puncte

3. 5 x 3 p = 15 puncte 4. 3 x 7 p = 21 puncte;

II: 1. 6 puncte 2. 6 puncte 3. 4 x 6 p = 24 puncte

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

8

România modernă

Lecția 1 74

Lecția 2 76

Studii de caz

Dezvoltarea competențelor 82

Evaluare 84

Formarea statului român modern: domnia lui Alexandru Ioan Cuza

Regatul României: Carol I

78 Constituția din 1866

79 Războiul de Independență

80 Opțiuni politice în România modernă

81 Cultura în spațiul românesc

Diversitate socială și culturală românească în „secolul naționalităților”

„Dar independența pe care o aveam de fapt și cu atât mai greu o simțeam tăgăduită de drept, independența aceasta a voit-o el pentru țara însăși, și această independență el i-a dat-o, în atâtea momente el a apărut-o, și când stătea să pornească marea furtună care a prins lumea întreagă, zguduind-o din temelii, la 1914, și față de Rusia și față de Austro-Ungaria și față de Germania însăși el a ținut să se știe că aceasta este o țară care se cârmuiește de sine și independența, câștigată odată, trebuie apărută în fiecare clipă.”

(Nicolae Iorga, *Despre Regele Carol I*, 1939)

Alexandru Ioan Cuza,
domnitorul Principatelor Unite. București.

1859
unirea Moldovei
cu Țara Româ-
nească
Al. I. Cuza

1866
Prințul Carol
de Hohenzollern
Constituția

1877
proclamarea
Independenței
de stat
a României

1881
proclamarea
Regatului
României

1917
Introducerea
reformelor agrare
și electorale
în Constituție

LECTIA 1

Formarea statului român modern: domnia lui Alexandru Ioan Cuza

CRONOLOGIE

- 1856 Congresul de Pace de la Paris
- 1857 constituirea Adunărilor ad-hoc
- 1858 Convenția de la Paris
- 1859 24 ianuarie Unirea Principatelor Române
- 1862 24 ianuarie prima Adunare legislativă

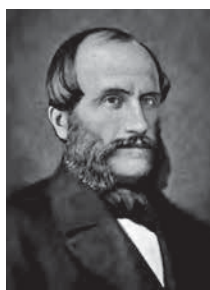
DOMNITORUL ALEXANDRU IOAN CUZA

(1820–1873)

Domnitor al Principatelor Unite Moldova și Țara Românească, 1859–1866, considerat întemeietorul statului modern român.

BARBU CATARGIU

(1807–1862)

Om politic conservator, întâiul prim-ministru al guvernului unic al României la 22 ianuarie 1862. A fost asasinat la 8 iunie 1862, sub clopotnița de pe Dealul Mitropoliei, crimă neelucidată până în zilele noastre.

ȘTIAȚI CĂ...

- Elena Cuza, soția domnitorului Alexandru Ioan Cuza, a fost prima Doamnă din istoria noastră care a luptat pentru drepturile femeilor, pentru educația și participarea lor în politică?
- Codul Civil al lui Cuza a rămas în vigoare, cu modificări, până la 1 octombrie 2011?

Înfrângerea revoluțiilor de la 1848 a dus la reinstaurarea regimurilor absolutiste în Europa. Redeschiderea *problemei orientale*, prin Războiul Crimeii (1853–1856), a creat posibilitatea punerii în discuție a obiectivului *mișcării unioniste* românești.

Congresul de pace de la Paris A dezbătut pe larg problema românească. Ministrul de Externe francez, contele Walewski, a propus unirea Principatelor sub un prinț străin. Opoziția Austriei și a Imperiului Otoman a făcut ca *Tratatul de la Paris* din martie 1856 să stabilească trecerea Principatelor sub *suzeranitate otomană și garanția colectivă a marilor puteri* și constituirea unei comisii europene care să revizuiască legile fundamentale ale Principatelor. Se mai stabilea numirea a două **adunări ad-hoc**, prin care românii să fie consultați în problema unirii. Alegerile pentru Adunările ad-hoc au fost organizate în primăvara anului 1857 de către **caimacami** numiți de Imperiul Otoman. Sprijinit de Austria și Imperiul Otoman, caimacumul Nicolae Vogoride a falsificat alegerile pentru Adunările ad-hoc din Moldova. Unioniștii au organizat acțiuni de protest, iar colonelul Alexandru Ioan Cuza și-a dat demisia din funcția de pârcălab de Galați.

Rezoluțiile Adunărilor ad-hoc de la Iași și București susțineau unirea, prinț străin, autonomie, neutralitate și Adunare reprezentativă. Reprezentanții marilor puteri au elaborat în timpul Conferinței de la Paris din august 1858 *Convenția de la Paris*, document cu valoare de lege fundamentală pentru Principate.

Domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1859–1866) Până în septembrie 1859, prin intermediul diplomaților trimiși în capitalele europene, Cuza a convins marile puteri să recunoască dubla alegere, acționând concomitent pentru unirea administrativă: unificarea vămilor, armatei, monedei și telegrafului. Pentru desăvârșirea unirii, a mers la Constantinopol și l-a convins pe sultan să emită **firmanul** din decembrie 1861, prin care se recunoștea unirea politică deplină, dar numai pe timpul domniei lui Cuza. Cele mai importante reforme au fost adoptate în timpul guvernării Mihail Kogălniceanu (1863–1865) și au contribuit la modernizarea societății românești. Pentru a putea elabora legea agrară, Cuza a hotărât dizolvarea Adunării și menținerea guvernului. În urma loviturii de stat din 2 mai 1864, au crescut atribuțiile domnitorului prin elaborarea *Statutului dezvoltător al Convenției de la Paris*. Noul regim politic a fost recunoscut de către marile puteri. Nemulțumiți de regimul autoritar, membrii „monstruoasei coaliții” l-au forțat să abdice în noaptea de 10/11 februarie 1866. S-a constituit o locotenență domnească, formată din Lascăr Catargiu, Nicolae Golescu și colonelul Nicolae Haralambie.

La 5 ianuarie 1859, Adunarea Electivă de la Iași l-a ales ca domn al Moldovei pe Alexandru Ioan Cuza, iar la 24 ianuarie 1859 a fost ales domn și de către Adunarea Electivă a Țării Românești.

APLICAȚII

A Convenția de la Paris, 1858.

prevederi și urmări pozitive	neajunsuri
instituții comune: Comisia Centrală și Înalta Curte de Casație (sediul la Focșani); miliție (armată) comună condusă alternativ de cele două principate	nu lua în calcul unirea definitivă a românilor, ci doar o unire parțială, consacrată prin expresia „Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei”
principii moderne: separarea puterilor în stat, desființarea privilegiilor de clasă, egalitatea în fața legii, libertatea individuală	

B Principalele măsuri adoptate de guvernarea Mihail Kogălniceanu (1863–1865).

- **Legea secularizării averilor mănăstirești** Proprietățile mănăstirilor treceau în proprietatea statului.
- **Legea agrară** Emanciparea țăranilor clăcași prin despăgubire și împroprietărirea lor pe loturile aflate în folosință, în funcție de numărul de vite.
- **Legea instrucțiunii publice** Învățământ primar gratuit și obligatoriu.
- **Legea organizării armatei** Obligatorietatea serviciului militar.
- **Codul Civil și Codul Penal** Ambele au modernizat sistemul juridic românesc.

1. Exprimați-vă o opinie argumentată cu privire la informațiile oferite de către sursa A.
2. Precizați câte o cauză și câte un efect pentru cel puțin două măsuri prevăzute în sursa B.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

C „Un bărbat de statură mijlocie, însă arătos, cu o înfățișare plăcută și ademinitoare. Manierele lui erau distinse, ceea ce nu puțin îi ajuta în izbânzile sale diplomatice.”
(D. Bolintineanu, *Viața lui Cuza*)

D „[Cuza] era un om simpatic și inteligent, având replica promptă și ascuțită. Chiar și slăbiciunile sale – nu disprețuia, mai ales nu disprețuise în tinerețile sale, un pahar de vin bun și omagia sexul frumos – erau din acelea pe care contemporanii le priveau cu îngăduință. Pe de altă parte, nu era nici un ambițios doritor de a face, cu orice preț, carieră și nici nu umbrea pe ceilalți prin mari înșușiri de orator – ca M. Kogălniceanu, de talent – ca Alecsandri sau de prestigiu – ca Negri. I se cunoștea firea dezinteresată: nu se folosisese niciodată de slujbe spre a face avere ca alții.”
(Caracterizare făcută domnitorului Cuza de către istoricul C.C. Giurescu)

E „Se imputau domnului [Cuza] patima jocului. El nu mai juca decât jocuri ordinare cu amicii, de când se numise domn. Îl acuzau de mândrie. În casă era amabil cu toți; îi pune pe toți să șeadă, le permitea să fumeze, să rădă. Îl acuzau de băutură; nu bea decât apă la masă și un lichior după masă. Îl acuzau de patima pentru femei. Nu a despărțit niciun bărbat de femeia sa; nu a făcut să plângă nicio mamă pentru fiica sa răpită.”
(D. Bolintineanu, *Viața lui Cuza*)

PROIECT

Alexandru Ioan Cuza – luminile și umbrele unei domnii

Durata proiectului: (2–3 ore pentru lucru în grup + timp pentru cercetare individuală/acasă + 1 oră prezentări)

I. Introducere și obiective. Proiectul urmărește explorarea mai multor fațete ale personalității domnitorului Alexandru Ioan Cuza prin prisma unor surse variate. La finalul proiectului, elevii vor fi capabili să își dezvolte abilități de cercetare, selecție și sinteză a informației, de prezentare orală și de susținere argumentată a propriei opinii despre o personalitate istorică, pe baza unor dovezi.

II. Resurse necesare. Ilustrațiile din manual, informațiile din lecția studiată în clasă despre domnia lui Al. I. Cuza, sursele C, D, E și surse suplimentare.

III. Organizarea și sarcini pe grupe. Clasa se va împărți în patru grupe, fiecare cu o sarcină distinctă.

Grupa 1: Jurnaliștii. Veți redacta o știre pentru un ziar din secolul al XIX-lea, despre domnitorul Al. I. Cuza. Alegeți un eveniment important din domnia sa sau un aspect al personalității sale. Cerințe: Titlu captivant; respectați structura unei știri: ce, cine, unde, când, de ce. Folosiți un limbaj specific presei din epocă.

Grupa 2: Istoricii. Veți elabora un text istoric complex și obiectiv privind personalitatea lui Al. I. Cuza și rolul său în istoria României. Cerințe: Analizați critic informațiile din manual și din sursele C, D, E. Prezențați realizările și, eventual, provocările sau criticile la

adresa domniei sale. Folosiți un limbaj academic, bazat pe fapte și interpretări istorice echilibrate.

Grupa 3: Profesorii de istorie. Veți elabora un discurs despre Al. I. Cuza, pe care îl veți prezenta elevilor clasei la ora de istorie. Cerințe: Discursul trebuie să fie clar, concis și informativ. Puteți pune accent pe aspecte-cheie ale domniei sale, reformele sale sau chiar pe o analiză a caracterului său, folosind informații din sursele puse la dispoziție. Trebuie să fie adaptat pentru a capta atenția colegilor.

Grupa 4: Bloggerii. Veți crea un text despre domnitorul Al. I. Cuza, pe care îl veți posta pe site-ul personal al unui blogger de istorie. Cerințe: Alegeți o perspectivă originală și unghi de abordare care ar atrage cititorii unui blog. Folosiți un limbaj mai accesibil și informal, dar cu respect față de adevărul istoric. Puteți include opinii personale argumentate și întrebări retorice pentru cititori.

IV. Prezentarea și evaluarea. Toate cele patru grupe vor prezenta textele create în fața clasei. Fiecare membru al grupului trebuie să contribuie la prezentare. La finalul prezentărilor, fiecare elev va exprima argumentat o opinie, în scris, despre domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Această opinie trebuie să se bazeze pe informațiile acumulate din lecție, din materialele sursă (C, D, E) și din prezentările colegilor.

LECȚIA 2

Regatul României: Carol I

CRONOLOGIE

- **1866 10 mai** sosirea prințului Carol de Hohenzollern; **1 iulie** promulgarea Constituției după model belgian
- **1877 9 mai** proclamarea Independenței României
- **1883** alianța României cu Puterile Centrale
- **1913** al Doilea Război Balcanic; Pacea de la București

CAROL I

(1839–1914)

Domnitor între 1866–1881 și rege al României între 1881–1914. Cel de al doilea fiu al principelui Carol Anton de Hohenzollern Sigmaringen, din familia domnitoare a Prusiei. A studiat istoria la Bonn și s-a remarcat ca ofițer în armata prusacă. În 1869 s-a căsătorit cu principesa Elisabeta de Wied. La 10 mai 1906 a fost creată cea mai înaltă decorație românească: Ordinul Carol I.

ELISABETA (1843–1916)

Prințesă de Wied, mare iubitoare și susținătoare a artelor, a fondat instituții caritabile, a sprijinit poeți, pictori, muzicieni, ea însăși poetă și scriitoare, semănând cu pseudonimul Carmen Sylva.

Instaurarea monarhiei constituționale Înlăturarea lui Cuza, la 11 februarie 1866, și înlocuirea sa cu un guvern provizoriu, pune în pericol existența statului național român deoarece marile puteri recunoscuseră unirea Principatelor numai pe timpul domniei sale. Rolul guvernului provizoriu era de a pregăti condițiile aducerii unui prinț străin, prevedere regăsită atât în memoriile boierești, cât și în programul Adunărilor ad-hoc din 1857. Se considera că instaurarea dinastiei străine contribuia la menținerea și consolidarea statului național, creșterea prestigiului european, întărirea autonomiei și încetarea luptelor interne pentru domnie.

Guvernul provizoriu a oferit tronul lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, ofițer prusac, înrudit cu regele Prusiei și cu împăratul Franței. Proclamarea lui drept principe s-a realizat la 10 mai 1866, în urma unui **plebiscit**.

Domnia lui Carol de Hohenzollern (1866–1914) Principele Carol a reușit să asigure stabilitatea și liniștea internă a statului român, contribuind la modernizarea instituțiilor politice și la afirmarea României pe plan internațional. Primii ani de domnie au însemnat o perioadă de familiarizare cu dedesubturile politicii românești legate de disputele dintre conservatori și liberali și de simpatia **francofilă** a opiniei publice.

Monarhia constituțională ereditară a fost instituită prin Constituția din 1866, care a asigurat un cadru democratic pentru evoluția statului român până la Primul Război Mondial. După proclamarea Independenței în Parlamentul de la București, principele Carol, în fruntea armatei române, a intervenit la sud de Dunăre împotriva otomanilor, alături de Rusia.

Pe plan intern, Carol a încurajat formarea partidelor politice, instituind în 1895 sistemul rotativei guvernamentale, a modernizat economia țării și a jucat rol de arbitru al vieții politice românești. S-a preocupat de dezvoltarea învățământului și culturii, înființând, în 1891, Fundația Culturală „Carol I”.

Pe plan extern, suveranul României a militat pentru cucerirea independenței țării, cât și pentru creșterea prestigiului internațional al României. În contextul deteriorării relațiilor cu Rusia, Carol s-a orientat spre Puterile Centrale – Tripla Alianță, alcătuită din Germania, Austro-Ungaria și Italia.

În timpul domniei lui Carol I, România a fost factor de echilibru în Balcani, intervenind în al Doilea Război Balcanic din 1913, împotriva Bulgariei. Drept răsplată, Pacea de la București a acordat României Cadrilaterul.

Monarhia a încurajat lupta românilor din teritoriile aflate sub dominație străină fie prin intervenția regelui Carol I pe lângă Curtea de la Viena, pentru eliberarea conducătorilor mișcării memorandiste, fie prin sprijinirea școlilor sau a personalităților românești din afara granițelor.

Căștigarea Independenței a fost recunoscută de către Marile Puteri prin Tratatul de la Berlin – iulie 1878. Dinastia s-a consolidat mai ales după proclamarea României ca regat în 1881.

Podul Regele Carol I peste Dunăre, redenumit de comuniști Podul Anghel Saligny, după numele inginerului proiectant, a fost construit între 1890–1895, pentru a lega feroviar Bucureștiul de Constanța. La vremea sa, a fost cel mai mare complex de poduri din Europa și al treilea ca lungime din lume.

Opțiunea românilor pentru Carol de Hohenzollern a pus marile puteri în fața faptului împlinit

- Domnia lui Carol a contribuit, pe plan intern, la modernizarea societății, la dezvoltarea învățământului și culturii românești.
- Pe plan extern, domnia lui Carol a pus România pe harta politică a statelor independente, aducându-i recunoaștere internațională.

APLICAȚII

A „Ales de către națiune, cu spontaneitate, Domn al românilor, mi-am părăsit, fără a sta la îndoială, și țară și familie, spre a răspunde la chemarea acestui popor care mi-a încredințat destinele sale. Punând piciorul pe acest pământ sacru, am și devenit român. Primirea plebiscitului îmi impune, o știu, mari datorii; sper că îmi va fi dat a le îndeplini. Eu vă aduc o inimă leală, cugetări drepte, o voință tare de a face binele, un devotament fără margini către noua mea patrie și acel neînvins respect către lege, pe care l-am cules în exemplul lor mei...”

(Declarația solemnă a principelui Carol în Parlamentul României, 10 mai 1866)

B „Stăruința națiunii, vitejia armatei și credința pe care am avut-o în bărbăția poporului au împlinit dorințele noastre cele mai ardente prin proclamarea Regatului, care este garanția cea mai sigură pentru viitor. Primesc dar cu mândrie, ca simbol al independenței și al tăriei României, această coroană, tăiată dintr-un tun stropit cu sângele vitejilor noștri... Pentru Regină și pentru mine, coroana cea mai frumoasă este și rămâne dragostea și încrederea poporului, pentru care n-avem decât un gând: mărirea și fericirea lui...”

(Discursul regelui Carol I cu ocazia încoronării ca rege al României, 10 mai 1881)

1. Menționați modalitatea prin care a ajuns Carol la conducerea României.
2. Exprimați o opinie argumentată cu privire la personalitatea lui Carol I.
3. Formulați o opinie despre semnificația coroanei regelui Carol I.

PROIECT

Realizați, în școala voastră, un reportaj video (interviu) în care să adresați elevilor și profesorilor întrebări despre ceea ce știu în legătură cu domnia lui Carol I de Hohenzollern. Aveți în vedere: împărțirea sarcinilor (regizor, reporter, fotograf etc.), formularea întrebărilor, editarea filmării, stabilirea concluziilor. Promovați reportajul pe site-ul școlii.

Familia regală. Trei generații: regele Carol I, principele moștenitor Ferdinand și principele Carol.

SISTEMUL DE FORTIFICAȚII AL CAPITALEI

Numit și „Cetatea București”, a fost construit între 1866–1882, din necesități de apărare în contextul crizelor europene care priveau și România, mai ales în relație cu Imperiul Otoman. Era compus din 18 forturi și 18 baterii dispuse circular, astăzi aflate aproape integral în paragină. Temuta închisoare din timpul regimului comunist, Jilava, face parte din acest sistem.

ȘTIAȚI CĂ...

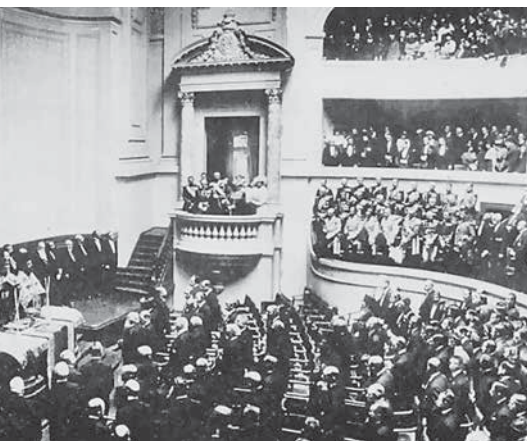
- Din cauza conflictului dintre țara sa (Prusia) și Austria, Carol de Hohenzollern a intrat în România deghizat, purtând numele de Karl Hettingen?
- Castelul Peleş este primul castel din Europa luminat în întregime cu curent electric?
- Coroana de oțel a regelui Carol I a fost confecționată din oțelul unui tun turcesc capturat la Plevna, în timpul Războiului de Independență?

STUDIU DE CAZ

Constituția din 1866

Votarea Constituției din 1866.

CITIȚI CU ATENȚIE:

A „Art. 1 Principatele Unite Române constituie un singur stat indivizibil, sub denumirea de România.

Art. 2 Teritoriul României este nealienabil. Limitele statului nu pot fi schimbate sau rectificate decât în virtutea unei legi.

Art. 7 Însușirea de român se dobândește, se conservă și se pierde potrivit regulilor statornice prin legile civile. Numai străinii de ruri creștine pot dobândi împământenirea.

Art. 19 Proprietatea de orice natură, precum și toate creanțele statului sunt sacre și inviolabile...”

(Constituția din 1866)

1. Precizați importanța art. 1 și art. 2 din Constituția din 1866.

2. Utilizând și alte surse, formulați câte o opinie argumentativă referitoare la prevederile art. 7 și art. 19.

Constituția din 1866 Este prima constituție internă românească și a reprezentat continuarea modernizării după model occidental, având drept model Constituția Belgiei din 1831. În vigoare de la 1 iulie 1866, Constituția ținea cont de condițiile specifice românești și exprima dorința de independență a românilor, proclamând oficial numele de România, fără a mai menționa suzeranitatea otomană sau garanția marilor puteri. Statul român devenea o monarhie constituțională în care se aplica principiul separării puterilor în stat.

Puterea executivă era exercitată de către Domn și Guvern. Domnitorul era șeful statului, comandantul suprem al armatei, numea și revoca miniștri, acorda decorații și distincții, avea drept de **amnistie** politică și de grațiere, bătea monedă, putea dizolva Parlamentul, declara război și încheia tratate. Guvernul era alcătuit din miniștri răspunzători de actele domnului, pentru că le contrasemna.

Puterea legislativă era exercitată de către Domn și Parlament. Domnitorul avea dreptul de a iniția legile și **drept de veto**. Parlamentul sau Reprezentanța Națională era bicameral, alcătuit din Senat și Adunarea Deputaților. Avea drept de autoconducere, de a iniția legi, putea vota, modifica sau abroga legile, dădea moțiuni de cenzură Guvernului, putea deschide anchete, discuta și vota bugetul țării.

Puterea judecătorească era exercitată de instanțele judecătorești și de instanța supremă, Curtea de Casație.

Constituția din 1866 consfințea importante **drepturi și libertăți cetățenești**: libertatea presei, a întrunirilor, a conștiinței, egalitatea în fața legii, libertatea individuală, libertatea exercitării drepturilor politice ș.a. A fost însoțită de o lege electorală bazată pe **votul censitar**. Electoratul era împărțit pe **colegii** în funcție de avere, patru colegii pentru Adunarea Deputaților și două colegii pentru Senat.

Constituția a contribuit la consolidarea și modernizarea statului român și a rămas în vigoare, cu modificările din 1879, 1884 și 1917, până în anul 1923.

• forma de guvernământ – monarhia ereditară

• proclamarea suveranității naționale

• guvernare reprezentativă și responsabilă

• separarea puterilor în stat

• drepturi și libertăți cetățenești

ȘTIAȚI CĂ...

- Prin adoptarea și promulgarea Constituției din 1866, România a devenit primul stat constituțional din sud-estul Europei?
- Constituția din 1866 prevedea, pe lângă restricția din art. 7, interdicția de a intra în serviciul altui stat fără autorizarea guvernului, în caz contrar, persoana pierde cetățenia?

APLICAȚII

1. Plecând de la informațiile din lecție, formulați câte o argumentare pentru fiecare dintre opțiunile propuse pentru obținerea Independenței României.

2. În urma încheierii Tratatului de la San Stefano, România a considerat că Rusia a încălcat prevederile Convenției din 4 aprilie 1877. Cum argumentați poziția României?

Compania sanitară
a armatei române, 1877.

Fii reporter de război!

Organizați clasa în patru grupe, fiecare realizând investigații referitoare la Războiul de Independență, după cum urmează:

Grupa 1 – culege informații despre rolul localității voastre/sau al unei personalități la Războiul de Independență.

Grupa 2 – realizează o prezentare a Războiului de Independență în imagini/tablouri.

Grupa 3 – realizează o bază de date digitală (filme, înregistrări video/audio) despre Războiul de Independență.

Grupa 4 – realizează afișe tematice în care să fie redat Războiul de Independență.

Produsele celor patru grupe vor fi valorificate prin activități de tip turul galeriei. Afișați proiectul la avizierul clasei.

Atacul de la Smârdan.
Pictură de Nicolae Grigorescu
(1838–1907), participant la Războiul de
Independență, ca observator, ceea ce azi
numim „reporter de război”.

STUDIUL DE CAZ

Războiul de Independență

Proclamarea Independenței României

În timpul domniei lui Carol s-au conturat două opțiuni în privința obținerii independenței: liberalii susțineau conlucrarea cu Rusia împotriva otomanilor, iar conservatorii sperau în sprijinul diplomatic germano-austro-ungar. Reizbucnirea **crizei orientale** în anii 1875–1876 a creat cadrul obținerii independenței. România a proclamat neutralitatea față de acțiunile antiotomane la sud de Dunăre, încercând să obțină independența pe cale diplomatică. Prin urmare, România s-a apropiat de Rusia cu care a încheiat *Convenția româno-rusă*, care prevedea trecerea armatei rusești prin țară, pe propria cheltuială, în schimbul asigurării **integrității teritoriale** a României.

Trecerea trupelor rusești la sud de Dunăre a determinat bombardarea localităților Corabia, Calafat, Giurgiu de către otomani. Armata română a răspuns bombardând Vidinul și Turtucaia.

La 9 mai 1877, Parlamentul României a proclamat Independența de stat a țării.

Participarea României la Războiul de Independență Rusia a refuzat inițial participarea României. Respingerea armatelor ruse în fața cetății Plevna a schimbat atitudinea Rusiei, astfel că, printr-o telegramă, Marele duce Nicolae, comandantul forțelor ruse, a solicitat sprijinul lui Carol. România a intrat în război, Carol fiind numit comandant al armatelor româno-ruse de la Plevna. Primul atac, din 30 august 1877, a dus la cucerirea redutei Grivița cu multe pierderi umane, determinând asediarea Plevnei. Pentru a întări blocada, trupele românești au cucerit reduta Rahova la 9 noiembrie 1877, iar la 28 noiembrie 1877, Plevna a **capitulat**. Comandantul trupelor otomane, Osman Pașa, s-a predat colonelului Mihai Cerchez. Armata română a continuat acțiunile în direcția Vidin–Belogradcik până la încheierea războiului, în ianuarie 1878.

Recunoașterea internațională a Independenței Pacea încheiată la San Stefano (februarie 1878) a fost reluată la Berlin. Marile Puteri și România erau nemulțumite de prevederile primului acord, care recunoștea independența României, însă stabilea ca Rusia să preia Dobrogea, pe care urma să o schimbe cu cele trei județe din sudul Basarabiei: Cahul, Ismail și Bolgrad.

Tratatul de pace de la Berlin (iunie–iulie 1878) recunoștea Independența României și unirea cu Dobrogea, condiționate de modificarea art. 7 din Constituție și de cedarea sudului Basarabiei către Rusia.

STUDIU DE CAZ

Opțiuni politice în România modernă

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

„Forma fără fond nu numai că nu aduce niciun folos, dar este de-a dreptul stricăcioasă, fiindcă nimicește un mijloc puternic de cultură. Și prin urmare vom zice: este mai bine să nu facem o școală deloc decât să facem o școală rea, mai bine să nu facem o pinacotecă deloc, decât să o facem lipsită de arta frumoasă.”

(Titu Maiorescu, *Critice*, vol. 1)

1. Pornind de la sursa de mai sus și căutând informații on-line, stabiliți dacă Titu Maiorescu are o viziune liberală sau una conservatoare asupra „forme fără fond” în cultură.

2. Explicați în 6 rânduri ce înțelegeți din spusele lui Maiorescu.

DEZBATERE

1. Organizați clasa în două grupe (liberală și conservatoare), fiecare realizând un discurs politic pe tema dezvoltării economice a României în secolul al XIX-lea, pe care să-l prezinte în fața clasei.

2. Utilizând și alte surse de informare, realizați o dezbatere referitoare la rolul susținătorilor doctrinei liberale, respectiv doctrinei conservatoare, în evoluția politică a României moderne.

De la partida națională la partidele politice Schimbările realizate în prima jumătate a secolului al XIX-lea în spațiul românesc și evenimentele de la 1848 au contribuit tot mai mult la conturarea a două grupări politice, *liberală* și *conservatoare*, care susțineau forme și căi diferite pentru dezvoltarea societății românești.

Deosebiri de opinii dintre conservatori și liberali cu privire la modernizarea societății și la înfăptuirea idealurilor de unire și independență s-au accentuat în urma reformelor din timpul domniei lui Cuza și s-au conturat în noul cadru politic creat de Constituția din 1866. Astfel, au luat ființă primele partide politice: Partidul Național Liberal – 1875 și Partidul Conservator – 1880.

Partidul Național Liberal a fost rezultatul reunirii grupărilor liberalilor moderați, a radicalilor și a proprietarilor funciari cu vederi liberale, în timp ce Partidul Conservator se baza pe marii proprietari funciari, intelectuali și elemente ale burgheziei bancare și comerciale.

Doctrina liberală Sintetizată în lozinca „Prin noi înșine”, viza consolidarea politico-economică a țării, întărirea pozițiilor economice și politice ale burgheziei, intensificarea procesului de modernizare, promovarea unei politici externe active și unirea tuturor românilor într-un stat național unitar. Aceasta era susținută de către personalități precum: Ion C. Brătianu, Ion Ghica, C.A. Rosetti, D.A. Sturdza și a fost aplicată în timpul guvernărilor liberale din 1876–1888 și 1895–1899.

Doctrina conservatoare Sintetizată în lozinca „Pașilor mărunți”, viza redobândirea supremației spirituale a Bisericii, consolidarea monarhiei constituționale, progresul lent și prudent, participarea capitalului străin la punerea în valoare a bogățiilor României și neimitarea „formelor fără fond”, de tip occidental. A fost susținută de personalități politice precum: Lascăr Catargiu, Titu Maiorescu, Petre P. Carp, Gheorghe Grigore Cantacuzino și a fost aplicată în timpul guvernărilor conservatoare din 1871–1876 și 1888–1895.

După 1895 a fost introdusă **rotativa guvernamentală**.

ȘTIAȚI CĂ...

- Gheorghe Grigore Cantacuzino, poreclit „Nababul”, președinte al Partidului Conservator între 1899–1907, datorită averii sale colosale, ar fi vrut să paveze curtea și să învelească acoperișul Castelului Cantacuzino din Bușteni cu monede din aur?
- C.A. Rosetti, fondator al Partidului Național Liberal, este unul dintre precursorii jurnalismului românesc, fiind fondator al ziarului *Românul*, unul dintre cele mai prestigioase cotidiene ale secolului al XIX-lea?

ION C. BRĂȚIANU (1821–1891)

Primul președinte al Partidului Național Liberal, membru de onoare al Academiei Române, a contribuit la constituirea statului român modern.

LASCĂR CATARGIU (1823–1899)

Om politic român, fondator al Partidului Conservator, a ocupat patru mandate de prim-ministru al României.

STUDIU DE CAZ

Cultura în spațiul românesc

Trăsături generale Cultura română din secolul al XIX-lea și începutul secolului XX a constituit un aspect al modernizării societății românești. Asemenea scenei politice, viața culturală românească s-a sincronizat cu mișcarea ideilor europene și a evidențiat cele două tendințe ale societății românești: tradiționalism și modernism. Pe de altă parte, constituirea statului român modern a contribuit la coeziunea culturală a românilor din provinciile aflate sub dominație străină în jurul Vechiului Regat.

Instituții de cultură Un element de coeziune în spiritul creator din întreg spațiul românesc îl reprezintă Academia Română. Înființată în 1866 ca „Societatea literară română”, devenită Societatea Academică Română în 1867, a adoptat titulatura de Academia Română în 1879, declarându-și ca obiectiv promovarea culturii, limbii și istoriei naționale, a literelor, științelor și artelor frumoase. Organizată după modelul academiilor europene în trei secțiuni: literatură, istorie și științe, Academia Română a reflectat progresul științei românești în epoca modernă prin nume de prestigiu: Timotei Cipariu, Titu Maiorescu, A.D. Xenopol, Nicolae Iorga, Spiru Haret, Simion Mehedinți, Anghel Saligny ș.a.

Înființarea universităților de la Iași (1860) și București (1864) și apariția unui număr mare de societăți și asociații culturale, precum Societatea Scriitorilor Români la București, 1909, sau Societatea Junimea, la Iași, 1863, au focalizat viața culturală și științifică românească modernă.

Învățământul și mișcarea artistică Legea învățământului din 1864, a facilitat accesul la educație, în timp ce Spiru Haret, ca ministru al Instrucțiunii Publice, a modernizat învățământul românesc acordând atenție pregătirii învățătorilor și culturalizării satelor.

În arhitectură s-a evidențiat influența școlii franceze, ilustrată prin edificii ca Ateneul Român sau Cercul Militar din București, dar și **stilul neo-românesc** promovat de arhitectul Ion Mincu și de elevii săi. În pictură și sculptură s-au afirmat Nicolae Grigorescu, Ștefan Luchian, Carol Storck, Constantin Brâncuși ș.a. Pentru promovarea artelor și științelor au fost organizate colecții și muzee și au fost susținute talentele deosebite de către regele Carol I și regina Elisabeta.

Școala Centrală de Fete, București, 1890, operă a arhitectului Ion Mincu.

Domnișoara Pogany (1913), operă a lui Constantin Brâncuși, considerat cel mai important sculptor al secolului XX.

Ateneul Român, construcție realizată după planurile arhitectului francez Albert Galleron. Îmbină stilul neoclasic cu stilul **eclectic**.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

A „Anumite curente agrariene s-au evidențiat spre sfârșitul secolului al XIX-lea: sămănătorismul, însușit de revista *Sămănătorul*, și poporanismul. Susținătorii lor împărtășeau anumite ipoteze privind aspectul agrar al societății românești. Cei din urmă erau devotați unei reforme majore a structurilor agrare și acordau o atenție deosebită țăranimii!”

(Keith Hitchins, *Scurtă istorie a României*)

1. Precizați o asemănare între ideile celor două curente culturale menționate în sursă.

2. Cum explicați preocuparea celor două curente asupra problemelor țăranimii?

3. Folosind informațiile din lecție, menționați două măsuri ale statului român în vederea îmbunătățirii situației categoriei sociale precizate în sursă.

PLAN DE INVESTIGAȚIE

Realizați un plan de investigație asupra rolului unei personalități românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX în afirmarea culturii române pe plan european, având în vedere:

- Alegerea personalității culturale respectând limitele spațiale și temporale.
- Stabilirea faptelor istorice care să argumenteze cerința.
- Redactarea concluziilor cercetării. Expuneți rezultatele investigației voastre pe un grup de discuții on-line.

Diversitate socială și culturală românească în „secolul naționalităților”

Elemente specifice statului modern

- ✓ instituții de învățământ superior, instituții economice-financiare, spitale, arhive, teatre, porturi, căi ferate
- ✓ grădini publice, canalizări, străzi pietruite, iluminatul stradal, farmacii, servicii municipal (București, Iași, Craiova, Galați)
- ✓ **dezvoltarea mediului urban:** 71 de orașe, dintre care București cu 276 178 de locuitori, Iași cu 77 759 de locuitori, Ploiești cu 45 107 de locuitori. Alte așezări urbane importante: Galați, Craiova, Brăila.
- ✓ introducerea iluminatului electric la Palatul Regal și la Palatul Cotroceni în 1882; Timișoara a devenit primul oraș din Europa unde s-a introdus iluminatul electric al străzilor, în 1884.
- ✓ apariția primelor ziare până la mijlocul secolului al XIX-lea: *Curierul românesc* (București, Ion Heliade Rădulescu), sau *Albina românească* (Iași, Gheorghe Asachi).
- ✓ Accelerarea europenizării societății românești prin școlirea tinerilor în străinătate (Paris, Berlin).
- ✓ adoptarea modei vestimentare și a decorurilor interioare de factură occidentală, precum și a abonamentelor la publicații străine; bibliotecile particulare conțineau lucrări ale filosofilor germani sau ale erudiților francezi și englezi.
- ✓ Creșterea importului de trăsură, piane, mobilă de la Viena sau Leipzig; seratele, balurile de la Curtea sau de la casele boierilor imită limbajul și strălucirea pariziană; saloanele de tip franțuzesc sunt la modă în Vechiul Regat, iar române precum Elena Bibescu sau Ana Elisabeta Brâncoveanu, devenită contesa Anna de Noailles, s-au remarcat în saloanele de la Paris.

Elemente tradiționale și de stagnare

- ✓ Curtea regală și femeile din înalta societate au promovat tot mai mult costumul popular românesc, susținând atât cultivarea tradițiilor în materie de folclor, cât și audițiile muzicale de calitate sau eticheta strictă.

- ✓ adâncirea stării de sărăcie a țărănimii la sfârșitul secolului al XIX-lea, ca urmare a dezvoltării sistemului arendașiei și a lipsei pământului.
- ✓ în lumea satelor se perpetuează problemele economice, sociale și sanitare; bolile (pelagra, sifilisul, tuberculoza – TBC, lepra, malaria), regimul de subalimentație, condițiile grele de viață au agravat situația țărănimii, care a protestat prin răscoalele din 1888 și 1907.

Târg în București, pictură de Amedeo Preziosi, 1868.

ȘTIȚI CĂ...

- În timpul primarului Emanoil Pake-Protopopescu (1888–1891), Bucureștiul și-a mărit lungimea rețelei de străzi cu 13 km, s-au pavat mai mult de 30 de km de străzi și s-au instalat trotuare, după moda de la Paris, care au ușurat circulația și au schimbat mentalitatea bucureștenilor?
- În 1872, în București intra în funcțiune *prima linie de tramvai cu cai*? Bucureștiul urma exemplul Timișoarei unde primul tramvai tras de cai ieșise pe traseu la 8 iulie 1869, orașul fiind al treilea din lume, după New York (1825) și Paris (1854), unde au circulat astfel de vehicule?

APLICAȚII

A

B

1. Studiați cu atenție sursele A, B și C și stabiliți o asemănare și o deosebire între A și B, precum și între B și C. Argumentați alegerile.

2. Priviți sursa D cu atenție. În ce mediu se petrece evenimentul ilustrat de Grigorescu? Argumentați răspunsul.

C

D

A Viața în mediul rural în secolul al XIX-lea, în Vechiul Regat.

B Stradă din Horezu, jud. Vâlcea, în secolul al XIX-lea.

C Calea Victoriei, București, în secolul al XIX-lea.

D Horă, 1863–1864, pictură de Nicolae Grigorescu.

E „Europenizarea a produs mutații majore asupra acestor tineri: «ne-am născut în Moldova și am supt străinătatea, capul ni-i cap de neamț, de franțuz, dar inima ne-a rămas tot de moldovan», constata Alecu Russo. El făcea însă aluzie la diferențe mai profunde decât cele de educație, când afirma că: «viața noastră nu are legătură cu a lor [a părinților], am putea să zicem mai că nu suntem fiii lor». Și nu este vorba doar de tradiționalul conflict dintre generații, ci de o nouă viziune asupra existenței, cu efecte sociale majore. Generația care a purtat etichete onorante de «bonjuriști», «pantalonari» era diferită de cea a părinților lor, «ruginiții», fiind generația marilor prefaceri, «născută în larma ideilor noi».”

(Dan Dumitru Iacob, *Elitele din Principatele Române*)

F

Vornicul Alecsandri cu fiii săi, poetul Vasile și lăncu, 1845, pictură de Niccolò Livaditti.

Tramvai cu cai, în București.

DEZBATERE

Pornind de la sursele A – F, organizați o dezbateră după următoarea structură:

a. două grupe de câte doi elevi vor susține/combate diferențele de opinii dintre generații și rolul educației tinerilor în evoluția statului român din secolul al XIX-lea;

b. colegii din clasă pot interacționa prin sugestii și întrebări;

c. la final, scrieți pe tablă, în două coloane, argumentele pro și contra; alegeți un titlu și copiați în caiete.

1. Studiați sursa F cu atenție. Identificați diferența de modă în vestimentație dintre cele trei personaje.

2. Argumentați-o într-un text de câteva rânduri, care să conțină termenii: generația pașoptistă, oriental, occidental, conservator.

EVALUARE

I. Completați spațiile libere cu informațiile istorice corespunzătoare următoarelor enunțuri:

- Document cu valoare de lege fundamentală pentru Principate elaborat în august 1858.....
- Comandantul armatelor româno-ruse de la Plevna (1877) a fost .....
- Teritoriu obținut de România în urma participării la al Doilea Război Balcanic .....
- Sistem impus în 1895 de regele Carol I de alternare la guvernare a partidelor politice .....
- Recunoașterea Independenței României și a unirii cu Dobrogea s-a realizat prin .....

5 x 5 p = 25 puncte

II. Ordonați cronologic evenimentele din coloana A, scriind în spațiile libere din coloana B literele corespunzătoare succesiunii corecte:

A	B
a. Proclamarea Independenței României	1.
b. Realizarea unirii Moldovei cu Țara Românească	2.
c. Înființarea Universității din București	3.
d. Înființarea Partidului Național Liberal	4.
e. Încheierea păcii de la San Stefano	5.

5 x 4 p = 20 puncte

III. Analizați textul următor și răspundeți la cerințele de mai jos:

„Dacă în țară este o chestiune mare și grea, negreșit că este chestiunea ce astăzi ni se înfățișează spre dezlegare. Vreau să vorbesc de îmbunătățirea soartei țărănilor... însăși temelia naționalității noastre... Toți îmi place a o crede, voim îmbunătățirea soartei sătenilor noștri, căci îmbunătățind soarta lor, îmbunătățim soarta țării.”

(Discurs al lui Mihail Kogălniceanu cu prilejul dezbaterii proiectului de lege agrară din 1862)

- Menționați, cu ajutorul textului, în ce constă chestiunea pusă în discuție.

5 puncte

- Precizați un argument din text, folosit de către Kogălniceanu pentru rezolvarea chestiunii discutate.

6 puncte

- Prezentați două reforme elaborate în timpul guvernării Mihail Kogălniceanu din timpul domniei lui Al. I. Cuza.

2 x 7 p = 14 puncte

IV. Alcătuiți un eseu de 15–20 de rânduri cu tema „Societatea românească la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX”, având în vedere:

– prezentarea a două principii moderne regăsite în Constituția din 1866.

– precizarea a două curente sau instituții culturale care s-au afirmat în România.

– formularea unui punct de vedere despre opinia unui partid politic referitor la dezvoltarea societății românești.

20 puncte

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu

9

România secolelor XX-XXI

Revoluționarii ard tabloul lui Nicolae Ceaușescu. O tânără descoperă cartușe pe stradă. București, decembrie 1989. Foto: Dinu Lazăr.

Lecția 1 86

Lecția 2 88

Studii de caz

Lecția 3 95

Studiu de caz

Lecția 4 98

Studii de caz

Dezvoltarea competențelor 104

Lecția 5 106

Lecția 6 108

Studiu de caz

Lecția 7 111

Evaluare 113

România și Primul Război Mondial. Marea Unire din 1918

România interbelică. Economie și societate – lumea urbană și lumea rurală

90 Orașul: arhitectură modernă și tradiții rurale

91 Minoritățile naționale din România

92 Constituțiile din perioada interbelică

93 Idei politice în lumea românească interbelică

94 Monarhia după Primul Război Mondial

România în Al Doilea Război Mondial

97 Holocaustul în România: evreii și rromii

România – stat comunist

100 Rezistența anticomunistă

101 Viața cotidiană în perioada regimului comunist

102 Manipulare și propagandă. *Omul nou*. Consecințe

103 *Epoca Nicolae Ceaușescu*

Sugestii pentru realizarea unui poster: „Copilăria mea”

România în contextul Războiului Rece

Regimul politic democratic din 1989 până azi

110 Constituția României din 1991

Integrarea euro-atlantică a României

LECȚIA 1

România și Primul Război Mondial. Marea Unire din 1918

CRONOLOGIE

- 15/28 iul. 1914–14/27 aug. 1916 perioada neutralității
- 14/27 aug. 1916–26 nov./9 dec. 1917 România luptă alături de Antanta
- 24 aprilie/7 mai 1918 Tratatul de la București (Buftea)
- 24 aprilie/7 mai 1918–6 oct./9 nov. 1918 România întrerupe luptele
- 1918 27 martie unirea Basarabiei • 26 oct./9 nov. 1918–28 oct./10 nov. 1918 reluarea războiului, alături de Antanta • 28 noiembrie unirea Bucovinei • 1 decembrie unirea Transilvaniei
- 1919–1920 Conferința de pace de la Paris, semnarea tratatelor care au consfințit unirea cu Vechiul Regat a Bucovinei, Basarabiei și Transilvaniei.

Marea Adunare de la Alba Iulia,
fotografie din 1 Decembrie 1918.

ȘTIAȚI CĂ...

- Granița dintre România și Puterile Centrale era de 1 200 km?
- Măriuca Zaharia, fetița de 12 ani care a murit ajutând armata română, este înmormântată în Mausoleul de la Mărășești?

România și Primul Război Mondial În iulie 1914, Austro-Ungaria a decis declanșarea războiului împotriva Serbiei. În România s-a întrunit **Consiliul de Coroană** de la Sinaia, din 3 august 1914. Existau două opțiuni politice: intrarea imediată în război de partea Puterilor Centrale, opțiune exprimată de regele Carol I, sau **neutralitatea**, susținută de partidele politice. Consiliul a decis ca poziția oficială a țării să fie neutralitatea.

Regele Carol I și clasa politică constatașeră lipsurile armatei române în campania victorioasă împotriva Bulgariei, în timpul Războaielor Balcanice. Era necesară reorganizarea armatei de operațiuni, dar și dotarea cu armament și tehnică de luptă. După doi ani de negocieri, Consiliul de Coroană de la Cotroceni, din 14/27 august 1916, a aprobat convențiile cu Antanta, prin care se stabileau condițiile de participare la război, și a declarat război Austro-Ungariei. În noaptea de 14/15 august 1916 trupele române au trecut la aplicarea planului „Ipoteza Z”. Ofensiva din Transilvania a fost urmată de un eșec în sudul Dunării, la Turtucaia. Armata română a intrat în defensivă, retrăgându-se din Oltenia și Muntenia. La finalul lunii decembrie 1916, frontul s-a stabilizat în sudul Moldovei. Guvernul și curtea regală s-au refugiat la Iași. Armata a fost reorganizată de o misiune militară franceză condusă de generalul Henri Mathias Berthelot.

În vara anului 1917, armata română a obținut victoriile de la Mărășești, Mărășești și Oituz. Pe fondul ieșirii din război a Rusiei, prin Pacea separată de la Brest-Litovsk cu Puterile Centrale, guvernul român a semnat **armistițiul** de la Focșani și Tratatul de la București. România devenea astfel dependentă politic și economic de Puterile Centrale. Regele Ferdinand a refuzat să semneze tratatul păcii separate, considerat rușinos, astfel încât România a reintrat în război în noiembrie 1918, sub impulsul campaniilor ofensive ale Antantei.

Marea Unire din 1918 Evenimentele din Rusia au influențat politica basarabeană. La 2 decembrie 1917, Sfatul Țării a proclamat Republica Democratică Moldovenească, președinte fiind Ion Inculeț. A urmat proclamarea independenței, în 24 ianuarie 1918, și unirea Basarabiei cu România, în 27 martie 1918.

Românii din Bucovina au constituit Consiliul Național Român, iar la 28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei a votat unirea cu România, rupându-se, astfel, de stăpânirea Austro-Ungară.

În Transilvania, Partidul Național Român a adoptat Declarația de la Oradea, citită în Parlamentul Ungariei de către deputatul Al. Vaida-Voevod. La Arad s-a format Consiliul Național Român Central. În unele localități s-au format consilii și gărzii naționale. La 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, cei 1 228 de delegați la Marea Adunare Națională au adoptat Rezoluția Unirii.

La baza destrămării celor două imperii în care trăiau comunități mari de români au stat **principiul autodeterminării** și **principiul naționalităților**.

APLICAȚII

A ROMÂNIA MARE

1. Identificați pe sursa A teritoriile care s-au unit cu România.
2. Enumerați statele vecine cu România după 1918.
3. Realizați un eseu de aproximativ o jumătate de pagină despre participarea României la Primul Război Mondial. Utilizați următorii termeni istorici: *alianțe militare, rege, Consiliu de coroană, guvern, neutralitate*.

B „Rusia se obligă să trimită în Dobrogea în momentul mobilizării armatei române două divizii de infanterie și una de cavalerie, pentru a coopera cu armata română contra armatei bulgare. Rusia, Franța, Anglia și Italia se obligă a furniza României munițiuni și material. Ei vor pune la dispoziția sa personalul tehnic strict necesar pentru pregătirea în România a munițiilor și materialului.”
(Convenția militară ruso-română, 4/17 august 1916)

1. Selectați din sursa B două forme de ajutor oferit de Antanta României.
2. Menționați o cauză a intrării României în război.
3. Numiți statele vecine cu România în anul 1916 și alianțele în care se regăseau. Completați un tabel după următorul model:

Statul	Alianța

C „Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cu-prins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre.”

(Rezoluția de la Alba Iulia)

1. Analizați sursa C și explicați hotărârea de unire.
2. Precizați când și în cadrul cărui eveniment internațional a fost recunoscută unirea Transilvaniei cu România.

REGINA MARIA (1875–1938)

A fost favorabilă intrării în războiul pentru reîntregirea națională, a supravegheat Crucea Roșie, a ajutat răniții pe frontul din Moldova. În 1919, a făcut o vizită la Paris pentru a susține cauza Marii Uniri. Poartă uniforma Regimentului 4 Roșiori.

ECATERINA TEODOROIU (1894–1917)

Simbol al implicării femeilor în Război. În 1916 a luptat la Podul Jiului și Târgu-Jiu ca voluntar, iar în 1917 în tranșeele din Vrancea, având grad de sublocotenent. A murit la sfârșitul luptei de la Mărășești (23 aug./3 sept. 1917). Este înmormântată în mausoleul care îi poartă numele, la Tg.-Jiu.

ALEXANDRU AVERESCU (1859–1938)

General (mareșal din 1930). S-a remarcat la conducerea Armatei a II-a române în bătăliile de la Mărăști și Oituz, din 1917.

Regele Ferdinand I și Regina Maria, încoronați la Alba Iulia, 15 octombrie 1922.

LECȚIA 2

România interbelică. Economie și societate – lumea urbană și lumea rurală

CRONOLOGIE

- 1929 greva minerilor de la Lupeni
- 1931 Banca Marmorosch Blank intră în incapacitate de plată
- 1933 greva feroviarilor de la Atelierele Grivița

VINTILĂ I. C. BRĂTIANU (1867 – 1930)

Economist, om politic liberal, prim-ministru și președinte al Partidului Național-Liberal. Este considerat autorul formulării principiului economic liberal „prin noi înșine”.

ȘTIAȚI CĂ...

- În cei 22 de ani de pace (1918–1940), la conducerea României au fost 30 de guverne?
- Numărul mai mare al copiilor din familiile rurale se datora și nevoii de brațe de muncă pentru agricultură, care era singura sursă de trai a țăranilor?
- Grevă minerilor de la Lupeni și greva feroviarilor de la Atelierele Grivița au fost asumate de comuniști în perioada regimului comunist, Vasile Roaită devenind un simbol?

Economia Principalele viziuni economice aplicate în România interbelică au fost: „prin noi înșine” – susținută de liberali, și politica „porților deschise” – promovată de țărăniști. Legionarii au susținut **corporatismul**, iar comuniștii erau pentru proprietatea de stat, aceste două orientări economice nefiind aplicate în România interbelică.

După încheierea Primului Război Mondial, trecerea la economia de pace și refacerea unităților economice au presupus o perioadă de tranziție. Reforma agrară a devenit o necesitate pentru țărani și statul român. Veniturile obținute de proprietarii de teren au fost reinvestite în tehnologizarea fermelor sau în industrie. Industria s-a diversificat în urma Unirii, prin aportul specific al fiecărei provincii. Ritmul de creștere economică a fost de 5,4% pe an, cu creșteri importante în industria electricității, chimică și alimentară. România a fost pe primele locuri în Europa la producția de petrol, gaze naturale, aur și altele.

Criza economică din perioada 1929–1933 a afectat și România. S-au înregistrat falimente, salariile nu erau plătite la termen, a crescut numărul grevelor muncitorești, a scăzut puterea de cumpărare a populației.

Refacerea economiei s-a făcut prin investiții majore în anumite sectoare, în bună parte prin comenzi finanțate de stat. Punctul maxim al dezvoltării economice s-a atins în anul 1938.

Societatea Dezvoltarea industrială și a economiei, în general, au impulsivat creșterea populației urbane, prin atragerea cât mai multor oameni către orașe. La recensământul din 1930 a reieșit că 20,1% era populație urbană, dintr-un total de 18 057 028 locuitori, printre cele mai mari orașe fiind: București, Chișinău, Cernăuți, Iași.

Lumea satului nu a progresat semnificativ. S-a menținut portul popular în rândul sătenilor săraci, în timp ce funcționarii și învățătorii – intelectualitatea satelor – au adoptat noile tendințe în modă. Hora satului, biserica și școala au rămas principalele locuri de socializare, în care țăranii se întâlneau. Au început să pătrundă tot mai mult utilajele mecanizate necesare în agricultură, în special prin intermediul familiilor mai înstărite. Pământul a continuat să fie principala sursă de trai pentru cei aproape 80% dintre locuitorii rurali ai României. Lumea rurală era deschisă la semnele modernizării, mai ales după introducerea votului universal și, mai ales, a reformei agrare.

Lumea urbană a fost în continuă schimbare, Bucureștiul interbelic fiind numit Micul Paris. S-au construit tot mai multe clădiri cu structură de oțel, dotate cu grup sanitar, telefon, încălzire centrală. Au crescut numărul instituțiilor de învățământ superior, tirajul ziarelor și al cărților. Divertismentul era asigurat de radio, cluburi sportive și de dans, activități ce cresc odată cu nivelul de salarizare.

Societatea interbelică este cunoscută pentru decalajul dintre nivelul de viață al orașelor mari și al satelor.

APLICAȚII

A

Analizați cu atenție sursa A și răspundeți la următoarele cerințe:

1. Identificați câteva obiecte din încăperea.
2. La ce îndeletnicire credeți că foloseau vasele de lut?
3. Pornind de la sursa A, realizați o comparație între modul de trai din perioada interbelică și cel din zilele noastre, în mediul rural.

B

Nicolae Malaxa deținea Uzinele Faur și producea automotoare și locomotive. Max Auschnitt era proprietar al Domeniilor și Uzinelor de Fier Reșița și Titan – Nădrag – Călan. Jean Mihail deținea zeci de mii de hectare în Oltenia și a girat statul român în timpul crizei economice. Aristide Blank a condus Marmorosch-Blank, bancă ce a intrat în incapacitate de plată în anul 1931. Francisc Neumann deținea o întreprindere textilă și una de morărit în Arad.

INVESTIGAȚIE

Realizați un top al oamenilor de afaceri din perioada interbelică. Comparați această listă cu topul oamenilor de afaceri contemporani.

1. Obțineți informații din localitatea voastră despre elita economică interbelică.
2. Folosind alte surse (scrise și orale), căutați informații suplimentare despre unul dintre cei menționați la sursa B.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

C „Încredințați de sprijinul regelui [...], liberalii se lansează într-o acțiune de centralizare și de industrializare. Mizând pe exploatarea zăcămintelor și a resurselor energetice ei se străduiesc să creeze și să controleze resursele interne de finanțare, să protejeze investițiile, acționarii și mâna de lucru autohtonă. [...] Măsurile luate de național-țărăniști pentru stoparea crizei financiare reprezintă un bun indiciu al schimbării radicale a orientărilor României [...]. Marelui proiect naționalist îi urmează o deschidere spre finanțele occidentale.” (Catherine Durandin, *Istoria românilor*)

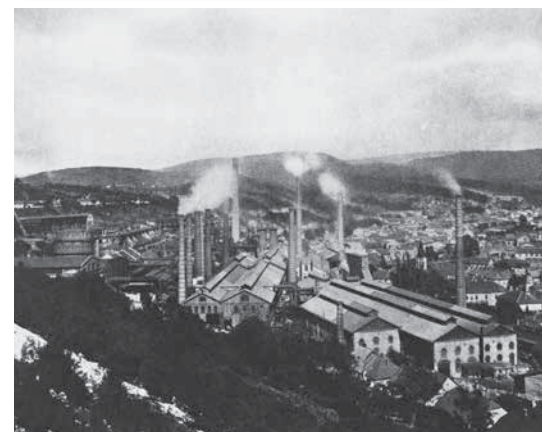
1. Pornind de la sursa C, aflați câteva măsuri legislative ale guvernelor liberale din anii 1920.
2. Descrieți măsurile economice și sociale inițiate de guvernele țărăniști.
3. Menționați mișcările sociale din perioada crizei economice.

DEZBATERE

Organizați o dezbatere pe tema dezvoltării localității în care studiați pentru perioada interbelică, folosind resursele locale: martori ai epocii, bibliotecă, muzeu etc.

Folositi în discuția voastră, pentru comparație, aspecte legate de trăsăturile generale dobândite de România în perioada interbelică.

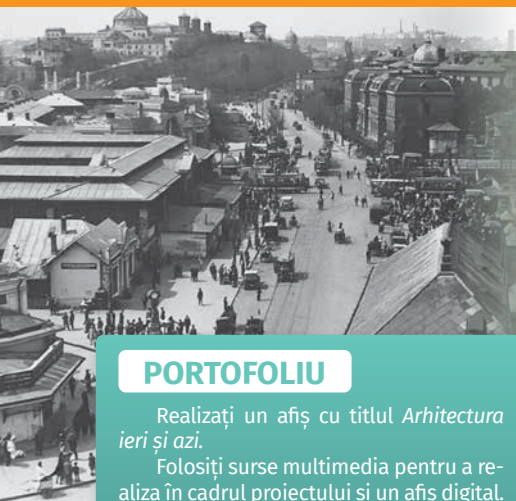

Uzinele și Domeniile Reșița.

Muniție produsă la Uzinele Malaxa.

PORTOFOLIU

Realizați un afiș cu titlul *Arhitectura ieri și azi*.

Folosiți surse multimedia pentru a realiza în cadrul proiectului și un afiș digital.

Prezentați afișul în fața clasei și formulați un punct de vedere despre zgârie-norii din sec. XX și cei din secolul nostru.

STUDIU DE CAZ

Orașul: arhitectură modernă și tradiții rurale

Arhitectura modernă În primele decenii ale sec. XX în România tradiționalismul și modernismul în arhitectură au fost într-o confruntare fericită. Stilul de îmbinare a elementelor medievale românești cu cele moderne specific lui Ion Mincu a fost preluat și de alți arhitecți. *Stilul brâncovenesc* și *stilul neoromânesc* au subzistat, în vreme ce stilul Art Nouveau, ca tendință a modernismului, a câștigat teren. Astfel, în stilul Art Deco, o arhitectură mai funcțională, s-a ridicat primul zgârie-nori din România – Palatul Telefoanelor din București. Au fost construite o serie de clădiri reprezentative pentru *modernismul românesc*: Horia Creangă – blocul ARO, Teatrul Giulești, Petre Antonescu – Arcul de Triumf, Facultatea de Drept.

La Cluj s-au construit în stil Art Deco restaurante și blocuri de trei-patru etaje, dotate cu lift. Chișinăul a pierdut din aspectul vechiului regim țarist, prin ridicarea unor clădiri în stil neoromânesc, proiectate de Nicolae Mertz. Zona centrală a Timișoarei a continuat să ofere priveliștea arhitecturii imperiale vieneze, care s-a schimbat odată cu ridicarea catedralei ortodoxe (1936–1946).

Tradiții rurale, periferii Mahalalele de la periferia orașelor erau de fapt satele apropiate sau cartierele muncitorești, precum Vatra Luminoasă din București. Locuințele erau din materiale ieftine, improvizate, erau mici și fără utilități. O parte din locuitorii acestor cartiere erau micii negustori sau muncitori ce împânzeau orașul. În marea lor majoritate erau la prima generație în oraș, prin urmare, și-au adus cu ei tradițiile și **moravurile** din zona de origine.

Clădirile industriale, parcurile, hipodromurile se construiau la marginea orașelor. Primăria București a construit parcul și plaja Snagov pe o suprafață de 35 de hectare, pentru 20 000 de turiști pe zi.

APLICAȚII

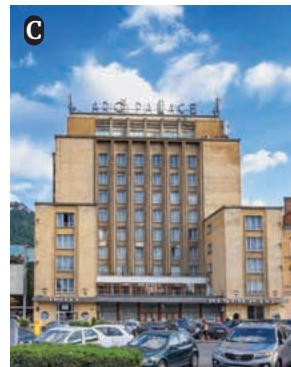
D. Nicolae Ionescu (1903–1974), Vanzători de covrigi, în fața Arcului de Triumf, București, anii 1930; **E.** Bariera de cale ferată din cartierul Colentina, 1932.

Facultatea de Drept, București, arh. Petre Antonescu.

Palatul Telefoanelor, București.

Hotelul Aro Palace, Brașov, arh. Horia Creangă.

1. Numiți activitățile din sursele D și E.
2. Identificați o asemănare și o deosebire între conținuturile surselor D și E. Argumentați.

1. Menționați stilul arhitectural al clădirilor din sursele A, B, C. Arătați ce le deosebește.
2. Identificați clădiri de epocă, obiecte etc. din orașul vostru sau din cel mai apropiat oraș. Organizați o expoziție la școală sau afișați-le pe internet pentru a organiza o dezbatere.

STUDIU DE CAZ

Minoritățile naționale din România

După Primul Război Mondial, minoritățile din România au avut dreptul să formeze partide politice și să se exprime religios. Partide precum Partidul Maghiar, Uniunea Maghiară, Partidul German, Partidul Popular Șvăbesc, Partidul Evreiesc, Uniunea Evreilor au activat în viața politică interbelică. Legea învățământului primar (1924), de exemplu, a fost dezbătută de guvernul român și cu reprezentanții minorităților naționale.

Problemele minorităților vizau folosirea limbilor materne în școli, reforma agrară și altele, probleme care au fost reclamate Societății Națiunilor, care supraveghea relația dintre minoritățile naționale și state, iar aceasta le-a recomandat politicienilor români să le rezolve. Circa 200 000 de maghiari au părăsit Transilvania pentru a se stabili în Ungaria, nemulțumiți de noua situație politică și de legislație. Maghiarii au devenit principala minoritate națională și se concentra în Transilvania, dominând anumite orașe. Cei mai mulți etnici de origine germană trăiau în Banat – *șvabii*, și în sudul și nord-estul Transilvaniei – *sașii*. Evreii erau mai ales în nordul Moldovei, în Basarabia și în Transilvania, iar rutenii în nordul Bucovinei. Rromii trăiau în comunități mici pe tot teritoriul țării.

După Marea Unire, minoritățile naționale s-au putut afirma în noul stat. Au apărut reviste ca *Erdélyi Helikon*, editată la Cluj, o publicație a intelectualității maghiare. Dificultățile de comunicare dintre minorități și națiunea română majoritară s-au datorat culturilor diferite, neînțelegerilor și prejudecăților istorice. Altfel spus, se percepeau unii pe alții ca fiind „străini”. Diferența, **alteritatea** și toleranța sunt termenii-cheie ai înțelegerii unei asemenea realități istorice. Mulți dintre românii care studiaseră la Budapesta sau la Viena în perioada când erau minoritari în Transilvania sub Imperiul Habsburgic înțelegeau acum mai bine raporturile cu minoritățile.

PROIECT

1. Formați grupuri de 4-5 elevi și folosiți activitățile desfășurate la disciplina Educație socială, disciplină studiată în clasele a VI-a și a VII-a, precum și informațiile furnizate de recensământul din 1930 și harta minorităților. 2. Realizați un aisberg al minorităților naționale din România interbelică și o listă cu ce apreciați despre cultura acestor minorități. Lista culturală este de 10 rânduri și cuprinde două-trei aprecieri pentru trei-patru minorități naționale. 3. Afișați-le în fața clasei și pe o pagină de socializare. Repetați o astfel de activitate prin raportare la clasa voastră. 4. Anexați produsele activităților voastre la dosarul personal.

români	12.981.324 (71,89%)
maghiari	1425507 (7,89%)
germani	745421 (4,13%)
evrei	728115 (4,03%)
ruteni	582 815 (3,22%)
ruși	409 150 (2,26%)
bulgari	366 384 (2,03%)
rromi	262501 (1,45%)
turci	154 772 (0,86%)
sârbi, croați și sloveni	51.062 (0,28%)
polonezi	48310 (0,27%)
greci	26 425 (0,14%)

Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

„Veniți și ne spuneți aici d-l Bethlen că nu cereți privilegiu! Totuși, dacă cineva v-a urmărit de aproape, cum mi-a fost dat mie să vă urmăresc de 17 ani, de când s-a făcut unitatea națională, a văzut că nu ați voit să fiți decât niște privilegiați internaționali. Orice neplăcere făcută unui român se aduce în fața instanțelor românești. Dumneavoastră vă duceți, pentru cea mai mică nedreptate, la acea instituție de rezonanță, la acel extraordinar amplificator care este Societatea Națiunilor și faceți dintr-un lucru de nimic o acuzație de ordin general împotriva unui neam, care nu are decât un singur păcat: acela de a nu-și fi câștigat unitatea națională decât de 17 ani.”

(Răspunsul lui Nicolae Titulescu la discursul contelui G. Bethlen, președintele Partidului Maghiar, *Dezbaterile Adunării Deputaților*, 1935)

1. Rezumați discursul lui Titulescu într-o frază. Lucrați în echipe de 4-6 elevi și comparați frazele obținute.

2. Reformulați discursul pe baza aspectelor semnalate. Expuneți noul discurs într-un tur al galeriei.

Moscheea din Constanța. A fost ridicată în perioada 1910-1913, din inițiativa regelui Carol I, fiind singura clădire de cult musulman din lume construită de un creștin.

Stema mare a Regatului
României, 1922-1947.

STUDIU DE CAZ

Constituțiile din perioada interbelică

FIȘĂ DE OBSERVARE A COMPORTAMENTULUI CIVIC

„Art. 5. – Românii, fără deosebire de originea etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociație și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi.”

(Constituția României, 1923)

„Art. 4. – Toți Românii, fără deosebire de origine etnică și credință religioasă, sunt datori: a socoti Patria drept cel mai de seamă temei al rostului lor în viață, a se jertfi pentru apărarea integrității, independenței și demnității ei; a contribui prin munca lor la înălțarea ei morală și propășirea ei economică; a îndeplini cu credință sarcinile obștești ce li se impun prin legi și a contribui de bună voie la împlinirea sarcinilor publice, fără de care ființa Statului nu poate viețui.”

(Constituția României, 1938)

☑ Formați grupuri de 4-5 elevi și folosiți activitățile desfășurate la disciplina *Educație socială*, clasa a VII-a, precum și informațiile furnizate de cele două articole din Constituțiile României.

☑ Comparați cele două articole și scrieți în 10 rânduri observațiile voastre.

☑ Afișați-le în fața clasei și pe o pagină de socializare.

☑ Anexați produsele activităților voastre la dosarul personal.

ȘTIAȚI CĂ...

- Pentru Constituția din 1923 au existat mai multe proiecte de lege? Liberalii formau majoritatea în parlament și s-a adoptat proiectul liberal.

Constituția din 1923 Marea Unire și Tratatul de pace de la Paris au adus în dezbatere problema minorităților naționale și religioase, reforma agrară, votul universal. Votul universal (1918) și legile pentru reforma agrară au fost votate înaintea adoptării Constituției (1918–1921).

Constituția din 1923 a fost promulgată de regele Ferdinand la 28 martie 1923 și reprezenta o modernizare a celei din 1866. Votul devenea universal, egal, direct, obligatoriu, secret, cu scrutin pe listă pentru bărbații de peste 21 de ani. Primele alegeri pe baza votului universal în România s-au desfășurat în 1919. Bogățiile subsolului erau proprietate de stat, căile de comunicație, apele, spațiul atmosferic aparțineau domeniului public. Statul putea interveni în relațiile sociale dintre patroni și muncitori. Drepturile cetățenești și ale minorităților naționale trebuiau respectate conform tratatelor internaționale. Constituția din 1923 a fost în vigoare până în 1938 și a fost repusă parțial în vigoare în perioada 1944–1947.

Constituția din 1938 Regimurile autoritare și dictatoriale din Europa l-au influențat pe regele Carol al II-lea să adopte un regim autoritar. Noua constituție a fost promulgată de acesta la 27 februarie 1938. Criza politică cauzată de alegerile din 1937 a fost folosită ca pretext pentru adoptarea unei noi legi fundamentale. Astfel, era redus numărul alegătorilor (de la 4,6 milioane în 1937 la 2 milioane în 1939), ca urmare a faptului că pentru Adunarea Deputaților votau numai cetățenii de peste 30 de ani și știutori de carte. Femeile aveau drept de vot, dar nu aveau dreptul constituțional de a fi votate.

Puterea legislativă se exercita de rege prin Reprezentanța Națională. Regele avea inițiativă legislativă, fiind capul statului. Spre deosebire de Constituția din 1923, aceste prevederi încălcau principiul separării puterilor în stat. Partidele politice au fost desființate și s-a înființat Frontul Renașterii Naționale ca partid unic. Constituția a fost în vigoare până în 1940.

ION I.C. BRĂTIANU (1864–1927)

A fost ales președinte al PNL în anul 1909, de șapte ori prim-ministru în perioada 1908–1927. În calitate de prim-ministru a participat la lucrările Conferinței de Pace de la Paris și a susținut adoptarea Constituției României.

IULIU MANIU (1873–1953)

A contribuit la unirea Transilvaniei cu România; liderul Partidului Național Român din Transilvania și al Partidului Național Țărănesc, parlamentar, prim-ministru. Nu a votat Constituția din 1923, dar a respectat-o atunci când a fost prim-ministru.

STUDIU DE CAZ

Idei politice în lumea românească interbelică

Neoliberalismul a pus accent pe intervenția statului în economie, pornind de la ideea că după război țara trebuia reconstruită și modernizată. Politica adoptată de liberali s-a numit „prin noi înșine”, în felul acesta era loc și pentru investiții străine, dar și pentru protejarea și dezvoltarea afacerilor românești, astfel încât să crească producția internă. Între teoreticienii de seamă ai doctrinei liberale s-au numărat Ștefan Zeletin, Vintilă Brătianu, Mihail Manoilescu. Teoria neoliberală a lui Zeletin se exprimă sintetic prin: *porți deschise pentru capitalul străin, porți închise pentru mărfurile străine*.

Național-țărănismul pornea de la ideea centrală că România era stat agrar bazat pe mica proprietate țărănească. Țărăniștii erau sensibili la nevoile categoriilor defavorizate, vizând intervenția statului în economie, în special pentru ajutorarea acestor categorii. Politica „porților deschise” aplicată de țărăniști s-a materializat prin pătrunderea liberă pe piața românească atât a produselor, cât și a capitalurilor străine. Cel mai cunoscut teoretician național-țărănist a fost Virgil Madgearu. Spre deosebire de statul liberal, care punea accentul pe modernizare prin industrializare, statul național-țărănesc punea accentul pe modernizarea agriculturii.

Social-democrația în România a fost reprezentată de Partidul Social-Democrat, al cărui lider a fost

Constantin Titel-Petrescu. O facțiune extremistă de stânga, de tip leninist, desprinsă din PSD, s-a ocupat în România cu acțiuni de destabilizare și subminare, ordonate de la Moscova.

Mișcarea Legionară În perioada interbelică, toate nemulțumirile legate de inegalități, abuzuri, sărăcie și alte aspecte ale realităților de după Primul Război Mondial, și-au găsit ecoul într-un nou curent politic – Mișcarea Legionară, condusă de Corneliu Zelea Codreanu. Principalele trăsături: credința creștină, anticomunism, antisemitism, cultul eroilor, sistem corporatist, împotriva democrației parlamentare.

JOC DE ROL

Pe baza informațiilor din lecție și din sursele digitale, organizați un joc de rol pe tema relațiilor dintre stat și cetățean în lumea românească interbelică. Pentru aceasta, folosiți metoda Pălăriilor gânditoare. La finalul jocului, fiecare elev va completa o fișă de autoevaluare, conform modelului de mai jos.

GÂNDIRE OBIECTIVĂ	GÂNDIRE AFECTIVĂ	GÂNDIRE POZITIVĂ	GÂNDIRE CREATIVĂ	GÂNDIRE DESPRE GÂNDIRE	GÂNDIRE CRITICĂ
Prezintă fapte, imagini și cifre exacte în ordine cronologică, informează despre evoluția ideilor politice	Exprimă emoțiile despre legătura dintre stat și cetățean în perioada interbelică	Evidențiază aspectele pozitive ale relației dintre stat și cetățean. Orientarea spre o viziune optimistă.	Exprimă creativitatea și ideile noi ce apar în relația dintre stat și cetățean în perioada interbelică.	Gestionează efortul de gândire al celor cinci pălării, asemenea unui profesor, clarifică și organizează activitatea. Rezumă dezbaterile și prezintă concluziile.	Evidențiază punctele slabe ale relației dintre cetățean și stat; este prudentă în analiză.

Am reușit să mă implic în rolul primit?

Ce rol mi s-ar potrivi?

Ce dificultăți am întâmpinat?

Ce am aflat despre mine la finalul activității?

Cum voi folosi ce am învățat?

Notați cu o cifră de la 1 la 10.

Numiți culoarea pălăriei corespunzătoare.

Precizați cel puțin o dificultate.

Menționați cel puțin un aspect.

Menționați cel puțin un aspect.

STUDIU DE CAZ

Monarhia după Primul Război Mondial

ȘTIAȚI CĂ...

- Prințul Carol a renunțat la moștenirea tronului României, luându-și numele Carol Caraiman?

INVESTIGAȚIE

Lucrați în perechi timp de 15 minute pe tema: *Monarhia a fost un factor de progres sau de regres pentru România?*

- ☒ Pe o coală de hârtie realizați două coloane în care să treceți cel puțin doi factori de progres și doi factori de regres aparținând monarhiei constituționale române.
- ☒ La final, fiecare pereche va citi răspunsurile.
- ☒ Acestea vor fi trecute într-un tabel în fața clasei, conținând răspunsurile care nu se repetă.
- ☒ Notați în caiet răspunsurile din tabelul de pe tablă sau alt mijloc didactic din fața clasei.
- ☒ Păstrați produsul activității în dosarul personal.

Popularitatea regelui Ferdinand I (1914–1927) și a reginei Maria a început să crească odată cu intrarea României în război. Prezența familiei regale pe front, în spitale, promisiunea acordării votului universal și a reformei agrare au contribuit la această popularitate. Marea Unire și implicarea reginei în negocierile de pace de la Paris au dus la încoronarea de la Alba Iulia. Constituția din 1923 și dezvoltarea economico-socială a României au contribuit la consolidarea imaginii monarhiei române.

În anul 1925, prințul Carol renunța la moștenirea tronului printr-o scrisoare trimisă regelui Ferdinand. După decesul regelui Ferdinand (1927), s-a format Regența, care a condus România în perioada minoratului regelui Mihai I (1927–1930). PNȚ nu a fost de acord cu rolul pe care îl deținea PNL în cadrul Regenței și s-a pronunțat pentru revenirea lui Carol, devenit rege la 8 iunie 1930.

În primii ani, regele Carol al II-lea a divizat partidele politice pentru a impune miniștrii și prim-miniștrii agreeți de el. Prin aceste acțiuni s-a ajuns la criza politică din 1937–1938. În 1938, prin noua Constituție, a impus un regim autoritar bazat pe partid unic – Frontul Renașterii Naționale. În plan internațional a pierdut sprijinul Franței și Marii Britanii, aflate la rândul lor în dificultate, în timp ce URSS și Germania i-au cerut să renunțe la o treime din țară. A fost determinat să abdice și să părăsească țara, nu înainte de a oferi puteri discreționare generalului Ion Antonescu, numit Șeful Statului, și de a suspenda parlamentul.

Mihai I a redevenit rege, însă a fost un rege fără autoritate până la 23 august 1944, conducător al statului fiind Ion Antonescu. Implicarea regelui în arestarea guvernului condus de Antonescu și în continuarea războiului în alianță cu Națiunile Unite era așteptată de către Aliați, dar i-a surprins pe sovietici, care se așteptau la implicarea comuniștilor români. Regele a inițiat mai multe acțiuni pentru a se opune comunizării țării, fără succes. La 30 decembrie 1947, regele Mihai era forțat să abdice și să părăsească țara. În aceeași zi, parlamentul a proclamat republica.

Carol I (1866–1914)

Ferdinand I (1914–1927)

Carol al II-lea (1930–1940)

Mihai I (1927–1930; 1940–1947)

LECȚIA 3

România în Al Doilea Război Mondial

MIHAI I (1927–1930, 1940–1947)

Prin arestarea mareșalului Ion Antonescu a atras atenția puterilor aliate în Al Doilea Război Mondial, iar prin „greva regală” și alte acțiuni politice s-a opus comunizării României. Forțat de comuniști să abdice și să se exileze în 1947, autoritățile române i-au permis să revină abia în 1992.

Avionul românesc IAR-80.

Pierderile teritoriale (1940) După notele ultimative din 26–28 iunie 1940, adresate de Uniunea Sovietică, Consiliul de Coroană al României a decis cedarea Basarabiei, a Nordului Bucovinei și a Ținutului Herța. Germania, Italia, Iugoslavia și Grecia au recomandat României să cedeze pretențiilor sovietice, în timp ce Turcia a susținut România. Au urmat nord-vestul Transilvaniei, cedat Ungariei, și sudul Dobrogei, cedat Bulgariei. Pierderile României în 1940 au totalizat o suprafață de 97 790 de km² cu aproximativ 6 161 317 de locuitori.

Alături de Germania (1940–1944) România a aderat la Pactul Tripartit, devenind membră a Axei Roma-Berlin-Tokyo și a primit trupe germane pe teritoriul țării. La 22 iunie 1941, România a atacat URSS alături de Germania, cu scopul de a recupera teritoriile pierdute în iunie 1940. Armata română a continuat războiul, alături de armata germană, dincolo de Nistru, suferind grele înfrângeri în luptele de la Cotelul Donului și de la Stalingrad. În războiul cu URSS, România a pierdut circa 625 000 de oameni.

Alături de Națiunile Unite (1944–1945)

La 23 august 1944, regele Mihai și forțele politice au dispus arestarea mareșalului Ion Antonescu, întorcând armele împotriva fostului aliat german. Noul guvern a repus parțial în vigoare Constituția din anul 1923. Sprijinit de ocuparea României de trupele sovietice, Partidul Comunist Român a câștigat tot mai multă influență politică, pentru a ajunge la guvernare.

Oficial, România a intrat în alianță cu Națiunile Unite în urma semnării Convenției de armistițiu de la Moscova, în septembrie 1944. Armata română, alături de armata sovietică, a eliberat Transilvania, ultimele operațiuni militare fiind în 25 octombrie 1944. Convenția de armistițiu a impus României să furnizeze trupe care să lupte alături de Națiunile Unite în Ungaria, Cehoslovacia și Austria. Armata română a pierdut pe frontul de Vest 170 000 de soldați.

Tratatul de pace de la Paris La 10 februarie 1947, România a semnat tratatul de pace, care conținea o parte din Convenția de armistițiu. În ciuda actului de la 23 august 1944, România era considerată stat agresor, fiind obligată la plata unor despăgubiri de război de 300 de milioane dolari, sub formă de produse, către URSS. Îi era retrocedat nord-vestul Transilvaniei, restul teritoriilor rămăneau în componența URSS și a Bulgariei.

Declanșat la 1 septembrie 1939, prin invadarea Poloniei de către Germania, Al Doilea Război Mondial s-a încheiat în Europa, în urma invadării Germaniei de către trupele aliaților occidentali și cele sovietice, prin capitularea necondiționată a Germaniei, la 8 mai 1945.

Prin Tratatul de neagresiune dintre URSS și Germania, cunoscut și sub numele de Pactul Ribbentrop-Molotov/Hitler-Stalin, semnat la 23 august 1939, acestea își împărțeau sferele de influență în Europa, punând, practic, bazele declanșării celui de Al Doilea Război Mondial. Pierderile teritoriale românești din vara-toamna anului 1940 au fost consecințele acestui pact.

CRONOLOGIE

- **23 august 1939** Tratatul de neagresiune dintre URSS și Germania
- **28 iunie 1940** România dă curs ultimatumului sovietic, pierde Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța; și nu opune rezistență militară
- **30 august** Dictatul de la Viena, România este forțată să cedeze Ungariei nord-vestul Transilvaniei
- **7 septembrie** Tratatul de la Craiova, Bulgaria primește Cadrilaterul
- **23 noiembrie 1940** România aderă la Pactul Tripartit
- **12–13 septembrie 1944** Semnarea armistițiului dintre România și URSS/Națiunile Unite

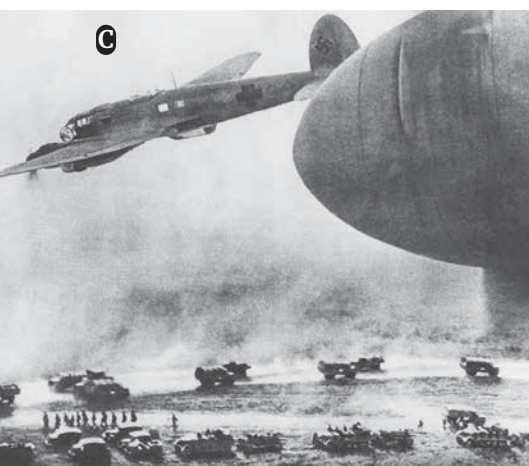

A

Europa la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial.

- Frontierele în 1947
- Câștiguri teritoriale ale URSS
- ◆ Teritoriul liber Trieste (1947-1954)
- Teritorii italiene atribuite Iugoslaviei
- ▲ Rectificări de frontieră în favoarea Franței
- Saar, integrat în RFG în 1957, dar legat economic de Franța până în 1959
- Achiziții ale Bulgariei
- Împărțirea Germaniei**
  - Republica Federală Germania (RFG), 1949
  - Republica Democrată Germană (RDG), 1949
  - Împărțirea Berlinului
  - Linia Oder-Neisse

Convoi de tancuri sovietice în timpul anexării Basarabiei, 1940.

Primele zile ale invaziei germane în Uniunea Sovietică, iunie 1941.

• Comentați în clasă sursele B și C din perspectiva opțiunilor pe care le avea România în 1940–1941.

APLICAȚII

1. Pornind de la sursa A și ținând cont de cele învățate, numiți teritoriile pierdute de România în anul 1940. Menționați-l pe cel nemarcat pe hartă.
2. Pe baza lecției și a altor surse – bibliotecă, Internet, surse orale – analizați opțiunile strategice pe care le avea România în vara anului 1944 pentru ieșirea din războiul împotriva Aliaților. Elaborați un eseu argumentativ de 10 rânduri pentru soluția propusă.

PORTOFOLIU

Pe baza sursei A, precum și a atlaselor istorice, lucrați în perechi timp de 15-20 minute pe tema: *Participarea armatei române la război alături de Germania și alături de Națiunile Unite*. Realizați un afiș pe care să desenați posibile operațiuni militare și un comentariu de 10 rânduri cu opinia voastră. Fiecare pereche va citi răspunsurile. Afișele vor fi expuse în fața clasei într-un tur al galeriei. Păstrați produsul activității în dosarul personal.

STUDIU DE CAZ

Holocaustul în România: evreii și rromii

Evreii Propaganda împotriva evreilor a crescut pe fondul ascensiunii extremei drepte. Definirea statutului evreului s-a realizat prin legislație, stabilindu-se interdicții, precum dobândirea de proprietăți, ocuparea funcțiilor publice și altele. A urmat exproprierea bunurilor rurale și controlarea întreprinderilor prin comisari de românizare, ulterior prin ministerul Economiei.

Retragerea armatei române din Basarabia și nordul Bucovinei s-a soldat cu primele violențe împotriva evreilor la Dorohoi și Galați. Statul național-legionar, rebeliunea legionară și participarea României la Al Doilea Război Mondial au determinat intensificarea măsurilor împotriva evreilor: obligativitatea de a purta steaua lui David, munca obligatorie, deportările, **pogromurile** de la București, din ianuarie 1941, și Iași, 27–29 iunie 1941, în care au murit, după unele surse, 12 000, respectiv 13 266 de evrei. Primele ghetouri au fost înființate la Chișinău și Cernăuți. Au urmat deportările în Transnistria, unde între 105 000 și 120 000 de evrei români deportați au murit din cauza expulzărilor. La 22 octombrie 1942 s-a produs masacrul de la Odessa, când armata română a ucis câteva mii de localnici, majoritatea evrei, ca represalii pentru aruncarea în aer a Comandamentului român, explozie în care au murit zeci de ofițeri și soldați români, ofițeri germani și populație civilă.

În decembrie 1943 a început repatrierea unora dintre evreii din Transnistria, iar repatrierea generală s-a făcut după septembrie 1944. În mai 1944, a început deportarea a circa 160 000 de evrei din Transilvania ocupată de Ungaria în lagăre de exterminare din care au murit aproximativ 135 000.

Rromii Între deciziile statului condus de Ion Antonescu a fost și aceea de scoatere a rromilor din București. Ulterior, s-a pronunțat pentru recenzarea și deportarea lor în Transnistria. Jandarmeria a recenzat rromii nomazi și pe cei stabili, dar cu o situație socială precară. În 1942, 11 441 de rromi nomazi și 13 176 de rromi cu situație precară au fost deportați în Transnistria, lângă Bug, în județele Golta, Oceacov, Berezovca și Balta. Condițiile inumane de trai, tifosul, dizenteria au făcut 11 000 de victime. O parte s-au retras odată cu autoritățile române. Cei rămași în țară și-au continuat existența la fel ca toți cetățenii români. După 23 august 1944 s-a renunțat la legislația rasistă.

- **1937–1938** guvernul Goga-Cuza a luat primele măsuri împotriva evreilor
- **14 septembrie 1940–14 februarie 1941** statul național-legionar
- **21–23 ianuarie 1941** „rebeliunea legionară”, sfârșitul statului național-legionar (abrogat oficial la 14 februarie 1941)
- **1942 18 octombrie** sistarea deportării rromilor și evreilor; ultimele deportări, însă, au fost în decembrie 1943
  - **27 ianuarie** Ziua internațională de comemorare a victimelor Holocaustului
  - **2 august** Ziua europeană de comemorare a Holocaustului împotriva rromilor
  - **9 octombrie** Ziua națională de comemorare a Holocaustului în România

ȘTIAȚI CĂ...

- 139 de români au primit din partea statului Israel, prin intermediul Institutului Yad Vashem, titlul de „Drept între popoare”, acordat ne-evreilor care și-au riscat viața, familia și averea pentru a ajuta și salva evreii prizonieri?

REGINA-MAMĂ ELENA A ROMÂNIEI

A primit titlul de „Drept între popoare”, ca răsplată pentru numeroasele intervenții în apărarea evreilor români.

FIȘĂ DE VIZIONARE

Vizionați un film și realizați un portofoliu în care adăugați imagini, situații statistice etc. Surse orientative:

Memoria Pogromului de la Iași: interviu cu Leizer Finkelstein.

<https://rm.coe.int/holocaustul-fi-se-de-informare-despre-istoria-romilor/16808b1ab5>

Petal Romano: 2 august – Holocaustul rromilor.

Evrei deportați în Transnistria, sub escorta unui soldat român, 17 iulie 1941.

Copii rromi în Transnistria, aprilie 1944.

LECTIA 4

România – stat comunist

CRONOLOGIE

- **1945 6 martie** guvernul Petru Groza
- **1947 30 decembrie** abdicarea forțată a regelui Mihai, proclamarea republicii
- **1948** naționalizarea, reforma monetară, înființarea Securității
- **1949–1962** colectivizarea agriculturii
- **1966** decretul 770 pentru sporirea natalității; interdicția întreruperilor de sarcină
- **1968 21 august** Ceaușescu condamnă întrarea trupelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia
- **1977** Mișcarea Goma pentru drepturile omului; Greva minerilor din Valea Jiului
- **1987 15 noiembrie** Revolta de la Brașov
- **1989 16–22 decembrie** Revoluția anticomunistă

GHEORGHE GHEORGHIEU-DEJ (1901–1965)

www.comunismulromania.ro

A participat la greva de la Atelierele CFR Grivița, din 1933, arestat și închis până în 1944, când a devenit secretar general al PCR.

NICOLAE CEAUȘESCU (1918–1989)

Arestat de mai multe ori după 1933, în închisoarea Doftana l-a cunoscut pe Gh. Gheorghiu-Dej. În 1965 a devenit secretar general al PCR, iar în 1974 președinte al RSR. Executat, după un proces sumar, în 25 decembrie 1989, la Târgoviște.

Tranziția (1944–1947) După 23 august 1944, cu implicarea Armatei Roșii de ocupație, prin propaganda comunistă, Uniunea Sovietică a impus guvernul procomunist condus de Petru Groza, care a luat o serie de măsuri nedemocratice, după modelul sovietic de implementare a comunismului. Regele Mihai a protestat prin „greva regală” (august 1945). Rezultatul alegerilor din 19 noiembrie 1946 a fost falsificat în favoarea BPD. Politica guvernului a culminat cu abdicarea forțată a regelui Mihai.

Republica Populară România (1947–1965) Partidul Muncitoresc Român a devenit partid unic, condus de Gheorghe Gheorghiu-Dej, dispărând astfel orice formă de opoziție politică.

Constituția RPR (1948) a consemnat trecerea la republică. **Economia planificată, naționalizarea, industrializarea forțată, colectivizarea și distrugerea oricărei forme de opoziție** au devenit principalele priorități economice și social-politice ale noului regim. Pentru realizarea acestor obiective care încălcau drepturile românilor, regimul comunist s-a folosit de principalele instituții represive: Miliția, Securitatea, Procuratura, Justiția. Mii și zeci de mii de oameni, bărbați și femei, de toate vârstele, inclusiv adolescenți, au fost arestați și au ajuns în închisori, unele cu regim de exterminare, ca: Jilava, Aiud, Sighet, Gherla, Râmnicu-Sărat, Pitești, Ocnele Mari, Mislea, Miercurea Ciuc și altele. Pentru a-i „reeduca prin muncă”, regimul comunist a instituit lagăre de muncă forțată, cu regim de exterminare, cum au fost: Salcia, Poarta Albă, Peninsula și toate lagărele de pe linia Canalului Dunăre-Marea Neagră, unde au murit mii de deținuți.

Republica Socialistă România (1965–1989) Conducerea PCR și a țării a fost preluată, după moartea lui Gheorghiu-Dej, de Nicolae Ceaușescu.

Decretele de grațiere de restul pedepselor din 1964 au avut ca urmare eliberarea deținuților politici. Părea că începe o perioadă de relativă destindere economică și culturală. „Tezele din iulie” 1971 au afirmat „deschiderea”. A crescut cenzura în toate domeniile, s-a strâns „șurubul ideologic”, a început manifestarea cultului personalității lui Ceaușescu.

În primăvara-iarna anului 1977, scriitorul Paul Goma a inițiat, după modelul Chartei 77 din Cehoslovacia, **Mișcarea pentru drepturile omului**, la care au aderat peste 400 de oameni. Autoritățile i-au pus capăt cu violență. În vara aceluiași an, mii de mineri din Valea Jiului au intrat în grevă pentru drepturi sindicale. Zece ani mai târziu, în 1987, muncitorii de la uzina „Steagul Roșu” din Brașov s-au revoltat și au ieșit în stradă, din cauza salariilor diminuate și a lipsei alimentelor.

Revoluția din 16–22 decembrie 1989, izbucnită la Timișoara, printr-un protest al populației față de intenția autorităților de a-l evacua pe pastorul reformat László Tőkés, a dus la înlăturarea regimului comunist. Au fost uciși 1 166 de oameni, potrivit Institutului Revoluției Române.

APLICAȚII

1. Identificați statele care au făcut parte din „blocul sovietic”.

B „Pătrunderea trupelor celor cinci țări socialiste în Cehoslovacia constituie o mare greșeală și o primejdie gravă pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume! Este de neconceput în lumea de astăzi, când popoarele se ridică la luptă pentru a-și apăra independența națională, pentru egalitate în drepturi, ca un stat socialist, ca state socialiste să încalce libertatea și independența unui alt stat.”

(Discursul lui Nicolae Ceaușescu, Piața Palatului, București, 21 august 1968)

1. Folosind și alte surse de informare (bibliotecă, Internet), analizați impactul discursului asupra societății românești.

2. România și Cehoslovacia făceau parte din Tratatul de la Varșovia. Pornind de la sursa A, aflați celelalte state membre ale Tratatului.

Reeducarea de la Pitești (1949–1952)

„Experimentul” sau „Fenomenul” Pitești a vizat supunerea studenților arestați, prin tortură fizică, psihică și morală neîncetată, forțându-i la renegarea părinților, fraților, a convingerilor politice și intime, a memoriei și a educației lor. Specialiștii au numit procedeul „transformarea victimei în călău”.

ALEXANDRU NICOLSCHI (1915–1992)

Spion sovietic cu misiuni pe teritoriul României, secretar general al Ministerului Afacerilor Interne. Cu susținerea lui tacită a fost pusă în practică reeducarea de la Pitești.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

C „De la execuții sumare, trimeri în pușcării, lagăre, domiciliu forțat, confiscări de bunuri, exmatriculări din școli și universități sau pierderea locului de muncă, Securitatea supraveghea practic toate politicile represive ale regimului, un regim care nu ar fi supraviețuit nici 24 de ore fără ea, fără o gestionare aproape științifică a fricii operate de aceasta, care i-a împiedicat pe oameni să se revolte împotriva injustiției comise în numele justiției, a crimei în numele partidului, a obidirii și exploatarei celor mulți chiar în numele lor, căci totul se întâmpla în numele clasei muncitoare”.

(Marius Oprea, *Banalitatea răului*)

1. Identificați în sursa C „politicile represive ale regimului”.

2. Numiți, pe baza sursei C, principalul motiv al neîmpotrivirii la abuzurile regimului.

3. Încercați să scrieți în 10 rânduri un text istoric în care să folosiți termenii: *drepturi, abuz, crimă, injustiție, comunism*.

ȘTIAȚI CĂ...

- General-maiorul de armată Nicolae Ceaușescu a condus reprimarea țăranilor din Vrancea, care s-au opus colectivizării, în 1957? Au fost uciși 9 țărani, fiind răniți 48.
- În închisorile politice s-au născut mai mulți copii, care au rămas cu mamele lor aproximativ un an? O parte au fost trimiși în orfelinate, de unde au fost adoptați, iar unii nu și-au regăsit niciodată părinții biologici.

Ileana Samoilă a născut în 1954 o fetiță în închisoarea Văcărești.

**VLADIMIR
MACOVEICIUC**
(1906–1946)

Comerciant, avea pregătire militară. S-a opus cu arma în mână, încă din 1944, abuzurilor și crimelor Armatei Roșii. A murit într-o ambuscadă.

**TEODOR
ȘUȘMAN,
SENIOR**
(1894–1951)

Țăran înstărit și educat, conducătorul unui grup de rezistență din Munții Apuseni. A fost împușcat mortal de trupele Securității.

**ELISABETA
RIZEA**
(1912–2003)

Țărăncă, persoană de sprijin a Grupului „Haiducii Muscelului”. A executat 12 ani de detenție (1950–1956; 1958–1964).

**DOINA
CORNEA**
(1929–2018)

Profesoară, opozantă anticomunistă, anchetată de Securitate, în 1987 a fost arestată câteva săptămâni, împreună cu fiul său, Leontin Iuhas.

MUGUR CĂLINESCU (1965–1985)

La 16 ani, a început să scrie manifeste anticomuniste. Prins de Securitate în timp ce scria „Jos comunismul!”, a fost anchetat de multe ori, dar eliberat, fiind minor. Moartea sa timpurie rămâne suspectă.

PORTOFOLIU

Realizați, pe baza surselor alternative, o **planșă tematică** având titlul *Copii și adolescenți „dușmani ai poporului”*. Sugestii bibliografice: Lăcrămioara Stoenescu, *Copii, dușmani ai poporului; De pe băncile școlii în închisorile comuniste*.

HE-AM SĂTURAT DE
LIPSURI!

VREM LIBERTATE

STUDIU DE CAZ

Rezistența anticomunistă

Primele manifestări au apărut încă din anul 1944, așa cum s-a întâmplat în Bucovina și Banat, unde foști combatanți pe front s-au organizat împotriva sovieticilor. Caracterul anticomunist a fost fixat de Mișcarea Națională de Rezistență – MNR. Aceasta reunea mai multe grupări anticomuniste conduse de generalul Aurel Aldea și aflate în legătură cu Palatul Regal. Între 1946–1948 aceste grupări au fost judecate și condamnate la ani grei de detenție politică. Între cele mai cunoscute au fost: „Sumanele Negre”, „Sinaia”, „Graiul Sângelui”. Tot ca organizație **subversivă** a fost judecat și „lotul Popp-Bujoiu”, ai cărui membri erau acuzați de spionaj „în favoarea anglo-americanilor” și de „complot pentru răsturnarea puterii populare”.

Rezistența armată anticomunistă se referă la grupurile organizate anticomuniste care au activat în special în zonele muntoase și împădurite, acolo unde se puteau ascunde și apăra de trupele Securității. Membrii acestor grupuri mai sunt numiți și **partizani** și au acționat în toate zonele României: Grupurile „Haiducii Muscelului” (zona Muscel, jud. Argeș), Ion Uță (Banat), Ioan Carlaonț (Oltenia), Gogu Puiu (Dobrogea), Teodor Șuşman, Nicolae Pop și Nicolae Dabija (toate din Munții Apuseni) ș.a. Pe lângă membrii propriu-ziși ai grupurilor, care se situau în afara legii, în raport cu regimul comunist, au mai existat și **persoanele de sprijin**, care îi ajutau pe ascuns cu alimente, haine, informații, în general rude, prieteni sau vecini. Securitatea a arestat mii de oameni, care au avut legături cu grupurile de rezistență.

Contestare și opoziție Au existat două modalități de reacție la abuzurile regimului comunist: 1. opoziția/ contestarea *deschisă* (publică). Exemple: Mișcarea pentru Drepturile Omului, inițiată de scriitorul Paul Goma – iarna-primăvara anului 1977 (respectarea drepturilor și libertăților înscrise în constituție, grav încălcate de regimul Ceaușescu); Greva minerilor din Valea Jiului – august 1977 (condiții salariale, de viață și de muncă mai bune); Revolta muncitorilor de la uzina „Steagul Roșu” din Brașov – noiembrie 1987 (împotriva tăierilor salariale și înfometării din a doua jumătate a anilor 1980); 2. și opoziția/ contestarea *subversivă* (manifeste, scrisori și inscripționări anonime), în general individuală. Exemple: profesoara Doina Cornea – care în anii 1980 a trimis zeci de proteste la Radio Europa Liberă, a realizat primul **samizdat** cunoscut în România și s-a solidarizat cu muncitorii de la Brașov în 1987, inginerul Radu Filipescu – între 1982–1983 a distribuit mii de manifeste anonime prin care chema românii la revoltă împotriva regimului (arestat în 1983, eliberat în 1986), pr. Gheorghe Calciu, matematicianul Mihai Botez, scriitorul Dan Petrescu, poetul Dorin Tudoran ș.a.

Ultima formă de rezistență a fost Revoluția anticomunistă care a început la Timișoara, la 16 decembrie 1989, și s-a extins în toată țara, finalizată cu peste 1 000 de morți și mii de răniți.

CITIȚI CU ATENȚIE

„Destinderea din anii '70 a părut inițial să fie favorabilă românilor, s-au mai deschis frontierele, s-a trăit mai bine, regimul politicesc s-a atenuat, legăturile cu apusul s-au intensificat, cultura a dat semne de revigorare, după stalinismul anilor '50 era o schimbare binevenită, era speranța.

Dar apoi, foarte repede, sprijinul Occidentului a consolidat, în loc de a limita, regimul cultului personalității, iar acesta, necompetent, a ruinat țara în ciuda creditelor primite, a întrerupt comunicările cu Apusul, în ciuda ușilor ținute deschise.”

(Vlad Georgescu, *România anilor '80*)

• Menționați o dificultate/un avantaj pentru fiecare etapă menționată de autor.

LUCRU ÎN ECHIPE

Pornind de la sursele A și B, lucrați în perechi. Un coleg explică, în cel mult 12 rânduri, viața unui român din perioada regimului comunist, iar celălalt coleg explică viața unui român din prezent. La final comparați prezentările și extrageți o concluzie. Concluzia va fi expusă în fața clasei și pe pagina de socializare a clasei.

Afiș dintr-un magazin alimentar din București, anii 1980.

foto
Dinu
Lăzăruț

Fenomenul social al „cozilor”. Când vedeau o coadă pe stradă, oamenii întrebau „Ce se da aici?” Anii 1980.

foto
Dinu
Lăzăruț

STUDIU DE CAZ

Viața cotidiană în perioada regimului comunist

Sursa: Fototeca on-line a comunismului românesc, cota: 109/1977

Perioada 1948–1965 a fost caracterizată de lipsurile specifice terminării războiului și de restricțiile și rechizițiile pentru plata datoriilor de război. Atât alimentele de bază, cât și produse ca materialele pentru haine sau lemne pentru foc au fost distribuite pe bază de cartele. În mediul rural viața era și mai grea din cauza *cotelor obligatorii* la care erau supuși țăranii, nevoiți să dea statului între 20 și 60% din ceea ce produceau în gospodăriile lor,ducând astfel la sărăcirea și înfometarea acestora.

Pe fondul procesului colectivizării agriculturii, țăranii rămași fără pământ au fost nevoiți să migreze către zonele industrializate, pentru a-și câștiga existența. Lipsa de locuințe din mediul urban a fost remediată prin închirierea de către stat a caselor naționalizate și, ulterior, prin construcția de blocuri, aflate în administrarea diverselor întreprinderi. În noaptea de 31 decembrie 1956 spre 1 ianuarie 1957 a fost transmisă prima emisiune de televiziune din România. Cu timpul a devenit una dintre modalitățile de petrecere a timpului liber, într-o societate atât de controlată politic.

Perioada 1965–1989 cunoaște două subperioade: 1965–1977, considerată de specialiști una a destinderii, marcată de o mai mare deschidere a afacerilor cu statele occidentale. Deschiderea uzinei „Dacia” de la Pitești în 1966, de exemplu, dezvoltarea industriei alimentare și a celei ușoare au dus la creșterea locurilor de muncă și la diversificarea vieții, implicit a modernizării vieții cotidiene, prin achiziția de mașini și aparate electrice de uz casnic. Nevoia de petrecere a timpului liber a dezvoltat interesul autorităților pentru turism, în special pentru cel intern. Proiecte precum Transfăgărășanul sau stațiunile de pe litoralul Mării Negre atrăgeau turiști români și străini. A doua parte, 1977–1989, este marcată de noile măsuri ideologice adoptate de regimul comunist. Cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu a invadat toate domeniile, pe fondul revenirii la un control strict al societății. În aceste manifestări au fost implicați masiv elevii, ca **pioneri** și **uteciști**. Planurile **megalomane** ale **dictatorului** au consumat toate resursele interne, astfel încât guvernul a contractat mari împrumuturi externe, pentru plata cărora populația a plătit prin înfometare și frig, după introducerea cartelelor alimentare în 1984 și **raționalizarea** consumului de carburant și electricitate. În ultimii ani ai regimului comunist, televiziunea națională transmitea numai două ore pe zi, aproape în întregime emisiuni dedicate lui Ceaușescu.

Cele mai insuportabile fenomene din acei ani au fost *Cei trei F: frigul* din case, *foamea* și *frica* de Securitate. *Statul la coadă* pentru aproape orice, în vederea aprovizionării de **subzistență**, s-a transformat într-o ocupație corespunzătoare. Ascultarea postului de radio occidental *Europa Liberă* a devenit o preocupare obișnuită a românilor, deși era interzisă oficial.

A Articol de propagandă, „Scinteia”, 30 aprilie 1982.

1. Precizați ce se sărbătorea la 1 Mai.
2. Dezbateți în clasă titlul articolului.

B „Amestecul direct în treburile țării noastre, presiunile politice și economice, exercitate de imperialiștii americani și englezi [...] se sprijineau în țară pe stâlpul reacțiunii, regele, și pe partidele istorice.”

(Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944–1947*)

C „Pentru că trebuie să fim pe deplin conștienți că, dacă nu am fi înfăptuit industrializarea și dezvoltarea socialistă a agriculturii, dacă nu am fi așezat la baza acestor mărețe realizări cele mai noi cuceriri ale științei, învățământului și culturii, ale cunoașterii umane în general, poporul nostru ar fi rămas în vechea stare de înapoiere. A trebuit să facem eforturi, dar aceste eforturi au constituit singura cale pentru înălțarea României la situația de astăzi.”

(Nicolae Ceaușescu, 29 martie 1985)

1. Pornind de la cele învățate, ce credeți că transmite sursa B prin „imperialiști” și „stâlpul reacțiunii”?
2. Identificați și analizați elementele de manipulare din sursa C. Expuneți analiza într-un text de 10 rânduri.
3. Comparați realitatea românească în comunism cu realitatea dintr-un stat democratic occidental din aceeași perioadă. Folosiți și surse de informare on-line.

STUDIU DE CAZ

Manipulare și propagandă. Omul Nou. Consecințe

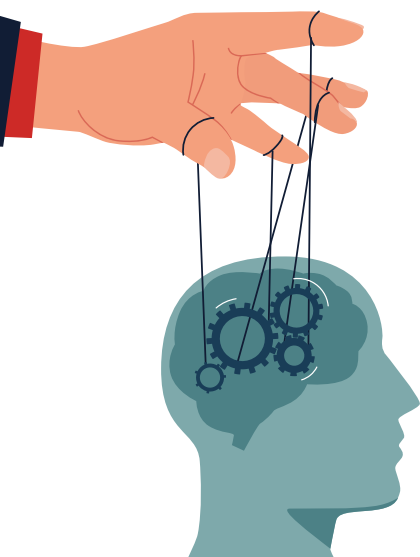
Manipulare și propagandă După 23 august 1944, propaganda și manipularea au jucat un rol esențial în obținerea și consolidarea puterii partidului comunist. Propaganda a avut două mari direcții: compromiterea vechilor partide politice, „retrograde” sau „fasciste”, și preluarea puterii în numele democrației. În perioada Ceaușescu, propaganda oficială vorbea despre *construirea societății socialiste multilaterale dezvoltate*.

Propaganda comunistă a acționat pe fondul desființării opoziției politice, instaurării cenzurii, arestării și condamnării tuturor celor care criticau regimul sau făceau parte din vechiul regim. Unul dintre cele mai celebre cazuri de manipulare a opiniei publice interne și internaționale a fost *Înscenarea de la Tămădău*, din iulie 1947, când un grup de lideri țărăniști a fost arestat, după ce li se oferise ocazia de a părăsi România. A urmat un proces răsunător, al cărui scop era să justifice desființarea PNT și să-i compromită pe liderii săi, așa încât să nu mai fie simpatizați de populație.

Mitingurile organizate de partid au rămas o formă de mobilizare, la care muncitorii și intelectualii angajați în diverse instituții participau obligatoriu de zile ca: 23 August, 1 Mai sau de zilele aniversare ale dictatorilor. După 1965, pe lângă presa scrisă și radio, cel mai eficient mijloc de manipulare a devenit Televiziunea română.

Omul nou a fost un alt obiectiv ideologic al regimului comunist, după model sovietic, o piesă din construcția comunismului, în care trebuia să funcționeze fără să gândească singur. O încercare de a crea **prototipul omului nou** a fost „experimentul Pitești”, prin care s-a încercat ștergerea memoriei și a identității studenților supuși torturii și transformarea lor în instrumente care să răspundă și să acționeze numai la comenzile ideologice. Prin sovietizarea culturii, învățământului etc. s-a urmărit același lucru, la scară națională. Cuvintele-cheie ale transformării „vechiului om” în „om nou” au fost: teroare, cenzură, control.

Consecințe Unele dintre cele mai drastice consecințe ale propagandei și manipulării au fost instalarea fricii generalizate și a **conformismului**. După valurile de arestări și execuții din perioada 1947–1964, românii au încetat, cu rare excepții, să aibă opinii diferite de ale propagandei oficiale ori să se revolte, au devenit duplicitari: una gândeau între pereții casei, altfel se comportau în public. **Limba de lemn**, care a fost „vehiculul” discursului comunist, s-a instalat treptat și în mințile românilor, prin expresii care nu mai lăsau loc de gândire critică, individuală. Pe clădirile întreprinderilor erau scrise lozinci mobilizatoare precum *Partidul-Ceaușescu-România!* S-a creat impresia că Partidul și Securitatea – instrumentul său represiv – sunt peste tot și supraveghează neîncetat.

STUDIU DE CAZ

Epoca Nicolae Ceaușescu

1965–1977 Prima perioadă a „Epocii” Nicolae Ceaușescu a fost marcată de încercarea de distanțare de perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej. Au fost luate o serie de măsuri, precum: reabilitarea politică și juridică a fostului ministru de justiție comunist Lucrețiu Pătrășcanu, condamnat și executat în 1954, permisiunea de reluare a studiilor pentru studenții care fuseseră închiși până în 1964, deschidere față de statele occidentale, prin relații politice și comerciale, România fiind primul stat din blocul sovietic care a stabilit relații diplomatice la rang de ambasadă cu Republica Federală Germană, în 1967. Jocul politic al lui Ceaușescu a avut efecte pozitive la început, culminând la 21 august 1968, când a ținut un discurs împotriva invadării Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia, din care făcea parte și România. Capitalul de simpatie câștigat atunci de Ceaușescu, perceput ca un disident contra Moscovei, a fost pierdut treptat.

1977–1989. „Epoca de aur” Expresia a fost folosită în anii 1980 de propaganda oficială pentru a desemna intervalul în care la conducerea PCR și a României s-a aflat Nicolae Ceaușescu. Dacă în politica externă „independența” față de Moscova a lui Ceaușescu era apreciată de statele occidentale, aflate în competiție cu URSS, pe plan intern situația a devenit tot mai insuportabilă, după 1971. Colectivizarea agriculturii, forțarea industrializării, planurile megalomane au dus la criză economică. Împrumuturile externe au ajuns să fie plătite prin limitarea importurilor și creșterea exporturilor, așa încât România exporta cea mai mare parte a producției interne, pentru a plăti datoriile. Raționalizarea progresivă a consumului de electricitate și gaze naturale, înregistrarea mașinilor de scris și a aparatelor de multiplicat pentru a putea afla autorii manifestelor anticeaușiste, sistematizarea urbană și rurală, reintroducerea cartelelor alimentare, efectele decretului pentru planificare familială, care a crescut numărul mamelor decedate și al copiilor din orfeline etc., i-au adus pe români în ultimii ani 1980 într-o situație drastică. La 15 noiembrie 1987, muncitorii din Brașov au strigat „Vrem mâncare și căldură!”, „Vrem pâine fără cartelă!”. În 1989, la Timișoara, s-a strigat „Jos Ceaușescu!”, „Jos comunismul!”

D „Adeseori, achiziționarea produselor «pe cartelă» era un proces extrem de anevoios, cetățenii fiind nevoiți să stea ore în șir la cozi pentru a obține bunuri care, teoretic, le erau garantate de către autorități prin cartele. Chestiunea era și mai dramatică – și degradantă – în cazul locuitorilor din mediul rural (și mai ales în cazul țăranilor cooperatori) care se confruntau cu și mai mari dificultăți decât orășenii în a-și procura ulei, zahăr sau chiar pâine.”

(Raport final, 2006)

● Pornind de la sursele D și E, descrieți modul de viață în comunism. Folosiți informațiile acumulate și discutați cu părinții și bunicii voștri.

- **1965** Constituția RSR
- **1966** Decretul nr. 770 instituie controlul statului asupra natalității
- **1967** N. Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat
- **1974** N. Ceaușescu, președinte al RSR
- **1987 15 noiembrie** Revolta muncitorilor de la Brașov

21 august 1968, „discursul din balcon”.
Sursa: fototeca on-line a comunismului românesc,
cota 198/1968.

E „Din ianuarie 1982 s-a început limitarea distribuirii energiei electrice către populație; până la căderea regimului comunist în 1989, livrarea curentului electric către populație se oprea de câteva ori pe zi, fără niciun program ori logică aparente și fără anunțarea prealabilă a consumatorilor casnici. Simultan, cetățenii erau îndemnați să economisească energia electrică prin scoaterea din funcțiune pe timpul iernii a frigiderelor, prin neutilizarea mașinilor de spălat și a altor bunuri electrocasnice sau prin nefolosirea ascensoarelor.”

(Raport final, 2006)

DEZBATERE

Economisirea energiei electrice

1. Formați trei grupe; fiecare va elabora un tabel cu două coloane, PRO și CONTRA.
2. Treceți în fiecare coloană argumentele și contraargumentele.
3. Fiecare grupă alege un lider care va prezenta în fața clasei rezultatele analizei de grup.
4. Dezbateți rezultatele obținute de fiecare grup.
5. Treceți concluziile într-o fișă de portofoliu.

PROIECT

Realizați un proiect de istorie orală.

1. Stabiliți tema și un ghid de interviu; 2. Identificați foști elevi din „Epoca de aur”; 3. Prezentați rezultatul proiectului în fața clasei.

PROIECT:

SUGESTII PENTRU REALIZAREA

Documentare pentru realizarea proiectului:

Drepturile omului, între propagandă și realitate

Caracteristicile lumii urbane

- Creștere demografică impulsionată de industrializare, iar după 1966 de Decretul 770 „pentru reglementarea întreruperii cursului sarcinii”.
- Creșterea numărului de locuințe prin construirea de blocuri; construirea de școli, spitale; dezvoltarea rețelei de transport în comun etc.
- Impunerea expresiei „viața în cutia de chibrituri” a fost cauzată de arhitectura strict funcțională și de culoarea gri a blocurilor de locuințe, de senzația de înghesuială și de lipsă de intimitate, care au proiectat asupra orașelor industriale un peisaj dezolant.
- În acest context, copiii care locuiau la bloc au fost numiți „generația cu cheia la gât”, deoarece în absența părinților aflați la muncă mergeau la școală și se întorceau acasă singuri.
- Criza alimentară din a doua parte a anilor 1980, care a impus psihoza „cozii” pentru procurarea alimentelor de bază.

Caracteristicile lumii rurale

- Colectivizarea agriculturii a avut două efecte majore: a. transformarea țăranului din proprietar de pământ în lucrător cooperativist (pentru cei mai înstăriți, cu pământ mai mult, care aveau animale multe și utilaje agricole, regimul comunist a aplicat expresia „chiaburi”) și în lucrător industrial; b. distrugerea tradițiilor și moravurilor țărănești.
- Apariția blocurilor de locuințe în multe localități rurale, ca parte a planului de sistematizare, pentru transformarea satelor în centre agroindustriale.
- Ștergerea identității țărănești prin mutarea unora dintre ei la bloc, intenția regimului fiind de a câștiga teren pentru extinderea agriculturii prin demolarea caselor acestora.
- Criza forței de muncă în agricultură a fost suplinită cu elevi și studenți, luați de la orele de studiu și duși în „practică agricolă”, în condiții de arșiță sau frig și umezeală, dar și cu militari în termen.

Opération Villages roumains
(Operațiunea satele românești)

Asociație fondată în 1988 la Bruxelles, Belgia, ca răspuns la politica distructivă a regimului Ceaușescu prin programul de „sistematizare a teritoriului”. Demolarea clădirilor tradiționale și de patrimoniu a atras atenția opiniei publice internaționale.

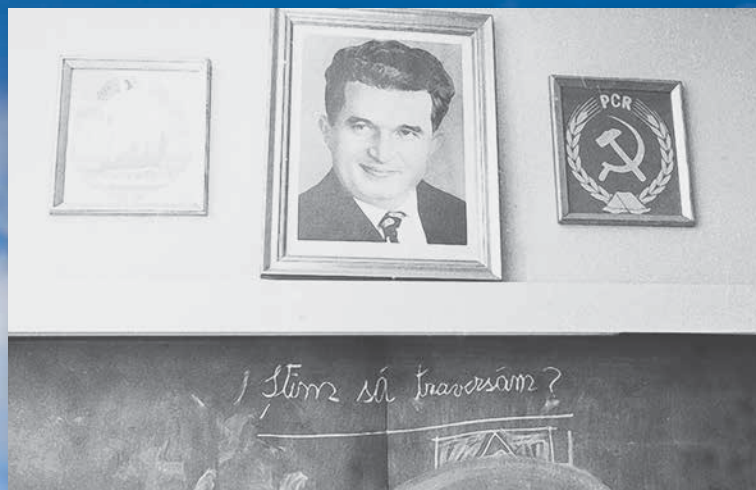
Opération Villages roumains rămâne unul dintre cele mai relevante modele de solidaritate europeană, împotriva proiectului comunist românesc de a distruge satele și viața rurală din România.

Deoarece belgienii nu știau despre ce sate este vorba, au decis să le adopte pe toate, pentru a le proteja de planul de a fi demolate. Fiecare comună belgiană care adopta un sat românesc devenea astfel garantul existenței în continuare a acestui sat.

În decembrie 1989, 2 200 de comune occidentale erau participante la „Operațiunea satele românești”, adică aproximativ 30 de milioane de cetățeni europeni se implicaseră.

Sursa: iicemer.ro

Sală de clasă din anii 1980.

FIȘĂ DE DOCUMENTARE

Urmăriți unul dintre filmele *Liceenii*, *Toamna Bobocilor*, *Buletin de București*. Realizați fișe pentru filmele vizionate, urmărind câteva criterii:

1. Activitatea unui elev din perioada regimului comunist.
2. Repartizarea tinerilor absolvenți de facultate și viața la sat.
3. Migrația tinerilor spre marile orașe, în special București.

Organizați-vă în grupuri de 4–6 elevi și realizați un teatru-forum pe baza fișelor de documentare.

UNUI POSTER: „COPIILĂRIA MEA”

A „Casa Poporului”, actuala clădire a Parlamentului României.

Pentru construirea ei regimul Ceaușescu a demolat peste 7 km² dintr-o veche zonă centrală a Capitalei (Cartierul Uranus), în care se aflau: Mănăstirea Văcărești, Spitalul Brâncovenesc, Arhivele Naționale și Stadionul Republicii, și a mutat din casele lor cca 40 000 de oameni. Cutremurul din 1977 a oferit lui Nicolae Ceaușescu pretextul să își pună în aplicare proiectul de sistematizare a capitalei și a tuturor orașelor. Așa cum voia să controleze tot ce se întâmpla în societate, el voia să controleze și felul în care arătau orașele și satele. Au fost demolate sate, cartiere întregi și clădiri de patrimoniu din oraș, multe biserici.

foto Dinu Lazăr

Astfel de îndemnuri publice erau frecvente în România comunistă, atât în orașe, cât și în sate.

B

Locuitorii din cartierul Uranus, mutați noaptea din casele lor, care urmau să fie demolate, cca 1982. Foto: Dinu Lazăr.

C Drama începe atunci când demolarea devine instrument de aplicare a unei politici urbane ilogice și puse în slujba unei idei – fie greșită tehnic și social, fie a unei gândiri megalomane, ce ignoră interesul cetățenilor și chiar le primejduiește modul de trai și calitatea vieții.”

(arh. Alexandru Budișteanu, *Între istorie și judecata posterității*)

• Ținând cont de cele învățate și de sursele A, B și C, explicați în 10 rânduri ce înțelegeți prin expresia subliniată în sursa C.

ANALIZĂȚI

D „Se împlinesc 20 de ani de la eliberarea patriei noastre de sub jugul fascist. În acești ani, Republica Populară Română a cunoscut prefaceri revoluționare și înfăptuiri mărețe. [...] Realizările obținute în dezvoltarea economiei au permis desfășurarea unei multilaterale revoluții culturale. A fost reorganizat și dezvoltat învățământul de toate gradele; se dezvoltă științele, literatura și artele, iar activitatea din instituțiile de cultură se îmbogățește, se desăvârșește.”

(acad. Ilie Murgulescu, *Douăzeci de ani de dezvoltare a științelor în România*, 1964)

FIȘĂ DE LECTURĂ

Identificați în sursa D elementele de propagandă și transcrieți-le pe o fișă, folosindu-vă de jurnalul cu dublă intrare.

1. Împărțiți în două o pagină, pe o coloană transcrieți elementele de propagandă identificate, iar pe coloana a doua notați de ce ați ales acel element, ce impresie v-a lăsat, dacă a contrazis informațiile pe care le aveau etc.

2. Adăugați fișa la portofoliu.

Pași pentru realizarea posterului:

1. Citiți cu atenție informațiile de la paginile 104–105; scrieți în caiet principalele idei.

2. Urmăriți aceste idei în comparație cu viața familiei voastre.

3. Sugestie: Comparați modul în care erau respectate drepturile omului și ale copilului în regimul comunist și în zilele noastre.

4. Realizați un poster, în format electronic sau pe hârtie, care să reflecte ideile voastre. Folosiți imagini, texte, informații din filme, artă etc.

LECȚIA 5

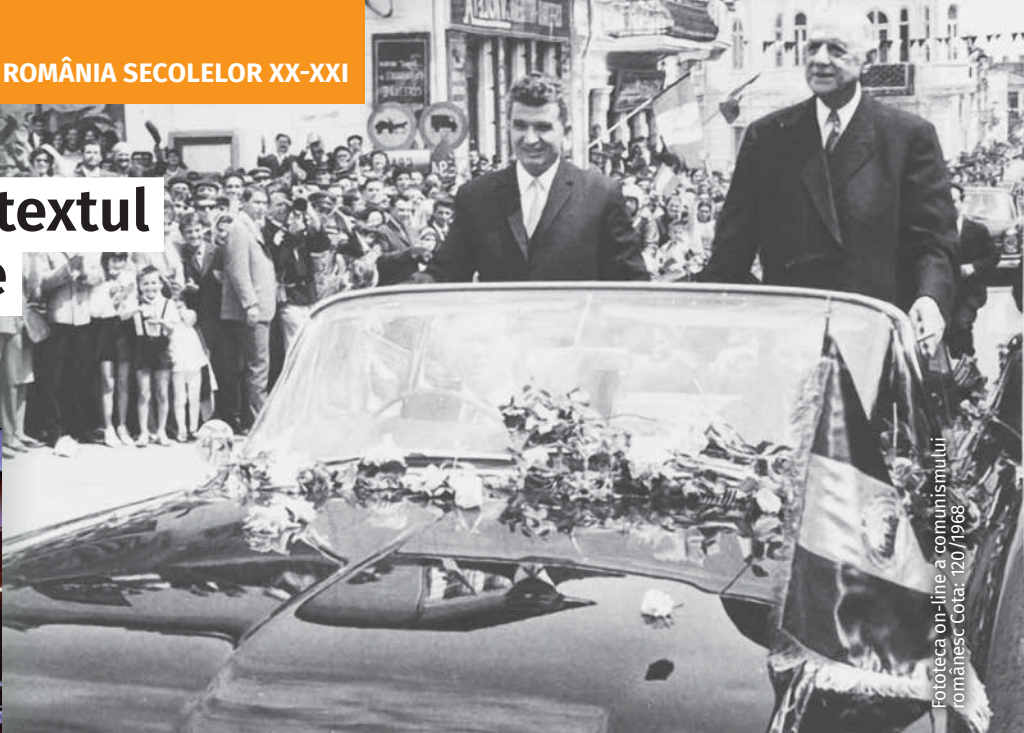
România în contextul Războiului Rece

CONFERINȚA DE LA IALTA

(4–11 februarie 1945)

Winston Churchill (prim-ministru, Marea Britanie), F.D. Roosevelt (președintele SUA) și I.V. Stalin (conducătorul URSS), artizanii împărțirii lumii în sfere de influență după Al Doilea Război Mondial. În conferința de la Moscova, din 9 octombrie 1944, pe baza unui „acord de procentaj” între Churchill și Stalin, România urma să intre în sfera de influență sovietică, în proporție de 90%, ceea ce s-a și întâmplat.

Fototecă on-line a comunismului românesc Cota: 120/1968

Războiul Rece (1947–1991) se referă la o perioadă istorică de tensiuni politice și conflicte ideologice apărute ca urmare a împărțirii sferelor de influență după terminarea celui de Al Doilea Război Mondial. Deși nu s-a purtat cu armele războiului clasic, acesta s-a desfășurat peste patru decenii, până la căderea regimurilor comuniste din Europa, între Blocul Răsăritean/Sovietic, constituit din URSS și aliații ei ideologici, și Blocul Occidental/Apusean, constituit din SUA și aliați, care erau în special statele apusene democratice.

La nivel politic și militar, cele două blocuri erau reprezentate de Tratatul de la Varșovia – Blocul Răsăritean, care a fost răspunsul la înființarea NATO – Tratatul Atlanticului de Nord al Blocului Apusean. Războiul Rece a implicat zone și state din toată lumea, în funcție de modul în care acestea se raportau la unul dintre Blocuri, prin interese locale sau zonale.

Regimurile nedemocratice și cele democratice au fost în competiție și la nivel economic. Blocul Apusean a constituit o alianță europeană, care s-a numit mai târziu Uniunea Europeană, iar Blocul Răsăritean a instituit CAER – Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, ca răspuns la Planul Marshall – un program american de ajutorare a țărilor europene afectate de război, pe care statele din Blocul Sovietic l-au refuzat, la ordinul Moscovei.

Poziția României în timpul Războiului Rece a ilustrat, mai ales în prima perioadă, ascultarea de către regimul de la București a directivelor primite de la Moscova. În 1956, regimul Gheorghiu-Dej a ajutat URSS să înăbușe revolta anticomunistă din Ungaria. Doi ani mai târziu, sovieticii au considerat că regimul comunist din România este suficient de consolidat, încât și-au retras trupele de ocupație. Cu toate acestea, prin „Declarația din aprilie” 1964 Gheorghiu-Dej încerca să își întărească poziția internă formulând afirmații de independență față de URSS: „construirea noii societăți este opera poporului din țara respectivă”, „elaborarea, alegerea sau schimbarea formelor și metodelor construcției socialiste constituie un atribut al fiecărui partid marxist-leninist, un drept suveran al fiecărui stat socialist”. Astfel de afirmații atrăgeau totodată și atenția concurentului ideologic – Blocul Apusean.

Cel mai răsunător act de nesupunere a fost discursul de condamnare a invadării Cehoslovaciei de trupele Tratatului de la Varșovia, rostit de Ceaușescu la 21 august 1968. Astfel, România a obținut un capital de simpatie care i-a determinat pe americani să îi acorde Clauza națiunii celei mai favorizate în 1975, aducând beneficii economice și tehnologice reale țării, dar pe care o va pierde în 1988 din cauza încălcării drepturilor omului.

CRONOLOGIE

- **5 martie 1946** discursul lui W. Churchill la Fulton, Cortina de Fier
- **1947** deciziile care au determinat instalarea **Războiului Rece: Doctrina Truman** (asistență militară și economică acordată Turciei și Greciei de către SUA pentru a limita expansiunea comunismului); **Planul Marshall** (ajutor financiar acordat de SUA statelor europene pentru refacere economică după război, ajutor refuzat de statele din sfera de influență a Moscovei)
- **1955** România admisă în ONU; Tratatul de la Varșovia
- **1956 octombrie–noiembrie** revolta de la Budapesta
- **1958** retragerea armatei sovietice din România
- **1968 mai** vizita președintelui Franței, Charles de Gaulle • **21 august** discursul lui Ceaușescu de condamnare a intervenției în Cehoslovacia
- **1969** vizita președintelui SUA, Richard Nixon
- **1975** România obține Clauza națiunii celei mai favorizate de la SUA

Mișcarea pentru drepturile omului din 1977, inițiată de scriitorul opozant Paul Goma, a arătat lumii democratice diferența reală dintre regimul represiv aplicat românilor și imaginea externă a acestui regim.

APLICAȚII

Europa, 1957–1990.

B „De la Stettin la Marea Baltică. de la Trieste la Marea Adriatică, s-a pogrât o Cortină de Fier asupra continentului. În spatele ei au rămas toate capitalele din vechile state ale Europei Centrale și de Est: Varșovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, Belgrad, București și Sofia.”

(Discursul lui Winston Churchill, Fulton – Missouri, 5 martie 1946)

1. Identificați, pe baza surselor A și B, statele membre ale celor două blocuri politico-militare.

2. Dezbateți asupra alternativelor de politică externă pentru România.

3. Folosind surse de informare on-line, scrieți în 8–10 rânduri ce înțelegeți prin Clauza națiunii celei mai favorizate. Folosiți și termenii istorici: *comerț internațional, libertăți, drepturi, nediscriminare*.

4. Pornind de la sursa A și folosind surse on-line, descoperiți țările fostului Tratat de la Varșovia care au devenit după 1990 membre ale NATO.

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

C Evenimente conflictuale între cele două Blocuri, 1948–1989.

1948–1949	Blocada Berlinului: URSS a blocat accesul rutier și feroviar în Berlin de Vest
1950–1953	Războiul din Coreea: între Coreea de Sud – aliat Națiunile Unite și Coreea de Nord – aliați China, URSS
1956	Criza Suezului: declanșată de intenția egiptenilor de a naționaliza Canalul Suez
1959–1975	Războiul din Vietnam: între Vietnamul de Nord – China, URSS/ Vietnamul de Sud – SUA
1961	Criza Berlinului: este construit Zidul Berlinului, care desparte Germania liberă de Germania comunizată
1962	Criza rachetelor nucleare sovietice din Cuba: Războiul Rece a fost aproape de a deveni unul nuclear, un Al Treilea Război Mondial
1979–1988/1989	Războiul afgano-sovietic: Partidul Popular Democrat din Afganistan – URSS/rebelii islamisti – SUA, Arabia Saudită, Pakistan

„Unchiul Sam” și URS(S)-ul: reprezentarea grafică a Războiului Rece.

D „Statele participante vor respecta drepturile omului și libertățile fundamentale, inclusiv libertatea de gândire, conștiință, religie sau de convingere pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.

Ele vor promova și încuraja exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților civile, politice, economice, sociale, culturale și altele care decurg toate din demnitatea inerentă persoanei umane și sunt esențiale pentru liberă și deplină dezvoltare.”

(Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, Helsinki, 1 august 1975)

1. Menționați drepturile și libertățile cetățenești recunoscute în document.

2. Alcătuiți o listă cu drepturile omului pe baza aplicațiilor de la disciplina Educație socială.

LECȚIA 6

Regimul politic democratic din 1989 până azi

Ion Iliescu (n. 1930)
Inginer, membru al PCR, a ocupat mai multe funcții de conducere. La 22 decembrie 1989, a înființat FSN și a condus România până la alegerile din 20 mai 1990. A fost ales președinte în 1990, 1992 și 2000.

Emil Constantinescu (n. 1939) Profesor de geologie și rector al Universității București. A devenit președintele Convenției Democratice din România și a câștigat alegerile prezidențiale din 1996.

Traian Băsescu (n. 1951) Comandant de navă în flota comercială. După 1989, deputat și ministru, primar general al Bucureștiului, 2000–2004; ales de două ori președinte al României, 2004–2014; suspendat de două ori, în 2007 și 2012.

Klaus Werner Iohannis (n. 1959) Profesor de fizică. Primar al Sibiuului, 2000–2014. Ales de două ori președinte al României: 2014–2025, ultimul mandat fiind prelungit în urma anulării primului tur al alegerilor prezidențiale din 2024.

Nicușor Dan (n. 1969) Matematician și activist civic, fondator al Asociației Salvați Bucureștiul și al partidului Uniunea Salvați România (USR), primar al Capitalei cu două mandate (2020–2024, 2024–2025), al doilea întrerupt de alegerea în funcția de președinte al României (18 mai 2025).

foto Dinu Lazăr

Revoluția din 1989 În 16 decembrie 1989 a izbucnit revoluția în Timișoara. Autoritățile comuniste au folosit forța armată, și au fost împușcați mulți oameni. Evenimentele tragice din București, cu mulți morți și răniți, s-au încheiat cu zvonurile despre teroriștii care ar fi acționat din afara țării și cu începutul unei noi forme de organizare politică.

Noua organizare politică În acest context s-a format Frontul Salvării Naționale – FSN, apoi Consiliul Provizoriu de Uniune Națională – CPUN (9 februarie–20 mai 1990), ambele conduse de Ion Iliescu. Printre primele măsuri luate de guvernul provizoriu se numără desființarea sistemului politic bazat pe partidul unic și organizarea alegerilor libere. Ion Iliescu și FSN au câștigat primele alegeri prezidențiale și legislative de după căderea comunismului, la 20 mai 1990.

Societatea civilă După decenii de dictatură, societatea civilă a început să se organizeze odată cu reînființarea partidelor politice istorice PNL și PNT și cu vocea tot mai prezentă în spațiul public a unor opozanți și intelectuali, precum Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Andrei Pleșu, sau a unor oameni politici care luptaseră în exil pentru eliberarea României, precum Ion Rațiu, vicepreședinte al PNT, devenit PNTCD – Partidul Național Țărănesc Creștin-Democrat. La 31 decembrie 1989 s-a înființat Grupul pentru Dialog Social, o asociație neafiliată politic, al cărei scop anunțat a fost „să apere și să promoveze valorile democrației, libertățile și drepturile omului”.

Viața politică după 1992 Adoptarea Constituției a determinat organizarea de alegeri prezidențiale și parlamentare în anul 1992, câștigate tot de Ion Iliescu și FSN, devenit ulterior Frontul Democrat al Salvării Naționale – FDSN, astăzi PSD. Perioada a fost caracterizată de scandaluri de corupție: vânzarea flotei, contrabanda cu diverse produse, creșterea șomajului și devalorizarea leului etc. Alegerile din 1996 au înregistrat prima alternare la guvernare, fiind ales președinte Emil Constantinescu, iar alegerile parlamentare au fost câștigate de Convenția Democrată Română – CDR, o alianță de dreapta. Anul 2000 a marcat revenirea social-democraților și a lui Ion Iliescu la putere. După modificarea Constituției s-a introdus mandatul de 5 ani pentru președinte. Primul beneficiar a fost Traian Băsescu, din partea Partidului Democrat, în 2004, cu al doilea mandat în 2009, urmat de Klaus Iohannis, din partea PNL, în 2014 și 2019.

În timp ce Timișoara devenea primul oraș din România liber de comunism, revoluția s-a extins și în alte orașe ale țării, culminând cu fuga, la 22 decembrie, a lui Nicolae Ceaușescu și a soției acestuia, care au fost arestați, condamnați sumar și executați la Târgoviște.

APLICAȚII

A „1. Abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ.

2. Organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie.

3. Separarea puterilor legislativă, executivă și judecătorească în stat și alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unul sau, cel mult, două mandate. Nimeni nu mai poate pretinde puterea pe viață.

Consiliul Frontului Salvării Naționale propune ca țara să se numească pe viitor România.

Un comitet de redactare a noii Constituții va începe să funcționeze imediat.

4. Restructurarea întregii economii naționale pe baza criteriilor rentabilității și eficienței. Eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată și promovarea liberei inițiative și a competenței în conducerea tuturor sectoarelor economice.

5. Restructurarea agriculturii și sprijinirea micii proprietăți țărănești. Oprirea distrugerii satelor.”

(Comunicatul în 10 puncte al Consiliului Frontului Salvării Naționale, 22 decembrie 1989)

1. Menționați elementele prin care se impune regimul democratic.

2. Desfășurați o activitate pe perechi, în care susțineți sau combateți cu argumente punctele din sursa A.

Fenomenul „Piața Universității”. Mineriada Bucureștenii au manifestat neîntrerupt din 22 aprilie până în 13/14 iunie 1990 în Piața Universității, pe care au declarat-o „Zonă liberă de neo-comunism” sau „Km 0 al libertății”. Apelativul „golani” folosit de puterea politică a dat numele „Golaniada”, cu care s-au solidarizat personalități ale exilului. Ei au cerut, între altele, punerea în aplicare a punctului 8 al Proclamației de la Timișoara. Guvernul a intervenit cu forțele de ordine și cu minierii aduși din Valea Jiului în noaptea de 13 spre 14 iunie 1990, care au terorizat civili, au bătut studenți și profesori în clădirea Universității, au distrus sedii ale partidelor de opoziție etc. Au fost împușcați, bătuți și grav răniți peste 700 de oameni, între care câțiva morți. Mineriada rămâne un moment de criză majoră a tranziției românești la democrație.

Coloană de mineri în București, iunie 1990. Foto: Dinu Lazăr

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

B „Propunem ca legea electorală să interzică pentru primele trei legislaturi consecutive dreptul la candidatură, pe orice listă, al foștilor activiști comuniști și al foștilor ofițeri de Securitate. Prezența lor în viața politică a țării este principala sursă a tensiunilor și suspiciunilor care frământă astăzi societatea românească. [...] în legea electorală să se treacă un paragraf special care să interzică foștilor activiști comuniști candidatura la funcția de președinte al țării. Președintele României trebuie să fie unul dintre simbolurile despărțirii noastre de comunism.”

(Punctul 8 al Proclamației de la Timișoara, 11 martie 1990)

PORTOFOLIU

Pe baza sursei B și folosind surse alternative de informare, realizați o planșă intitulată: „Instaurarea regimului democratic din 1990: realizări și contestații”. Planșa va conține text istoric, ilustrații și bibliografie.

Stemele celor două camere ale Parlamentului României.

STUDIU DE CAZ Constituția României din 1991

CITIȚI ȘI RĂSPUNDEȚI

A „Art. 145 (1) Aderarea României la tratatele constitutive ale Uniunii Europene, în scopul transferării unor atribuții către instituțiile comunitare, precum și al exercitării în comun cu celelalte state membre a competențelor prevăzute în aceste tratate, se face prin lege adoptată în ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului, cu o majoritate de două treimi din numărul deputaților și senatorilor.

(2) Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare.”

(Constituția României, 2003)

1. Stabiliți, pe baza sursei A, raportul de colaborare dintre România și Uniunea Europeană.

2. Pornind de la sursa A, organizați o dezbatere pe tema „Reglementările europene au prioritate asupra dispozițiilor din legile statului român”.

Noul context politic determinat de Revoluția din 16–22 decembrie 1989, ruperea de instituțiile și politica regimului comunist impuneau o nouă lege fundamentală pentru România. Necesitatea elaborării unei noi Constituții a fost anunțată de *Comunicatul în 10 puncte al Consiliului Frontului Salvării Naționale*, în 22 decembrie 1989. Astfel, la 21 noiembrie 1991, Adunarea Constituantă a adoptat Constituția, iar la 8 decembrie a fost organizat un referendum. Statul de drept se bazează pe: suveranitatea poporului, separarea puterilor în stat, responsabilitate guvernamentală, drepturi și libertăți cetățenești. Parlamentul este unica autoritate legiuitoare a țării. Parlamentul este bicameral, format din Senat și Adunarea Deputaților. Președintele reprezintă statul român, e garantul independenței naționale, unității și integrității teritoriale. Mandatul președintelui era stabilit la patru ani, cu un număr maximum de două mandate. Guvernul conduce administrația publică, realizează politica internă și externă a țării.

Potrivit Constituției din 1991, forma de organizare a statului român este republica, suveranitatea națională aparține poporului român și se exercită prin organe reprezentative și prin referendum (art. 2). Sunt statuate drepturi precum: libera circulație (art. 25), inițiativa legislativă a electoratului (art. 73), votul universal, egal și direct, secret și liber exprimat (art. 59) pentru cetățenii cu vârsta de peste 18 ani. Constituția a fost modificată în 2003, datorită aderării României la NATO și la Uniunea Europeană. Principalele modificări au fost: durata mandatului președintelui de 5 ani, dreptul cetățenilor europeni de a alege și a fi aleși în România.

APLICAȚII

C „Articolul 1

(1) România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.

(2) Forma de guvernământ a statului este republica.

(3) România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.”

(Constituția României)

1. Identificați în sursa C forma de organizare a statului român.

2. Analizați Constituția României folosind și aplicațiile de la disciplina Educație socială.

3. Realizați un eseu de 15–20 de rânduri despre Constituția României. După ce îl susțineți în fața clasei, îl adăugați la dosarul personal.

4. Menționați câte o diferență între Constituția din 1991 și Constituțiile din 1923 și 1938.

Stema României, potrivit Constituției din 1991, modificată în 2003.

Stema Republicii Socialiste România, potrivit Constituției din 1965.

1. Pe baza cunoștințelor dobândite și a sursei B, stabiliți principala diferență dintre regimurile politice de până în 1989 și de după 1989.

2. Discutați în clasă despre simbolurile grafice ale celor două steme.

LECȚIA 7

Integrarea euro-atlantică a României

Integrarea în structurile NATO După 1989, cursul democratic al României a adus în atenția oamenilor politici și a societății civile integrarea în structurile democratice europene și nord-atlantice. În 1994, România a solicitat să fie admisă în NATO și a semnat Parteneriatul pentru Pace. Candidatura României a fost respinsă inițial, însă a fost nominalizată pentru următoarea extindere a Tratatului Atlanticului de Nord. După o serie de eforturi diplomatice, între care vizita președintelui american Bill Clinton la București, în iulie 1997, apoi a președintelui George Bush, în noiembrie 2002, România a fost acceptată în 2004. România se implică în operațiunile și misiunile NATO, armata României fiind o armată profesionistă cu un număr aproximativ de 74 000 militari. Serviciul militar obligatoriu este suspendat pe timp de pace. România are trupe în teatre de operații, precum cele din Irak. Pe teritoriul României sunt trupe aliate în localitățile Deveselu și Mihail Kogălniceanu. La Deveselu, jud. Olt, se află o bază NATO care găzduiește sistemul AEGIS ASHORE de apărare antirachetă, devenit operațional în 2016, fiind prima variantă terestră a sistemului naval antirachetă.

Politica externă a României are la bază apartenența la NATO și la UE, precum și Parteneriatul strategic cu SUA. NATO este principala sursă de garanție pentru securitatea României.

În aprilie 2008 România a găzduit Summit-ul NATO de la București. Prin participare și dimensiuni, este cel mai mare eveniment de politică externă organizat vreodată de România, la care au participat 26 de state membre, 23 de state partenere, reprezentanți ai organizațiilor internaționale și ai statelor contribuatoare la operațiunile NATO în Afganistan. A fost, deopotrivă, cel mai mare summit al NATO, prin participarea a 6 500 de oameni.

Integrarea europeană În 1993, România a semnat Acordul de asociere cu UE, intrat în vigoare din 1995. Cererea României de a deveni membră a fost acceptată în 1999, dar a aderat abia la 1 ianuarie 2007. Aderarea a presupus instituirea unui Mecanism de Cooperare și Verificare pentru justiție. Integrarea a adus românilor avantaje precum libera circulație în spațiul european, mobilitatea tinerilor prin programe ca Erasmus+. Libera circulație a capitalului și serviciilor a favorizat investițiile în România.

Înainte de 2007, România a accesat **fonduri de preaderare**, iar după integrare a accesat **fonduri structurale**. Posibilitatea obținerii acestor fonduri cu finanțare parțială din bugetul european a favorizat dezvoltarea economiei, culturii și societății din România. Bugetul Uniunii Europene a fost stabilit pentru o perioadă de 6 ani. În prezent, se accesează fondurile structurale din bugetul pentru perioada 2021–2027.

Timp de șase luni, în perioada 1 ianuarie–30 iunie 2019, România a deținut președinția rotativă a Consiliului Uniunii Europene.

Vizita președintelui american Bill Clinton la București, iulie 1997.

Președintele Ion Iliescu îl decorează pe Secretarul american al Apărării, Donald H. Rumsfeld, cu Steaua României. Pentagon, octombrie 2003.

Imagine de la Summit-ul NATO, București, aprilie 2008.

APLICAȚII

B

Convoi american de trupe și vehicule blindate traversează orașul Brașov în drum spre Cincu, pentru a participa la un exercițiu internațional, 14 mai 2015.

A „Pentru a respecta criteriile politice, cele două țări trebuie să dobândească instituții stabile care garantează democrația, statul de drept, drepturile omului, precum și respectarea și protecția minorităților; aceste cerințe au fost transformate în principii constituționale în Tratatul privind Uniunea Europeană și au fost subliniate în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Criteriile economice reclamă existența unei economii de piață viabile, precum și capacitatea de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței în cadrul Uniunii.”

(Avizul Comisiei Europene, 22 februarie 2005)

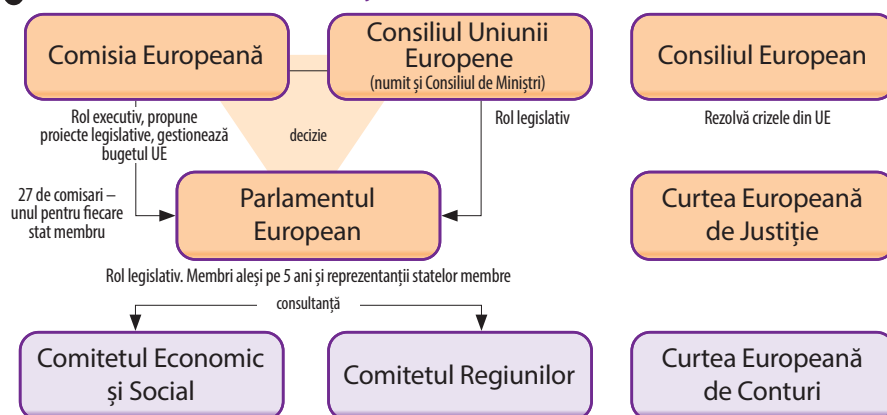
1. Identificați în sursa A condițiile impuse de UE.

2. Realizați un eseu de 20 de rânduri cu tema „Avantajele personale ale integrării euro-atlantice a României”.

1. Numiți cinci state membre ale NATO din Europa și două din America.
2. Pornind de la sursele B și C, menționați câte o caracteristică de bază a apartenenței României la NATO și la UE.

C

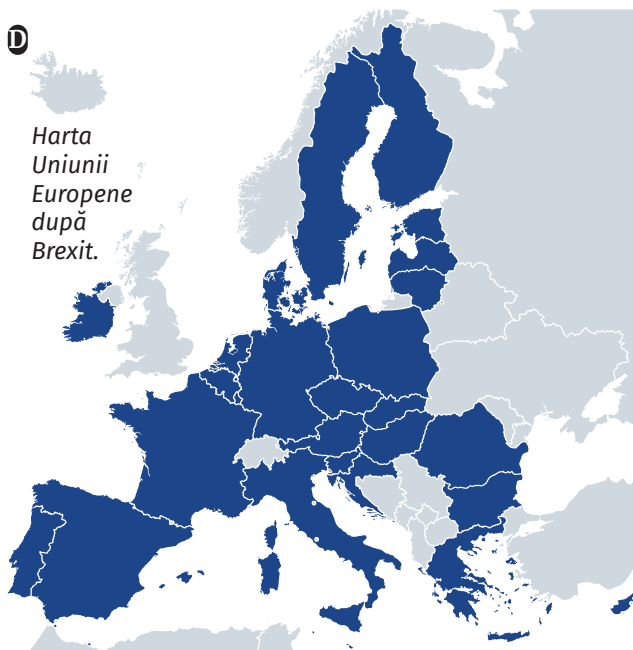
INSTITUȚIILE UNIUNII EUROPENE

3. Identificați în sursa C instituția a cărei președinție rotativă a deținut-o România în 2019.

D

Harta Uniunii Europene după Brexit.

1. Informați-vă alternativ ce este Brexitul.

2. Cu ajutorul unei hărți fizice a Europei, identificați pe sursa D statele vecine cu România, membre ale UE.

ȘTIAȚI CĂ...

- Numai în 2015–2016, au solicitat azil în UE peste 2,5 milioane de persoane?

LUCRU ÎN ECHIBE

Organizați-vă în perechi. Un elev identifică avantajele integrării, iar cel de-al doilea identifică dezavantajele. Realizați un tabel în fața clasei cu două coloane: avantajele și dezavantajele identificate. Notați tabelul pe o foaie, pe care o anexați dosarului personal și pe pagina de socializare.

Noul sediu al cartierului general al NATO, Bruxelles.

EVALUARE

I. Ordonați cronologic următoarele momente istorice:**16 puncte**

- înființarea CAER
- unirea Transilvaniei cu România
- desființarea Tratatului de la Varșovia
- Nicolae Ceaușescu devine președinte al RSR

II. Asociați corect evenimentele din coloana A cu informațiile din coloana B:**4 x 4 p = 16 puncte**

A	B
1 „prin noi înșine”	1. regele Mihai
2. regele României în Al Doilea Război Mondial	2. regele Ferdinand
3. „porțile deschise”	3. PNL
4. regele României în Primul Război Mondial	4. PNȚ

III. Citiți textele de mai jos și răspundeți la cerințe:**36 puncte**

A. „După alegeri, tensiunea politică a scăzut considerabil și atenția s-a concentrat asupra lipsei de rezerve de alimente din țară. Seceta, combinată cu livrări exagerate către URSS, precum și o ineficiență crasă și lipsa de prevedere din partea autorităților duseseră la o criză de alimente ce amenința cu foamea Moldova și alte regiuni mai sărace din vechiul regat. Rusia [...] nu putea ajuta cu nimic și nu se arăta înclinată să-i permită României să intre în negocieri cu alte țări din afara sferei sale de influență.” (I. Chiper, Fl. Constantiniu, A. Pop, *Sovietizarea României, Percepții anglo-americe, 1944-1947*)

B. „Astfel ponderea populației urbane a crescut de la 23,4% (1948) la 39,1% (1966), cea a populației rurale a scăzut, între aceleași date, de la 76,6% la 60,9%. În paralel, partea industriei din produsul social total a crescut de la 39% în 1938 la 46,6% în 1950 și la 57,3% în 1965; venitul național pe cap de locuitor a cunoscut o curbă asemănătoare urcând de la 180 de dolari (1950) la 653 (1965).

Pe hârtie și în cifre avântul economic este deci de necontestat; dar cifrele reprezintă numai o parte a medaliilor. În primul rând, ele nu exprimă suferințele și prețul cu

care au fost obținute.” (V. Georgescu, *Istoria românilor. De la origini pînă în zilele noastre*)

- Identificați, pe baza sursei A, două cauze ale lipsei de alimente din România. $2 \times 5 p = 10 p$
- Menționați, pe baza sursei B, două consecințe ale creșterii economice. $2 \times 5 p = 10 p$
- Identificați două deosebiri între evenimentele istorice surprinse de sursele A și B. $2 \times 8 p = 16 p$

IV. Citiți textul de mai jos:**22 puncte**

„Când mareșalul Antonescu a încercat să dea vina pe alții, Hitler i-a amintit că reprezentanții săi ceruseră la Berlin să se treacă cu vederea tratativele cu aliații. Silit să-și recunoască «trădarea», Antonescu a avut doar o tentativă vagă de a opri recrutarea directă a germanilor din România, în loc să se opună categoric, așa cum își propusese. În afară de asta, Antonescu avea nevoie disperată de armamentul greu al nemților, pentru a-și reutiliza trupele rămase fără așa ceva după Stalingrad. [...]

România fiind un aliat care deținea rezerve importante de petrol și alte resurse naturale, nu era recomandat să se facă uz de forță. Așadar, a fost probabil cel mai bine pentru ambele părți să cadă la o înțelegere diplomatică.” (R. von Kraus, *Nobili și artizani. O istorie neștiută a sașilor din Transilvania*)

- Selectați, din text, informația care precizează poziția lui Hitler. $2 p$
- Menționați, din text, două informații despre Antonescu. $2 \times 2 p = 4 p$
- Prezentați o acțiune progermană și una antigermană a României din Al Doilea Război Mondial. $(1 p \text{ acțiune} + 2 p \text{ prezentare acțiune}) \times 2 \text{ acțiuni} = 6 p$
- Formularea unei opinii despre participarea României la Al Doilea Război Mondial și susținerea acesteia prin prezentarea unui fapt istoric. Spațiul de prezentare va cuprinde 10 rânduri. $3 p + 3 p = 6 p$

Notă! Se punctează și utilizarea limbajului istoric, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect și încadrarea răspunsului în limita de spațiu precizată. $4 \times 1 p = 4 p$

Notă: Se acordă **10 puncte din oficiu**

RECAPITULARE FINALĂ

CĂLĂTORIE ÎN LUMEA ROMÂNEASCĂ

UNITATEA 1. INTRODUCERE

- România are un teritoriu de 238 397 km², înscriindu-se, prin suprafață, între țările medii ale Europei.
- Statul român este traversat de paralela de 45° latitudine nordică și de meridianul de 25° longitudine estică.
- Relieful României este proporționat echilibrat, cu aproximativ câte o treime de munți, dealuri și câmpii.

ACTIVITATE DE CONSOLIDARE:

Completați cu denumirea epocii corespunzătoare următoarea axă cronologică:

1 mil. î.Hr.	sec. I î.Hr.	sec. VII	sec. XVII	sec. XX

UNITATEA 2. PREISTORIA ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

- Preistoria a fost împărțită în Epoca Pietrei și Epoca Metalelor, în funcție de materialul utilizat pentru confecționarea celor mai eficiente unelte. La rândul său, Epoca Pietrei cuprinde trei subdiviziuni: Paleolitic, Mezolitic și Neolitic.
- Neoliticul marchează o adevărată revoluție în istoria umanității: omul devine agricultor și crescător de animale, piatra este șlefuită și perforată.
- În perioada de tranziție de la Epoca Pietrei la Epoca Metalelor s-a desfășurat procesul de indoeuropenizare, o sinteză etno-lingvistică și culturală, în timpul căruia s-au individualizat, în Sud-Estul Europei, tracii, ilirii și grecii.
- Epoca Metalelor este împărțită în Epoca Bronzului, când se generalizează metalurgia, și Epoca Metalelor, care marchează intrarea în istorie a geților și dacilor.

ACTIVITATE DE CONSOLIDARE: Explorator virtual

Imaginați-vă că sunteți exploratori virtuali, pasiонаți de Preistorie. Alcătuiți grupe de câte 4–5 elevi. Fiecare grupă accesează pagina de internet <http://www.capodopere2019.ro> și caută informații și imagini despre un izvor istoric din Preistorie, descoperit pe teritoriul țării noastre.

Realizați o prezentare a obiectului studiat, stabilind: numele, vechimea, locul descoperirii și importanța obiectului pentru cunoașterea istoriei României.

UNITATEA 3. GETO-DACII

- Geto-dacii reprezintă ramura nordică a tracilor, făuritori ai civilizației fierului în spațiul românesc.
- În secolul I î.Hr., Burebista a realizat primul stat al dacilor prin unificarea triburilor geto-dace și ale populațiilor vecine într-o monarhie militară cu centrul în Munții Orăștiei.
- În secolul I d.Hr., Decebal reunifică statul dac și intră

în conflict cu romanii, care, în timpul lui Traian, în urma războaielor din 101–102 și 105–106, cuceresc Dacia și o transformă în provincie romană.

ACTIVITATE DE CONSOLIDARE:

Împărat al Imperiului roman

Imaginați-vă că sunteți Hadrian, împărat roman între 117 și 138, care a reorganizat provincia romană Dacia în două rânduri, împărțind-o, în 119, în Dacia Superior și Dacia Inferior, apoi, în 123, când adaugă Dacia Porolissensis.

Realizați o scrisoare către Senatul roman prin care să arătați importanța menținerii provinciei romane Dacia în cadrul granițelor Imperiului Roman.

UNITATEA 4. ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ

- Contactele dintre civilizația geto-dacă și cea romană au avut ca rezultat romanizarea geto-dacilor, proces în urma căruia geto-dacii au învățat limba latină și au adoptat obiceiurile și modul de viață roman.

- Creștinismul a fost un factor esențial al romanizării și constituie o dovadă a originii latine a poporului român.

- Etnogeneza românească s-a desfășurat în secolele I – II – VIII – IX, la nord și la sud de Dunăre, sub forma a două sinteze: romanizarea dacilor și asimilarea migratorilor.

ACTIVITATE DE CONSOLIDARE: Împărat al Imperiului Bizantin

Imaginați-vă că sunteți împăratul Imperiului Bizantin, Constantin al VII-lea Porfirogenetul (913–959), care într-o lucrare a sa făcea distincția între romei, populația greacă a imperiului, și romani, adică populația vorbitoare a unor dialecte neoromane din Imperiul Bizantin.

Elaborați un decret imperial prin care să motivați existența acestei populații numite de către împărat romani.

UNITATEA 5. EVUL MEDIU ROMÂNESC

- Din secolul al IX-lea, societatea medievală românească a evoluat de la stadiul de obști sătești la cel de formațiuni politice conduse de cnezi, juzi sau voievozi.

- Prin unirea cnezatelor și voievodatelor, s-au constituit, în secolul al XIV-lea, statele Țara Românească și Moldova, în timp ce, în Transilvania, procesul unificator a fost stopat de către cucerirea maghiară.

- După secolul al XIV-lea, Moldova și Țara Românească au urmărit să supraviețuiască expansiunii otomane participând la cruciadele târzii, alături de alte state creștine europene.

ACTIVITATE DE CONSOLIDARE: Domnitor al Țărilor Române

Imaginați-vă că sunteți Mihai Viteazul (1593–1601), domn al Țării Românești ce s-a implicat în lupta antio-tomană și realizatorul unirii Țărilor Române din 1600.

Organizați clasa în două echipe. Fiecare echipă elaborează câte un discurs al lui Mihai Viteazul, după cum urmează:

Echipa 1 – Motivează aderarea lui Mihai Viteazul la Liga Sfântă.

Echipa 2 – Motivează decizia lui Mihai Viteazul de a acționa în Transilvania și Moldova.

UNITATEA 6. MODERNITATEA TIMPURIE

- Domnitorii Constantin Brâncoveanu și Dimitrie Cantemir au contribuit la organizarea modernă a instituțiilor statului și au promovat o politică de echilibru în relația cu marile puteri europene ale vremii.

- În urma tratatelor de la Blaj (1687) și Sibiu (1688) s-a instaurat stăpânirea habsburgică în Transilvania, concretizată prin elaborarea Diplomei Leopoldine din 1691. Românii transilvăneni au luptat pentru emancipare națională prin intermediul Școlii Ardelene, care a elaborat în 1791 *Supplex Libellus Valachorum*.

- Regimul fanariot s-a caracterizat, pe de o parte, prin diminuarea autonomiei Țărilor Române, iar, pe de altă parte, prin apariția primelor semne ale modernității.

ACTIVITATE DE CONSOLIDARE: Călător în spațiul românesc la începuturile modernității

Imaginați-vă că sunteți Anton-Maria del Chiaro, celebrul învățat italian, sfetnic și secretar al domnitorului Constantin Brâncoveanu, autor al cărții *Istoria revoluțiilor moderne din Valahia* (Veneția, 1718).

Realizați un jurnal de călătorie în care să notați:

- Informații politice și culturale despre activitatea domnitorului Constantin Brâncoveanu.

- Relațiile Țărilor Române cu Imperiul Otoman la începutul secolului al XVIII-lea.

- Părerile personale despre lupta românilor din Transilvania pentru emancipare națională.

UNITATEA 7. LUMEA ROMÂNEASCĂ PÂNĂ LA JUMĂTATEA SECOLULUI AL XIX-LEA

• Până la jumătatea secolului al XIX-lea, societatea românească s-a îndepărtat tot mai mult de spiritul oriental și s-au intensificat contactele cu Occidentul și cu ideile de tip iluminist, prin intermediul generației pașoptiste.

• Mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu din 1821 a dus la înlăturarea domniilor fanariote și a deschis drumul către modernizarea societății românești.

• Revoluția română de la 1848–1849 a stabilit, prin intermediul programelor sale, calea de urmat pentru societatea românească în vederea constituirii statului modern unitar român.

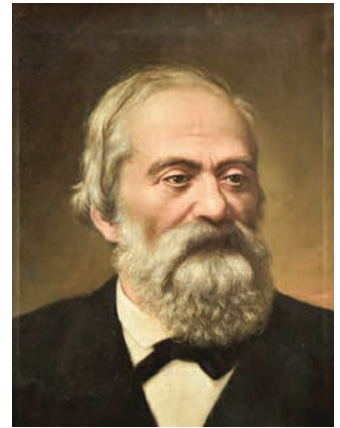
• Emanciparea romeilor din spațiul românesc a avut loc la mijlocul secolului al XIX-lea, în contextul modernizării societății românești.

ACTIVITATE DE CONSOLIDARE: Ziarist la mijlocul secolului al XIX-lea

Imaginați-vă că sunteți C.A. Rosetti (1816–1885), om

politic, jurnalist și conducător al Revoluției de la 1848 din Țara Românească, redactor al ziarului *Românul* și editor al revistelor *România viitoare* și *Republica Română*, în care a militat pentru Unirea Principatelor într-un stat democratic.

Realizați un articol de ziar în care să anunțați un program de reforme și măsuri ca urmare a analizei problemelor cu care se confrunta societatea românească la mijlocul secolului al XIX-lea. Ilustrați programul sub forma unui afiș, având drept titlu un slogan care să redea ideea de bază a programului.

UNITATEA 8. ROMÂNIA MODERNĂ

• Domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1859–1866) a pus bazele statului român modern și a contribuit la modernizarea societății românești prin elaborarea unui vast program de reforme.

• Domnia lui Carol I (1866–1914) a contribuit la organizarea modernă a statului român, prin elaborarea Constituției din 1866, și la afirmarea țării pe plan internațional, prin cucerirea independenței României.

• Viața culturală românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-a sincronizat cu mișcarea ideilor europene și a evidențiat cele două tendințe ale societății românești: tradiționalism și modernism.

• Deosebiri de opinii dintre conservatori și liberali cu privire la modernizarea societății și la înfăptuirea unirii și independenței au determinat apariția primelor

partide politice: Partidul Național Liberal (1875) și Partidul Conservator (1880).

ACTIVITATE DE CONSOLIDARE: Istoric al Epocii Moderne

Imaginați-vă că sunteți A.D. Xenopol (1847–1920), istoric de seamă, care prin *Istoria românilor din Dacia Traiană* a făcut cunoscută istoria poporului român. Realizați o investigație comparativă a domniei lui Al.I. Cuza cu cea a domniei lui Carol I, având în vedere:

- Asemănări și deosebiri în privința contribuției fiecăruia la modernizarea societății românești.
- Analiza acțiunilor de politică externă ale fiecărui domnitor.
- Personalități istorice cu care a colaborat fiecare.

UNITATEA 9. ROMÂNIA SECOLELOR XX–XXI

• Marea Unire din 1918 a fost rezultatul efortului conștient al românilor din Vechiul Regat cu cel al românilor aflați sub stăpânire străină până în 1918.

• România Mare a însemnat, pe lângă cuprinderea tuturor românilor într-un stat național unitar, și democratizarea societății românești prin adoptarea votului universal (1918) și adoptarea Constituției (1923).

• Cel de-Al Doilea Război Mondial a trecut România sub dominație sovietică pentru jumătate de secol.

• Revoluția din decembrie 1989 a readus România pe calea democrației și a economiei de piață și a îndreptat-o spre structurile euro-atlantice.

ACTIVITATE DE CONSOLIDARE: Influencer contemporan

Imaginați-vă că sunteți un *travel influencer* care urmărește promovarea istorico-turistică a României.

Organizați-vă în patru echipe și realizați fiecare câte un spot publicitar, după cum urmează:

Echipa 1 „Turul orașelor Unirii: Chișinău – Cernăuți – Alba Iulia”

Echipa 2 „Turul monumentelor dedicate celui de-Al Doilea Război Mondial”

Echipa 3 „Turul ororilor comunismului: Jilava – Râmnicu Sărat – Sighet”

Echipa 4 „Turul orașelor-martir: Timișoara – București”

DICTIONAR

A

- **ab urbe condita** de la întemeierea Romei.
- **adunări ad-hoc** adunări consultative convocate în 1857 la Iași și București pentru a se pronunța asupra unirii.
- **ala** unitate de cavalerie în trupele auxiliare romane.
- **alogeni** străini.
- **alteritate** procesul prin care o persoană se vede diferit față de ea însăși.
- **amnistie** suspendarea pedepsei.
- **ancadrament** element arhitectural care marchează golurile create de ferestre și uși.
- **antropic**: datorat omului, produs de om.
- **antropozoic**: perioadă caracterizată de existența omului.
- **armistițiu** încetarea temporară a operațiilor de luptă, pe baza unei convenții între părți.
- **autohton** primul așezat într-un loc; băștinăș.

B

- **basileu** termen grec desemnând un rege (stăpân, împărat).
- **beylerbeylik**: provincie otomană; pašalâc.
- **bordei** locuință săpată în pământ și acoperită cu stuf sau paie.
- **BPD** Blocul Partidelor Democrate, alianță înființată de comuniști pentru alegerile din 19 noiembrie 1946.

C

- **caimacam** locțiitor de domn în perioada alegerilor pentru adunările ad-hoc și a adunărilor electivă din Principate.
- **canabe** așezări civile apărute în apropierea castrelor romane.
- **capitulare** încetarea ostilităților armate între forțele beligerante prin depunerea armelor de către una din părți.
- **capitulație** tratat încheiat între Imperiul Otoman și un stat creștin, prin care, în schimbul achitării unui tribut, se garanta autonomia statului creștin.

- **Casa Islamului** potrivit dreptului internațional islamic, lumea este împărțită în două zone: Casa Islamului și Casa Războiului. O viziune mai tolerantă acceptă și un spațiu intermediar, Casa Legământului.
- **chartă** act care conține revendicări politice, sociale sau profesionale.
- **client al Romei** aliat al Romei, susținut de imperiu cu fonduri și specialiști.
- **cohortă** unitate de pedestrași, în armata romană.
- **colectivizare** trecerea proprietății particulare asupra pământului în proprietate colectivă, în fapt, a statului.
- **colegiu electoral** categorie electorală care însumează cetățenii cu aceeași avere sau cu același rang social.
- **comitat** unitate teritorial-administrativă specifică mediului maghiar.
- **conformism** acceptarea necritică a unei idei, persoane, regim politic.
- **Consiliu de Coroană** instituție cu rol consultativ în monarhie.
- **corporatism** înlocuirea sindicatelor cu corporații, organizații profesionale din care să facă parte atât muncitorii, cât și patronii, precum și înlocuirea parlamentului cu reprezentanța națională a corporațiilor.
- **cruce greacă** cruce cu brațele egale.
- **cruciade târzii** lupte ale creștinilor împotriva turcilor otomani, în sec. XIV–XVI.
- **ctitor** întemeietor al unui edificiu religios.

D

- **demografie** studiul populației.
- **descălecat** termen utilizat de cronicii români medievali, cu referire la întemeierea unei țări.
- **dictator** conducător cu puteri nelimitate.
- **disident** opozant, persoană care exprimă public dezacordul cu regimul politic.
- **district** unitate teritorial-administrativă specifică spațiului românesc.
- **donjon**: turn principal al unei fortificații.
- **drept de veto** drept excepțional al unei persoane sau instituții de a se opune adoptării unei propuneri sau hotărâri.

E

- **eclectic** care îmbină elemente din stiluri diferite.
- **eponim** care dă numele său (unui an, oraș).
- **era bizantină** sistem cronologic utilizat în Imperiul bizantin și în spațiul de cultură bizantină și ortodoxă, inclusiv în Țările Române, în perioada secolelor VII–XVIII. Punctul de pornire îl reprezintă momentul creării lumii, stabilit pentru 1 septembrie 5509 î.Hr. Adaptarea la cronologia creștină se face prin scăderea a 5508 ani, pentru evenimentele cuprinse în intervalul ianuarie–august, respectiv a 5509 ani, pentru cele încadrate în intervalul septembrie–decembrie.
- **etnonim**: nume de popor.

F

- **firman** dispoziție elaborată de către sultanul Imperiului otoman și semnată de marele vizir.
- **fonduri structurale** instrumente financiare administrate de Comisia Europeană.
- **fonduri de preaderare** instrument de asistență financiară pentru statele candidate.
- **for** piață publică, la romani.
- **forme fără fond** teorie ce constituie doctrina junimistă care susține că formele culturale și politice occidentale importate nu se potrivesc cu fondul specific românesc.
- **francofil** persoană care aprobă, admiră, iubeste tot ce ține de Franța.

G

- **greav** conducător al unui grup de coloniști veniți din spațiul german în Transilvania (sec. XII), având un statut similar celui de nobil; instituția greavilor a dispărut în sec. al XVI-lea; germană: Graf; maghiară: gróf.
- **greva regală** acțiune prin care regele Mihai a refuzat să semneze actele guvernului în perioada august 1945–ianuarie 1946.
- **groșiță** monedă de argint.

H

- **haraci** tribut, taxă plătită de un stat creștin Imperiului Otoman.

- **Hegira** fuga lui Mahomed de la Mecca la Yatreb (Medina), unde va constitui prima comunitate de credincioși (622 î.Hr.).
- **henoteism** adorarea unui singur zeu, fără a se exclude existența altor divinități.
- **Holocaust** ucide în masă din motive politice, etnice, religioase.
- **hram** personaj sau moment biblic sau bisericesc sub al cărui patronaj este plasat un edificiu religios ortodox sau catolic.
- **husiți** adepți ai reformatorului religios ceh Jan Hus, ars pe rug, ca eretic, în 1415.

I

- **ideologie** sistem de idei și concepții politice, morale, juridice etc., care reflectă interesele unei clase sau ale unei categorii sociale.
- **integritate teritorială** dreptul unui stat de a-și exercita autoritatea deplină asupra teritoriului său național, toate celelalte state fiind obligate să-l respecte.
- **interpretatio romana** adorarea unor divinități autohtone, prin adoptarea numelor divinităților similare din panteonul cuceritorilor romani.

L

- **legitimitate**: îndreptățire.
- **legiune** unitate militară romană compusă din cetățeni romani.
- **limbă de lemn** limbajul folosit de comuniști.

M

- **macellum** clădire care adăpostea piața în Antichitatea romană.
- **mancipație** modalitate de achiziționare a unei proprietăți în Roma antică, în prezența pretorului și a cinci cetățeni.
- **marcă** provincie de frontieră cu caracter defensiv, marginală unor structuri statale de tip occidental.
- **matriliniar** în linie maternă.
- **mazilire** detronare, destituire.
- **megaloman** care are o părere exagerat de bună despre sine și dorește lucruri pe măsura acestei viziuni.
- **metopă** placă de piatră sculptată în basorelief.
- **mișcare unionistă** grupare de intelectuali și boieri români care acționau în vederea realizării unirii Principatelor.
- **monoteism** credința în existența unei singure divinități.
- **morav** deprindere, obicei.

N

- **naționalizare** trecerea proprietăților particulare în proprietatea statului.
- **națiuni recepte** recunoscute și permise.
- **neutralitate** stare oficială de neimplicare în război.

- **none, nonae** nonele cădeau în ziua a șaptea (în lunile martie, mai, iulie, octombrie), respectiv a cincea a lunii (în restul lunilor).

O

- **oligarhie** regim politic, în care conducerea este exercitată de un număr restrâns de persoane.
- **organizare patriarhală** bazată pe patriarhat (bărbatul are rol predominant în viața economică și socială, apartenența la gintă pe linie descendentă paternă).

P

- **panteon** lumea zeilor.
- **partizan** pârtaș, luptător într-o cauză comună.
- **perioadă glaciară**: perioadă de răcire accentuată a climei și de extindere a calotei glaciare (învelișului de gheață).
- **pionier** membru al unei organizații de masă a elevilor de 7–14 ani, îndrumată de partidul comunist, al cărei scop era educarea comunistă și militară a elevilor.
- **plan bazilical** specific bisericilor de stil roman și gotic, format dintr-una sau mai multe nave dispuse longitudinal (E-V), eventual cu o navă transversală (transept), pentru a se obține forma unei cruci latine (cu laturi inegale).
- **planul triconc** specific bisericilor de stil bizantin: pe laturile de nord, est și sud ale naosului sunt amplasate trei abside, spații semicirculare sau poligonale, cel estic reprezentând altarul.
- **planificare** economia comunistă era planificată centralizat, la început planurile erau anuale, din 1951 planuri cincinale.
- **planimetrie** dezvoltarea și compartimentarea pe orizontală a unui edificiu.
- **plebiscit** consultare directă a cetățenilor privind o hotărâre cu semnificație majoră, exprimându-și poziția prin da sau nu.
- **pogrom** atac împotriva persoanelor și proprietăților aparținând unor minorități religioase, rasiale sau naționale, soldate uneori cu moartea celor atacați.
- **politeism** credința în existența mai multor zei.
- **principiul autodeterminării** dreptul unui popor de a lua singur decizii în problemele politice, economice, administrative, culturale, naționale.
- **producție istoriografică** ansamblul scrierilor cu tematică istorică.
- **promulgare** semnare de către șeful statului a unei legi, aprobată prealabil de Parlament, care capătă astfel un caracter executoriu.
- **Propagandă** acțiune de răspândire a unei idei sau doctrine.
- **prototip** model, exemplu ilustrativ.

R

- **raționalizare** consum de alimente sau de alte produse calculat și dirijat politic.
- **religie dualistă** sistem religios bazat pe credința co-existenței eterne a două principii total opuse.
- **religie esoterică** sistem religios bazat pe ritualuri inițiatice care ar asigura mântuirea.
- **rit** ansamblu de învățături și practici legate de o credință.
- **ritual antropofag** ritualuri în timpul cărora se consumă carne de om.
- **robotă** obligația țăranilor aserviți de a munci pământul stăpânului.
- **rotativă guvernamentală** mecanism politic arbitrat de regele României, caracterizat prin alternarea la putere a liberalilor și conservatorilor, între 1895 și 1914.
- **RPR** Republica Populară Română.

S

- **samizdat** lucrare multiplicată artizanal de fiecare cititor pentru a o da și altora, care la rândul lor o multiplicau; distribuită clandestin, interzisă în comunism.
- **scaun** unitate teritorial-administrativă specifică secuilor și sașilor.
- **sfat domnesc** instituție politică specifică Țării Românești și Moldovei, alcătuită inițial din marii boieri, ulterior doar din boierii cu dregătorii (vornic, logofăt, spătar, vistiernic, postelnic, stolnic ș.a.).
- **sinteză** îmbinarea mai multor elemente care pot forma un tot.
- **statut de toleranță** îngăduit, suportat.
- **stil neo-românesc** stil arhitectural manifestat la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. XX, care îmbină arhitectura tradițională românească cu elemente bizantine și modele de artă otomană și de renaștere italiană târzie preluate de la stilul brâncovenesc.
- **subversiv** în comunism – care încălca ordinea impusă de regimul politic.
- **subzistență** asigurarea mijloacelor necesare traiului.

T

- **tablou votiv** frescă, plasată de obicei în pronaos, reprezentând ctitorul bisericii.
- **torsadă** element decorativ având forma unei frânghii răsucite.
- **totem**: simbol mitic, de obicei un animal, considerat strămoșul unui trib străvechi.
- **trupe auxiliare** unități militare romane formate din locuitori care nu aveau cetățenie romană.

V

- **vot censitar** sistem electoral bazat pe împărțirea electorilor în funcție de avere, introdus de Convenția de la Paris (1858) și desființat în 1918, prin legea votului universal.

RĂSPUNSURI EVALUĂRI

Unitatea 1

I. 1. 23 august 1595; 2. În Principate: 7 august 1858; calendarul iulian; la Paris: 19 august 1858, calendarul gregorian; 3. Mica Unire, pe stil nou: 5 februarie 1859; Marea Unire pe stil vechi: 18 noiembrie 1918; calendarul gregorian

a fost adoptat în România abia în aprilie 1919: Mica Unire se sărbătorea deja de 60 de ani pe stilul vechi, însă prima aniversare a Marii Uniri s-a făcut după calendarul nou.

II. 1. I î.Hr.; 2. 1; 3. sec. XVI; 4. III-lea.

III. 1. Oltenia; 2. Dunărea; 3. Muntenia; 4. Transilvania; 5. Moldova; 6. Bucovina; 7. Banat; 8. Basarabia; 9. Crișana; 10. Maramureș.

Unitatea 2

I. b, d, c, a.

II. câte 2 p pentru încadrarea corectă a fiecărei noțiuni în epoca specifică (glaciațiuni-Paleolitic, Mezolitic-începutul Holocenului, înhumarea-Neolitic/Epoca Metalelor, roata olarului-Epoca Metalelor), 1 p pentru respectarea limitei de spațiu; 1 p pentru claritatea expunerii.

III. 1-c, 2-a, 3-d, 4-b.

IV. 1. arama; 2. Bârsești (jud. Vrancea) și Ferigile (jud. Vâlcea); 3. deosebiri de factură: ceramică bine arsă (neolitic), tehnică aparent primitivă, pastă poroasă (bronz); deosebiri de decor: picturi, alte tehnici (neolitic), „săracă” în decor, rudimentar decorată (bronz); 4. sci-

to-iraniene, macedonene, tracice; 5. utilizarea tumulului; 6. ex.: „datorită pătrunderii în Transilvania a grupului scito-iranice” (cauză), „evoluția unor așezări fortificate a fost întreruptă relativ brusc” (efect).

Unitatea 3

I. 8 p pentru numele celor 4 unități de relief și amplasarea lor corectă pe hartă; 8 p pentru numele celor 4 așezări și amplasarea lor corectă pe hartă; 6 p pentru numele celor 3 conducători și amplasarea lor corectă pe hartă; 6 p pentru numele celor trei populații supuse de geți și amplasarea lor corectă pe hartă; 6 p pentru cele 3 relații stabilite între așezări, conducători, populații; 6 p pentru corectitudinea celor 3 repere cronologice și a asocierii acestora cu elementele desenate.

II. 1. Decebal; 2. ex. „Învins și pus pe fugă de marcomani” (cauză), „Domitian a pornit grabnic o solie la Decebal” (efect); 3. ex. „mai ales pentru că Maximus prinsese în acest timp pe sora aceluia și cucerise un loc întărit” (cauză), „Decebal era gata să primească orice condiții i s-ar fi impus” (efect); 4. O asemănare: în

ambele texte este vorba despre încheierea unei păci între daci și romani: „Decebal primi propunerea de pace” (A); „De nevoie el [Decebal] primi aceste condiții.” (B); altă asemănare: în ambele texte este vorba despre situația dificilă în care se afla Decebal: „era la mare strâmtoare” (A); „era gata să primească orice condiții i s-ar fi impus” (B); o deosebire: conform sursei A, romanii au încheiat pacea cu dacii, aflându-se în dificultate, în timp ce sursa B îi surprinde pe romani în avantaj în momentul încheierii păcii: „pus pe fugă de marcomani, Domitian a pornit grabnic o solie la Decebal” (A); „Traian a ocupat munții întăriți [...]” (B); altă deosebire: pacea din sursa A este avantajoasă pentru daci, cea din sursa B este dezavantajoasă: „dădu lui Decebal nu numai însemnate sume de bani, dar și meșteri price-

puți” (A), „[Decebal trebuia] să distrugă întăriturile și să se retragă din teritoriul cucerit [de romani]” (B).

III. Spre exemplu:

Asemănări		Deosebiri		
Nr.	Burebista	Decebal	Burebista	Decebal
1	Ambii au unificat politic lumea dacilor.		Stăpânirea lui Burebista este mai întinsă.	
2	Și-au avut centrul de putere în M-ții Orăștiei.		Doar Decebal s-a luptat cu romanii.	
Nr.	Domițian	Traian	Domițian	Traian
1	Ambii împărați au luptat cu dacii.		Traian a condus personal luptele contra dacilor	
2	Ambii împărați au încheiat pace cu dacii.		Traian i-a învins pe daci și a creat prov. Dacia.	

Unitatea 4

I. d, b, c, a;

II. câte 2 p pentru încadrarea corectă a fiecărei noțiuni în procesul de sinteză daco-romană (romanizare, trupe auxiliare, coloniști, daco-romani), 1 p pentru respectarea limitei de spațiu; 1 p pentru claritatea expunerii.

III. 1-c, 2-a, 3-d, 4-b

IV. 1. legiunea XIII Gemina; 2. A; 3. datarea se făcea după numele consulilor din anul res-

pectiv, iar ziua se raporta la cele 3 repere ale unei luni (calende, none, ide); 4. ex.: Conform sursei B, în civilizația romană, sclavul nu avea nici un cuvânt în stabilirea destinului său: „Claudius Iulianus, soldat în legiunea XIII Gemina [...] cumpără [...] o femeie [...] de neam din Creta”; „cu numele Theodote, fie cu alt nume”; 5. Apulum.

V. 1. ex.: „Am avutu jelanie pentru sf-ntele cărți

creștinești”/„să fie popilor rumânești să înțeleagă”; 2. „în sfânta beserecă mai bine ea grăi cinci cuvinte cu înțelesu decâtu 10 mie de cuvinte neînțelese în limbă striină.”; 3. slavonă. VI. câte 2 p pentru fiecare noțiune amplasată corect în desen: Carpații românești, Dunărea, Marea Neagră, macedo-români, istro-români, daco-români, Apulum, Biertan și Brazda lui Novac.

Unitatea 5

I. b, d, a, c

II. 1-c, 2-d, 3-b, 4-a

III. 1. Componenta Adunării: domnul, mitropolitul, panii sfatului și „toți panii, de la mare până la mic”; motivul întrunirii: luarea unei hotărâri în privința cererii turcești de achitare a unui tribut; 2. o instituție bisericească: mitropolia; o altă instituție politică: domnia/sfatul domnesc.

IV. 2 p pentru luarea Ardealului prin luptă; câte 3 puncte pentru fiecare informație despre românii din Transilvania (ex. autonomiile/districtele românești; trecerea nobilimii românești la catolicism); câte 2 p pentru menționarea și câte 3 p pentru prezentarea acțiunii antiotomane (ex. Călugăreni, Giurgiu), respectiv proaustriece (ex. alianța din 1598;

Guruslău, 1601); 3 p pentru formularea oricărei opinii (ex.: Mihai este hotărât să își riște viața pentru apărarea realizărilor sale), 2 p pentru menționarea și 3 p pentru prezentarea faptului istoric (ex.: luptele contra austrieșilor, polonilor și maghiarilor și asasinarea sa de către austriești, 1600-1601).

Unitatea 6

I. Se acordă câte 5 puncte pentru fiecare dintre următoarele asocieri corecte: A-d, B-c, C-b, D-a

II. Se acordă câte 4 puncte pentru fiecare dintre următoarele răspunsuri: 1-F, 2-A, 3-A, 4-A, 5-F

III. Se acordă câte 5 puncte pentru fiecare răspuns corect: *reforme, partidă națională, memorii, otoman*

IV. 1. Se acordă 5 puncte pentru orice idee de tip iluminist regăsită în text; 2. se acordă 9 puncte pentru răspunsul Imperiul Habs-

burgic/ Imperiul Austriac; 3. se acordă câte 4 puncte pentru utilizarea corectă din punct de vedere istoric a fiecăruia dintre termenii: *Școala Ardeleană, Supplex Libellus Valachorum, tolerați, Iluminism*.

Unitatea 7

I. 1. se acordă 6 puncte pentru ordonarea cronologică corectă a programelor revoluției; 2. se acordă câte 6 puncte pentru fiecare asemănare, respectiv deosebire, corecte, între două programe ale Revoluției de la 1848; 3. se acordă câte 3 puncte pentru fiecare răspuns corect: *Petițiunea-proclamațiune* – caracter moderat, *Petiția Națională* – caracter radical, *Proclamația de la Islaz* – caracter

moderat, *Prințiipiile noastre pentru reforma-patriei* – caracter radical, *Dorințele partidei naționale în Moldova* – caracter moderat; 4. se acordă câte 7 puncte pentru fiecare revendicare evidențiată corect.

II. 1. se acordă 6 puncte pentru oricare dintre următoarele răspunsuri: „se bucura de un mare prestigiu în zonă” sau „datorită faptului că apăra ortodoxia” sau „că reputase impor-

tante victorii militare împotriva turcilor, în veacul anterior”; 2. se acordă 6 puncte pentru răspunsul Imperiul Otoman/Poarta otomană; 3. se acordă câte 6 puncte pentru utilizarea corectă din punct de vedere istoric a fiecăruia dintre termenii: *Regulamente Organice, partida națională, generație pașoptistă, Convenția de la Balta-Liman*.

Unitatea 8

I. se acordă câte 5 puncte pentru fiecare dintre următoarele răspunsuri: 1 – Convenția de la Paris, 2 – Carol de Hohenzollern, 3 – Cadrilaterul, 4 – rotativă guvernamentală, 5 – Tratatul de la Berlin

II. se acordă câte 4 puncte pentru fiecare dintre următoarele răspunsuri corecte: 1 – Realizarea unirii Moldovei cu Țara Românească, 2 – Înființarea Universității din București, 3 – Înființarea Partidului Național Liberal, 4 – Proclamarea Independenței României, 5 – Înche-

ierea Păcii de la San Stefano.

III. 1. se acordă 5 puncte pentru răspunsul: *îmbunătățirea soartei țăranilor*; 2. se acordă 9 puncte pentru răspunsul: *îmbunătățind soarta lor, îmbunătățim soarta țării*; 3. se acordă câte 7 puncte pentru oricare două reforme prezentate, din timpul guvernării M. Kogălniceanu, cu detalii. IV. a. se acordă câte 4 puncte pentru prezentarea a două dintre principiile moderne ale Constituției din 1866: *separarea puterilor în stat, drepturi*

și libertăți cetățenești, monarhie constituțională etc. b. se acordă câte 2 puncte pentru fiecare două curente/instituții culturale de la începutul sec. XX din România: *tradiționalism, modernism, Academia Română* etc.; c. se acordă 6 puncte pentru formularea unui punct de vedere despre opinia Partidului Național Liberal/Partidul Conservator referitor la dezvoltarea societății românești; d. se acordă 2 puncte pentru respectarea limitei de spațiu.

Unitatea 9

I. se acordă 16 puncte pentru următoarea asociere corectă: b-a-d-c.

II. se acordă câte 4 puncte pentru fiecare dintre următoarele răspunsuri: A1-B3, A2-B1, A3-B4, A4-B2

III. 1. se acordă câte 5 puncte pentru fiecare răspuns corect: secetă, livrări exagerate către URSS, ineficiență crasă, lipsa de prevedere din partea autorităților; 2. se acordă câte 5 puncte pentru fiecare răspuns corect: suferințele, prețul cu care au fost obținute; 3. se acordă câte 5 puncte pentru fiecare răspuns

corect: A. După alegeri, tensiunea politică a scăzut considerabil și atenția s-a concentrat asupra lipsei de rezerve de alimente din țară. B. Pe hârtie și în cifre avântul economic este deci de necontestat.

IV 1. se acordă 2 puncte pentru: tratativele cu aliații; 2. se acordă câte două puncte pentru oricare două informații despre Ion Antonescu; 3. se acordă un punct pentru menționarea oricărei acțiuni progermane și un punct pentru menționarea oricărei acțiuni antigermane; se acordă două puncte pentru

prezentarea acțiunii progermane și două puncte pentru prezentarea acțiunii antigermane; 4. se acordă trei puncte pentru formularea oricărei opinii despre participarea României în al Doilea Război Mondial; se acordă trei puncte pentru susținerea opiniei prin prezentarea unui fapt istoric despre participarea României în al Doilea Război Mondial; se acordă câte un punct pentru limbajului istoric, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect și încadrarea răspunsului în limita de spațiu precizată.

OVIDIU CRISTEA (COORDONATOR)
IONEL ADRIAN AVRAM • IOAN POPA
NICOLAE PRUNĂ

ISTORIE

ISBN: 978-606-088-968-7

9 786060 889687

www.edituracorint.ro